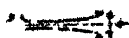
કીસ્સા

સાને અજાયબ.

યાને

જાનેઆલમ વ અંજુમનઆરા

તી બરકોંમે.

નેવાલે.

ગામી.

શુરૂ દાસ્તાન નાહિર બયાન, સાહિબે તખ્તે સુલતાની માલીકે અવરંગ કામરાની ઝીનતે તાજે શાહિનશાહ ગરદું બારગાહ શાહ ફીરોઝ બખ્ત ઓર પએદા હોના શાહઝાદે " જાન આલમકા ઓર શાદી હોના માહતીલઅત " સે.

શાએર.

મસલહીસે ન અલફાઝે તલાજુમસે ચેહ ખાલી હએ,
હરેક ફીકરા કહાનીકા ગવાહે બે મીસાલી હએ;
યાદગારે ઝમાના હએ હમ લોગ,
સુન રખો તુમ ફસાના હએં હમ લોગ.

ગીરહ ખોલનેવાલે સીલસીલએ સુખનકે ઓર તાઝા કરનેવાલે ફસાનએ કોહનકે, યાને લીખનેવાલે તવારીખોંકે ઉન્હોંને યું બયાન કીયા હએ કે સરઝમીને " ખુતનમેં એક શહેર થા માનીદ બેહીસ્તકે દીલપસંદ મહબુબોંકે કાબીલ દેખનેકે, સીફત ઉસકી દીલકો તાઝા કરતી હએ ઝમીન ઉસકી રશ્કે ચર્ખે બરી. રફઅતો શાન આલીશાન ગલી કુચે ગુલશન આબાદી બાઝાર, હરેક બેઆઝાર, મુસફ્ફા હમવાર દુકાને નફીસ મકાન નાઝુક પાએદાર મખલુક ખુદાકી ખુશ વખુરરમ ઉસે " ફરહત આબાદ " કહેતેથે સબ તરેહકી ખલકત રગબતસે ઉસમેં રહેતીથી, પાદશાહ ઉસ મુલ્કકા શાહે ગરદું વીકાર પુર તમ કીન સીકંદરસે હઝાર ખાદીમ, દારાસે લાખ ફરમાંબરદાર રખતાથા નામ ઉસકા શાહીનશાહ " ફીરોઝ બખ્ત " થા ઉસકે મુલ્કમેં ગુલ ગુલએ અદાલતસે હેશમન દોસ્તેજાની. ચોર, મુસાફીરકે માલકા નીગાહબાન હોતાથા ઓહદએ પાસબાની મુફ્ત વાકીર સીપાહ અરઝ કીયાસસે ખઝાના બેશુમાર વઝીરો અમીર બારીશાં મોહતાજ ઓર ફકીરકા શહેરમેં નામ નહીં દાદો ફરયાદ ઓર આહોનાલાસે કીસીકો કામ નહીં રઅઇયત રાઝી સીપાહ જાંનીસાર શાદાં. દુશમન ખાઇફ શમાકા ચોર સરે મહફીલ લરઝાં ઉસકે નામસે ચેહ ખઓફથા કે અમીરોંકા ચોર મહેલ નહોને પાતાથા દુઝદે હીનાકા રંગ ન જમતાથા સરે દસ્ત હાથ બાંધા જાતાથા લેકીન અવલાદ બીલકુલ નથી, લડકેકી તમન્નામેં પાદશાહ મીસલે ફકીર દસ્તદરાઝ, ઓર ઝાર ઝાર રોતાથા, આબ્મીરશ ઝારી ઓર રોના ઉસકા જનાબે બારીમેં મંઝુર

હુવા, લાવલદીકી બદનામી દુર હુઇ, સાઠ બરસકી ઉમરમેં ગૌહરે આબદાર પએદા હુવા, છોટા બડા ઉસકી સુરતકા શએદા હુવા ઉસ રોઅફઝાકા ફીરોઝ બખ્તને "જાનેઆલમ" નામ રખ્ખા. શબોરોઝ પરવરીશસે કામ રખા; હુસ્ન અલ્લાહને યેહ બતા કીયા કે આફતાબે ચર્ખે ચારૂમપર રોઅબ જમાલસે થરરાયા ઓર માહતાબ બાવજુદ દાગે ગુલામી દેખનેકી તાબ ન લાયા. ઉસે દેખ તીફલીમેં કહેતીથી દાયા. યેહ લડકા તરેહદાર પએદા હુવા હએ.

લીખા હએ કે જબ વોહ લડકા પએદા હુવા હઝારહા કએ રેહા હો અપને ઘર આયા. ઓર સએકડોં લઓંડીઆં ગુલામ આ-ઝાદ હુએ, શહેરમેં મોહતાજ નાપએદાથા મગર અશરરી રૂપીએ હાજીયોંકે વાસતે મકકે મુઅઝમ ઓર ઝાઇરોં કે વાસતે કરબલાએ મુકરરમમેં ભેજા એક સાલકા ખીરાજ રઅઇયત મોહતાજકો મુઆ-હુવા. શાહઝાદેકે નામકે ગંજ આબાદ હુએ; મસજીદેં, મદરસે, મેહમાન સરા, મુસાફીરખાને તામીર હુએ, અહેલે શહેર દીલશાદ હુએ નજુમી પંડીત જફરદાં હાઝીર હુએ બહોત સોચ બીચાર કર બર-હમનોને અરઝકી કે મહારાજકા બોલ બાલા, જાહો હશમ મરતબા દોબાલા આલા રહે હમારી પોથી કહેતી હએ.

ભગવાનકી દયાસે શાહઝાદેકા ચંદરમા બલી હએ, છઠ્ઠા સુરજ હએ, જો ગીરેહસે હએ વોહ બની હએ ઘરમ મુરત યેહ બાલક રહે, જલ્દ રાજપર બિરાજે. પિરથમી મેં ધુમ મચે અએસી શાદી રચે મગર પંધરવેં બરસ મુસ્તરી બારવીં આએગી સનીચર પાંવ પડેગા એક પંખેરૂ સોલેકે બરનમેં હાથ આએગા તીરયાકી ઘટ પડસે વોહ બચન સુનાએગા કે રાજપાટ છુડા દેશ બીદેશ લેજાએગા ડગ-રમેં શાહઝાદા બટકે, કોઇ પાસ ન ફટકે; સાથી છુટે અપને ડાંવાં ડોલ રહે ફેર એક મુંગ ઠાકરકા સેવક કીરપા કરે રાહ લગાએ વહાંસે જબ છુટે રાની મીલે મહા સુંદર વોહ ચરનપર પરાન વારે પીતા ઉસકા જ્ઞાની જબ ઉસ નગરમેં પહોંચે જીસકી ચીતમેં ઘર છોડે તો લાભ બહોત હો દલવંત નેહાયત હાથ આવે સબ રંજ દુર હો જાવેં પર એક સાથી મનકા કપટી ઇસ્તરીપર દોષીત હોવે નર નારી લડે, ઓર કુછ જલમેંભી હલ ચલ પડે લોગ છુટ જાએં, નગર નગર ખોજમે ફીર આએ સબ બીછડે મીલ જાએં, માતા પીતાકે સુખ આએ ઇસ્તરી તીન હો; દોઅ ઓરતોંકા પરમાન રહે

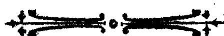
એકકી હીનહો બડા રાજ કરે દયા ધરમકે કાજ કરે ગુસાઇઆંકી ફીરપાસે જાનકી ખએર હુએ, બડી બડી ધરતીકી સએર હુએ.

યેહ સુનકે પાદશાહ ગમગીન હુવા; પર એક કલેમા ફરમાયા "ફેઅલુલ હકીમ લા યખલુ અનિલહિકમા" યાને હકીમકા કામ સિવા હિકમતકે ખાલી નહીં—ઉન સબકો બકદરેં હાલ કમાલ માલા માલ કિયા ખિલઅતો ઇનઆમ દીયા બબશાશત તમામ સરગર્મ પરવરિશ સુબ્હોશામ રહા કોઇ બરસોંમે બડતા હુએ, વોહ નેહાલે નવ દમીદએ બુસ્તાંને સલતનત ઘડયોં બડતાથા ચંદ અરસેમેં યાને દર બરસકી ઉમરમેં વોહ બડા ઝોરાવર હુવા, અસફંદયારસે ઝબર દસ્ત હુવા જો ઉસકા રૂએ મુનવ્વર દેખતા યેહ કહેતા.

શએર.

"મુહ દેખો આઈ નેકા તેરી લાબ લાસકે,
ખુરશીદ પહેલે આંખ તો તુજહસે મિલાસકે;
તસવીર તેરી ખીંચે મુસવ્વીર તો કયા મજાલ,
દસ્તે કઝા તો ફેર ઠોઇ તુજહસા બનાસકે.

તહેસીલ ઇલ્મો ફઝલમેં શોહરએ આફાક હુવા, ઝીતને સિપાહ ગરીકે ફન હએં ઉસમે બહોત કમાલીયત પએદા કીયા, તમામ ઇલ્મોંમે તાક હુવા, માશા અલ્લાહ બાપ વએસા બેટા, અએસા ખુબ સુહબ્તમેં માનિંદ યુસુફે યાકુબકે જબ વોહ હિલાલ બદરે કામિલ હુવા ઓર ચઉદવાં બરસ ભર ગયા, જવાનોંમે શામિલ હુવા—તબ શાદીકી તજવીઝ હુઇ, બતલાશે બેશુમાર એક શાહઝાદી પરીપએકર ખુબસુરત નેક સીરત માનિંદે હુર ગુલંદામ સીમી બર રસ્કે શમશાદ "માહતીલઅત" નામ દીન શાદીકા નેક સાઅત દેખ મુકરર હુવા—વોહ જો આઇન પાદશાહી તરીકકે મવારીક હએ ઉસી તરેહ ઉસકે સાથ ઇસ શાહઝાદેકી શાદી કરવાદી.

બયાન સવારી શાહઝાદએ જાનેઆલમમેં ઓર ખરીદના તોતેકા ઓર ખફા હોના માહેતલઅતકા તોતેપર. ઓર આશક હોના શાહઝાદેકા અંજુમનઆરાપર.

બાદ રસમે શાદી સઓરા શીકારકી ઇજાઝત સવારીકા હુકમ શાહ કબીલ ઇકતીદારસે હાસીલ હુવા—કભી કભી જાને આલમ સુબ્હોશામ

સવાર હોને લગા. એક રોઝ ગુઝર ઉસકા બાઝારમેં હુવા—બડીભીડ જમા કુછ દેખા ઓર ગુલ—ગુલા તહસીનો સાફરીનકા ઝમીનસે આસમાનતક પાયા શાહઝાદા ઉપર મુતવજહા હુવા દેખા કે એક પીરમર્દ સીતેર અસ્સી બરસકા નેહાયત ઝઇફ પીંજરા હાથમે લીએ ખડા હએ; ઉસમેં એક જાનવર માનીંદ સાકીનાંને જન્નત સબઝપોશ વ તાયરે બેમુરવ્વત ખાનાબદોશ બામીનકાર ગુલનાર લતીફે લતીફ રંગીન ઓર નુકતેકા ખિલે તારીફ નમકી મીસાલે તુની પસ આઇના બયાન કરતા હએ, શાહઝાદેકો દેખતેહી તોતા અપને માલીકસે બોલા કે અએ શખ્સ બખ્ત તેરા ઇકબાલકસે ખુજ નકસસે નિકલા નસીબ ચમકા; દેખ અએસા શાહઝાદએ હાતીમ શઆર મુતવજહા મુજહ એક મુઠ્ઠીપર ઝર રએ બેમિકદારપર હુવા હએ, ગો વોહ બેકાર શએ મએં હું જીસકા તાલીબ નહીં, મગર જો યેહ નઝર ઇનાયત કરે અભી તેરા હાથ પુરએઝ ઝરહો દામન ગોહરસે ભરે. જાને આલમને યેહ સુખન હોશરૂબા કલેમએ હએરત અફઝાકો સુન હએરાનો પરેશા હુવા ઓર પીંજરા તોતેકા હાથમે લેકે માલીકસે કીમત પુછી ? તો તેને કહાઃ—

મુઅલ્લિફ.

કબ લગાતા હએ કોઇ ઇસ દિલે બેહાલકા મોલ;
સબ ઘટા દેતે હએ મુફલીસકે ગરઝ માલકા મોલ.

મગર જો હુઝુરકી મરઝી, જાને આલમને લાખ રૂપીએ ખિલઅતકે સીવા ઇનાયત કીએ, ઓર પીંજરા હાથમેં લે દવલતસરાકો રવાના હુવા, ઘરમેં જાકર માહતીલઅતકો તોતા દિખાકર યેહ મીસરા “ઇનશા” કા પઢા—

બાઝાર હમ ગએથે એક ચોટ મોલ લાએ.

તોતેને શાહઝાદેકો સુખનાને દીલચસ્પ કીસ્સે અજીબ હીકાયત ગરીબ ઓર શએરો અશઆર ખુબ સુનાકર અપને દામે મોહબ્બતમેં અસીર કીયા—યેહ નવબત પહોંચી કે સોતે જાગતે દરબારકે સીવા જુદા ન હોતા; જબ દરબારકો જાતા તો પીંજરા બ તાકીદ હીફાજત માહતીલઅતકો સોંપ જાતા, ઓર દરબારસે દીવાનાવાર, બશઓ કે ગુફતાર, બેકરાર જલદી ફીર આતા—એક દીન શાહઝાદા દરબારકો ગયા ઓર તોતા મહેલમેં રહા. ઉસ રોઝ માહતલઅને ગુસલ કીયા ઓર લીબાસે મુકલ્લફસે જીસ્મ આરાસ્તા, ઝેવરે પુર તકલ્લુફસે પેરાસ્તા જવાહીરનીગાર કુરસીપર બએઠી, હવા જો લગી તો આઇનેમેં સુરત દેખ ખુદ મેહવે તમાશા હુઇ—ખ્વાસોસે જો જો

હમસાઝ, મહરમેં રાઝથી અપને ફુસને સુરતકી દાદ ચાહી. હરકને મવારીક [illegible] શુકર તારીફકી. કીસીને કહા હીલાલે ઇદ હો, કોઇ બોલી ખુદા જાનતા હુએ દીદહોન શુનીદ હો અલ્લાહ તઆલાને સાથ ઇસ કસરતે મખલુકાતકે તુમ્હારા હમસર અઝ કિસમેં જીન્નો બશર બનાયા નહીં, પરીને યેહ કહા બાલાફુરને પેહ ફુસનકા જફ્ત મકડા પાયા નહીં. જબ વોહ કહેચુકી, તબ માહતલઅતને કહા કે તોતા બહોત અકલમંત ઔ શઊર હુએ, ઉસસેભી પુછના ઝુરૂર હુએ. મુખાતીબ હુઇ કે અએ મુર્ગે ખુશખુ વ તાયરે ઝમરૂદ વ સીખાતે સુર્ખરૂ સચ કહેના કે ઇસ સજધજકી સુરત કભી તેરે તાયરે વહમો ખ્યાલકી નઝરસે ગુઝરી હુએ, ઉસ વક્ત તોતા રંજીદા દીલ ઔર ગમગીન બએહાથા સો ચુપ હો રહા—શાહઝાદીને ફેર પુછા તો તેને ગુસ્સેસે કહા કે અએસાહીહો, યેહ રંડી માશુક મિઝાજ શાહઝાદીકી જોરૂ, શવહર ઇસકા માલિકે તખ્તો તાજ—બરહમ હોકે બોલી કે મીયાં મીઠ્ઠું જનેસે ખપા હો જો હમારે રૂબરૂ ચબા ચબાકર ગુફતગુ કરતે હો? તો તેને કહા સવાલો જવાબ, ધમકાના ઔર હુકુમતસે ડરાના ગુસ્સેકી આંખ દીખાના ઔર હયે, કયું ઉલજહતીહો? શાયદ તુમ્હી સચ્ચે હો. ફેર તો શોલા ગઝબકા શાહઝાદીકે સીનેમેં ભડકા તો કહા કયું જાનવર બેતમીઝ નાચીઝ, તેરી મહોત આઇ હુએ કે બેહુદા ટેં ટેં મચાઇ હયે. વાહી બક રહા હયે, હમારા મરતબા નહી સમજહતા હુયે? તોતેકે મુંહસે નીકલા કે કયું ઇતની ખફ્ફા હોતીહો, અપના મુલાહીઝ કરો, સાહેબ તુમ બડી ખુબસુરતહો!

યહાં તો યેહ તકરીર ચલીથી "જાને—આલમ" તશરીફ ફરમા હુવા અજબ સોહબત દેખી કે શાહઝાદી ગયશ્મે પુર આબ વ બાદિલે સોખ્તા થરરા થરરા તો તેસે લડ રહી હયે. શાહઝાદેને ફરમાયા ખએર તો હુએ! તોતા બોલા ખએર કયા પુછતે હો, થોડે દિન હયાત ઇસ વહેશી કી ઔર આબોદાના ખાના પીના ઇસ પીંજરેમે બાકીથા, અગર આપ ઘડીભર દેર લગાતે તશરીફ નં લાતે તો મેરા તાયરે રૂહ ગઝબ શાહ-ઝાદીકેસે મજરૂહ હોકર પરવાઝ કરજાતા હરગીઝ જીતાન પાતે, મગર પીંજરા ખાલી દેખ મિજાઝે આલી પરેશાન હોતા બહસરતો અફસોસ યેહ ફરમાતે "મનસા" તોતા હમારા મરતાયા કયા બોલતા હુવા—મહા તલઅત ઉન બાતોંસે ઝીયાદા ગઝબનાક હુઇ શાહઝાદેસે કહા અગર મેરી બાતકા તોતા જવાબ સાફ ન દેગા તો ઇસ નિગોડેકી ગરદને મરોડ અપને તલવોંસે ઇસકી આખે મલુંગી. જબ દાના પાની ખાઉ

પિઉંગી ! જાનેઆલમને કહા કુછ હાલ તો કહો ? તોતેને ગુઝારશકી હુઝુર યેહ હાલ ગુલામસે સુનીયે આજ શાહજાદી સાહેબ અપની દાનિસ્ત દેખ આઇનેકો કહેતીથી કે અલ્લાહરે મંએ " મુજહસે ફેર ફરમાયા કે તુને અએસી સુરત કભી દેખી હયે ? મુજહ અજલ રસીદા કે મુહસે નીકલા ખુદા ન કરે ! ઇસ જુમે તબીહપર શાહજાદી કે નઝદીક કુશ્તની સોખ્તની, ગરદન ઝદની હું બકઓસે "મીરતકી

શએર

એજુર્મ તહે તેગહી રખા થા ગલેકો
કુછ બાત બુરી મુંહસે ન નિકલીથી ભલેકો.

જાને આલમને કહા તુમભી કિતની અકલસે ખાલી, ઔર બે વકુફીસે ભરી હો તુમ તો પરી હો જાનવરકી ખાતર ઇતના આઝુરદા હોના કયાં બાત હયે મીઆં મિઠુંકો ઉન બાતોંકી તાબ ન આઇ આંખ બદલકર રૂખી સુરત બનાઇ ઔર બોલા ખુદાવંદે ન્યામત, જહુઠ જહુઠ હયે ઔર સચ સચ, હયે હમસર જીસકા કોઇ નહી હએ વોહ ઝાત વહદહુ લા શરીકકી હયે ઉસકે સિવા એકસે એક બેહતર વ બરતર હયે વોહ ખુદ ફરમાતા હએ "ફ્દદલના બદોકુમ અલા બઅદીન" મઍને તો જહુઠ ઔર સચ દોનોંસે બચકર એક બાત કહા થા, અગર રાસ્તીપર હોતા ગરદન મારે જાતા ઔર સીધા ગોરમેં સોતા, યેહ સુંનકે વોહ ઔરભી ગુસ્સેમેં આઇ મસલ મશહુર હએ "રાજ હટ, તિરયા હટ બાલક હટ" જાને આલમને મજબુર હોકે કહા જો હો સો હો મિઠ્ઠુ પીઆરે સચ કહેદો તોતેને બમિન્નત અર ઝકી મુજહે સચ ન બુલવાઇએ મેરા મુંહ ન ખુલવાઇએ, અંજામે રાસ્તી હુઝુરકે દુશમનોંકો જંગલો બીયાબાનમેં ભટકના ગરીબુલવતની કુચા ગર્દી નસીબ હોગી, શાહઝાદેને કહા યેહ જુમલા તુમને ઔરભી નયા સુનાયા અબ જો કુછ કહેના હએ કહા ચાહીએ, બાતેં બહોત નબનાઇએ ઉસને કહા મંએને હરચંદ ચહા આપ રંજે સફર, ઔર સફર બશહેર ઇઝાએ ગુરબતસે બાઝ રહેં કે સફર ઔર સકરકા સુરત એક હએ, ઉસસે બચના નેક હયે મગર માલુમ હુવા, હુઝુરકે મુકદરમેં યે અમર લિખા હએ મેરા કુસુર ઇસમેં કયા હએ.

સવદા

ચારકો તકદીરકે મુમકિન નહીં કરના રહ્યુ,
સવઝને તદબીર સારી ઉમર ગો સીતી રહી.
સુનયે કીબલએ આલમ યહાંસે બરસ દીનકી રાહ શીમાલમેં

એક મુલક હએ, "ઝરનિગાર" ઉસ શહેરકા નામ હયે, વહાંકી શાહ‑ઝાદી "અંજુમનઆરા"હએ, ઉસકે હુસ્નકે બયાનકી કહાં મેરી ઝબાનમેં તાકત, ઓર દહાંમેં તલાકત જો મઝકુર શીકસ્તા શમાઇલ ઉસ ઝોહરા જબીકા સુનાઉ—

એક મયેં કયા ખુબગર દેખે ઉસે હુસ્ન આફરીં
અપની સનાઇપે હયેરાં ખુદ વોહ સુરત ગર રહે.

લેકિન સાતસો લઓંડીઆં ઝરરીન કમર ઉમકી ખીદમતમે શ‑બોરોઝ સર ગર્મ ખિદમત ગુઝારી બડી તઇઆરીસે રહેતી હએં, અગર કિનકી લઓંડીયોકો શાહઝાદી સાહેબ બનઝરે ઇનસાફ દેખે, ઓર કુછ ગએરતકોબી કામ ફરમાએં, યકીન હયે ચુલ્લુભર પાનીમેં મહજુબ હોકે ડુબ જાયેં માહ તીલઅત યેહ સુનકે સુન હુઇ સર જહુકા લીયા. જાને આલમને પીંજરા ઉઠા લાયા, દીવાનખાનેમેં લેજા મુફરિસલ હાલ દરયાફત કરને લગા, હરદમ દમે સર્દ દિલે પુરદર્દસે ભરને લગા.

તોતેકા શાહઝાદેકી તરફે ગુફતગુ; રંગે રૂ આંખકી તરી હોંટકી ખુશકી દીલકી ધડક, કલેજેકી ફડકસે કે યેહ નશાને ઇશ્ક સબ હએં, સાબીત હુવા કે શાહઝાદેકા દીલ પુરઝે પુરઝે ઓર દીમાગ અકલસે ખાલી હુવા, ખયાલે મહાલ વીસાલે "અંજુમનઆરા" બરા સખ્ત નાદમ વ ખાજલ હુવા દીલસે કહા કમબખ્ત ઝબાનને, હુસ્નકે બયાનને ગઝબ કીયા, મંતર કારગર હુવા પડા જીન સર ચડા, હઝરતે ઇશ્કકા ગુઝર હુવા ચાહા કે ઉ૦ અઝમે એજાસે બાઝ રખે કહા અએ નાદાન દુશમને જાન યેહ કસ્દ લાહાસીલ હયે, મગર બેહેતર તો યેહ હએ કે ઉસ કુચેમેં પાવ નધર, અપને ખુનસે હાથ ન ભર બકઓલે મુઅલીફ:—

શએર.

ખુદાકો માન નલે નામ આશકીકા સુરર,
કે સુનફેઅતનેબી ઉસકે હએં સવ ઝરરર પએદા.

બયાન ઉસકા મહાલ હએ, મગર મુખતસરસા યેહ હાલ હએ, અકલ ઉસ કામમેં દુર હો જાતી હયે, વહશત નઝદીક આતી હયે લબ ખુશ્ક, ચશમ તર, ચેહરા ઝર્દ, દીલખુન હોતા હયે, ખુબ પ્યાસ મરજાતી હએ, ખ્વાબમેં નીંદ નહી આતી હએ. જાને શીરીં તલ્ખ હો, કલેજેમેં દર્દ હો આખીર જાનુ હો જાતા હએ, લખ્તે જીગર

ખાતા હએ, ખુને દીલ પીતા હએ, મરમરકે જીતા હએ, રકીબોંકે તઅનોસે સીના ફીગાર હોતા હએ, લડકોંકે પથરોંસે સર ગુલનાર હોતા હએ દીનકો ઝીલ્લત ખ્વારી શબકો ઇતીઝારમેં અખ્તર શુમારી બે કરારીસે કરાર સબકી નઝરમેં ઝલીલો ખ્વાર જંગલમેં જી લગતાહયે, બસ્તી ઉજાડ માલુમ હોતી હએ, દર બદર ફીરનેમેં દીન તો કટ જાતા હયે તનહાઇકી રાત પહાડ માલુમ હોતી હએ, દીલ જલતા હએ આંખોસે દરયા ઉબલતા હએ, શજરે તમન્ના બેબર્ગો બાર રહેતા હએ ફુલતા હએ ન ફલતા હએ ગુંગા બહેરા બન જાતા હએ તબીયત સુન રહેતી હયે, અભી પહેલી બીસમીલ્લાહ હયે, સીનેકે પાર ઇશકકા ભાલા હએ આપના હાથમેં લે મુંહ તો દેખો? નકશા કયા હએ, યેહ જો ઝમાનેમેં મશહુર બા મેહરો વફા હએ, બાનીએ સદ જોરો જફા હએં ઇશક કમબખ્ત બેપીર હએ સુના નહીં? કોહકોનને જાને શીરીં કીસ તલખીસે ખોઈ, યુસુફકી ચાહમેં ઝલીખાંને કયેસે કુચે જહાં ક કયા કયા રોઇ—મજનુકા ઉસ દસ્તમેં જીનું હુવા, લયે લીકા કયા બીગડા—પરવઝીકા ઉસ કુચેમેં ખુન હુવા, શીરીનને કયા કીયા—અફસોસ તો યેહ હએ કે ઇતનાભી કોઇ ન સમજહા—

જામી.

ગમે ચીઝે રંમે જાંરા ખરાશદ

કે ગાહે બાશદો ગાહે નબાશદ

ઝીલ્લત ઇસ કામમે ઇઝઝત હએ, દર્દકા નામ યહાં રાહત હએ દીલ ઇસ કશમકશમેં ટુટ જાતા હએ, રૂસ્તમકા જીસ ઇસ મારકેમેં છુટ જાતા હએ અસદ દયારસા રૂઇ તન હો તો મોમકી તરેહ પીઘલકર બેજાએ હસરતકી હસરત રહે જાતા હયે. લોગોંને હઝારો રંજ સદમેં ઇસ કામમેં ઉઠાએ બાદ બડી ખરાબીભી ના તજરૂબા કારકહેલાયે લેકીન યેહ વોહ બુરા કામ હએ કે ઇસમેં મશાક ઓર મુબતદીકીરાએ એકસી હયે, ઇસકા આગાઝ હએ ન અંજામ હએ—

મુસદદસ

કયા મએં ઉસ કાફીરે બદકેશકા અહેવાલ કહું,

યેહી ખુખ્વાર પીયા કરતા હયે આશકકા ખું

ઝાર કરરહેતા હયે ઇનસાંનકો ઓર ઝબું,

રફતા રફતાયેહી પહોંચતાં હયે નવબત અજુનું.
યેહી ખુંરેઝ તો ખુખ્વાર હયે ઇનસાનોંકા
દીન ખોતા હયે યેહ કાફીર હયે મુસલમાંનોંકા—
યેહી કરતા હયે હરેક શખ્સકો રૂસ્વા ઝાલીમ
યેહી કરતા હે હરેક ચસ્મકો દરીયા ઝાલીમ
કોહ દીખલાતા હયે ગાહે ગહે સહરા ઝાલિમ.
કયા બતાઉ તુમ્હે કરતાં હયે યેહ કયા કયા ઝાલિમ,
દરબદર ખાકબસર ચાક ગરેબાં કરકે,
જાન લેતા હયે વહે બેસરો સાંમાં કરકે
યેહી બાની કો ઝલીકાબીથા ખ્વારીકા
યેહી બાઇસ દમનો નલકી હુવા યારીકા
યેહી ફરહાદકે હામીથા તબરદારીકા
ઇશ્ક કહીએ ન ઇસે કહેર હયે રેહ બારીકા;
તલ્ખ કામી હુઇ શીરીકો ઇસીસે હાસિલ,
કિયે બેપરદા વ બરબાદ હઝારો મહમિલ—
ઇસને મજનુંસે બનાયે હયેં બહોત દીવાને.
ઇસને ખુદ રફતગીમેં અપને કીએ બેગાને
ગો કે મશહુરે જહાં ઇશકે હયેં કીસબ અફસાને,
પર જો ઇસ કામકા મસ્શાક હો વોહી જાને
કભી માશુકકે પરદેમેં નેહાં હોતા હયે
કભી સર ચડકે યેહ આશકકે અયાં હોતા હયે.
નાકએ લએલીએ મઝતરકા શુતરબાં યેહ થા,
નઝદમેં કએસસે પહેલેહી હદીખ્વાં યેહથા;
ચાહમેં ડાલકે યુસુફકા નિગાબાં યેહથા.
જાન હર શેરકી લેનેકો નયરતાં યેહથા;
હુસ્ન બનજાતા હયે અંદાઝ કહીં નાઝ કહીં
દર્દે દીલ હયે યેહ કહીં સોઝ કહીં સાઝ કહીં.
જિસસે ફરહાદ બહોત મરગયે સર ફોડ હુઝીં.
દી હએ શીરીંકી તરેહ કીતનોંને જાને શીરીં;
પાસ ઉઝરાકે ગયા ઓર કોઇ વામિકકે કરીં;
ઉસસે આવારા બચા ઓર ન બચા ગોશે નશીં.
ઇસસે મિલતા હયે જીસે રંજો મહન મિલતા હયે,
ઓર મિલતી હયે ફાંસીકો ન કફન મિલતા હયે—

તુરકો તુરકે જલવેમેં જલાયા ઇસને,
કભી આતશકો હયે ગુલઝાર બનાયા ઇસને,
જાન છોડી નહીં જીતા જીસે પાયા ઇસને.
ઓર નયરંગે જહાં અપના દિખાયા ઇસને;
કામ મુરદોંસે લીયા ઝીંદોકો નાકામ રખા,
દર્દકા નામભી બેદર્દને આરામ રખા—
ઇસિકે અફ઼સાને હયે દુનયામેં બહોત તુલોતવીલ,
જીસકા હમદમ યેહ હુવા હો ગયા વોહ ખ્વારો ઝલીલ;
ઇસિકા બીમાર પડા રહેતા હયે બીસ્તરપે અલીલ,
ધઓંસ દર્દકે બજા દેતા હયે યેહ કઓસે રહીલ;
રંજો માતીમકે સીવા ઓર યેહ કયા દેતા હયે.
વસ્લકી શબ સહરે હીજર દિખા દેતા હયે—
યેહી અખફા હયે બસદ ઝેબ રગે હરગુલમેં,
સોઝોનાલા યેહ ઉસીકા હયે દીલે બુલબુલમેં;
યેહી હયે જુઝવમેં ગર દેખો યેહી હયે કુલમેં,
ગર ફ઼રીશ્તા હો તો આજાતા હયે ઇસિકે જુલમેં.
ખુન બેજુર્મ ઝમાનેકા બહાતે દેખા,
મઓલ ચીતવનપે કભી ઉસકે ન આતે દેખા—
એક શમ્મા હયે લીખા હાલ જો મઓને ઇસિકા,
જીસપે ઇસિ દેવને અલતાફ઼કા સાયા ડાલા.
દસ્તે ગુરબતમેં વોહ આવારા વ સરગરતા હુવા,
દોસ્તભી છુટતે હએ શહેરભી છોડે અપના;
પાસ જીસકે યેહ ગયા ખલકસે વોહ દુર હુવા,
કઓનસા શીશએ દીલથા કે ન વોહ ચુર હુવા—
હીજરકે રંજમે કીતનોંકા હુવા ઇસમે વીસાલ.
લેગઓ સીનેમેં ફુરકતકા સભી દરદો મલાલ,
ઇસિકી ગરદશસે હરેક માહ હુવા બદરે હીલાલ;
કીસકી તાકત હયે જો તહેરીર કરે ઇનકા હાલ.
ઝીસ્ત કરતા ગમે હીજરાંસે હયે યેહ સબકે શાક;
જાન દે દેતે હયે કહે કહેકે યેહી હાએ ફીરાક.

વસ્લમેં ગો મઝા હએ, મગર નામો અલમભી ઉસમેં બહોત હયે, ચાહ કુંએ જહુકવાતી હયે, યેહ વોહ બીમારી હયે જો જાનકે

સાથ જાતી હયે—હમેશાંસે ઇસ કામવાલે આહો નાલા બરલબ, ખાક બસર, ચાક ગરેબાં સબ રહે હયેં. અગર આશકી ઇફ્ફતે તવકીર હોતી તો દુનયામેં ઇસ્સે બેહતર કોઈ શએ નથી; કુછ કુછ ઇન લોગોંકે મરતબા શનાસ વ કદરદાં હયે, મગર હર જગા કહાં હયે, ઓર યેહ કિસ્સા જો મએને કહા ફકત બાતકા જહગડાથા, વરના કહાં ઝરનીગાર, કહાં શાહઝાદી આલી તબાર. જાને આલમને કહા અસ્તગ ફીરૂલાહ, અગર વોહ જહુઠથા તો યેહ ફીકરા કબ સચ હએ—

સોઝ.

ખુદાહીકા કસમ નાસેહ નમાનુંગા કહા અબતો,
ન છુટેગા તેરે કહેનેસે મેરા દીલ લગા અબતો.

ઇસી તકરીરમેં યેહ હાલ હુવા કે દીલમેં દરદ, ચેહરા ઝરદ; હોને લગા લબપર આહે સરદ ગીરફતારે રંજો તઅબ, ઇસ્કકે આસાર સબ ઝાહેર હુએ ઝબ્તકા પરદા દરમીયાનસે ઉઠા શોર ફુગાંસે ઉઠા, બેચારા નવગીરફતાર સિલસિલએ મુહબ્બતમેં અસીર હો ગયા—

બકઓલે મીર.

તઅને એક જુનું કીયા પએદા,
અસ્કને રંગે ખું કીયા પએદા;
હાથ જાને લગા ગરેબાંતક,
ચાકકે પાંવ ફએલે દામાંતક;
બેકરારીને કજ અદાઈ કી,
તાબો તાકતને બેવફાઈ કી.

તોતા યેહ હાલ દેખકર મહજુબ હુવા, કે નાહક રંડીકી કજબહ સીસે શાહઝાદેકો મઓતકા મુરદ્દદ કીયા. બએઠે બિઠાએ ખુન બેગુનાહકા અપની ગરદનપર લીયા; અબ ઇસ તરેહકા સમજાના માનેઅ હુવા, ઉભારના ભડકાના બલકે નિરા જલાના હયે—ઘબરાકર તસફી વ તશફી કરને લગા, ઓર ઝખ્મે શમશીરે ઇસ્કકા મરહમ મુઝદએ વિસાલસે ભરને લગા કહા આપ હોશો હવાસ બજારખ્યે અગર મુજહે અએસા સચા જાના કે મેરા જહુઠ સચ માના ઇસ શર્તસે આપકો લે ચલુંગા જો મેરા કહા ન માનોંગે, ધોકા ખાઓગે, ફેર મુજકો ન પાઓગે, પછતાઓગે, જાને આલમને ફરમાયા અએ રહબરે કામિલ રંજકે ગમગુસાર, રાહતકે શામીલ તેરે જાદએ ઇતાઅતસે હર

ગીજ કદમ બાહેર ન ધરંગા ઓર તું કહેગા વોહી કરંગા, મગર જલ્દ હાલે મુફસ્સીલ, ઓર બાદ મનાઝિલો સિમ્ત શહેરે દોસ્તસે નશાને કામિલ દે, વગરના ચેહા દીલે બેતાબ બિજલતદહે બેકરારીએ સીમા બકે કતરએ ખુનસે કુછ નહી; તડપકર અઝ રાહે ચસ્મ દીદએ રૂબે દોસ્ત નિકલ જાએગા ફેર બજુઝ હસરતો અફસોસ તેરે ક્યા હાથ આએગા.

મીર.

દીલ તડપતતા હુએ મુત્તસીલ મેરા,
મુર્ગે બીસમીલ હયે યા કે દીલ મેરા,

તોતેને કહા જલદીકા કામ ખરાબ હયે, ઇતની જલદી મવકુફ કીજીએ, આજકી રાત ઇસ શહેરમેં કાટ સુબ્હો ઉધરકી રાહ લીજીએ, અગર કીશીશે સાદીક ઓર તાલેબી મવાફીક હયે, ઇનશાઅલ્લાહ મંઝીલે મકસુદકો પહોંચેગે જાનેઆલમ યેહ ખુશ ખબરી સુનકે ખુશ હુવા ફેર કહા—

મુઝદએ વસ્લ હુએ કલ રાતકી નીયત હો હરામ,
દીં અગર તાલએ બરગસ્તા ન તદબીર ઉલટ.

ઉસ રાતકી બેકરારી ગીરયાહોઝારી, અખ્તરશુમારી શાહઝાદેકો ક્યા કહું, હરઘડી બહાલે પરેશાં સોએ, કે રાત બસર હો, જલ્દ શહર હો, તા અઝમે સફર હો આખીરસ રાત જું તું ગુઝરી, સુબ્હો હોતેહી વઝીરઝાદેકો બાવજુદ ખુદ ફરામોશી યાદ ફરમાયા, લડકપનસે તઝમાનએ ઇશ્કે અંજુમનઆરા કુમશીની ઉલફત રખતા થા, જબ વો હાઝીર હુવા તો હુકમ કીયા દો ઘોડે સબા રફતાર બર્ક પીરદાર જીનકી જહપર નસીમે કુદરતકા ખુંદલડાલે, જલ્દ લા, બમુજરીરદ ઇરશાદ દસ્તબલ ખાસમેં જા ઘોડે લાયા, કુછ અસબાબે ઝુરૂરી વોહ ભી બેમજબુરી લેકે વોહ દોનોં ખસ્તાતન ચલ નિકલે

બકઓલે મીર હસન

ન સુધ બુધકી લી ઓર ન મંઝલકી લી,
નિકલ શહેરસે રાહ જંગલકી લી,

પહેલા સફરે આઝમ શહેર દીલદારકા મએ વઝીરઝાદા—ઓર રાહબર હોના તોતેકા, હરનકા મિલના ઓર તરફેકા બાદશાહકા, મુલાકાત મુરશદે કામિલકી ફેર હઓઝમે કુદના શાહઝાદેકા, તિલસ્મુ મકી ગિરફતાર; જાનેઆલમકી બેકરારી ફેર બઅદ વસ્લતનકસે મુલેમાની રેહાઇ પાની.

જબખતે હુએ કે જબ શાહઝાદા ઓર વઝીરઝાદા ઘરસે નિકલે, ઓર શહેર પનાહકે દરવાજેપર પહોંચે, ફીરકર ઇમારાતે સુલતાની. શહેરકી આબાદાની દેખ આહે સર્દ ખાંચી, ગરીબુલવતનીપર કમર ચુસ્તકી, ઓર ફીરાકે યારાં વતનમેં દીલ ખોલકે ખુબ રોએ; ફેર કાતેઅા ખએરકી પઢ આગે બઢે, ઓર તોતેકો પીંજરેસે ખોલ દીયા ઓર ઘોડોંપર શાહઝાદા ઓર વઝીર ઝાદા દોનો સવાર હુએ, મીયાં મીઠુ હવાપર ઉડતા, નયા દાના ખાતે નયા પાની પીતે રવાના હુએ—બાદ કઇ રોઝકે ઉનકા ગુઝર એક જંગલ અજીબમેં હુવા—હર તરફ જંગલકા માનિંદ બાગકેથા, જો ફુલ ફલતાથા દીલકો તાઝગી બક્ષતાથા ઓર દીમાગકો મુઅત્તર કર દેતાથા, જહાંતક નિગાહ પહોંચતી, સીવાએ ફુલોંકે ઓર કુછ નઝર નહીં આતા; શાહઝાદા શીગુફતા દીલસે ખુદાકી કુદરત દેખતા જાતાથા, નાગાહ એક તરફસે દો હરન બિજલીકે માનિંદ તેઝરફતાર સામને આએ, ઝરબફતકી જહુલેં થડી જડાર સિંગોટિયાં જડી ગલેમે મુગરિરક હઓકસેં માનિંદ માશુકાને તનાઝ અરબદા સાઝ છમ છમ કરતી ચઓકડીયાં ભરતી ચલી. જાનેઆલમ બેચએન હુવા વઝીરઝાદેને કહા, કીસી તરેહસે ઇન હરનોંકો જીતા ગીરફતાર કીયા ચાહીયે—ઇસ કોશિશમેં ઘોડે હરનોંકે પીછે ડાલે, યા તો વોહ અપની વઝેપર ચલે જાતેથે જબ ઘોડેકી આમદ દેખી, ચઓકડી બરને લગે, ઇન્હોનેભી ઘોડે ઉનકે પીછે દઓડાએ વોહ તોતા ચઓકડી ભુલકે પુકારા હાં હાં અએ નવજવાન કયા ગઝબ કરતા હઓ! વેહ દસ્તે પુર સહર હઓ, બેહુદા કયું કદમ ધરતા હયે. હરચંદ પુકારા મગર સનાટેમે કીસીને નસુના, તોતેને લાખ સર ધુના, આખિર :મંજબુર એક દરખ્તપર બએઠ રહા. વોહ ચલે ગએ દો ચારકોસ દોનોં હરન સાથ બાગે ફેર એક ઓર તરફ દુસરા ઓર તરફ ચલા, એકકે સાથ શાહઝાદા, દે દુસરેકે પીછે વઝીર ઝાદા એહભી જુદા હુયે અલકીસ્સા સુરજ ડુબે તક શાહઝાદા ઘોડા દેંક ગયા, યકાયક હરન નઝરસે ગાયબ હુવા

ઉસને આગ ઘોડેકી રોકી ઘોડા પસીના પસીના હો ગયા ઓર ખુદભી સેરસે પાંવ તક પસીનેમેં ડુબ ગયા, ઓર નેહાયત હએરાનો પરેશાન ન તોતા ન વઝીરઝાદા આપહી તનહા ઉસ દસ્તે પુરખતરમેં ઘબરાકર ઈધર ઉધર દેખા, બુએ ઇનસાનો હએવાન બિલકુલ ન આઇ તબીયત ઘબરાઇ જબ કીસીકો ન દેખા, ઓર કભી જો દોસ્તોંકી યાદ આતી તો યેહ શએર દર્દનાક પડતા.

શએર.

કહીયો અએ બાદે સબા બિછડે હુએ યારોંકો,
રાહ મીલતી હયે નહીં દસ્તકે આવારોંકો.

કુછ આગે બડા ચશ્મએ આબ નઝર પડા ઘોડેસે કુદ હાથ મુંહ ધોયા, અપની તનહાઇપર કુછ રોયા; ઉસી હાલે ગીરયાહો ઝારીમે દસ્તે દુઆ બજનાબે બારી ઉઠાકર પુકારા કે અએ કસે બેકસા વ અએ મદદગારે ગુમકર્દગાં મુજહ ખસ્તા વ પરેશાં દીલકો મેરે દોસ્તોંસે મિલા. તેરે ભરોસેપર સલતનતકો ખાકમેં મીલા, ઘરસે હાથ ઉઠા, આવારએ સહરાએ ગુરબત, મુબતિલાએ રંજો મુસીબત હુવા હું તેરીહી ઝાત હયે યા યેહ જંગલ વશહત અંગેઝ દસ્તે બલા, બુએ ઇનસાં યા હએવાં નહીં આતી—યેહ કહેકે ઝાર ઝાર, માનિંદ અબરે નવબહાર રોને લગા—ગરયાહો ઝારી, તડપ ઓર બેકરારી ઉસકી બદર ગાહે મુજીબુદદવાત કબુલ હુઇ—એક પીર મર્દ સુફીદ દાડી વાલે સબઝ અમામા સરપર, અબાએ ઉન્નાબી કંધેપર ડાલે, હાથમેં અસા ખીઝર સુરત, બુઝર્ગ સીરત પારસા, વારીદહો પુકારે કે અસસલામો અલેક અએ નવબાદએ ચમને સલતનત, વ અએ ગિરફતારે મેહનતો મુહબ્બત શાહઝાદેને આંસુ પુછ સલામકા જવાબ દીયા. પીર મર્દને ફરમાયા અએ અઝીઝ કયા હાજત રખતા હયે બયાનકર ? યેહ સુનકે અએસા ખુશ હુવા કે રંજ રાહ ભુલનેકા ભુલ ગયા—વઝીર ઝાદે, ઓર તોતેકી જુદાઇભી યાદ ન આઇ; કહા આપકો કસમ ઉસીકી કે જીસને મેરી રાહબરીકો ભેજા હયે, જલ્દ નશાન મુલ્ક ઝર નિગારકા દીખા દીજીએ, યા દરે દિલદારતક પહોંચા દીજીએ, પીર મર્દને હંસકે કહા અલ્લાહરે બેખુદી અભી બલાએ નાગહાની, આફતે આસમાની જીસમેં આપ ફસે હયેં ઉસસે નજાત નહી પાઇ, માશુકા યાદ આઇ ! જાનેઆલમને કહા કોઇ આફતો સિતમો બલા હિજરે જાનાં ઓર મુફારેકત દોસ્તસે સિવા નહી હયે—

ન લગે દર્દે જુદાઇકો કીયામતકા રંજ,
રોઝે મહશરકો ન મેરે શબે હિજરાંસે મિલે.

ઉસ પીરમર્દને ફરમાયા સાહેબઝાદે, યેહ સહરાએ ગઝબ, દસ્તે પુર તઅબ હએ, હર તર્ફ ઇસકા દામે સિતમ યહાંકા ફંસા હશર તક નહીં છુટતા, યેહ સબ કારખાનએ તિલસ્મન હયે શાહઝાદેને કહા હમ સહેરે મુહબ્બતમે ગિરફતાર હયેં હમે જીના મરનેસે કુછ હએ—

હમેશા આગ નિકલતી હયે મેરે સીનેસે,
ઇલાહી મઓત દે ગુઝરા મએ અએસે જીનેસે.

ઉસ પીરમર્દકો ઉસકે હાલપર રહમ આયા તો ફરમાયા કે બદહવાસ મત હો, નઝર ખુદાપર રખ કે વોહ કારસાઝ આલમીન હયે. શાહઝાદેને કહા દિલ હરીફા મગર મેરાઓ ખુદા એક નઝર મુલકે ઝરનિગાર, ઓર વોહ માશુક તરેહદાર અગર નઝર આએ તો ભનેઝાર બચજાએ, ઝીન્દગી કયા મિનિગાર હયે, મગેઇમ હમકિનાર હયે, હસરતે દીદ તો નિકલ જાએ ઉસ ખુદા પરસ્તને ફરમાયા આંખ બંદ કર ? પલકસે પલક શાહઝાદેકી લગી, તો મુલકે ઝરનિગારમેં ગુઝર હુવા, ઓર સુરત ઉસ હુરકિદારકી નઝર પડી ? દેખતેહી ઉસ હુરકે શાહઝાદા બેહોશ હો ગયા. ઓર બુઝુર્ગને સમજહાયા કે ઝીંદગી દરકાર હયે તો ઇસ કામશે બાઝઆ, સમજહાનેસે ઇતની તસકી હુઇ કે આંખ ખોલી તો રાત હોગઇથી; પીરમર્દને કુછ ખીલાયા. શાહઝાદા ખાપીકર ચશમેકે કીનારે સો રહા—જબ આફતાબ નિકલા ઓર રોઝ રવેશન હુવા, તબ શાહઝાદેકી આંખ ખુલી વહાં આપકો પાયા, જહાંસે હરનકે પીછે ઘોડા ઉઠાયાથા—સિજદએ શુકર અદા કર ઝરનીગારકા રસતા લીયા; રાહકા પતા ઉસ પીરમરદસે પુછ લીયાથા સો કદમ બઢાયા; જાતે જાતે એક રોઝ આફતાબકી ગરમીસે પ્યાસકી શીદ્દત હુઇ, આબે દહાં ગવહરે નાયાબથા—દેરતક ઉસ દસ્તે બલામેં લાઇલાજ પાનીકા મોહતાજથા ઝબાનમે કાંટે પડે, રેતકી ગરમીસે પાંવ ન ઉઠતેથે; ગરઝ ઉસી હાલે ખરાબમેં શાહઝાદા સરગસ્તા, દિલે બિરિસ્તા હએરાનો પરેશાન એક તરફ દરખત સાયાદાર દેખકર આયા—વહાં હઓઝે મુસફફા પાનીસે લબાલબ ભરા પાયા; દેખકર ગઇ હુઇ જાન તનમેં આઇ, આંખોંને લહેરોંસે ઠંડક પાઇ, ઘોડેસે ઉતર પાની લેનેકો જહુકા તો ચર્ખને નએ રંગી દિખાઇ—વહીં માશુકા, મરગુબ, મતલુબા (અંજુમનઆરા) કે જીસકી તલાશમેં ગમો અલમમેં ગર્કથા હઓઝમેં નઝર

આઇ! આંખ ચાર હોતેહી વોહ બોલી કે બહોત દેરસે તેરી મુતઝરથી અલહમ્દોલિલ્લાહ જલ્દ પહોંચા, તઅમ્મુલ ન કર કુદ પડ. ઉન્હે તો વોહ આંખ બંદ કરનેકા નકશા હરપલ મદે નઝરથા, બેતઅમ્મુલ આફતકે મુંહમે કુદ પડા; ઝીસ્તસે સએરાબહો યેહ કહેતા—

શએર.

કુદા કોઇ યું ધરમેં તેરે ધમસે ન હોગા,
જો કામ હુવા હમસે વોહ રૂસ્તમસે ન હોગા.

કુદતેહી સર તલે, ટાંગે ઉપર ગલતાન પેચાં તહતુસ્સરાકો ચલા—ઘડીભરકે બાદ તહેકો પાંવ લગાયા આંખ ખોલી તો ન હઓઝ નઝર આયા ન ઉસ દરે શાહવારકો પાયા. મગર સહરાએ લકોદક, જીસે દેખ રૂસ્તમ વ અસફંદયારકા રંગ ફક હો દેખા, ઉસવક્ત સમજહાં દુસરી ઝક ઉઠાઇ, તોતેકી બાત આગે આઇ યેહ કહેકે આગે ચલા—દુરસે ચારદીવારી માલુમ હુઇ, જબ નઝદીક આયા બાગ ઓર ઇમારત મુફસ્સિલ દેખી દરવાઝા બાગકા બંદ થા, ઓર સર્દ સર્દ હવા! યેહ તો ગરમીકા મારાથા, બેતકલ્લુફ કદમ અંદર રખા, બાગમેં આ—તખ્તાબંદી માકુલ પેડ ખુશ કરીને ખુબસુરત પાયા ચસ્મે, હરસિમ્ત ઝારી, નહેરેં શફ્ફાફ દરખ્તોંપર જાનવરાંને ખુશ આવાઝ, ફલ ફુલ પતોંસે બીલકુલ બાગ ભરા બાગબાનીયાં પરીવશ શાખોંપર ખુલખુલેં ગઝલખ્વાં બીચમેં બારાદરી આલીશન, સબ તકલ્લુફકા સામાન ઉસમે એક અવરત ખુબસુરત અજબ આન બાગસે બએઠી હુએ ખ્વાંસે ગિર્દાપેશ ખડી હુયેં, શાહઝાદેકો દેખકર એક લઓંડી પુકારી અએ સાહેબ તુમ કઓન હો? જાન ન પહેચાન બેધડક પરાએ મકાનમેં ચલે આએ. યેહ તો જીનેસે બેઝાર ઓર મઓતકા તલબગારથા ઉસે જવાબ ન દીયા બેતઅમ્મુલ મસનદપર બરાબર જા બએઠા, ઓર યેહ શએર પઢને લગા—

ફેર બએઠે હમ દોઝાનુ વઝએ મુઅદબ ઉનસે
વઝઇ જોથા તો હમકો હાબે અદબ ન આયા.

વોહ તો પરેપતએ કદીમથી! હંસી ઓર ચુપ હો રહી. પુછા આપ કહાંસે તશરીફ લાએ હયે? શાહઝાદા મુતહઇયર બાગકો દેખ રહાથા, જો પેડથા પરદાર જાનવરકી સુરત ફલ લગે, ફુલ પુર બહાર આપસમેં સરગર્મ ગુફતાર! જીસ મેવેપર રગબત હો ઉસ દરખ્તકા જાનવર સામને આ નીચે ફલ બે હાથ લગાએ મુંહકે પાસ આએ,

જીતના ઉસે ખાવ સાબિત પાવ જબ તબીઅત સઅેર હો ઉસી દરખતમેં દેખલો, યેહ હરકતેં ઉસકી ખ્વાસેં શાહઝાદેકે દિખાનેકો દરપરદા ડરાનેકો કરતી થી. તબ જાનેઆલમકો યકીન હુવા કે યેહ સબ જાદુકા ખેલ હયે પીરમરદ સચ કહેતા થા. અફસોસ બુરે ફસે; યેહ તો ઇન ખ્યાલોંમેં થા, ઉસને દુબારા પુછા શાહઝાદેને જવાબ દીયા કે હમારા આના જાના તુમ્હીં ખુબ જાનતેહો, હમ અજનબી હએં લેકીન તુમ પહેછાનતેહો; વોહ મુસકુરાઇ ખ્વાસોંસે કહા આપ મેહેમાન હએં, મુરવ્વત શર્ત હએ ઉન્હોંને કુછ ઇશારા કીયા કિસ્તીયાં શરાબ, ઓર કબાબકી મએ જામો સુરાહી ખુદબખુદ આઇ ઓર મએનાએ બેઝબાન યેહ બોલે—

હાફીઝ.

અગર શરાબ ખુરી જુરરએ ફિશા બર ખાક,
અઝાં ગુનાહ કે નફએ રસદ બગએર ચેબાક,

ફેર યકાયક જામે લબરેઝ બિરેઝ કહેતા હુવા જાને આલમકે કરીબ આકે બોલા—

હાફીઝ.

બિનોહ બાદા કે અસ્યામે ગમ ન ખ્વાહદ માંદ,
ચુનાં નમાંદો ચુનીં નીઝ હમ નખ્વાહદ માંદ

શાહઝાદેને ઇનકારમેં મસલેહત ન દેખી ! ડરા કે અગર ઉઝર કરૂં ઓર ઇસીતરેહ શરાબ હલકમેં ઉતરે તો કયા લુત્ફ રહે યેહ કહાં—

યારસે હએ લુત્ફ મએકા આહ યે હો વોહ નહો.
યેહ કોઇ સોહબત હએ સાકી વોહ યેહ હો વોહ નહો.

ફેર ઉસ જામકો નાકામ હાથમેં લેકે લુહુકીસી ઘુટ ગલા ઘોંટ ઘોંટ પાએ વોહ દઓર એસરંજામ પુરઆલામ ગરદશમેં આયા જબ દોચાર સાગીર પએદર પએ જાદુગરનીને પીએ કાસએ દિમાગસે અકલ દુર વિલવિલએ મસ્તીસે મામુર હો, છેડ છાડ કરને લગી ! સાહઝાદા ઉસકા ઇખ્તેલાત કજબખ્તીસે બદત રજાનતાથા, મજબુરે ગરદશ દેખકર સર ઝુકા કુછ હાંહું કરદેતા, સચ હએ જીસે જી પીઆર કરતા હએ ઉસકી ગાલી બદરજે કે બોસો કિનારસે ઝિયાદા મઝા દેતી હએ—ઉસી સોહબતમેં આધી રાત ગુઝરી, ખાસા તલબ કીયા. દોચાર નિવાલે જાનેઆલમને બજબરન પાનીકે સહારસે ઉગલ ઉગલ હલકે નીચે ઉતારે, બાદ ઉસ જાદુગરનીને શાહઝાદેકા હાથ

પકડ બારાદરીમેં લેગઇ, જવાહિરનીગાર મસદનપર બીઠાયા, એક તો શરાબકા નશા, દુશરા આલમે તનહાઇ બએઠતેહી શરમોહિજાબકાં પરદા ઉઠા, લીપટગઇ, શાહઝાદા સરકા, ફેર તો ખફા હોકે બોલી તુને સુના હોગા કે "શાહપાલજાદુ" શાહીનશાહે જાદુગરાં, વ ફખરે સામરી, મએં ઉસકી બેટી હું, તમામ બાગ બલકે અતરાફ ઉસકા સબ જાદુકા બના હુએ, બરસોસે તેરી ફરેફતા, ઓર શએદાહું, બતં મન્ના એવીસાલ ખરાબ હાલ જીતીથા, સિવાએ લખ્તે જીગર ઓર ખુને દીલ કુછ ખાતીથી, ન પાની પીતીથી: આજ " લાનોમનાત " કી મદદસે તુ મેરે ઇખ્તીઆરઈ આયા, દીલકા મતલબ બરપાયા. જીસ ચીઝકા શાયકવ તલબગાર હો, જો શએ તુજકે દરકાર હો બગુઝ મુલાકાતે "અંગુમનઆરા" કે જહાનકા સામાન તયાર હુએ. બશર્તે ઇતાઅત વ ઇઝહારે મુહબ્બત જાને આલમ પહેલે ડરા ફેર જી બઝબુત કરકે બોલા કે યેહ સબ સચ હુએ જો તુને કહા મગર તેરી તકરીરસે સાબીત હોતા હયે કે તુ રાહો રસમ મુહબ્બતસે આશના હુએ, જુદાઇ ઓર વસલકા મઝા ચખ્ખા હુગે ? ઇનસાફ કર જીસકે વાસ્તે બાનુના આવારા, ગુરબતકા મારા સરગર્દાં હુવાહું તુ ઉસકે નામકી દુશમન હુએ મએં તેરી દોસ્તી કયુંકર કબુલ કરૂં ? દુનયામેં તીન તરેહકે દુશમન હોતે હુએ—એક તો વોહ જો સરીહન અપના દુશમન હો દુસરા દુશમનકા દોસ્ત તીસરા દોસ્તયા દુશમન યેહ સબસે બુરા હુઓ ઇસસે કીનારા અચ્છા હુએ. યા યેહી શર્તે મુહબ્બત હુએ, કે એક શખ્સકા નામ ખરાબ કરકે જહાં આસાયસ મીલે વહાં બએઠ રહે, હોકરે સલતનત. જુસ્તજુએ દવલત, મએં સબબસહેરા નહીં હુવાહું તુજકે માલુમ હોગા અલ્લાહકી ઇનાયતસે ઘરકી હકુમત ચએન કરનેકો કાફીથા, મગર મેરા તો યેહ હાલ હુએ.

મીર તકીં.

યક મુદત પાએ ચિનાર રહે યક મુદત ગુલખન તાબી કી,
બરસોં હુએ હુએં ઘરસેં નીકલે ઇશ્કને ખાના ખરાબી કી.

યે સુનકે વોહ જાદુગરની ઘબરાઇ, ઓર જલ્દ જલાકર કહી કુદરતે સહર મેરી સુનલે, મગરીબો મશરકકા ફાસીલા ગરદસે ચ" હુએ ઝરનાગાર જાના ક્યા પશમ હુએ, ઇધર પલક ઝપકાઇ ઉ ન બરસેમેં ઝરનીગાર ગઇ ઓર આઇ, ખએર; અગર મેરી હમસોહબતી કર, યેહ જાનતા હયે તેરી ઉમ્મીદબી હીતાબ કરદેતીહું; અભી

અંજુમનઆરાકો લા તેરે રૂબરૂ જલા અપના દીલ થંડા કરતીહું. જાનેઆલમ બદહવાસ હુવા કે રંડીકે ગુસ્સેસે ડરા ચાહીએ, સખ્ત ગઝબમે ગીરફતાર હુએ, ઇનકારમે કત્લે માશુક મદે નઝર, ઓર ઇકરાર કરનેમેં અપની જાનકા ઝરર દોનો તરેહ મુશકીલ હએ, હએ રાન હો સોચને લગા મુંહ નોચને લગા વાકઇ યેહ મુકદમાં બહોત પેચદાર હએ, જીસપર ગુઝરા હો વોહ જાને. દીલકા યેહ હાલ હોતા હએ ઓર યેહ કયા આઝાએ અઝીન હએ ફીરાકે મહબુબ, વિસાલે નામરગુબ; આખિરકર શાહઝાદેકો બજુઝ મુતાબઅત મેસસેહત ન બન પડી દીલકો તસલ્લી દેકર કહા અગર ઇસસે મુલાકાત કરેંગે અંજુમનઆરાકી, ઓર આપની ઝીંદગી હોગી ખુદા રહમતુલ્લીલ આલમીન હએ; કોઇ સુરત બન આએગી કે ઇસ બલાસે રેહાઇ, દરે દીલદારતક રસાઇ હોજાએગી, મગર દીલા શર્ત હએ, યેહ ખીઆલ કર જાદુગરનીસે કહા, ઝાલીમ હમ તેરા જી દેખતેથે, હમને સુનાથા કે આશક માશુકકે નાઝબરદાર હોતે હએં, મગર યેહ જહુકથા, ધમકાતે હએં, ડરાતેહએં આશકીમેં હુકુમત કીસીને કાહેસે નસુની હોગી, હમને આંખોસે દેખી, તુ યેહ ન સમજહી અએસા કઅોન અહમક હોગા જો તુજહસા માશુક આશક ખીસાલ, ઓર યેહ સલતનત સા ઝવાલ છોડકે અમરે નાદીદાકી જુસ્તજુ કરે; યેહ ફકત મુલાઅમતથા. યે કહેકે ગરદનમે હાથ ડાલદીયા, વોહ કહબા તો ઇઝાર ખોલે બએઠીથી, લીપટગઇ—નાચાર બાખાતીરે આગાર ઉસ તીરા બખ્તીકા મુંહ કાહા કર, હાથ મુંહ ધો ઉસકે સાથ સો રહા. વોહ બદઅસલ લેટતેહી જહન્નમ વાસીલ હુઇ, યહાં નીંદ કહાં જી સીનેમેં બેકરાર પહેલુમેં, વોહ ખાર હરદમ ઓહે સદ દાસે પુરદર્દસે ખીંચતાથા ઓર યેહ રૂબાઇ ઝબાનપર લાતા.

રૂબાઈ.

કીસીકી શબે વસ્લ સોતે કટી હએ,
કીસીકો શબે હીજર રોતે કટી હએ;
હમારી યેહ શબ કએસી શબ હએ ઇલાહી,
ન સોતે કટી હએ ન રોતે કટી હએ.

મગર જબ વોહ કરવટ લેતી, ઇસકી જાન ખઓફસે નીકલતી દમ બખુદ હોજાતા, જહુઠમુઠ સોજાતા—ઇસી હાલતે બહઝાદ બરાબી

ઓર બેતાબી જાને આલમ નેહાયત દીક હો ગયા—જબ ફજર હુઇ તો જાદુગરની ઉઠી, શાહઝાદેકો હમામમેં લેગઇ, ઓર અજાયબાતે શહર દીખાયે ન્હાકે દોનોં બાહીર આએ, ખાસા ખુના ગયા, બાદ ફરાગત ખાતકે ઉસ જાદુગરનીને યેહ કલામ કીયા કે મેરા માલુમ હુએ કે ઉસવકતસે પહેરે રહેતક શાહપાલકે દરબારમેં હાજીર રહેતી, હું તેરી ઇજાઝત પાઉંતો જાઉં ? જાનેઆલમને દીલમેં કહા અલ-હમ્દોલીલ્લાહ જો દમ તેરી સુરત પુર કેદુરત નદેખી ગનીમત હુએ, મગર ઝાહીરમેં ઝમાન સાઝીસે કહા ફુરકત ગવારા નહીં, રોકનેકા યારા નહીં, જલ્દ આના. જાદુગરની ઉસ કલેમેસે બહોત ખુશહો ચલનીકલી—ઉસકે જાનેસે બાગ સુનસાં વીરા, વહેશતઅંગેઝ કુલ મકાન હુવા; તનહા શાહઝાદા બા ખયાલે દીલબર ફેર તો બે તક-લ્લુફહો જી ખોલકે રોયા.

મીર.

ગમે દીલકો ઝબાનપર લાયા,
આપ તે તાઝા જાનપર લાયા.

કહા હમસાબી બદ નસીબ દુર અઝ હબીબ દુસરા ન હોગા, જીસકા યાર ન મદદગાર જીસસે દીલકા દર્દ કહીએ તો તસકીનહો, સોહબત ઉનકી મીલી હુએ જીન્હેં દેખ ચુપ રહીએ કે ઇરક ન ઓરકા, ન ઉનકે ઝહેન નશીન હો—એક તો જાનવર જો રાહબર હું ઉડા. ઓર દુસરા વઝીરઝાદા જો લડકપનસે જાનીસાર ઓર બાવરચા વોહભી છુટા, ખીઆલ કરતાથા કે યહાંસે સફર બેહેતર હુએ--ઇસી સોચમેં છે ઘડી દીન બાકી રહા; જાદુગરની ચમકી ચમકાઇ આઇ. જાનેઆલમકો ઉસકી સુરત દેખકે રોના આયા, લેકીન ડરકે મારે જો હંસનેલગા નાલા ગલેમે ફસને લગા; ફેર વોહી શરાબો કબાબકા શોર મચા—જબ આધી રાત ગુઝરી તો વોહ સો રહી; ઇનકો બેદારી, અખતર શુમારી નસીબ હુઇ—ઇસી અંદાઝસે દો મહીને ગુઝરે, જાને-આલમકા રોઝકી કોફતસે યેહ આલમ હુવા કે સુખકે કાંટા હો ગયા બદન ઢાંચા હો ગયા.

કઝારા એક રોઝ વકતે રૂખસત જાદુગરની બોલી કે જાનેઆલમ તેરી તનહાઇકા અકસર ખીઆલ બલકે મુજહે મલાલ રહેતા હુએ,

તુ અકેલા તમામ દીન ઘબરાતા હોગા, બાગ ખાલી કાટે ખાતા હોગા મજબુરહું કોઇ તેરે દીલ બહેલાનેકી તદબીર નહીં, જીસે છોડ જાઉં યેહ રંડીયાં બદસલીકા હએં, ઉનકો કહાંતક આદમીયત સીખાઉં યેહ હનોઝ ઉન્હેં ઉઠને બએઠનેકા કરીના નહીં આયા, ઇનસે તુ ઓર બર-ખાસ્તા ખાતીર હોગા. શાહઝાદેને કહા હમ ન ઘબરાએંગે તનહા પએદા હુએ, તમામ ઉમર અકેલે રહે, હમારી કીસમતસે દુસરા લીખા નહીં, હમ સોહબત હમારા ખુદાને પએદા કીયા નહીં, લેકીન યેહ અંદેશા રહેતા હએ કે કોઇ હમે માર ડાલે દીનભર મટ્ટી ખરાબ હયે, તુમસે કઓન જાકર કહે હંસનેકી જા હએ; રોનેવાલા નાપએદા હએ વોહ બોલી કે યેહ મકાન તીલસ્સુમકા હએ, કીસીકા ગુઝર મહાલ હએ, તેરા કીધર ખીઆલ હએ? શાહઝાદેને કહા અગર કોઇ જાદુગર યેહ કસ્દ કરે ઉસે કઓન રોકે. વોહ પરેફ્તા બશીદતથી સો બંદ હુઇ— વહમ યેહ હુવા કે મેરે બાદ કોઇ જાદુગરની આએ ઓર ઇસપર આશક હો જાએ યહાંસે લે ઉડે તો તુ કહાં પાવે, સબ મેહનત બરબાદ હો જાયે. બેતઅમ્મુલ નકશે સુલેમાની નીકાલ ઉસકે બાજુપર બાંધા, કહા અબ ન તાસીરે સહર, ન દેવકા ગુઝર. ન પરીસે ઝરર હોગા ! દીલકા ખટકા મીટા. મઝે ઉડા યેહ કહેકે વોહ તો બદસ્તુર ચલી ગઇ જાનેઆલમકે સરપર ખરાબી આઇ; વોહી બીલબીલાના. શોર મચાના, બાગકો સર પર ઉઠાના, ઓર ગાહ અંજુમનઆરાકી તસવ્વરસે યેહ કહેના.

મુઅલ્લીફ.

લીખા હુવા યેહી કીસમતકાથા સોજાન મીલા,
કે મેરી ખાકમેં મેહકતા દે આસમાન મીલા.
હઝાર સદમે પર દીલને હમારે આહ નકી,
જો એક રફીક મીલા વોહભી બેઝબાન મીલા.
ન હમને ચએન બહેરે ફલક કભી પાયા.
ઇનાયતે અઝલીસે અજબ મકાન મીલા.
તેરી તલાશમે દરદર બટકતે ફીરતે હએં.
મીલા ન તુહી તો જીલીસે ગો જહાન મીલા.
બહોત જહાનકી કી સએર અએ સુરૂરે હુઝી.
૫ બેખીઝાં ન હમેં કોઇ બોસ્તાન મીલા.

એક દીન આલમે તનહાઇમેં જાનેઆલમકો યેહ ખીઆલ આયા કે ઉસ નકશકી તારીફ ઉસ જાદુગરનીને બહોત કીથી, સો ખોલો તો

શાયદ ઉકદએકાર બસ્તા ખુલે—યેહ સોચકે ઉસે ખોલા, ઉસકા યેહ નકશાથા કે બસ્ત દરબસ્તકા નકશા હર ખાનેમેં અસમાએ ઇલાહી મએ તરકીબો તાસીર તહરીરથે, દેખતે દેખતે ખાનએ મતલબમેં નઝર પડી ! લીખાથા કે કોઇ શખ્સ કીસી જાદુગરકી કએદમેં અગર હો તો વોહ યેહ ઇસમ પડનેસે નજાત પાવે, યા મકાને તીલસ્સુમમેં ફંસા હો તો ઉસ ઇસમકો પઢતા જીધર જાએ ઉધર ચલા જાએ, અગર કોઇ જાદુ કરે તો દમ કરકે ફુંકદે તો ઉસીદમ ઇસકી બરકતસે જાદુગરકો ફુંકદે યેહ તમાસા ઉસમેં દેખકે કરીબથા કે શાહઝાદેકો શાદીએ મર્ગ હો, જલદી જલદી વોહ સબ ઇસિમ યાદ કર નકશ બાઝુ પર બાંધા—ઉસ અરસેમેં જાદુગરની મવજુદ હુઇ, જાને આલમકે તીવર ખુરે દેખે તો પુછા કે આજ મીઝાજ કએસા હએ ? વોહ બોલા અલહમ્દો-લીલ્લાહ બહોત અછા હએ, બોહોત દેરસે તેગ મુંતઝીરથા, લે તુજહે શએતાનકો સોંપા, હમારા અલ્લાહનીગાહબાન હએ. યેહ સુનતેહી રૂહ કાલીબસે નીકલ ગઇ—જાનેઆલમ ચલ નીકલા. જાદુગરની જાદુસે રોકને લગી, તાસીર નકી, સરપીટકર રહે ગઇ—ફેર એક નારયલ ઝમીનપર મારા, વોહ ફુટા તો હઝારો અઝદહહા શોલે દિશાં પએદા હુએ ! શાહઝાદેને કુછ પડા તો વોહ સબ પાની હોગએ—ફેર તો મીન્નત કરનેલગી, પાંવગર સર ધરને લગી—જાદુગરનીયાં સમજાને લગી કે યેહ શર્તે મુરવ્વત નહીં જો અપના વાલા વ શએદા હો ઉસસે દગા કીજીએ. શાહઝાદેને કહા ગરેબાનમેં મુંહ ડાલો, સોચો તો હમભી કીસીકે ઇશ્કમેં અઝીઝોંસે જુદા, મુસીબતકે મુબતીલા; સરબસહરા હુએથે, હમેં જબરસે કએદ કીયા. હઝાર તરેહકા અલમે મુફારીકત દીયા, યેહ એહસાન કુછ કમ હએ ? હમને તીલસ્સુમ દરહમ બરહમ જો ન કીયા. વોહ સમજહે કે વોહ ન ઠએરેગા, આશકીકા કામ નસીહતો પંદ. વકએદો બંદસે નહીં હોતા, ઓર જબરકા કામ હુબાબ આ સાના પાયદાર ઉસકા કયા એતેબાર હએ—સદા નાવ કાગઝકી બહેતી નહીં ઓર યેહ કઝયા ઇત્તીફાકીયા હએ.

કભી પુંભી હએ ગરદશે રોઝગાર,
કે માશુક આશકકે હો ઇખ્તીઆર.

લેકીન સોચોતો લાખતરેહકા રાહતો આરામ હોજોજી ન લગેતો ક્યાકરે.

દવલતે કવનએન હાસિલ હો તો ઉઠયે લાત માર,
ફેર નહીં લગતા હએ જી જીસ જાસે હો જીસકા ઉચાટ.

અલગરઝ વોહ સર પીટતી રહીં—જાનેઆલમને બખરકી અસમાએ ઇલાહી, તીલસ્મુમસે રેહાઇ પાઇ, અપની રાહ લી—ચંદ રોઝમેં ફેર ઉસ હઓઝપર વારીદ હુવા, દેખાતો ઘોડા વફાદાર પથ્થરસે સર માર મર ગયાથા, ઉસકી લાશ દેખ દીલ પાશ હુવા ખુબ રોયા, અબ ઓર રંજ પીઆદા; પાઇકા કદમ બોસ હુવા; સુબહાનલ્લાહ કહાં વોહ શાહઝાદએ પરવરદએ નાઝોનઅમ, કહાં યેહ સફર પીઆદા પાઇકા દુરોદરાઝ, તનહાઇકા દરદો અલમ હરકદમ ખાર હર ગામ આઝાર, મગર તસવ્વુરે યાર આગે ચલી જાતીથી, ઓર હરદમ યેહ શએર ઝબાનપર લાતાથા.

નાશિક.

માનએ સહરા નુવરદી પાવકી ઇઝા નહીં,
દીલ દુખા દેતાહએ લેકીન દુટજાના ખારકા,
ક્યું ન ખટકું આસમાંકો રાતદીન મએં નાતવાં,

રંગરૂ ફક, દીલમેં કલક સીનાફીગાર, પા આબલાદાર છાતી ગમે દુરીસેશક,કભી યેહ ગઝલ મુઅલ્લતીફકી દર્દે આમેજ પડતા ચલા જાતાથા

મુઅલ્લીફ

તોડકર ખમ ઓર પટકકર આજ પએમાનેકો હમ,
સુએ મસજીદ જાતેહએં ઝાહીદકો બહેકાકો હમ;
શમઅરૂ મહેરોલમેં કબદેં બાર પરવાનેકો હમ,
એક ફીદેસેભી કયા કુછ કમ હયે જલજાનેકો હમ.
ખ્વાબસે કરતે હએં હમ અઇયામે અશરતકો કયાસ,
ધ્યાનમે લાતે હએં જીસદમ ગુઝરે અફસાનેકો હમ.
કલતલકથા જીસ મકાંપર શમ અરૂયોંકા હુજુમ,
છાનતે હએં અબ વહાંપર ખાક પરવાનેકો હમ.
અશ્ક ગુલગુંકે નશા છુટ કછ પતા મીલતા નહીં,
જબ ખીઝામેં ધુંઢતે હએં અપને કાંશાનેકો હમ.
જીુર્મ કુછ સઇઆદકા અપની અસીરેમેં નહીં,
રોતે હએં ગંજે કફસમેં આબ ઓર દાનેકો હમ.
રશ્ક ઝુલ્ફે યાર સબ ઉકદે હએં મેરે અએ "સુરૂર"
ઓર ઉલજહ ઉઠતે હએં બએઠે જબકે સુલજહાનેકો હમ

ચશ્મ તર, રંગ ઝર્દ, આહે સર્દ, દીલમેં દર્દ, પાંવ કહીં રખતા આબલા પાઇસે કહીં ઓર જા પડતા, ન રાહમે બસ્તી ન ગાંવ, ન

અક્લ ન સંગ નશાન રાહકા, ન કુચકી તાકત. ન યારાએ મુકામ, ઘબરાકે વોહ નાકામ યેહ કહેતા.

મુઅલ્લીફ

બદલદે ઓર દીલ ઇસ દીલકે બદલે,
ઇલાહી તુ તો રબ્બીવ આલમીં હએ.

ઓર ઉસપર નકદેજાં દેકર બદલ લેતા—"ગર દીલે બેરંજ ચડ જાવા કીસીકા ધ્યાનમેં" ઓર જબ જુનું ઇશ્કકા વિલવીલા અઝહદ હોતા તો સર પકડકર રોતા, ઓર યેહ કહેતા—

મુઅલ્લીફ

કરાર પાતાં નહીં જાને ઝાર બીન તેરે,
સતારહા હએ દીલે બેકરાર બીન તેરે.
ઘમંડ થા મુજહે જીન જીનકા સબ વોહ ભાગમએ,
હવાસે હોશો શકીબો કરાર બીન તેરે.
"સુરૂર" કિશ્તએ મહબુબ ખાક શરહ કરે,
બસર જો કરતા હએ લયેલો નેહાર બીન તેરે.

ખુલાસાકાર યેહ કે ઉસી હાલે ખરાબ ઓર દીલે બેતાબસે હરરોઝ સુરગર્મ મંઝીલથા.

રેહાઇ તિલસ્સુમસે ઉસ ગીરફતારે બોહબ્બતકી, ઓર પહોંચના વાદી ફરહનાટ બેખસો ખશાકમે, ફેર મુલાકાતે બાની મેહરનીગાર પુરતમકી વ બાવીકારસે, પીરમર્દકા સુલેહ દેના શાહઝાદેકો રસ્તા લેના.

ઇશ્ક હયે તાઝાકારો તાઝા ખ્યાલ,
હર જગા ઉસકી એક નઇ હયે ચાલ;
કહીં આંસુકી યેહ સરાયત હએ,
કહીં યેહ ખુંચકાં હીકાયત હએ.
ગાહ નમક ઇસકો દાગકા પાયા,
ગાહ પતંગા ચીરાગકા પાયા;
કહીં તાલીબ હુવા કહીં મતલુબ,
ઊસકી બાતેં ગરઝ હએં દોનો ખુબ.

ગરઝ શાહઝાદા નેહાયત મેહનતો તકલીફસે એક જંગલમે પહોંચા, દેખા કે બાગબાને કુદરતને વોહ જંગલ નમુના ગુલશનકા બના રખા હુએ. યેહ તો મુદતોંકા રંજો મુસીબત ઉઠાયા હુવા થા; વોહ ઝમીન ઉસે બહોત પસંદ આઇ. દીલમેં આયા આજકી શબ બસી જા રહીએ, કુદરતે હુમ મદે નઝર કીજીએ, એક તરફ ઝમીને હમવાર દરખતે જાન ચસ્ચહાએ આબે રવાં દેખકે જા બએઠા, જંગલકી કએફીઅત જી બેકલ કરનેવાલે જાનવરોંકી છલબછલકો દેખા હર બર્ગો ગુલકી ધુમ ધામ, મર્દ સર્દ હવા, અબરે સીયાહ કહીં ધીરા સુર્ખો સુફીદ સાવન ભાદુકી ઘટા રઅદ ઝોરશોરસે મએખ્વારોંકો સુના યેહ કહે રહા.

મીર સોઝ.

કી ફરીસ્તોંકી રાહ અબરને બંદ,
જો ગુનાહ કીજીએ સવાબ હુએ આજ.

ફુલોંકી બહાર કોસોંતક સબઝાદાર, કહીં હરન ચરતે, કહીં પરીંદે સએર કરતે—યેહ સએર જો કીજરે જાનામે નઝર સે ગુઝર જાએ; કયુંકર દીલ ટુકડે ટુકડે ન હો, છાતી ભરઆએ.

ઉસ્તાદ.

કારે અબગર કરતી હુએ હર બુંદ તનપર યાર બીન
કયા અજબ ગર હો હરે દાગે જીગર બરસાતમેં.

કાએદા હુએ કે જબ આદમીકા ઝમાને અએશો નશાત, ઇસ તરેહકી સએરે ફરહતો ઇબીસાત મયસ્સર હોતી હુએ, જીસે જી પ્યાર રહતા હુએ વોહ યાદ આતા હુએ—શાહઝાદેને મુદતકે બાદ યેહ ફરહત જો પાઇ, તો યારકી યાદ આઇ.

શએર.

મએ વોહ નહી જો કરૂં સએરે બોસ્તાં તનહા.
બેહીસ્ત હો તો ન મુંહ કીજે બાગબાં તનહા.

ઇસ સોચમેં બએઠાથા કે એક તરફસે રંડીયોંકી જમાઅત પયેદા હુઇ,—યેહ ધોકા પાચુકાથા સો સંભલ બએઠા, ઓર અસમાએ રદે શહર પડને લગા. જબ વોહ આગે બઢી, તો ગઓરસે દેખા કે

ચાર પાંચસે અત્રત પરીઝાદ હુરવશ ઝરરીન કમર નાઝુક તન, સીમ-બર ચુસ્તો ચાલાક, કમ ઉમર, અલહડપનેકે દીન ઉછલતી કુદતી પ્યાદા ઓર જવાહીર નીગાર હવાદાર પર એક આફતાબે મહશરપર સવાર આગુબાજુ પરીયોંકી કતાર, લીબાસે શાહાના, પુર તકલ્લુફ, હાથમે ઉસકે ચેક નીમચા સુલેમાની. બાત બાતમેં શીકાર કરનેકી ઘાતમે બંદુકે ચકમાકી, તાયરે પ્યાલા ગીરાનેવાલી, બરાબર રખે શીકાર ખેલતી, સએર કરતી ચલી આતી હયે--હુસ્નમે બે મીસાલ, કાહીસે બદર ગએરતે હિલાલ.

મીર હસન.

બરસ પંધરા યા કે સોલાંકા સિન,
જવાનીકી રાતેં મુરાદોંકે દીન.

તાલએ બેદાર, યાવરે ઇકબાલ, અંદાઝો અદા, આફતે જાન આશક, સર માયએ નાઝ—જાનેઆલમને બઆવાઝે બુલંદ કહા—

મીર તકી.

કયા તને નાઝુક હએ જાંકાભી હસદ જીસ તનપે હએ,
કયા બદનકા રંગ હએ તહે જીસકે પએરાહનપે હએ.

યેહ સદા જો એહતીમામ સવારી આગે આગે કરતીથા ઉનકે કાનમેં પડી, ઓર નીગાહ જમીસે જાનેઆલમસે લડી. સબકી સબ સકતેકે આલમમેં આઇ—કોઇ કહે ઉન દરખ્તોંસે ચાંદને ખેત કીયા હયે—કોઇ બોલી નહીરી સુરજ છુપતા હયે—કીસીને કહા ગએરસે દેખ માલ હએ—એકને ગમઝેસે કહી ચાંદ નહીં તો તારા હયે—દુસ-રીને કહા તેરી જાનકી કસમ પરસ્તાનકા પરીઝાદ હએ—કીસીને કહા દીવાનીયો ચુપ રહો, ખુદા જાને કયા ઇસરાર હએ. ગરઝ કીસીને કુછ કીસીને કુછ સમજહા—સવારી રૂકી તો મલેકાને પુછે કે ખએર તો હએ? સબને દસ્તબસ્તા અરઝ કી કે કુરબાન જાએં, જાનકી અમાં પાએ, તો ઝબાનપર લાએં—હમેશા સવારી હુઝુરકી ઇસ રાહસે જાતી હએ, મગર આજ ખીલાફે મામુલ ઉન દરખ્તોંમેંસે એક શીકલ દીલ ચસ્પ અએસી નઝર આતી હએ કે:—

ફરદ.

સુના યુસુફકો હસીનાંને જહાંભી દેખા,
અયેસા બેમીરલ તરેહદાર ન દેખા ન સુના.

મલેકા મુતઅજ્જુબ હોકે પુછને લગી કે કહાં હએ વોહ ? એકને અરઝ કી વોહ હુઝુરકે સામને, જયેસે મલેકાકી નીગાહ ચેહેરએ બેન ઝીર સુરતે દીલપીઝીર જાનેઆલમપર પડી.

મીર તકી.

થા નઝર યા કે ઉસકી આફતથી,
વોહ નઝરહી વીદાએ તાકતથી.
હોશ જાતા રહા નીગાહકે સાથ,
સબર રૂખ્સત હુવા એક આહકે સાથ.
દીલકો કરને લગા તપીદન નાઝ,
રંગ ચેહેરેસે કરગયા પરવાઝ.

મલેકા થરથરાકર બેહોશ હોગઇ, ખ્વાસોને જલદી જલદી ગુલાબ ઓર કેવડા છીડકા; કોઇ "નાદેઅલી" પઢને લગી, કોઇ સુરએ યુસુફ દમ કરનેકો આગે બઢી, કીસીને બાજુપર રૂમાલ ખીંચકર બાંધા, કોઇ મીટીપર ઇતર છીડકકર સુંઘાને લગી, કોઇ હાથ મુંહ કેવડેસે ધોતીથી, કોઇ સદકે હો રોતીથી, કોઇ બોલી બેશક આસેબ હએ, કીસીને કહા અજબ મહેપારા હએ ઉસકે દેખનેસે દીલ નાશકીબ હએ, કોઇ સમજહી યેહ શખ્સ હમ ઉન્સ નહીં કીસમે ઝીનસે હએ. ગરઝ કે બહોત દેરકે બાદ મલેકાકો ફરહત હુઇ, મગર દીલ હએરાનો પરેશાં ઉસી તરફ ખીંચતાથા, મશવીરા હુવા કે સવારી ઉધરસ ફેરો, મલેક કો બીચમેં ઘેરો, લેકીન મલેકાકો તાબે તહમ્મલ યારાએ સબર બીલકુલ ન થા; ફરમાયા દીવાનીયા હો, યેહ કોઇ મુસાફીર બેચારા ખાનુંમાં આવારા, ગુરબતકા મારા થકકર બયેઠ રહા હયે, ઇસસે ડરના કયા હએ ? ચલો નઝદીક ઉસકે જાકર દેખેં, નાચાર વોહ સબ ફરમાબરદાર ચલી, મગર યેક દુસરેકો તકતી; જું જું સવારી કરીબ જાતીથી, મલેકાકી છાતી ધડકતીથી, દીલમે તડપ ઝીયાદા પાતીથી; અગરચે જમાલે મલેકા મેહેરનીગારભી સહરે સામરીકા નમુના, મહો મેહરસે દુના થા, જાનેઆલમભી દેખકર બેચએન

હુવા, મગર દામને ઝબ્ત હાથસે ન છોડા, જીસ તરેહ બએહાથા જીબીશ નહી. એક ખ્વાસે ખાસ બખ્શારએ મલેકા આગે બઢી, તો પુછી કહ્યુંજી મીયાં મુસાફેર તુમ્હારા કીધરસે આના હુવા, ઔર કયા મુસીબત પડી હએ જો અકેલે સીવાએ અલ્લાહકી ઝાતકે હયેહાત કોઇ સંગ ન સાથ, ઇસ જંગલમેં વારીદહો. શાહઝાદેને મુસકુરાકેં કહા મુશીબત તુજહપર પડી હોગી માલુમ હુવા, યહાં આફત ઝદે આતે હએં, કહો તો તુમ સબકી કયા કમબખ્તી, આઇયામોંકી ગરદશ નસીબોંકી સખ્તી, હએ, જો ચુડેલોંકી તરેહ નાકામસરે શામ ફીરતીહો. મલેકા યેહ કલામ સુંનકે ફડક ગઇ, ખુદ ફરમાને લગી કે વાહ વાહ સાહીબ તુમ બહોત ગરમ ગરમ તુંદ મીઝાજ હાઝીર જવાબ હો, હાલ પુછનસે ઇતના બરહમ હુએ, જાનેઆલમને કહા અપના દસ્તુર નહી કે હર કસો નાકસસે હમકલામહોં. દુસરી મુરદારસે બાત હરામ હએ, મગર ખએર ઘોડેમેં જએસા ઉસને સવાલ કીયા, વએસા હમને જવાબ દીયા. મલેકાને હંસકર કહા ખુબ એેર ન હુવા દો હુએ, સાહીબ ચોંચ સંભાલો, બએસા કલેમા ઝબાનસે ન નીકાલો, ભલા વોહ તો કહો કે સુન ચુકી મએં આપસે પુછતીહું કે હુઝુર કીસ તરફસે રવનક અફરોઝ હુએ, દવલતસરા છોડનેકો કીતને રોશ હુએ, ઔર આપકે કદમ મએમનત લઝુમસે ઇસ દસ્તે પુર ખારકો કયું રશ્કે લાલાઝાર કીયા? જાને આલમને કહા કયા ખુસ આપ દરે પરદા બનાતે હએં, બાગડ-કર યેહ સુનાતે હએ, તુમ હુઝુર કાહેકો મઝકુર હએં, તુમ જો જીતેજી ચારકે કાંધેપર ચડે ખડેહો, તુમ અલબત્તા હુઝુરહો, જો જો જલી-સેંથી બોલીં મલેકા આલમ આપ કીસસે ગુફતગુ દુબદુ કરતે હએં? યેહ મર્દ તો સખ્ત મુંહકા ફટ હએ. મલેકા બોલી ચુપ રહો, ઇન બાતોંમેં દખલ નદો, અએસા નહો કે યેહ બદમઝા હોજાએ, તો સલ-વાતેં સુનાલે વોહ સબ હટીં. આપસમેં કહા ખુદા ખએર કરે, આજ જંગલમેં ગુલ ફુલા ચાહતા હએ, યેહ પરદેસી પંછી મુસાફીર રાહ ભુલા ચાહતા હએ. ફેર મલેકાને કહા અએ સાહેબ, કુછ મુંહસે બોલો, સરસે ખેલો, નઝરે ભેટ જો ચાહો લેલો જાનેઆલમને કહા અમરાહ-તકા કામ નફરમાવ, નીચે આવ, માલુમ હુવા તુમ બડે આદમીહો, સવારી માંગીકી નહી, ખ્વાસેંભી તુમ્હારી હએ ખાક નસીબોંકી હમ-બીસ્તરી કરો, તકલ્લુફ તહે કર રખો, તબીઅત હાઝીર હોગી તો તુમ્હારે બએઠનેસે કુછ કહે ઉઠેંગે, તુમ હવાદાર કયા હવાકે ઘોડેપર સવાર, હમ ફકીર બીસ્તરે ખાક સાયાવાર હએં, મલેકા બોલી કે

હમારી સારી ઉમરમેં તુમ્હારે જએસા જીરીદા દહન દરીદા મુસાફીર અખુદા નહીં દેખા.

ઉસતાદ.

ઝબાં સંભાલો યેહ મુંહઝોરીયાં ગરીબોંપર,
ખુદાકી સંવ કોઇ તુમસામી બદલગામ નહીં,

તુમ બડે મુંહઝોરહો પકો તનહાં, ટકુ ન ઘોડા, ઘડી ન મુક ચા, નંગા લુચ્ચા વોહી મસલ હએ, "રહે જહોપડેમેં, ખ્વાબદેખે મહેલોંકા" હર બાતમેં થંડી ગરમીયાં કરતેહે ? જો યેહી ખુશીહએ તો લો, યેહ કહેકે હવાદારસે ઉતર શાહજાદેકે બરાબર બએઠગઇ— લઓંડીયોંને બહોત ભયાનક હોકે કહા લો બીબી યેહ મુવા કયા સહરે બયાન, જાદૂકા ઇનસાન હએ; મલેકાસી પરીકો ગાલીયાં દેદેકે કએસા શીશેમેં ઉતારલીયા, બએઠે બીઠાએ મએદાન મારલીયા. એક બોલી તુજહે અપને દીદોંકી કસમ હએ સચ બોલીયો, અએસા જવાન રંગીલા, સજદાર નકીલા; ઠઠોલ તરરાર આફતકા પર કાલા, દુનયાસે નીરાલા તુને, પાકભી તેરી મલેકાને દેખા ભાલાથા ? અરી દીવાની નાદાન ખુબસુરતી અજબ ચીજ હએ, ઉસકા દોસ્ત તાલીબે દુશમનકા મતલુબ હએ, હુસને ખુબ સબકો મરગુબ હએ, જહાંનકો અઝીઝ હએ. ગરઝ કે જબ મલેકા બએઠી, તો જાને આલમ દમે સર્દ ભરકે બોલા:—

મુઅલ્લીફ.

સરાસર દીલ દુખાતા હએ કોઇ ઝીકર ઓરહી છોડો.
પતા ખાના બદોશોંસે ન પુછો આશયાનેકા.

ગીરફતારે રંજે આલમ, ખુશીસે દુર મુબતીલાએ ગમ બેકશ ો મદદગાર, દોસ્ત ન ગમખ્વાર આફતકા મારા, ઘરબારસે આ વાર તોશએ રાહ બજુઝ ગમે જાંકાહ નહીં ઓર રહબર સીવાએ દીલે મુઝતર હમરાહ નહીં ગો પાંવમે તાકત ચલનેકી નહીં, લેકીન એડીયાં રગડનાભી બસ રાહમેં નંગો આર નહીં યેહ હાલ હએ વોહ સબ નામ હએ, કોહો દસ્ત અપને મકામ હએ ઓર યેહ ચંદ શએર મીરસોઝ સાહેબકે મુતાબીકે હાલ હએં—

મીર સોઝ.

ઝાહીરમેં ગરચે અએઠા લોગોંકે દરમીયાહું,
પર યેહ ખબર નહીં હએ મએં કઓનહું કહાંહું.
અએ સાકીનાંને દુનયા આરામ હોગે એક શબ,
બીછડાહું દોસ્તોસે ગુમ કરદા કારવાં હું.
હાં અહેલે બઝમ આગી મએંભી પર એક સુનલો,
તનહા નહીં હું બાઇ બા નાલા લ ફુગાંહું.
સુરાખે ચાક લાખોં દાગોકે કઓન ગીનતે,
ગુલશન દીલો જીગર હએ ગો સુરતે ખીઝાંહું.
નામો નશાંને યારબ રૂસવા કીયા હએ મુજહકો,
જી ચાહતા હએ હકહો બે નામો બે નશાંહું.
કાતીલ પુકારતા હએ હાં કઓન કુરતની હએ;
કર્યું "સોઝ" ચુપ હએ અએઠા કુછ બોલ ઉઠ ન હાં હું.

યેહ ખડકે ચુપ હો રહા. મલેકા સમજહી યેહ મુકરર શાહઝાદએ આલી તબાર હએ, મગર કીસીકા આશકે ઝાર હએ—બાતમેં યેહ તાસીર હએ કે હર કલેમા નાવકકા તીર હએ—દીલમેં આયા કે કીસતરેહ ઘર લેચલીયે? ફેર હાલ મુફસ્સીલ માલુમ હો જાએગા, કહાંતક છુપાએગા, બ મીન્નતો સમાજત—કહા અએ અઝીઝ, યેહ સમઝ, યેહ સરઝમીન હમારે ઇલાકેમે હએ, તુમ યહાં મુ સાફીરાના ઇત્તેફાકાને ઝમાનેસે વારીદ હો, મેહમાની હમપર વાજીબ હએ, થોડી દૂર ઓર કદમ રંજા કીજીએ, ગરીબખાના કરીબ હએ. આજકી શબ આરામ ફરમાઇએ, નાને ખુશ્ક ખાઇએ સુબ્હો ઇખ્તીઆર બાકી હએ. જાનેઆલમને તબસ્સુમ હોકે કહા ફેર દરપરદા ઇમારતકી લી. યાને હમ તો યહાંકે માલીક હએં, આપ ભુખે પ્યાસે સાલીક હએ, ચલો યેહ ફીકરા કીસી ફકીરકો સુનાવ, મોહતાજકો કરરો ફર જાહો હશમ દીખાવ, ઝમાનકો થાંભલો, યહાં તબીઅત અપને અપને ઇખ્તીઆરમેં નહીં ઓર રવારવીસે ફુરસત થોડી હએ, મકાનપર જાતા, દાવત ખાના જબર હએ મલેકાને અફસુરદા ખાતીરીસે કહા દાવતકા રદ કરના મના હએ, આઇંદા આપ મુખ્તાર હયેં, હમ મજબુરો નાચાર હયેં, જાનેઆલમને દીલમેં ખીયાલ કીયા કે બરસોંકે બાદ હમજીન્સોંકી સોહબત મુયસ્સર આઇ ઓર યેહભી શાહઝાદી હએ, ઇસકા આઝુરદા કરના અબસ બેહયાઇ હયે, આદમીય-

તકા લેહાઝ ઇનિસાનીયતકા પાસ અપની એપરવાંઇકા કીઆમ કરકે કહા ખાને પીને, સોને અએદનેકી હવસ દીલસે ઉઠગઈ હએ, મગર દીલશકની કીસીકા અપને મઝહબમે ગુનાહે અઝીમ હએ, ખુદા અલીમ હએ.

શએર.

એવઝ હએ દીલશકનીકા બહોત મહાલ અએ યાર,
જો શીશા ટુટે તો કીજે જવાબ શીશેકા.

લેકીન ઇતની રૂબાઇ, ઓર કજઅદાઇ જો હુઝુરમેં આઇ ઇસ નઝરસેથી

શએર.

દર મહરીલે ખુદ રાહ મદેહ હમચુ મનીરા,
અફસુરદા દીલ અફસુરદા કુનદ અંજુમનબ્બારા.

દીલ ફીગારોંકી સોહબતસે મલાલ હુસુલ હોતાહએ, ગમગીનકા હમનશીન હમેશાં મલુલ હોતાહએ.

મીર દરદ

ન કહીં અએશ તુમ્હારાભી મુયસ્સર હોવે,
દોસ્તોં દર્દકો મહેફીલમેં ન તુમ યાદ કરો.

ઓર જો યુંહી મરઝી હયે તો બીસમીલાહ યેહ કહેકે ઉઠા સાથ હાથમેં હાથ પાપીયાદા બાતેં કરતા ચલા; બસકે શાહઝાદા લતાફો ઝરીફથા કોઇ ફીકરા નોક ચોક રમઝે કીનાયાસે ખાલી ઝબાન પર ન લાતાથા. મલેકાકા હરબાતમેં દીલ પીગલાતી જાતી. મગર દીલસે કહેતીથી કે અએ નાકામ વ બખ્તે નાપરજામ અએસા નકરના કે હાથ નંગો નામોસસે ધોના પડે. બએદે બીહાએ અલમે મુફારેકતમે રોના જાન ખોના પડે, ઝાહીર હયે કે યેહ કીસીકા આશકે ઝાર હયે, નશએ સોહબતમેં સરશાર હયે દુસરે, ગરીબુલ-વતન બકઓાલે.

મીર હસન.

મુસાફીરસે કરતા હયે કોઇભી પીત,
મસલ હયે કે જોગી હુએ કીસકે મીત.

મગર તપશે દીલ સુતસીલ તરકકીમેંથી, ખ્વાહીશ જીસકી કાહીશમેં બેકરારીકા ઉસપર કરારથા, ખુદાકે કારખાનેમેં કીસીકા દખલ નહીં હુવા, અએ નાદાન જો દમે વસ્લ હયે ઉસે ગનીમત જાન, આગાઝે ઇશ્કમેં અંજામ સોચના ખીલાફ હયે, ઇસમેં શરઆકી તકલીફ મુઆફક હયે—

મુઅલ્લીફ.

ગનીમત જાગશે ચેહ સોહબતેં આપસમેં અએ નાદાં,
દીગર ગું હાલ હોજાતાહએ એકદમમે ઝમનેકા.

અલકીસ્સા બાગકે દરવ ઝેતક પહોંચે, દરવાઝા ખુલા અંદર આએ—જહાફીઝાએ સહરા વોહથી, વહાંકે બાગકા કયા કહેના, અગર એક તખ્તેકી સીફત લીખુંતો હઝાર તખ્તાએ કાગઝપર ન લીખ સકું બહોત આરાસ્તા વ પએરાસ્તા, ગરઝ મુરબ્બએમે ચારોં કોનેપર બંગલે ગીર્દ સબઝએ નવખાસ્તા, દરવાઝએ આલીશાન નફીસ મકાન, કતાર દરકતાર નખ્તેબંદીકાં બહાર, મેહદીકી ટટીયોંમેં રંગત મીનેકી ગુલમે હદી સુર્ખો ઝર્દ પુરઅફશાં. અંબ્બાસીકે ફુલોંસે કુદરતે હક નુમાયાં નર. ગીસ દીદએ મુંતઝીરકી શકલ દીખાતીથી, ગુલેશબ્બુસે ભીની ભીની ખુશબાસ આતીથી, કીસીમ કીસમકે મેવે, નહેરેં, બહેરકીથી. હઓઝો નહેરમેં ફવારે જારી, ચમનોંમેં બાદે બહારી, સવસમકી તાકમેં તાકા મસ્તોંકો તરેહ જહુમના. ગુંચએ સરબસ્તાકા મુંહ તાકતાકકે નસીમકા ચુમના, વહાં હરતરેહકા અએશકા સામાન તઇઆરથા, મલેકાકે મકાનપર ચાંદનીકા સામાનથા, શાહઝાદેકે આનેકા કીસે ગુમાનથા, ગરઝ કે જાનેઆલમકો મલેકાને લેજાકર શામીયાને તલે મસનદે મુગરરીકપર બીઠાયા, શરાબે અરગવાનીકી ગુલાબીયાં કીશ્તીયોંમેં લેકર વોહ ઝને પરીપએકર ઝેબદેહ અંજુમન હુઇ. એક તરફ જામો સુબુ, એક તરફ નગમાંસરાયાં ખુબરૂ, ખુશગુલુ સફીદ સુરીદ સબ્યાની પોશાક, સરસે પાંવતક અલમાસકા ઝેવર પહેન સફ બાંધકર ખડી હુંઇ ઉનકે બએઠનેકી નાચગાના શુરૂહુવા; સારંગીકે સુરકી ઝું ઝુંકી આવાઝ આસમાનપર ઝોહરાકે કાનતક પહોંચતીથી, તબલેકી થાપ બાએકી કુમક ખપતગાંને ખકકા સબરોકરાર ખોતીથી, હર તાનો પેચ તાનસેનપર તઅન કરતે બારબદ ઓર નકીસાકે હોશપરાનથે, છજુખાં ગોગશથા, ગુલામરસુલ હએરાનથે, ઝમઝમે ઓર તહરીર કટકરી ઝોરશોરસે હાથ મલતાથા, નાચનેકા અએસે અએસે

બર્ઈવશ આએ, ઓર ઇસ તાલોસુમસે યુ ગર બજાએ કે લલ્લુજી શરમાએ, પટક જો બડે ઉસ્તાદ અઠકથે ઉન્હોંને સમ ખાયે, ઠોકર મુરદા દીલોંકી મસીહાઇ કરતીથી, ગતકે હાથપર યેહ ગતથી કે મજલીસ કહે અફસોસ મલતીથી ઓર દમે સર્દ ભરતીથી—જબ હંગામે સોહબત બઇ નવબત પહોંચા કે રાજા ઇંદરકી મહેફીલકા જલસા નઝરસે ગીર ગયા, બેહીસ્તકા સામાન પેશે ચસ્મ ફીરગયા, ઉસવકત મલેકા મેહેરનીગારને ગલાસ શરાબસે ભરકર શાહઝાદેકો દેકર કહા, ઇસ નોશ કર દીજીએ તા રંજે સફર ખાતીરે અનવરસે દુરહો, મુજહે કુછ હાલ પુછના ઝુરૂર હએ. જાનેઆલમ બઅસબાબે ઝાહીર ઇનકાર કીયા. મેહેરનીગારને કહા આપ દીલશકની રવા નહીં રખતે. ઇસ પહેલુથી ટરનેમેં મલાલે ખાતીરકે સીવા કયા મુતસવ્વર હયે. શાહઝાદેને મુસકુરાકર પીઆલા શરાબકા લીયા, યેહ કહેકર બા તબએ શીગુફ્તા પીઆ.

ઇનશા.

ગર ... મએ પીલાવ તો ફેર કયું ન પીજીએ,
ઝાહીદ નહીં મએ શેખ નહીં કુછ વલી નહી;

ફેર જાનેઆલમને જામે શરાબ અપને હાથસે મલેકાકો દીયા, દઓરે જામ બેદગદએ નયરંગીએ અઇઆમ ચલ નીકલા, દોચાર સાગીરે આબ આતશરંગ, જવાનીકી તરંગમે પયહમ જો પીએ દોનોંકો ગો ન સુરૂર હુવા રંજે સફર ઇધરકે તમાઝા ખયાલ ખએ રોશર ઉધરસે હુવા ઉસવકત જાનેઆલમને કહા—

મીર દરદ.

સાકીયા યાં લગરહા હએ ચલચલાઓ,
જબતલક બસ ચલ સકે સાગીર ચલે.

યેહ સુનકર વોહી ખ્વાસ ગરમાગરમ જીસને શાહઝાદેસે પહેલે ગુફ્તગુ કીથી મલેકાકી બહોત મુંહ લગીથી યેહ બોલી—

બફા.

તુફે શબ માહ અએ દીલ મસહમ તુજહે હાસીલહો,
એક ચાંદ બગલમેં હો એક ચાંદ મુકાબીલ હો.

મલેકાને બહસરત ફરમાયા કે મુરદાર હમ તેરી છેડછાડ સબ સમજહતે હએ, મગર કયા કરેં અફસોસકી જા હયે, હાલ અપના મવાફીક કઓાલે સવદા હએ—

રફીએ સવદા.

જો તબીબ અપનાથા દીલ ઉસકા કીસીપર ઝાર હએ,
મુઝદાબાદ અએ મર્ગે ઇસા આપહી બીમાર હએ,

જાનેઆલમને યેહ સુનકર ઉસ લબ્ઓાંડીકો યેહ શએર સુનાયા.—

ઉસ્તાદ.

મએં મુસાફીર હું મુજહસે દીલ ન લગા,
કયા ભરોસા મેરા રહા ન રહા.

મલેકા ટાલકે હાલ પુછને લગી કે તુમ્હેં બખુદાએ ઇઝઝોજલ સચ કહો કે તુમ કઓનહો, કહાંસે આએહો, કીસકી તલાશમેં ખુદરફતા ઘબરાએહો ? ઉસવક્ત જાનેઆલમકો બજુઝ રાસ્તી નઝર ન આયા, કહા મલેકા મએં શાહ ફીરોઝબખ્તકા બેટાહું, જાનેઆલમ મેરા નામ હએ, સરઝમીને ખુતન મેરા વતન હએ, ફસહતઆબાદ સલતનતકા મકાન હએ—મએંને એક તોતા મોલ લીયાથા, બહોત તરરાર સહરગુફતાર ઉસકી ઝબાંસે શોરહએ હુસ્ને અંજુમન આરા સુનકે નાદીદા દીવાના, વ બેકરાર બીયાબાને મર્ગ આવારએ વતન ગીરફતારે રંજો મહન હુવાહું, ફેર તોતેકા રાહમે ઉડજાના, વઝીરઝાદેકા પતા બતાના, ગીરફતાર હોના તીલસ્સુમમેં, ઓર અપની ખ્વાજાદુગરનીકા નકશે સુલેમાની દેના, ઓર અપના રસ્તા લેના—યેહી તમામ બયાન કરકે કહા બે સલ્કે ઝરનીગાર પહોંચે ન જાનેકો ચએન ન દીલકો કરાર હએ, જીના બેકાર હએ ઓર યેહ ગજલ પઢી.—

મુઅલ્લીફ.

બસોઝે શમઅરૂયાં ઇસતરેહકા સીના સોઝાંહું,
કે રફતા રફતા આખીર જલવએ સર્વે ચીરાગાંહું,
ઉસીમેં સબહહું યા બુએ ગુલ યા શમએ સોઝાંહું,
મએં હું જીસ રંગમેં પ્યારે ગરઝ દમભરકા મેહમાંહું,
ન ફૂલ પાયા લગાનેકા બજુઝ અફસોસો હસરતકે,

મએં નશ્શે બેસબર કીસ મરતબે મરદુદ દહેકાંહુ.
અબસ તરબીર હએ ગોરો કફનકી ઉસકે કુચેમેં.
મએં નંગ દોજહાં નંગેહી રખદેનેકા શાયાંહું,
ન મરતે મરતે મુંહ ફેરા મુહબ્બતસે કભી મએંને.
જફાએ કીસકદર જહેલેં વફાપર અપની નાઝાંહુ.
તની રહેતીહએ એકસર ચાદરે માહતાબ તુરબતપર.
કે તા માલુમ શો સબકો કતીલે માહજબીનાહુ.
સુરૂરે ગમરસીદાહું મુજહે તુશાને મહશરમેં,
તીરાના તુહી ખાવીંદા ગરીકે બહરે ઇસયાંહું.

મલેકાને જબ સુના કે યેહ ફરેફતએ જમાલે અંજુમનઆરા હએ આહે દીલદોઝ. નઅરએ જાંસોઝ ખીંચકર રોનેલગી. ઉમ્મીદ બર નઆઇ. જાનઆલમને એકરાર હોકે કહા અએ મલેકા મેહેરની-ગાર ખએર હુવા ? મલેકાને ઉસી હાલમેં કહા.—

ઉસ્તાદ.

માઇલ ઉસ ફીતનએ આલમપે કીયા જો મુજહકો.
સુએ બેદાદ મગર મરઝીએ દવરાં આઇ,
ચાક દીલતક તો ફુછ અએ દસ્તે જુનું પરદાથા.
યેહ ખુલા અબતો કે નવબત બગરેબાં આઇ.

અએ શાહઝાદાએ વાલીતબાર, ગારતગરે કીશવર દીલે આશકે ઝાર મેરા હાલે સુન—આપ મેરા શાહીનશાહથા, બહોતસે તાજદાર ખીરાજ ગુઝારથે, મગર ઇબતીદાએ તબીઅત મુતવજએ ફકરથી, ઓર ઇબાદતકી આદતથી, આખીરકાર કારખાનએ દુનયાએ દું નાચીઝ જાનકે, ઓર હુકેમતકા બખેડા છોડ મઆમીલાએ સલતનત બેકાર-જાન દુનયાચે હાથ ઉઠાયા, પાદશાહતકો મીટા, આબાદીસે મુંહ મોડ ઇસ સહરાએ પુરખારમેં મકાન બનાકે બએઠ રહા હરચંદ મુજહે શાદીકો ઇરશાદ કીયા ? મએંને બસબબે મુફારેકત ઇનકાર કીયા અબ યકાયક આફતે આસમાની, વ બલાએ નાગહાની મુજહપર ટુટ પડી કે યકબયક. નાગાહ આશક કીયા, દીવાને હો ગએ, હોશ વ હવાસસે બેગાની હુઇ.

મીર.

રૂસવા હુવા જરાબ હુવા મુબતીલા હુવા,
કયા જાનીએ કે દેખતેહી મુજહકો કયા હુવા.

ઓર તુ ઉસકા તલબગાર આશકે ઝાર હુએ, જીસકા નઝીર ઇસ ઝમાનેમેં હાથ આના સખ્ત દુશવાર હુએ અબ બજુઝ મર્ગ ક્યા ચારા મઝે નંગે ખાનુમાં, ઝીલ્લતદહ ખરાબ કુનીંદએ ખાનદાં ફકત ખ્વારી માબાપકી, ઓર ગીરયા હોઝારી અપની ચાહતીથી, સુબ્હો કહાં, મઝેં કહાં યેહ સોહબત શબ ખ્વાબ હોજાએગી, નમુદે સુબહો મુફારેકત શામ ગુરબતકા રંગ દીખાએગી, દામને સહરકી તરેહ ગરેબાને સબર ચાક હોગા, હમારે સરપર આફતો ખરાબી આએગી ઇનસાફ કીજીએ, કીસસેક હુંગી બેકરારી સતાતી હયે—જાને આલમકી જુદાઇસે રૂહ બદનસે જુદા હોતી હુએ, જાન જાતી હુએ, હમ સોહબતે તઅને દેંગી, અતીસેં છેડ છેડકર જાન લેંગી, જબ લઓંડીઓંપર ખફા હુંગી, બડબડાએંગી ઝબાનપર યેહ બાતલાયેંમી મલેકા આશકીકા રંજો મલાલ યું દર પરદા ટાલતી હુએ શાહઝાદા ચલાગયા ન રૂકસકા ઇસસે તો બસ ન ચલા, ગુસ્સેકી જહાંજહ હમપર નીકાલતી હુએં, બાપપર હાલ ખુલા તો ખીજાલત હોગી. માંને ગર સુના તો નદામતસે ક્યા હાલત હોગી, રૂસવાઇ કે ખઓ-ફસે દીલ ખોલકર ન રોસકુંગી, બદનામીકે ડરસે જી ન ખોસકુંગી, જબ દીલેબેતાબ હીજરસે ઘબરાએગા ફરમાઇએ કઓન તસલ્લી ડગા, ક્યા કહેકે સમજહાએગા આપ ઉધર તશરીફ લેજાએંગે, હમ ઇધર ગમે ફુરકતસે ઘટઘટકર મરજાએંગે, હમારી કીસમતમેં રોના રવા હુએ, માજરા હમારા ઇબરતો હએરત દીઝા હુએ, હરચંદ ઝીલ્લે સુબહાની આમીસે બે બદલ સાહારે બે મીસલ હુએં ઉલુમ સબ કુછ પઢા લીખા હમારી પેશાની ઓર લોહે જબીંકી તહરીર ન દેખી કે ક્યા પેશ આની હુએ, ઓર બતે શિકસ્તાસે અયેસે નસ્તાલીકને ક્યા બુરા લીખા હુએં, અફસોસ સદ અફશોસ.

મુઅલ્લીફ.

ચોહજી હોગા કોઇ ઉમ્મીદ બર આઇ જીસકી,
અપની મતલબ તો ન ઇસ ચર્ખે કોહનસે નીકલી.

યેહ બાતેં કર દીલપર હાથવર રોનેલગી, દામનો ગરેબાં આંસુઆંસે બીગોનેલગી; શાહઝાદેકો સાબીત કીયા, યકીન હુવા મલેકા બાશીદત ફરેફતા વ, શએદાહુએ, બાતસે ગમગીની વ મલાલ પએદા હુએ; દીલ દુખનેકે મઝેસે ઝબાન લઝત પાચુકીથી જાને

હીજરકે સદમે ઉઠા ચુકીથી, બેચએન હોકર બોલા, ઝબાનકો તસકી-નકી બાતોમેં બોલા, કહા આપકા કીધર ખયાલ હયે, બંદા ફરમા બરદાર બહેરે હાલ હયે જો કહોગે બજાલાઉંગા, બારે ઈતાઅતસે સર ન ઉઠાઉંગા, મગર બરાએ ચંદે સબર કરના જરૂર હએ અગર ઉસકી જુસ્તજુમેં ન જાઉંગા મુઝે મેરી કયા ઉમ્મીદ હોગી, હમચશમોંકો મુંહ કયા દીખાઉંગા. સુબહાનલ્લાહ વોહ વકત દેખા ચાહીએ કે માશુક આશકકી તસકી કરે, અપની ઈતાઅત ઉસકે ઝેહન નશીન કરે ખુશકીસમતોંકો એએસેભી મીલજાતેહયેં કે આશકકે રંજકા ગમ ખાતેહયેં, દીલદારી કરકે સમજાતે હયેં, ઉસકા લોગરશ્ક કરતે હયે આતશે હસદસે જલમરતે હયેં.—મલેકા યેહ સુનકર શાદ ગમસે આઝાદ હુઇ યેહ બાત ઈમતેહાનકી હયે. જીસે જી પીઆર કરતા હયે અગર વોહ જહુઠભી બોલે આશકકો સચ કયા બમંઝીલે હદીસો આયત હોજાતાહયે મગર યેહા.—

મુસહફી.

આશકસેભી હોતા હયે કહીં સબરો તહમ્મુલ,
વોહ કામ તું કહેતાહયે જો આતા નહીં મુજહકો

લેકીન ખએર હમ તો ઉસેભી જહેલ લે, યેહ ખેલભી ખેલલે, મગર હમારી યાદ તુમ ન ભુલજાઓ. જાનેઆલમને કસમેં ખાઇ, ઓર કહા કે ઇસમેં બીલકુલ ફરક નહોગા, ઓર મુઝદએ વસલસે મસરૂર કીયા, ખયાલે મુફારકત મલેકાકે દીલસે દુર કીયા કહા અબ હંસી ખુશીકા બાતે કરો, યેહ બખેડા જાનેદો, જુદાઇ સરપર ખડી હએ, રાત થોડી કહાની બડી હયે; વસ્લકી રાત હમેશાસે થોડી હયે—દોકલેમેં હંસનેકે પુરે નહુએથે કે યકાયક ફેજર હોગઇ, મલેકા ધબારકે બોલી.

મુઅલ્લીફ.

વસ્લકી શબ ચઓંક ઉઠે હમ સુનકે ઝાહીદકી સદા,
યાં દમે તકબીરભી અલ્લાહો અકબર હોગયા

જાનેઆલમને સુબ્હોકી નમાઝ પઢકે સફરેકે વાસતે કમર બાંધી મલેકા રોકર યેહ શએર પડને લગી.

જુરઅત.

ન આયા ઓર કુછ ઇસ ચર્ખકો આયા તો યેહ આયા,
ઘટાના વસ્લકી શબ્ઝ્ગા—બડાના રોઝે હીજરાંકા.

જબ શાહઝાદેને ચલનેકા ઇરાદા કીયા, મલેકાને કહા કે અગર હરજનહો તો મેરે બાપસે મુલાકાત કરલો, યેહ કામ ફાએદેસે ખાલી નહોગા; જાનેઆલમને કહા બેહેતર હુએ, ફેર વોહી લઓંડી શાહઝાદે કે સાથ હુઇ—જબ વહાં પહોંચા તો કયા દેખતાહએ કે એક બોરીયા બીછ હુવે, મુસલ્લેપર એક આદમી અલ્લાહકે ઝીકરમેં મશગુલ આ ગુરદા બએઠાહુવે. શાહઝાદેને જાતેહી સલામ કીયા, ઉસને દુઆએ ખએર દેકર હાત ઉઠાયા. છાતીસે શાહઝાદેકો લગાયા ઓર અપને પાસ બીઠાયા, ફેર કહા રાતકા માજરા કમબખ્ત મલેકાકા મુજહે માલુમ હુવા, જો તુમ ઇતની તસલ્લી ન દેતે તો ઉસકા ઝીંદા રહોન મુશ્કીલથા, ઓર અગર આપ વાદા વફા કરોગે તો અલ્લાહ ભલા કરેગા, નહી તો યેહ રંજ બુરા હુવે દેખીયે ઉસકા કયા હાલ કરેગા શાહઝાદેને સર જહુકા અરઝ કીયા કે આપ કયું છુપાતે હુએ મંયે નાચારહું ઇસ ઇરાદેમેં ઘર છોડા, ખેશ ઓર દોસ્તોકાં તરક કીયા શહેરસે મુંહ મોડા, વોહ કહેગે બડા બેહીમ્મતથા કે રસ્તેમેં આરામ મીલા તો બયેઠે રહા, ડરસે જાસનકા; જહુદાથા, નાહક ઇસકા દમ ભરા—પીરમરદને ફરમાયા મહરબા, યેહી શર્તે જવાંમરદી ઓર સાબીત કદમી હય હમેનો તુમારે ઇસ ઇરાદેસે ઉમેદ હુઇ કે તુમ વાદા પુરા કરોગે. ફેર યેટ તખતી શાહઝાદેકો ઉસ બુદ્દેને દી, ઓર કહા કે જબ કોઇ મુશકીલ તુમપર પડે તો ફાલકી તરેહ ઉસ હાલમેં ઇસ તખકીકો દેખના જો નીકલે ઉસપર અમલ કરના અલ્લાહો તઆલા વોહ મુશકીલ એકઆનદમેં આસાન કરદેગા, ફેર મુઝારકબાદ દેકે શાહજાદેકો ઉસ બુદ્દેને રૂખસત કીયા. શાહઝાદા ઉસ તખતીકો લેકર મલેકાકે પાસ આયા, ઓર યેહ શએર પઢકર સુનાયા.

મુઅલ્લિફ.

કુચકી અપને અબ તયારી હુએ,
તેરા હાફીઝ જનાબે બારી હુએ.

મલેકા યેહ સુનકર બહોત રોઇ ઓર સર ધુનકર યેહ શએર પડને લગી.

ઉસ્તાદ.

મયેં મરગઇ સુંત ઉસકા સરંજામ સફરકા,
આગાઝહી દેખા ન કુછ અંજામ સફરકા.
કહેતેહયેં વોહ જાતાહયે કુછ અએસીહી દુઆકર,
મસદુદ હો રસ્તા દીલે નાકામ સફરકા.
મત જાન નીકમ્મા મુજહે અએજાન લીએ ચલ,
કરતી ચલુંગી સાથ તેરે કામ સફરકા.
ચલનેકી સલાહ ઉસકે ઠએરતી નહીં અબ સાથ,
મવકુફ નવાઝીશ હુવા આરામ સફરકા.

આખીર બડી મુશકીલસે શાહઝાદેકો રૂખસત કીયા. ઓર કહા ખુદા તુમારા હાફીઝ, ઇમામે ઝામીનકો તુમેં સોંપા.

મીસરા.

તેરા મુસી રઝા ઝામીન, તેરા અલ્લાહ વાલી હએ.

જીસતરેહ પીઠ દીખાતેહો ઉસીતરેહ અલ્લાહ મુંહ દીખાએ, ગમો અલમ હમારા દુર જાએ.

જાનેઆલમ યેહ સુનકર રવાના હુવા. યહાં મલેકા માનીંદ મછીકે તડપને લગી, લઓંડીયોંને કહા મલુકા કયું જી ખોતીહો, જો ઇસ તરેહ રોતીહો ? મુસાફીરકે પીતે રોના બહોત બુરા હએ. વોહભી દીન અલ્લાહ દીખાએગા; જો વોહ મુસાફર સહી સલામત ફીરઆએગા. તબ ઉનકો વોહ ગમકી મારી મલેકાં યેહ શએર પઢકર સુનાતી.

સોઝ.

ચશ્મકા કામ અશ્કબારી હએ,
ચશ્મએ ફયેઝ હયે કે જારી હએ.

મુઅલ્લીફ

બેદર્દ કોઇ ઇતના સમજહતા નહીં હએ હએ,
દીલ દુખે તો કીસતરેહસે ફરયાદ ન હોલે.
મુજકો રોનેકો ન તુમ મના કરો હમનફસો,
ગમે દીલ કરતીહું મએં દીદએ તરસે ખાલી.

મુખ્ખલીફ

મદદ અએ સોઝે જીગર તા કે નહોવે મુદામ
નોકે મીઝગાં કુબ ફેર લખતે જીગરસે ખાલી.
ફેર ન મુંહ ઉસને કીયા મેરી તરફ હયે ઝાલીમ,
સખત તુમભી મેરે નાલો હો અસરસે ખાલી.
ન લગા ઉસકો મેરી બાતકો તુ માન મુકર,
દીલકા લગના નહીં અયે યાર ઝરરસે ખાલી.

ગરઝ જુું જુું શહઝાદેકી જુદાઇ બડતીથી, મલેકા રોઝબરોઝ ઘટતીથી ચાંદસા ચેહરા ઝર્દ હોગયા, તપે જુદાઇસે અજબ હાલ હુવા હરેક આદમી દેખકર હઅેરાનો પરેશાન હોતા લઅેાંડીયાં મલેકાકી કહેતી આપભી રોતી હય, અેાર હમેંભી મુફત રુલા તી હયે. તબ મલેકા કહેતી ઉસ સમજહાને વાલેકો કહાંસે લાઉં જીસે દીલકા હાલ સુનાઉં. બેહતર યેહી હય કે મરજાઉં, અબ કુ-અેાન આંસુ પુંછ રોનેકો મના કરેગા. અરે લોગો યેહ કયા આઝાર હયે ? સબસે આંખચુરાતીહું. હમસોહબતાંસે શરમાતી હું, અબ સદમે ઉઠાનેકી તકત નહીં; બેમઅેાત ઇસ બખેડેસે છુટકારો નહીં અજીબ હાલ હયે, અકસર યેહ ખયાલ હયે.

મુખ્ખલીફ

અફસોસ યેહ હાલ અેક આલમ દેખે.
અઅેસા ન હુવા કે જાને આલમ દેખે.

ઇસીકા અગર ઇસ્ક અેાર આશકી નામ હયે તો મયેં દર ગુ-ઝરી મેરી સલામ હયે જો લોગ ઇસ્ક કરતેથે, કયુંકર જીતેથે બતાવ તો કયા ખાતેથે કયા પીતેથે ? દો દીનસે કુછ નહીં ખાયા, મગર પેટ બરાહયે, ખડીહું જી બઅેઠજાતા હયે. પહેલે મુજહે મના નકી-યા. હયે હયે પરી જાનકે દુશમનો કયા કીયા ? અલ્લાહકી મરઝી કીસીકા કયા બીગડા, મેરી કીસમકા લીખા જો કીયા વોહ આગ કીયા—યેહ કહેકર અેક આહ ખીંચી, અેાર દીલકા હાલ સુનાનેલગી.

મુખ્ખલીફ

હાલત હયે ઉસકી પારેકી બરકો શરારકી,
કયા કયાં તડપ સુનાઉં દીલે બેકરારકી;

ફુટે તપશસે દીલકે યેહ સબ આબલે મેરે,
મીન્નતકશી નકરની પડી નોકે ખારકી.
દીલ અપના કબરમેંભી ચલેગા છસીતરેહ,
હાજત રહેગી હમકો ન શમએ મઝારકી.
વાદેકી શનીકો દીદએ અખતર જહપક ગએ,
દેતે મીસીલ હયે લોગ મેરે છતીઝારકી.
લેજાઇઓ ઇધરસે જનાઝા મેરા સુરૂર,
હસરત બરી હયે દીલમેં મેરે કુએ યારકી.

રૂખસત હોના જાનેઆલમકા મલેકએ મેહેરનીગારસે, ઓર પહોંચના મુલ્કે ઝરનીગારમેં, મુલાકાત ખ્વાજાસરાકી; દરયાફ્ત હોના હાલે પુરમલાલ જાદુગરકા, ફેર ઉસકો કતલ કરકે લાના ઉસ માહ પયકરકા.

બયેત.

યહાંકા તો કીસ્સા યેહ છોડા યહા,
સુનો ફેર ઉસી ગમઝદેકા બયાં

કહેતે હયેં કે મલેકા મેહેરનીગારકે બાગસે ચાલીસ રોઝકા રસ્તા મુલ્કે ઝરનીગારથા—શાહઝાદા તનહા, સફરકા મુખતીલા, યાંબોમેં છાલે ગીરતા પડતા બાદ કઇ મહીનેકે ઉસ મુલ્કકી સરહદમેં પહોંચા, ઓર જો જો પતે લોગોને બતાએથે વોહ સબ વહાં પાએ, ગરઝ વોહ શહેર પહાયત આબાદ ઓર સબઝા ઝારથા જાને આલમ મારે ખુશીકે જલદી ચલાજાતાથા—એકદીન દોચાર ઘડી દીને રહે કયા દેખતા હએ કે એક ચીઝ માનીંદ આફતાબકે શુમાલકી તરફ દીખાઇ દેતા હએ કે ઉસપર નીગાહ નહીં ઠએરતી, અકલ હએરાન હએ, દીલસે કહા આસારે કયામત નમુંદ હએ; યેહ કયા કયામત હએ ? હમ જમાલે જાનાંકે દેખનેસે મહેરૂમ રહે, મગરબકો છોડ શુમાલકી તરફ સુરજ નીકલા, અફસોસ હએ કે અપને દીલકી મુરાદ ન બરઆઇ જબ નઝદીક પહોંચા ઓર આડા

દરવાઝા આલીશાન સર આસમાનસે લગા નઝર પડા, ઓર લાલો યાકુત છતને જડે હુએ કે ઉસકા કુછ હીસાબ નહીં, યકીન હુવા કે અબ બરસરે મતલબ પહોંચા. યેહ વોહી ઉમ્મીદકા દરવાજા હુએ જીસકા ઝીકર ઉસ તોતેને કીયાથા. સીજદએ શુકર બજાલાયા, ઓર ખુસ હોકર ઉસ દરવાઝેકી તરફ દવડા, શહેર પનાહકે દરવાઝે પર આયા, દરવાઝા ઉસકા જવાહીરનીગારથા; વહાકે દરબાંનોંકો જાને આલમને જાકે પુછા કે ઇસ શહેરકા કયા નામ હુએ, ઓર હાકીમ ઇસ શહેરકા કઓન હુએ ? ઉન્હોંને દેખા કે એક જવાન ખુબસુરત માહેતીલઅત, દબદબએ શાનો શવકત, ચેહરએ અનવરસે અહાં હુએ; વોહ ખુદ કહેને લગે કે આપ કહાંસે તશરીફ લાતે હુએ ? શાહઝાદેને કહા ભાઇ સવાલ દુસરા, જવાબ દુસરા—આખીર એક શખ્સને કહા, ફીલહાલ ઇસ મુલકકો ઝરનીગાર કહેતેહુએં. સુનતેહી ચેહેરા મારે ખુશીકે કુંદનકી તરેહ દમકને લગા—દીલસે કહા યેહ ખ્વાબ હુએ યા બેદારી; ફેર કુછ ન પુછા, યેહ કહેતા ચલા—

મુઅલ્લિફ

લીલ્લાહીલહમદ ઠીકાને લગી મેહેનત મેરી,
તએ હુઇ આજકી મઝીલમેં મસાફત મેરી.

દરવાઝેસે આગે બડકર શહેર દેખા કે મકાનાત, ઓર દુકાને ઉસ શહેરકી એકએક બેહતરો બરતર હુએ, બીચમેં પાનીકી નહેરેં જા બજા ફવારે છુટતે હુએં. ગરઝ હરેક કામ વહાં કરીનેસે બનાહુવાથા. જાનેઆલમ કુદરતે હક દેખતા જાતાથા; ઓર દીલમેં કહેતાથા કે કયા મુલક, કયા સલતનત, કયા શહેર, ઓર બેપારી હુએં—કએસા કએસા ખરીદદાર હુએ, હરેક આદમીકો રાહતો આરામ હુએ, ઓર કયા બંદોબસ્ત હુએ, જબ ચઓકમેં આકર પુછા કે ઇસ શહેરકે પાદશાહકા મહેલ કીધર હુએ ? લોગોંને કહા સીધે હાથકો ચલેજાઇએ. બઝાર તએકર જબ નજદીક ઇમારાતે પાદશાહીકે આયા, ઉન મકાનોંકો નીશાતીલસુબ પાયા, અકલ કામ ન કરતીથી, લેકીન જો લોગ દરબારી યા મુલાઝીમ સરકારી આતે જાતે દેખે તો સબ સીયાહપોશ ઓર ગમગીનથે. જાનેઆલમકા માથા ઠનકા, પાંવ હરેક ભારી હો ગયા; હર આદમીકા મુંહ તકતાથા, કદમ ઉઠ ન સકતાથા—કહેતાથા કે ખુદા ખઅેર કરે, ચંદ કદમ ઓર આગે બડા, સંતારીકા સામાન

સામને આયા, દેખા તો એક ખ્વાજાસરા " મહબુબ અલીખાન " નામ વોહભી ગમગીન ઓર સીયાહપોશ હુએ, જાનેઆલમ ઉસકે પાસ જાકર સલામ કીયાં, વોહ સલામકા જવાબ દેકર શાહઝાદેકો દેખને લગા, હએરાનો શશદર હોગયા, ઓર સવારી રોકકર કહા સુબહાનઅલ્લાહ, કયા કુદરત હુએ કે આદમીમેંભી કીસકીમ તરેહકા પરીપએકર બનાયા હુએ; નેહાયત મુતવજા હોકર પુછા કે અએ સાહેબ આપ કહાંસે ઇસ શહેરે નહુસતમેં આએ ? શાહઝાદેને કહા મીંઆ સાહેબ ખએરતો હુએ ? હમ ફકત ઇસ શહેર, ઓર યહાંકે શહેરયાર કો દેખનેકીઇશ્તીઆકમેં વતન ઓર ખાનુમા, દોસ્તો યાર છોડ નેહાયત તકલીફો રંજસે યહાંતક પહોંચે હુએં, બરાએ ખુદા યહાંકી નહુસત ઓર અપની સીયાહ પોશીકા બાઇસ બયાન કીજીએ, ખ્વાજાસરાને યેહ સુનકર નારા મારા, બેચએન હોકર પુકારાકે અએ જવાન તુને યેહ કીસ્સા સુના હોગા કે અંજુમનઆરા યહાંકી શાહઝાદીથી, શોહરા ઉસકે જમાલે બીમીસાલકા તમામ દુનયામેંથા, ઓર તમામ જહાન ઉસને હુસનકા બયાન સુનકર નદીદાથે, ઓર હરેક આદમી ઉસકે દેખનેકા ઇસ્તીઆક રખતાથા, તમામ દુનયામેં અએસી સુરત ન દેખીથી નાસુનીથી, બહોતસે શાહ ઓર શાહઝાદે ઉસકે ફીરાકમે સર માર મારકર મરગયે. મગર વોહ કીસીકે હાથ ન આઇ, અબ ચાર રોઝ હુએકે હમારી કમનસીબી કે સબબ એકે જાદુગર મકકરને જાદુકે ઝેરસે ઉસ શાહઝાદીકો મહેલસે ઉઠા લેગયા. હનોઝ યેહ જુમલા તમામ ન હુવાથા કે જાનેઆલમ આહે સર્દ ખીંચકર ઝમીનપર બેહોશ ગીરપડા, ઓર હસરતો યાદસે પુકારા—

શએર

જરી જમેંહી રહી બાત નહોને પાઇ,
હએફ હુએ ઉસસે મુલાકાત ન હોને પાઇ,
અએ ગરદુને જફાપરદાઝ ઇતની દુર લાકર નાકામ રખ.

મુઅલ્લીફ.

અશરતકદે જહામેં હુંએ સએંકડો વલે,
એક દીલ હમારાથા કે વોહ માતમસરા રહા.
તાસરે આહ દેખી નખી ગીરનેમેં કુંછ અસર,
નાહક મએં ઉસ ઉમીદપે કરતા પુકા રહા.

શએર.

યેહ કહેકર વોહ ઇસતરેહ ગશ કરગયા,
કહે તુ કે જીતેહી જી મરગયા.

ખ્વાજાસરા સખ્ત ઘબરાયા, સમજહા કે યેહ શખ્સભી ઉસીકી મુહબ્બતમેં ગીરફ્તાર હએ મુજહસે બડી ગલતી હુઇ, યકાંયક બુરી ખબર સુનાની નથી, આખ્રત ઇસકી જાનપર જાનકર લાની નથી હર ચંદ ગુલાબ કેવડા છીકડા હોશ ન આયા, બઘહવાસ પાદશાહકે હુઝુરમે હાઝીર હુવા, રોકર અરઝ કીયા, આજ માતીમે અંજુમનઆરા તાઝા હુવા; પાદશાહને પુછા કયા માજરાહએ? ઉસને અરઝ કી કે કીસી મુલકકા શાહઝાદા શાહઝાદી અંજુમનઆરાકી મોહબ્બતમેં સલતનતસે હાથ ઉઠા ફકીરાના લીબાસ પહેનકર યહાંતક આ પહોંચા હએ, મુજસે શાહઝાદીકે લેજાનેકી ખબર સુનકર આહ ખીંચ ઝમીનપર બેહોશ ગીરા પડા હએ, અબતક હોશ ઉસકો નહી આયા થા. અજબ સદમા દીલપર ધર ગયા હએ, ખુદા જાને જીતા હએ યા મર ગયા હએ. કયા અરઝ કરૂં ગુલામને આજતક ઇસ સજધજકા પરીપએકર આદમીયોંમે નહી દેખા, દોનોકી સુરત આંખોંમે બહમ નઝર આતી હએ જો હુઝુર ઉસકો દેખેગેં તો શાહઝાદીકો ભુલજાએંગે.

બસકે પાદશાહ અંજુમનઆરાકી જુદાઇકે સબબ બેકરારથા અરકાને સલતનતસે કહા જલ્દ જાઓ જીસતરેહ હો ઉસે લાવ, લોગ દવડે મુરદેકી સુરત ઉઠા લેગએ ઉસ અરસેમેં શામ હુઇ, પાદશાહને હાથ મુંહ ધુલવાયા, ગુલાબ કેવડા છીડકવાયા, જાનેઆલમકો હોશ આયા ઘબરાકર ઉઠ બએઠા દેખાતા કયા હએ કે એક શખ્સ પાદશાહી તાજ સરપર પહેને, બડે કરરોફરસે તખ્તપર બએઠા હએ ઓર ચાર હઝાર ગુલાબ ઉસકે રૂબરૂ દસ્તબરતા હથીઆર બાંધે ખડે હએં, ઓર ચવફેર અમીરો વઝીર સીપાહ સાલાર અપને અપને કરીનેસે ખડે હએ, જાનેઆલમ ઉઠા ઓર બતઓરે શાહો શાહેરયાર રસમે આદાબો સલામ બજા લાયા, પાદશાહને ગલે લગાકર પાસ બીઠાયા; જબસે પાદશાહ જાનેઆલમકો દેખાથા તબસે હએરાનો પરેશાન હુસ્ને જાનેઆલમ પર હો ગયાથા. તમામ મજલીસભી દંગથી સબકો સદમએ તાઝા યેહ હુવા કે અએસા વારીસે તાજો—તખ્ત હાથ આએ, ઓર મહેરૂમ રહે જાએ ઉસ વક્તકા રંજો કલક શાહઝાદીકા ભુલ ગએ, ઓર નયા રંજ મોલ લીએ.

મીરઝા હુસેન.

હસરતપર ઉસ મુસાફીરે બેકસકે રોઇએ;
જો થક ગયા હો બઆઠકે મંઝીલકે સામને.

મગર ખામોશ, સીનેમેં ગમકા જોશ—પાદશાહને વતન, ઓર નામ બાપ દાદાકા પુછા? જાને આલમતો ગમસે જલ રહાથા, તોભી હસબો નસબ ઓર મુલ્કકા પતા બતાયા. ફેર સર જહુકા શાહઝાદીકા હાલ પુછા? પાદશાહને ફરમાયા અએ જવાન, મુદતસે એક જાદુગર ઉસ ફીકરમે થા, યહાં બડી નીગાહબાનીથી, લેકીન વોહ કાફીર ધોકા દેકર લે ગયા, આજતક મહેલમેં નહી ગયાહું, વો મહેલ જો ખાસ આરામકા થા માતમસરા બન ગયા હએ, હર તરફ શોરો ફુગાં હએ, ખાના પાની છુટા. જાનેઆલમને કહા કુછ યેહભી માલુમ હુવા કે ઉસ જાદુગરને કીધર લે ગયા? પાદશાહને ફરમાયા પાંચ કોસ તક પતા મીલતા હએ; આગે એક કીલ્લા બડા આલીશાન આશમાનસે લગા હએ, ઓર ઉસ કીલ્લેકે અતરાફ તમામ આગ બરી હએ, શોલા ઉસકા આસમાનતક જાતા હએ, માનીંદ દોઝખકે હએ. વહાંકા હાલ નહી ખુલતા, અકલ નહી ચલતી, મગર કરીનેસે વોહ જાદુકા કારખાના માલુમ હોતા હએ, શાહઝાદેને કહા ખએર અગર હયાત બાકી હએ બમદદે ખુદા વોહ જાદુગર કહાં જાએગા, યેહ કહેકર ઉઠા કે કીબલા ખુદા હાફીઝ. પાદશાહ શાહઝાદેસે લપટ ગયા, ઓર કહા બાબા ખુદાકે વાસ્તે ઇસ ખયાલે મહાલસે દરગુઝર કર, પરીદોંકે ઇસ ખયાલમેં પર જલતે હએં, દુસરા મુજહે તેરી જુદાઇ કબ ગવારા હએ, એકકો તો ધોકેમેં ખોયા તુજહે જાને દેનેકા કહાં યારા હએ, અએસી આફતમે તુજહસે જવાનકો જાનેદું ઓર બુઢાપેમે બદનામીલું, સલતનત હાઝીર હએ બીશમીલ્લાહ હુકમરાનીકર મએ કંઇહું ગોશેમે બએઠ અલ્લાહ અલ્લાહ કરૂં. શાહઝાદેને અરજ કી, યેહ પાદશાહાત આપકો મુબારક રહે, બંદા ઘરદાર ખાનુમા, ઘરકી હકુમત છોડકર ખરાબો ખીસ્તા, હએરાનો પરેશાન હો, યહાંતક આ પહોંચાહું. અબ યહાં રહું તો લોગ કહેંગે શાહઝાદીકો તો જાદુગરને લે ગયા યેહ અફસુસ બેઇઝત જીતા રહા, સલતનત કરને લગા જવ. મરદી બઇદ હએ, આશકકો માશુકકી રાહમે જાન દેના હએ "પગ આગે પત રહે, ઓર પગ પાછે પત જાએ."

જીસ મદદગારને હજાર ખલાસે બચાકે યહાંતક ઝીંદા પહોંચાયા હએ વોહી વહાંસેભી ષ્તાહ કરકે આપસે ફેર મીલાએગા. ફેર શાહઝાદેને તમામ ગુઝરા હુવા ખુદકા હાલ અવલસે આખીરતક પાદશાહકે સામને બયાન કીયા. પાદશાહને બહોત મીન્નત કી, મગર ન માના આખીર એક રાત રહેનેકે લીએ શાહઝાદેકો રોકા, ખાસા તલબ હુવા શાહઝાદેને ઇનકાર કીયા. વોહી નવ્વાબ વહાં હાઝીરથા પાંવપર ગીર પડા, ઓર કહા પીરો મુરશદ કઇ દીનસે મહેલમેં ખાના પાની સબકો હરામ હએ, જો આપ કુછભી ખાએંગે તો ચેતો સબ ખાવેંગે નાચાલદો ચાર નીવાલે પાનીકી ઘુટલે હલકમેં ઉતારે, ફેર હાથ મુંહ ધો નીંદકા બહાનાકર પલંગપર જા લેટા, મગર નીંદ કીસકી ઓર સોના કએસા, અંજુમનઆરાકી યાદમે આહે સર્દ ખીંચકર યેહ પડને લગા.

અબયાત.

તુજ બીન હએ બરાબ ઝીંદગાની, હએ મુજકો અઝાબે ઝીંદગાની;
ઇતના તો ન છુપ કે એકપનકા, ઘબરાકે નકાબે ઝીંદગાની.

જબ કરવટે બદલતે બદલતે પસલીયાં દુખ જાતી. ઓર બેકરાર હોતા, તબ દીલે બેતાબકો ઝપકર યેહ કહેતા—

નઝમ.

કમાલે ઝબ્તકો આશક કરે અગર પએદા,
કહાંકી આહ કરે બાતભી અસર પએદા,
હઝાર રંગ ઝમાનેને બદલે પર અફસોસ.
કહી હુઇ ન શબે હીજરકી સહર પએદા.
કરેગી સમસેરી નાલેકી મેરે તુ બુલબુલ,
શઉર ઇતના તુ કર જાકે જાનવર પએદા.
હમેશા હાથોંસે ઉનકે રહાહું મએં જલતા,
યેહ રોઝ ગર્મ હુએયે દીલોજીગર પએદા.
યેહ દીલમે ઝઓકે અસીરી હએ જો કફસમેં મુદામ.
મએં નોચતાહું જો હોતે હએ બાલોંપર પએદા.

આખીરશ શાહઝાદા બસદ નાલએ આહ સુબહોકી નમાઝ પઢકર મરનેપરી કમર બાંધી—રાતકો યેહ ખબર તમામ શહેરમેં મશહુર હુઇથી કે કલ જાદુગરકી લડકીકો શાહઝાદા જાનેઆલમ રવાના હોગા.

પહેર રાત રહેસે મજમએ આમ મહેલકે દરવાઝેપર જમાથા પાદશાહ તખ્તપર સવાર શાહઝાદએ જાનેઆલમકે બરાબર ચલા; ફેર હરેક આદમી ખુદાકે નઝદીક શાહઝાદેકી ફતેહો ઝફરકે વાસતે દુઆ માંગને લગા, અફ્કીસ્સા જહાંતક લોગ આતે જાતેથે પાદશાહ સાથ આયા, આખીર જાનેઆલમને કસમે દેકર રૂખસત કીયા—જાનેઆલમ ફેર અકેલા આગે ચલા ઓર યેહ શએર પઢને લગા—

શએર.

અએ ગમે યાર મએ બંદાહું રીફાકતકા તેરી,
ન કીયા તુને ગવારા મેરી તનહાઇકો.

ગરઝ આગકા કીલ્લા સામને નઝર આયા, કે આસમાનસે ઝમીનતક સીવા આગ ઓર અંગારોંકે ઓર કુછ નઝર ન આતાથા; શાહઝાદા ગઓરસે દેખને લગા કે એક હરન ઉસ આગસે નીકલા, ઓર ઉછલ કુદકર ફેર ઉસી આગમે ગાયબ હો ગયા! ફેર ઓર ઉસ આગસે આના જાના કીયા, જાનેઆલમને વોહ તખ્તી જો પીરમરદને દીથી ઉસમેં દેખા સો માલુમ હુવા કે અગર યેહ ઇસમ પડકે હરનકો તીર મારા, ઓર ખતા ન કી; તો તીલસ્મુમ ટુટ જાએગા, અગર નશાના ચુકા તો ખુદહી હલાક હોગા. શાહઝાદેને સોચા કે અગર હરન મારા તો લુત્ફે ઝીંદગી હએ, નહી તો હીલએ મર્ગ ખુબ હએ બેચાર જીના અએબ હએ—યેહ કહેકર તીર ચીલ્લેસે જોડ ઇસમ પડના શુરૂ કીયા. ઉધર હરન નીકલતેહી જાનેઆલમને તીર ચલાયા, તીર લગતેહી વોહ હરન ઝમીનપર ગીરા—ઉસ હરનકે ગીરતેહી ઉસ આગકે કીલ્લેમેં બડા ગુલ મચા. ઘડીભરમેં વોહ અંધેરી દુર હુઇ, આફ્તાબ નમુદાર હુવા, ન આગ રહી, ન કીલ્લા. બરાબર મએદાન હો ગયા—ન ઇનસાન થા ન હેવાન, મગર ચબુતરેપર એક લાશ દેખી. યાને વોહ જાદુગર તીરસે છીદકર જહન્નમમે દાખીલ હુવા પડા હએ જાનેઆલમને શુકરકા સીજદા બજાલાયા ઓર હીમ્મતસે કદમ આગે બઢાયા—હરકારે પાદશાહકે યેહ માજરા દેખ ફવરન હુઝુરીમે હાઝીર હુએ, ઓર બાદ હુવા વ સનાકે પાદશાહકો તમામ હકીકત સુનાઇ. પાદશાહ યેહ અહેવાલ સુનકે નેહાયત ખુશ હુવા, ફરમાયા કે યકીને કામીલ હએ કે જાનેઆલમ ફતેહ કરેગા—ફેર ખબરદારોંકે બોલબતો ઇનઆમ દીયા, ઓર ઉન્હેં ફેર રવાના કીયા કે જાનેઆલમકી ખબર પહોંચાવે. ઉસ અરસેમે જાનેઆલમસે વોહ મએદાને પુર ખતર તએ

કરકે જાદુકે કીલ્લે પાસ પહોંચા, જહાં અંજુમનઆરા કએદથી વહાં જાકે ક્યા દેખતા હએ કે વોહ કીલ્લા ઝમીનસે ચાર પાંચ ગઝ ઉંચા અધર લટકતાથા કે અકલ કામ નહી કરતીથી, ઓર વોહ કીલ્લા જવાહીરનીગાર, બા ઝેબોઝીનતબીસથાર, દરવાઝે ઉસ કીલ્લેકે ચાર હએ, બુરઝગીને નહી જાતે. જહાં જાનેઆલમ ખડાથા વહાં એક બંગલા ઝમરૂદકા નઝર આયા, ઉસમેસે આવાઝ આઇ કે અએ અજલરસીદા કયું મલેકુલ મઓતકો છેડતા હએ, ઝીંદગીસે મુંહ ફેરતા હએ, મુજહે તેરે હુસનો સુરતપર રહમ આતા હએ. જલ્દ યહાંસે ચલાજા. શાહઝાદેને હંસકર કહા કે અએ અહમક કયું લાફઝની કરતી હએ, ઓર તો કયા કહું તુજહેભી ઉસ જાદુગરકી પાયતની ભેજતાહું. યેહ સુનકર ઉસ જાદુગરને જાદુ જાનેઆલમપર ચલાયા. કે યક યક શાહઝાદેપર પથ્થર ઓર આગકા મેહ બરસને લગા. યેહભી જાદુકો રદ કરનેકા ઇસમ પડત હુવા આગે બડતાથા—કજબ આગ નઝદીક આતી તો પાની હોકર બહેજાતી. ઓર પથ્થરભી મટ્ટી હો જાતા. ગરઝ જાદુગરને દુસરા જાદુ ફેર ચલાયા, જાનેઆલમને ઉસ તખ્તીકો દેખ ઉસમે નીકલા કે કીસીતરેહ ઇસ તખ્તીકો કીલ્લેકે દીવારસે લગાદે ફેર કુદરત ખાલીકકા તમાશા દેખલે. શાહઝાદેને બહીમ્મત વોહ તખ્તી દીવારસે લગાઇ, ઉસપર આફત આઈ; અવ્વલસે ઝીયાદા ચક્કરમે આયા ફારતેઝીરતે એક આવાઝ અએસી હએબતનાક આઈ કે હઝાર તોપેં એકદમ છુટી કે ઝમીનકા કલેજા હલ ગયા. સુરજ બુરજે અસદમેં છુપકર ઢલ ગયા. વોહ કીલ્લા તુટકર મએદાન હો ગયા ! ચાર ઘડીકે બાદ વોહ અંધેરા દુર હુવા. શાહઝાદા ખુશ હુવા—ફેર ન વોહ કીલ્લા નઝર આયા, ન વોહ મકાનાતકા નશાન પાયા, લેકીન અંજુમનઆરા બેહોશ પડી હયે, કોઇ આસ ન પાસ, હરતરફ હએરાન હો હોકર દેખ રહીથી. જાનેઆલમને પહેછાના, તાબ નરહી હરચંદ દીલકો થાંબા મગર ન રહેસકા. અંજુમનઆરાને શરમાકર સર જહુકાકર કહા સંભલો સાહેબ કુછ લીહાઝ રખો, યકાયક પાસ ન ચલે આવ. મગર ઉસ ગુફતગોમે જાનેઆલમ ઓરભી ઘાઇલ હો ગયા, બદન થરરાયા, જાનેઆલમને યેહ સુનાયા—

મીર સોઝ.

જીસકો નહો શકેબ ન તાબે ફુગાં રહે,
તેરી ગલીમે વોહ ન રહે તો કહાં રહે.

બંદાનવાઝ હાલપે મેરે કરો નીગાહ,
હયે જાએ ગીરયા ચેહ કે પસે કારવાં રહે.

ચેહ કહેકર ગીરાથા, અંજુમનઆરાકો દીલે મુઝતરબને તડપકર સમજહાયા, બેકરારીમે ઉસકો કરાર આયા કે ચેહ મુકરર આશકે સાદીકા હમારા હયે, જો અએસી બલાસે ન ડરા, સરકો હાથમેં લેકર અએસી બલામે પાંવ ધરા; વરનાહતને દીન ગુઝરે બેકસીકે સીવા કઈ હમદમ શરીકે ગમ નથા, દીલ કબઝએ બેખતીઆરસે જાતા રહા, હરચંદ માને આતા રહા, મગર જાનેઆલમકા સર સરકા અપને ઝાનુપર રખા. ચેહેરેકી ધુલ જહાડી બેહોશી તો કભી આંખસે દેખી નથી, ઘબરાકર રોને લગી—અબ યહાં જો બુંદ આંસુકી મુંહપર પડી તો દીમાગ જાનેઆલમકા ખુશબોસે મુઅત્તર હો ગયા, ગુલાબ કેવડા છીડનેકી હાજત ન રહી, આંખ ખોલદી, દેખા કે સર અંજુમનઆરાકે ઝાનુપર પડા હયે; હોશયાર હોતેહી અંજુમનઆરાને સર ઝાનુસે સરકાયા. જાનેઆલમને શાહઝાદીકા મુંહ દેખા, ઓર કહા કે હમારી બેહોશી હોશયારીસે અછીથી.

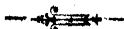
મુઅલ્લીફ.

મયે જો ચઓંકા તો વો[illegible] ચઓંકપડા,
કુઈ ગફલત જો હોશયાર હુવા;

ચેહ કહેકે આંખે બંદ કરલી કે ફેર હમે ગશ આયા, કયું તુમને ઝાન સરકાયા! ગરઝ જાનેઆલમ ઓર અંજુમનઆરાકી બહોત દેરતક તકરીર હુઇ. યહાંતો નોકચોક છોડછાડ હો રહીથી વહાં ફતહો ઝફરકી ખબર પાદશાહકો પહોંચી, તો ઉસી વક્ત મયે અરકાને સલતનત રવાના હુવા—થોડી દેરમેં વહાં આ પહોંચા અંજુમનઆરા પાદશાહકો દેખતેહી મુંહ છુપાકર બએઠ ગઇ, જાનેઆલમ પાસસે સરકા. પાદશાહ તખસે ઉતરકર જાનેઆલમકો ગલે લગાયા ઓર હીમ્મતપર ઉસકી તારીફ કી—ફેર બેટીકો છાતીસે લગાયા, ઓર આપકે સાથ સુખપાલમેં સવાર કીયા. શાહઝાદેકો બરાબર તખ્તપર બીઠા લીયા; તમામ અરકાને દવલત ઓર મુલાઝીમાંને કદીમ નઝદીક આએ. ઓર ઝરો અશરફીયા તખ્તપર ઓર સુખપાલપર નીસાર કીયા. પાદશાહીકી સવારી નવબત નશાન, ફઓજ સબ સામાન આ પહોંચા. અહેલે શહેર ચેહ ખબર સુનકર હઝારોં દવડે, શાદીયાને

બખ્તે મુબારક સલામતકા ગુલ મચાતે શહેરમેં દાખીલ હુએ. મુલકી રવનક ગઇ હુઇ ફેર આઇ મહેલમેં અન્જુમનઆરા રવનક અફરોઝ હુઇ, સબકો ખુશી હુઇ—મહેલવાલીયોંને ખુશીકી ધુમ મચાઇ. અંજુમનઆરાકી માં ચવફેર ફીરતી થી, દમબદમ સીજદા કરનેકો ઝમીનપર ગીરતી થી, કહેતીથી કે હમારે દીન અલ્લાહને ફેરે મગર બદવલત જાનેઆલમ અંજુમનઆરાકી સહેલીયાં વહાં આકર કહેનેલગી હુએ હમતો તેરી જુદાઇમેં મરતે થે, ઝીંદગીકે દીન ઘડીયાં ગીન ગીન ભરતે થે. યેહ સુરત અલ્લાહને દીખાઇ યા જાનેઆલમકી જુતીયોંકે સદકેસે નઝર આઇ, જીસ તરેહ હમારે મતલબ બર આએ, ખાલીક ઉસકેભી જીકી મુરાદ દે. અંજુમનઆરા ગુસ્સેકી શીકલ બના તીવરી બરેં ચડા કહેને લગા:—તુમ સબોંકી શામત આઇ હયે, કયા બેહુદા બક બક મચાઇ હયે, અપને ખયાલમેં મુજહે દીવાની સમજહી હો? ખુદાજાને યેહ કઓન હયે, ઓર કહાંસે આયા હયે; સબોને મેરા મગજ ખાયા હયે, ઉસે તો કયા કોસું વોહ તો મુસાફીર બેચારા હયે; જીમેં આતા હયે કે ઉસકા મુંહ નાચું, જીસ જીસને યેહ નખરા બધારા હયે ઓર અપની સહેલીયાંસે કહેનેલગી મુજહે છેડોગે તો રોદુંગી, અપના સર પીટલુંગી, યેહ કહેકર મુસકુરાને લગી.

તમામ મુલાઝીમાને પાદશાહ, ઓર અમીર ઉમરા નઝરેં લેકર હાઝીર હુયે, શહેરમેં મુનાદી હુઇ કે જીતને અમીરો ફકીર હયેં ઉન્હોંને અપને કારોબાર બંદ કર નાચ દેખકર ખુશી કરના; ઓર જીસે મકદુર ન હો સરકારસે લેવે—તમામ શહેરમેં અએશો નીશાત રાગ રંગકી મજલીસ ખુશીકે સાથ હુઇ, પાદશાહને જીશને જમશીદી કીયા, તમામ શબ બાદએ ગુલગુંકા દઓર રહા નાચગાના સોહબતે બેતકલ્લુફાના યેહ તઓર રહા, ફેર સુબ્હો પાદશાહ દીવાને આમમેં રવનક અફઝા હુવા ઓર બહોતસા ઝરોજવાહીરસે ફકાર ઓર મોહતાજોકો સરફરાઝ કીયા, ગરઝ તમામ શહેરમેં ખુશી હુઇ, ઓર હરકસે મુબારક બાદી દી.

બયાન જલસા શાદીકા, ઉસ વતન આવારા કા ઇનકાર કરના, અંજુમનઆરાકા માનકા સમજહાના ઉસકા શરમા કે સર જહુકાના ફેર સામાન બરાતકા, મઝા લુટના પહેલી રાતકા.

કીધર હયે તુ અએ સાકીએ ગુલ ઉઝાર,
મેરા ગરસે દી હો ગયા ખાર ખાર.
પીલાદે કોઇ સાગીરે લાલા રંગ,
જવાનીકી લાએ જો દીલમેં તરંગ.
કહે કીતને સહરા નવરદીકે રંજ,
ભલા કુછતો શાદીકા હું નગમાં સંજ.

જબ જલસએ અએશો તરબમે સબકો ફુરસત હુઇ. એક રોઝ પાદશાહ અપને ખાસ મહેલમેં બએઠા થા, તબ અપની બીબીસે ફરમાયા કે હમારેપર જઓસે એહસાન ઓર હક જાને આલમકે હયે, તમામ આલમ જાનતા હયે, ઓર યેહભી તમામ દુનયામેં મશહુર હએ કે જાનેઆલમ નાદીદા મુબતીલાહો, સલતનત ખો ઘરકે અંજુમનઆરામેં યહાં આયા હએ, ઓર કીસ મરદાનગીસે ઉસ જાદુગરકો મારા, ઓર ઉસકે ફંદેસે અંજુમઆરાકો છુડાયા, ઓર ઉસકી હીમ્મત, જુરઅત, મુરવત, યેહ તમામ સીફતેં ખાલીકને અતા કી હએં; અબ ઝુરૂરત હએ કે જલ્દ સામાન શાદીકા દુરૂસ્ત કર મુનઅકદ કરો; ખુદા જાને આજ કયા હએ, કલ કયા હોગા. પાદશાહ બેગમને અરઝ કી કે જો આપકી રાઇમેં આયા યેહી મેરા મતલબ થા પાદશાહને ફરમાયા કે આજ યેહ મુકદમા અંજુમનઆરાસે ઝાહીર કરકે જવાબ બરાબર હાસીલ કર લો, કલસે શાદીકા સામાન દુરૂસ્ત હો.

યેહ કહકે પાદશાહ દીવાને આમમેં આયા. અંજુમનઆરાકી માને બુલવાયા, ઓર દોચાર મુગલાનીયાં જો કદીમ મહેલકીથી ઉન્હેં ભી તલબ કીયા; શાહઝાદીકી જલીસેંભી યેહ સુનકર બેબુલાએ આઇ ઉસને પહેલે બેટીકો (અંજુમનઆરાકો) ગલેલગાયા, પ્યારકીયા; ફેર કહા પ્યારી, દુનયાકે કારખાનેમેં યેહ રસમ હએ, કે પાદશાહકે

ઘરસે ફકીરતક બેટી કીસીકી માબાપ પાસ હમેશા નહી રહેતી, ઓર ગઅેરતદારકે ઘરમેં લડકી જવાન હરવક્ત રંજકા નશાન હઅે, ઓર ખુદા વ રસુલકા હુકમભી યેહી હઅે કે જવાનકો બીઠા ન રખો, શાદી કરદો દુસરા ઇન બાતોંકે સીવા, એક શખ્સને તુમ્હારે વાસ્તે ઘર બાર છોડા સલતનતસે હાથ ઉઠા કીસી આફતસે મુંહ ન મોડા, ઉપર ખેલ ગયા કયા કયા મુસીબતેં ઉઠાઇ, ઓર વોહ બડા આલી નસબ હઅે, તમામ આલમ ઉસકે હુસ્નપર ફરેફતા હઅે, તુમ જબ ઉસકો દેખોગે તબ માલુમ હોગા. અંજુમનઆરાને યેહ સુનકર સર જહુકાલીયા, રોને લગી, કહા કે યહાં સુરત શીકલકા મઝકુર કયા જુરૂરથા, યેહ અલ્લાહકી કુદરત હઅે કે કીસીકો બીનાયા, બીગાડા, મગર મેરી કીસમત કમ બખ્ત બુરી હઅે કે એક મુસીબતસે છુડા દુસરી આફતમેં ફંસાયા, હરદમકે તાને અપને બેગાનેકે સુનને પડે કે યેહ આયા, મુજહે કઅેદસે છુડાયા. ખુદાજાને વોહ કઅેાન હઅે, કહાંસે આયા હઅે, અપનોં મુંહસે મીયાંમીઠુ શાહઝાદા બનબઅેઠા હઅે, આપકી લઅેાંડીહું જો ચાહો સો કરો, મગર જો આપ ઉસકી શીકલપર, ઓર ઉસકી મેહનતે તકલીફપર યેહ મુકદમા કીયા ચાહતી હઅેં, તો મઅેં રાઝી નહીં, અગર મઝદુરીકી ઉજરત, ખીદમતકા ઇનઆમ મંઝુર હઅે, તો રૂપીઅે, અશરફી, જાગીર ઉસકો ઇનાયત કરો કે ઉસકા ભલા હો, આપકા નામહો. યેહ ફીકરા સુનકે વોહ બહોત હાંસી, કહા શાબાશ બચી, ઉસકી જાફીશાનીકી ખુબ કદર-દાની કી. વા કઇ વોહ બેચારા તુમારે મુલકકા; યા રૂપીઅે પઅે-સેકા મોહતાજ હઅે ? અરી નાદાન, વોહ તો ખુદ સાહેબે તખતો તાજ હઅે, ઇસ બાતપર હમસીનોંને કહે કહે મારા, કહા હુઝુર બસ ઇનકા યેહ શઊર હઅે, ઇનકે નઝદીક વોહ શાહઝાદા નહી મઝ-દુર હઅે. અંજુમનઆરાને જહુ જલાકે કહા વોહ કુછભીહો, હમેં મઝુર નહીં, તબ વોહ દાઇ દદા, મુગલાનીયાં હાઝીરથી બોલી કુર-બાન જાઅેં વારી, માંબાપકી અદુલહુકમીમેં ખુદા વ રસુલકી ના ફર-માની હોતી હઅે, તુમ્હેં ઇનકાર મુનાસીબ નહીં, ઓર ખુદા નખ્ત્રા-સ્તા યેહ કયા તુમારી દુશમન હઅેં જો રાહ ચલતેકે હવાલે કીસીકે કહે સુનેસે બે દેખે ભાલે કરદેંગે—આદમી રોઝબરોઝ અકલો શઊર સીખતા હઅે. તુમ અબીતક વોહી બચપનેકી બાતેં કરતીહો અંજુ મનઆરાને જવાબ નદીયા, સર ઝાનુપર રખદીયા, લેકીન વોહ જો અમીરઝાદીયાં ઉસકી હમનશીન જલીસેંથી ઉનસે ઇસબાતકે રોઝ

બસ વીરે રહેતેથે બોલી, હએહએ લોગો તુમ્હેં કયા હુવા હએ, દુશ્મનસે સાફ સાફ કહવાયા ચાહતેહો, દુનયાકી શરમો હયા કયા ઉઠ ગઇ, ધતનોતો સમજહો ભલા માંબાપકા ફરમાન કીસીને ટાલાહએ જો ચેહ ન માનેગી.

ગરઝ અંજુમનઆરાકો સમજહાકર, શાદીકા સામાન સબ તઇઆર કીએ, ફર પાદશાહને નજુમી, પંડીત. રમ્માલોંકો બુલવાકર નેકસાઅત દેખકર એક રોઝ મુકરર કીયા. તમામ શહેરમેં ખુશી હુઇ, શાદીયાને બજનેલગે. પાદશાહને તમામ શહેરમેં ખાસો આમકો હુકમ કીયા કે અમીરસેં ફકીરતક સબ અપને કામો કાજ બંદકરેં, ઓર અપને ઘરોંમે નાચ દેખેં, જશન કરેં—જો કોઇ મોહતાજ હો વોહ સરકારસે રૂપીઆ પએસા જો દરકાર હો લેવે, ખ્વાહ હીંદુ હોયા મુસલમાન. અલકીસ્સા શાદી બડી ધુમસે હુઇ, જીધર ઉધર અમનો ચએન હુવા, તમામ આલમમેં ખુશી હુઇ, આશકો માશુક મીલે. ફેર જાનેઆલમને મલેકાકે સામને તમામ ગુઝરા હુવા કીસ્સા સુનાયા. જાને આલમને તોતેસે ઝીકર સુનકર દરબદર ખરાબ ખસ્તા હોકર આના તોતેકા અબોઠ રહેના; વઝીરઝાદેકા સદમએ ફીરાક સહેના, ફેર તીલસ્મકા ફંસજાના, જાદુગરનીકા સતાના, બાદ ઉસકે નકશે સુલેમાની લેકર વહાંસે ચલદેના; યેહ તમામ અવ્વલસે આખીરતક બયાન કીયા. અંજુમનઆરાને જાદુગરકે કીસ્સેપર તઅસ્સુફ કીયા, મલેકાકે મઝકુર પર બનાવટસે હંસદીયા; ફેર રૂપી સુરત બનાઇ, ઓર મુસકુરાકર અપનાભી તમામ ગુઝરા હુવા કીસ્સા જાનેઆલમકો અવ્વલસે આખીર તક સુનાઇ, ફેર દોનોં તરમો હયા બે હમઆગોશ હુએ.

મુઅલ્લીફ.

યેહ હમકીનારીએ જાનાસે તાઝા ફુલ ઉઠા,
ગમેસે મીલગએ સબ રંજ દર કીનાર હુવા.

સીનેસે સીના, લબસે લબ હાથ પાંવ, બલકે જીતને આઝાએ જીસમહેં સબ વસલથે રશકો હસરતસે જીગરે સદફ ચાક હુવા, દુશમન કમબખ્ત હલાક હુવા. તકાઝાએ સીન અલહડપનેકે દીન ઉસ વકત દોનોં ઘબરાએ, ઓર વોહ કએફીયત સબ ભુલે, આરામ ફરમાએ; દીલે બેતાબને તસકીં પાઇ——હનોઝ આંખ નહીંલગીથી કે ફજર

હોગઇ દોનોં ઉઠે, હમ્મામમેં જાકે ગુસલ કીયે, જો જો મહરમે રાઝ, શરીકે સોઝો ગુદાઝથી, રાતકી બાતોંકે પતે રમઝો કીનાયામેં દે સખને લેકહે મારા જબ રૂબરૂ ખાસા આયા શરમાકે સર જહુકાયા, ગમઝા વ નાઝ હર અંદાઝમેં રહા—ગરઝ ન્હા ધોખાસા નોશ ફરમાયા.

ફેર જાનેઆલમ પાદશાહકે હુઝુરમેં આયા, ખીલઅત ફતાહકી પાયા, સલતનતકે કારોબાર શાહઝાદેકી મશવીરતસે હોનેલગે. બાદ ચંદથી રસમકે એક બાગ દરયાકે કીનારે બહોતહી વકલ્લુફકા નિશાત અફઝા નામ પાદશાહ જાનેઆલમકો રહેનેકે લીએ ઇનાયત કીયા. ઉસ બાગે પુરબહારમેં જાનેઆલમ ઓર અંજુમનઆરા હાથમે હાથ પરયોંકા અખાડા સાથ દીનો દુનયા ફરામોશ, હરદમ નોશા નોશ બા અએશો નિશાત અવકાત બસર કરને લગે, જાનેઆલમકો ન ખયાલ અપને શહેરો યારકા, ન ખયાલ મરદમે રોઝગારકા, ન કુછ ધ્યાન ઉસ જીગર ફીગાર, ફુરકતએ ઇનતીઝાર, મલેકએ મેહેરનીગાર રહાથા અએશમેં મશગુલથા.

—❧—

મઝકુર ઉસ ફુરકતએ ફીરાકકા, યાને શાહઝાદેકે આનેકી ઉમ્મીદવાર હોના મલેકા મેહેરની-ગારકા, ઓર હીકાયાતે ઝર બુલમાસકા.

ફીખર હએ તુ અએ સાકીએ બે ખબર,
નકી ઉદુએ ગમ ઝેહાંપર નઝર,
હુવા હાલ શાદીકા સબ ઇખતીતામ,
મગર ગમકા કીસ્સા હએ વોહ ના તમામ.
તપશસે તડપસે તુ કરદે બહમ,
કે લીખનાહું ફેર દાસતાને અલમ;
ખુશીસે મુબદ્દલ રંજ મરગુબ હએ,
યેહ મોનીસ હએ હમદમ બહોત ખુબ હએ.
યેહી સાથ દેતા શબોરોઝ હએ,
યેહ ગમ આશકોંકા ગમ અફરોઝ હએ,

જીસરોઝસે શાહઝાદા જાનેઆલમ મલેકા મેહેરનીગારસે જુદા હુવાથા, ઉસીરોઝસે તમામ દીન ફીકરમંદ રહેતીથી, ન કુછ ખાતીથી ન પીતીથી, ઘુલઘુલ કર લાગીર હોગઇથી, ઓર જાનેઆલમકી જુદાઇમેં ઉસકા યેહ હાલ હોગયાથા.

ઉસતાદ

યાંતક કે ઉઠાનેકા વકત અપને કરીબ આયા,
ઇસપર મેરે બાલીંપર તુમ ઉઠકે ન આ બએઠે;
મએં નામ તેરા લેલે દીનરાત જો ચીલ્લાઉં,
ઓ સુંનતેહુએ બહેરે કયુંકર ન ગલા બએઠે;

જો કોઇ કહેતા કે ખએર તો હએ મલેકા ઘુલી જાતીહો, કયું ઇતના રંજો ગમ ખાતી હો ? તો યેહ કહેતી—

ગમ ખાતીહું લેકીન મેરી નીયત નહીં ભરતી;
કયા ગમ હએ મઝેકા કે તબીઅત નહીં ભરતી,

મુઅલ્લીફ.

નપુછો કુછ મેરી હાલત કે ઇસ દીલકે લગાનેસે;
પરેશાં સીનાસોઝાં મુનફેઇલ સર દર ગરેબાંહું.

અએસી બાતે દર્દઆમેઝ, વહશત અંગેઝ કરતીકે સુનનેવાલોકી છાતી ફટતી વોહ કહેતી, નઝર ખુદાપર રખો—

હસન.

ઉસે ફઝલ કરતે નહીં લગતી બાર,
ન હો ઉસસે માયુસ ઉમ્મીદવાર.

સોઝ.

ફેર બહાર આતી હયે તુજહમેં અએ ગુલીસ્તાં ગમ નખા,
વોહ ચલી આતી હયે ફઓજે ઇદલીબાં ગમ ન ખા.
ગો કે શામ આખીર હુઇ અએ શમઅ તુ ઝારી ન કર,
ફેર વોહી મહેફીલ વોહી તેરા શબીસ્તાં ગમ ન ખા.

વોહ સુનકર યેહ કહેતી કે અયે ચીરાગે સહરી હું. યકીન હએ કે તા સુબ્હો જલકર બઝમેં જહાંસે સફરીહું.

મુઅલ્લીફ.

હમારી જાનકે જાનેમેં જબ અસા રહા થોડા,
તબ ઉસકે દીલમેં આયા ધ્યાન મેરે પાસ આનેકા.

આજતક ઉસ ગફલતશઆર ફરામોશકારકી કૂછ ખબર નઆઇ હમને ગમે જુદાઇમે મુફત જાન ગમાઇ—

મુઅલ્લીફ.

તપે જુદાઇસે ઇસતરેહ અબ નઝારહું મયેં.
અજલકે મુંહસેબી ગાલીબ હયે શર્મસાર હું મયેં,
કીયા હયે રંજે જુદાઇને અએસા કાહીદા.
નઝરમેં ખલકકી રસ્તે ખતે ગુબાર હુ મયેં.
જો તુ વોહ ગુલ હયે કે આલમકે દીલમેં હયે તેરી જા,
તુ સબકી આંખમેં ખટકા કીયા વોહ ખાર હું મયેં.

યેહ માલુમથા કે જબ ચાર ઘડી દીન રહેતા, તબ સવાર હોકર ઉન દરખ્તોંમે, જહાં જાનેઆલમસે મુલાકાત હુઇથી વહાં જાતી. ઔર જો જો શરીકે રંજો રાહતથી, ઊનસે મુખાતીબહો ગમકી બાતેં કરતી, ઔર કબી સુબ્હોસે ફીરતે ફીરતે શામ હોજાતી, બાદીલે નાકામ ઉસી જંગલમેં ફીર આતી, ઔર યેહ ગઝલ ઝબાનપર લાતી—

જુરઅત

બશીકલે મેહેર હયે ગરદીશ હયે હનકા સારે દીન,
જો તુમ ફીર આવ તો પ્યારે ફીરે હમારે દીન;
નહીં હયે તેરે મરીઝાંને હીજરકા ચારા,
બ્ અપની ઝીસ્તકે ભરતેહએ યેહ બીચારે દીન.
બવસ્લ કયું કે મુંબદીલહોં હીજરકે અઇયામ,
મગર ખુદાહી યેહ બીગડેહુએ સવારે દીન.
રહેથા જબ કે હમ આગોશ મુજહસે વોહ પ્યારા,
અજબ મઝેકીથી રાતેં અજબથે પ્યારે દીન,
કબ ઉસસે હોગી મુલાકાત મઅે યેહ પુછુ હું,
ઝરા તુ દેખ નજુમી મેરે સતારે દીન
લગાયા રોગ જવાનીમે કયું મીયાં "જુરઅત"
અભી તો ખેલ તમાશેકયે તુમ્હારે દીન.

રાતકો બહાસે બેકરાર સોતી, વોહ રાત જીસે શબે ફુરકત કહે તે હએં, બેચએનીાસે પહાડ હોજાતી, વોહ ગમકી મારી સખ્ત ઘબ-રાતી, ઓર યેહ ઝબાનપર લાતી—

ઊસતાદ.

જબએસા શબે અશરતકો ફ્લક તુને ઘટાયા,
કી જલ્દ ન ફુરકતકી સીતમગર સહર અએસી.

હએ હએ આજ ન આવાઝે મુર્ગે સહર આઇ, ન મુઅઝનને નાદાએ અલ્લાહોં અકબર સુનાઇ, ન ખ્વાબે ગફલતસે પાસબાન કમ-બખ્ત અએોકા, ઓર નીંદકી ઝહોંકમેં ઘડીયાલીભી ઘડીયાલકા બજાના ભુલ ગયા.

જુરઅત.

થે શબે વસ્લમેં સબ જાનકે ખાને વાલે,
આજ કયા મરગએ ઘડયાલ બજાનેવાલે.

દીનરાત મેહેરનીગાર ગીરયાહો ઝારી કરતી, ન રાતકો ચએન ન દીનકો આરામથા. લોગ કહેતેથે કે મલેકા અલ્લાહકો યાદ કરો, કભી તો દીલકો શાદ કરો, ખુદા તુમ્હારે મરઝે જુદાઇકો બસેહતે વસ્લ બદલ કરે, અબ રોઝે વીસાલ, ઇનાયતે ગુલજલાલસે નઝદીક હએ; તો ઉસવકત બહસરત યેહ કહેતી—

મુઅલ્લીફ.

શબે વીસાલ જો કીસમતમેં હએ તો હોવેગી,
દુઆ કરો શબે ફુરકત તો યેહ સહર હોવે;
મરીઝે હીજરકો સેહતસે અબ તો કામ નહીં,
અગરચે સુબ્હોકો યેહ બચગયા તો શામ નહી;
રખો ન યાન રખો મરહમ ઇસપે હમ સમજ્હે.
હમારે ઝખમે જુદાઇકો ઇલતીયામ નહીં.
કીયા જો વાદએ શબ ઊસને દીન પહાડ હુવા,
યેહ દેખીયો મેરી શામત કે હોતી શામ નહી;
વોહી ઉઠાએ મુજહે જીસને મુજહકો કત્લ કીયા.
કે બેહતર ઉસસે મેરે ખુદા ઇંતીકામ નહીં,
ઉઠાયા દાગે ગુલ અફસોસ તુમને દીલપે " સુરૂર "
કએં તુમસે કહેતાથા ગુલશનકો કુછ કયામ નહીં.

ઉસતાદ.

આખીર શબે વીસાલકી જા પેશ કી વોહી,
હરદીનથા અએ ફલક મુજહે જીસ રાતકા ખ્યાલ.

મઆમીલાતે બાગ તો દેખીએ, કે વહાં શાહઝાદેકો ગમસે ફરાગ, કએફીયતે બકગ, ગુલઉઝાર બગલમેં, રાહતો આરામ, યહાં મલેહા આતશે ફીરાકસે જલતાથી, ગીરફતાર રંજો અલમથી, લેકીન દર્દ દીલે બેકરારકા રાયગાં નહીં જાતા, જબ તડપ બુલબુલકે દીલમે ઝીયાદા હોતી હએ, મવસમે ગુલ આતા હએ, ઉસીતરેહ જો આશક હદસે ઝીયાદા દીલ જલાતાહો માશુક રહમ ખાતા હએ, ઇશ્ક આશકકો માશુકકી જાનકા દુશમન હએ; ઉસકા હાલ કયા કહે. ચુનાંચે યેહ નકલ ઝરબુલ મીસલ હએ, ઓર હકીકતમેં અસલ હએ, ગઓરસે ઇસ નકલકો સુનકર તઅમ્મુલ કરો.

નકલ સવદાગરકી બેટીકી, અંગરેઝકા આના ફરેફતા હોજાના, આખીરકો જાન દેના દોનુંકા

કલકત્તેમેં એક સવદાગરથા, વોહ બડા દવલતમંદથા, ઉસકી એક બેટી બહોત હસી નથી, તમામ શહેર ઉસપર આશકો ફરેફતાથા, મગર વોહ કીસીકે હાથ નઆઇ. ઇત્તેફાકે ઝમાના કોઇ અંગરેઝ લંડનસે તાઝા વારીદ હુવા, વોહ અંગરેઝભી બહોત ખુબ સુરત નવ જવાનથા, કઝારા એકરોઝ વોહ આફતકા મારા કુછ અસબાબ લેને ઉસકી કોઠીપર આયા, ઓર ઉસ સવદાગરકી બેટીકો દેખા, દેખતેહી ઇશ્ક ગલેકા હાર હુવા, અકલા હોશ ગમા દીયા, દીલસે હાથ ધો જાનકો રો બએઠા; અસબાબ ખરીદને ગયાથા, સવદા મોલ લીયા ઉસને મુશાતરી સમજહ મીઝાને મોહબતમેં તે લ લીયા; હાથ પાંવને સત. દીલને હીમ્મત હારી. જબ ઓર કુછ તદબીરે ન આઇ, તો ખરીદા ફરેફ્તાકે હીલેમેં આમદો રફત બઢાઇ; ફેર તો યેહ હાલ હુવા.

જુરઅત.

દ.નમેં સવ સવ બાર અબ હમ ઉનકે ઘર જાને લગે,
મુંહ છુપાને વોહ લગે હમ ઉનપે મરજાને લગે.

ઇશ્ક છુપતા નહી, મશહુરહએ, ઇસ મુકદમેમેં ઇનસાન મજબુર હએ

મીર.

ઇશ્ક એ પરદા જબ ઉઠાના હુવા,
મુઝ્તરબ કદખુદાઇ ખાના હુવા.

જબ યેહ અમારે મુફ્રસીલ સવદાગરને સુના, તમામ શહેરમેં ઝીલ્લતો, રૂસવાઇ હુઇ. સવદાગરને પહેલ દાનાઓકી નસીહત કી, ફીર ઉસ અંગરેજકા આના બંદ કીયા, ઈબ્બર શાલ કે ઇશ્કને ભડક કર સાહેબકો સલામત નરખા—

મીર.

આસતરે ખાકપર ગીરા યેહ ઝાર.
દર્દકા ઘર હુવા દીલે આમાર.
ખાતીર અફગાર ખાર ખાર હુઇ,
જાં તમન્નાકશે નીગાર હુઇ.
દીલ ન સમજહા ઓર ઇઝતીરાબ કીયા,
શઓકને કામકો ખરાબ કીયા;
રફતા રફતા હુએ સુખન નાલે,
લગે ઉડને જીગરકે પર કાલે.

યહાંતક તપે મુહાજેરત, ઓર દર્દે મુફારેકતસે હાલ હુવા, કે સાહેબ બહાદુરકો ઊઠને ચલનેકી તાકાત નરહી, લેનેકે દેને પડગએ—

ઉસતાદ.

મરઝ યેહ ફએલ પડા હએ તપે જુદાઇસે,
કે પીઠ લગગઇ યારોંકી ચાર પાઇસે.

જો જો ઉસકે દોસ્ત, ઓર મુહબત વાલેથે બહોતસી નસીહત કરને લગે, અવરતોંકી બેવફાઇ, બુતોંકી સંગદીલી, માશુકોંકી કજઅદાઇ બહોત તરેહસે સમજહાઇ, મગર ખાતીરમેં ન આઇ. એક દોસ્તદાર ઉસકા ગમખ્વારથા, કહેને લગા કે કયું તુ જો મરનેકે કરીબ હુવા હએ, ઇસકા કયા બાઇસ હએ ઝાલીમ યેહ કયા કરતા હએ: ઇસકા અંજામ ઝીલ્લત હએ—યેહ ખયાલે મહાલ અપને દીલસે નીકાલ, અપની નવજવાની હલાકતમેં નડાલ તુને મુંજીસટનકે બેટેકી હીકાયત નહીં સુની કે ઉસપર કયા ગુઝરી. આખીરકાર કયા હુવા? ઉસ સાહેબને કહા કયું કર.

હીકાયત "મઝીસટનકે બેટેકી, પએદા હોના બેટેકા સફરકી કએફીયત જહાઝકી તબાહી, શાહઝાદેકા મીલના, ફેર ધુફારીકત, મઝીસટનકા સાથ જાના.

—:o:—

વોહ બોલા ઇસી શહેરમેં એક શખ્સથા, ઉસકા "મઝીસટન" નામ, નેહાયત દવલત મંદ સાહેબેઇજ્મો ફઝલ, તીજારતમે નામવર હરવક્ત સવસવ જહાઝ એક એકબાર તીજારતકો જાતાથા. નસીબ ઉસકા અએસાથા કે અગર મટ્ટીકો છીતા તો સોના હોજાતા. સીવા ફરઝંદકે ઓર કોઇ ચીઝકા ખ્વાહીશમંદ નથા, શબોરોઝ ઉસકા ખીયાલથા—મુદામ કુરહતમેં યેહ મલાલથ કે ખુશ કીસમતોંકી દુઆ જલદ કુબુલત હોતી હએ તમન્નાએ દીલ હુસુલ હોતી હએ. પંચ- હતર બરસકે સીનમેં અલ્લાહને એક બેટા ઇનાયત કીયા. વોહ લડકા બહોતહી હસીન ખુબસુરતથા. મઝીસટનને ઉસકી પરવરીશ બખુબી કી. જબ વોહ લડકા બારા બરસકા હુવા, તબ તમામ હુનરમેં કામીલ હુવા—ચવધવેં બરસ બાપસેં સફરકી ઇજાઝત ચાહી, કે તીજા રતમેં કોઇ દકીકા બાકી ન રહેજાએ. મઝીસટનને કહા; અપનાભી યેહી ઇરાદાથા, મગર થોડે દીન સબર કરના ચાહીએ ? ઉસને કહા હુઝુર આપ ઝઇફહો આપ બએઠરહેં, ફીદવીકો સફરકો જાનેકી ઇજા ઝત દેવે. આખીર મઝીસટનને દસ બારા જહાઝ માલો મતા, પંચશ બીસ રફીક દીયાનતદાર હમરાહ કર રૂખસત કીયા. જહાઝ એકતરફ રવાના હુએ. દો મહીનેકે બાદ સબ જહાઝ, માલો મતા ડુબકર તબાહ હોગએ. મઝીસટનકે બેટેકાભી જહાઝ ડુબા. તમામ ઉસકે હમ રાહીભી ડુબગએ—મઝીસટનકા બેટા ફકત એક તખતેપર ડુબતા ઉછલતા બેહે ચલા ઝીંદગી બાકીથા; તો સાતવેં દીન તખતા કીનારેપરલગા. ઇસકો ગયસે જો દીકકત હુઇ, તખતેસે ઉતરા ઓર ઘાંસકી રસ્સી બના વોહ તખતા પથ્થરસે અટકા દીયા ફેર આપ આબોદાનેકી તલા શમેં રવાના હુવા, થોડી દુર ગયાથા કે શહેર દીખાઇદીયા, આહીસ્તા આહીસ્તા બએઠતા ઉઠતા શહેરમે દાખીલ હુવા—વહાં અજબ તમાશા દેખા કે દુકાન હરેક ખુલી, અશરફી રૂપીએકા ઢેર, અસબાબ સબ તરેહકા મવજુદ, મગર આદમીકા પતા નહીં, એક આદમીભી વહાં નઝર નહી પડા ! ઉસસે સાબીત હુવા કે અરસેસે યેહ બાઝારે જીન્સ આદમીસે ખાલી હએ શહેરકા વારીસ હએ ન વાલી હએ, ફીરતા ફીરતા કીલ્લેમેં આયા, દેખા કે એક બાગે સર સબઝ; પુર મેવા,

બીચમેં ઉસ બીચમેં ઉસ બાગકે એક બહોત ઉમદા બંગલા હએ, ઓર ઉસમેં બહોતહી નફીસ પરદે પડે હએં યેહ પરદા ઉઠાકર બંગલેમેં આયા, તો ક્યા દેખતા હએ કે એક પલંગ જવાહીરનીગાર બીછાયા હએ, ઉસપર કોઇ મુરદેકેમાનીદ દુપટ્ટા તાને, ન કોઇ પાયતે ન સીરાને પડા હએ. ઉસને દુપટ્ટા સરકાયા, તો અવરતને ચઓંકકર સર ઉઠાયા ઇસકી સુરત દેખકર ઉસ અવરતને કહા;—અએ અઝીઝ, અપની જવાનીપર રહમ કર. કે યેહ મકાન નહી, ફનાકી જાએ હએ; તુ ન આશના હએ—ઇસસે દરગુઝરકર, નહીંતો આખરતકુ મુબતીલા હોગા ખુદા જાને એક દમમેં ક્યા હોગા. ઇસને કહા અએસા માજરા ક્યા હએ, બયાન તો કર ? અવરતને કહા કે તુ પહેલે અપને આનેકા હાલ સુના કે તું ક્યુંકર આ ફંસા ? ઇસને કહા સાત દીનસે ભુખા પ્યાસાહું, જો કુછ ખાઉં તો તમામ અહેવાલે પરેશાં સુનાઉં. અવરત બોલીકે મુદતકે બાદ ખાનેકા નામ તેરે મુંહસે સુના હએ, સો ખાના યહાં કહાં હએ, સીવાએ ગમ ખાનેકે. ઓર પાની સીવા અશક બહાનેકે આંસુ પીનેકા નામ હએ, મગર ક્યા કરું બઓર ખાક રોઝ દીન ભરતીહું. ન ખાના મીલતા હએ ન પાની મીલતા હએ, હર શબ જાંકની રહેતી હએ.

બુરઅત.

યેહ ગલત કહેતે હએં એઆયો ખુરશ જીતે હએં,
લખ્તે દીલ ખાતેહએં ઓર ખુને જીગર પીતેહએં.

તુ ઇસ બાગમેં જા, ઉસ મેવેપર રગબત હો ખા. મઝસદનકે બેટને જાકે મેવા ખાયા, નહેરસે પાની પીયા, થોડી ફરાગત હુઇ. ફેર અવરતકે પાસ આકર હસબો નસબ અપના, ઓર બાઇસે સફર, જહાઝકી તબાહી, મુફસ્સીલ સરગુઝીસ્ત સુનાઇ; ફેર ઉસકા માજરા પુછા ? વોહ બોલી અએ શખ્સ, ઇસ શહેર બે ચીરાગકી મએં શાહઝાદીહું, બાપ મેરા ઇસ મુલકકા વાલીથા, મુજહકો સીવાએ સઅેરો શીકાર કીસી કામસે સરોકાર નથા. એકરોઝ લબે દરયા તમાશા દેખતે બએઠીથી. યકાયક એક સાંપ પએદા હુવા, ઓર મેરી તરફ બઢા; મએંને તીર મારા. માલુમ નહીં લગા યા ખતા કરગયા; ફેર જો દેખા તો અઝદહાએ મુહીબ બશીકલે અજીબ દવડા ચલા આતા હએ ! મએં તો ફઓરન ઘોડેપર ચડકર ભાગી, જો જો ઘોડેકે સાથથે

ઉન્હોંકો અઝદહેને કાટ કાટકર મુરદે ઝમીનપર ગીરાદીએ, કહાંતક બયાન કરૂં સારીનાંને શહેર મએ પાદશાહ ઇનસાનને હએવાનતક કોઈ ન બચા, ફક્ત મએં સખ્ત જાન બાકી હું, ઔર યેહ મોહબત હએ કે શામકે વક્ત વોહ સાંપ ઇસ બંગલેકે નીચે આકર બએઠતા હએ; દો ઘડીકે બાદ ગાયબ હોજાતા હએ ! મુજહપર જબ ભુખ પ્યાસકા ગલબા હોતા હએ. ઇસી બાગસે મેવા ખા, પાની પી લેતીહું, ઇસ ખરાબીસે છુટતીહું કોઇ ગમખ્વાર સીવા ખુદાકે નથા, આજ તુજહે દેખા; બએઠે ખુશ આયા, આગાહ કરદીયા. મજીસટનકે બેટેને કહા ખાતીર પરેશાં જમા રખ, અગર ખુદાએ ઇલાહી શા કે હાલ હએ, તો ઇસ આફતસે જલ્દ ન જાત હોજાએગી. યે કહેકર જહાં સાંપકે બએઠનેકા નશાનથા વહાં ગઢા ખોદા, કીલ્લેસે બારૂત લાકર ઉસમે બીછાઇ ફેર ઘાંસ હરી ઉસપર જમાઇ શાહઝાદીને કહા અબ વોહ અઝદહા આતાહી હોગા, મજીસટનકા બેટા એક જાગે છુપકર બએઠ રહા. કે યકાયક વોહ સાંપ આયા, ઔર અપની જગાપર આ બએઠા: યેહતો તાકમે થા પથ્થરસે આગ નીકાલ ઉસ બારૂતમેં ડાલદી. ફવ-રન એક ધમાકા પયેદા હુવા વોહ ટુકડા ઝમીનકા સાંપ સમેત આસ-માનપર પહોંચા. દોનોંને શુકરગુઝા સીજદા અદા કીયા, બાહમ બે ગમ વ બેફીકર રહેને લગે. સાત બરસતક દોનું સાથ રહે; ઉસ અરસેમેં દો લડકેભી પએદા હુએ. એક દીન રંજે તનહા ઇકી શાહઝાદીને શીકાયત કી કે અકેલે તબીઅત નહીં લગતી, કોઇ તરકીબ એઓસી નીકાલો કે ફેર યેહ શહેર આબાદહો; ખાતીરે ગમગીં શાદ હો, વોહ બોલા કે અગર વતન જાઉં, ઔર મેરે બાપ મજીસટનકો યહાં લાઉં, તો યેહ બસ્તી બસે. અવરતને કહા, અકેલી મએં ક્યું-કર રહુંગી મએંભી સાથ ચલુંગી.

આખીરશ એક એક લડકા દોનોં ગોદમેં લેકર ચલ નીકલે કઝારા વહાં પહોંચે, જહાં તખતા બંધાથા. ખીયાલમેં ઇન દોનોંકે આયા કે ઉસીપર સવાર હો, ખોલદો, કહીં તો જા નીકલોગે ? યેહ સોચકર દોનોં સવાર હુએ; વોહ તખ્તા ખોલને લગા, ફેર શાહઝાદી બોલી, માલો અસબાબ તો ઇસકદર હયે કે બયાન કર નહીં સકતી, મગર એક નારયલ અકસીરસે ભરા હએ, દવલત લાઇ લેતા હએ; અગર તુ ઇજાઝત દે તો ઉસે લેઆઉં ! મજીસટનકે બેટેને કહા, અચ્છા લેઆ ? વોહ તખ્તા કુછ ખુલા કુછ બંધા રહી રહા; શાહઝાદી લડકા

ગોદીમેં લેકર ઉતરી. ઉસકે ઉતરતેહી અએસી ઝોરસે હવા ચલી. કે રસ્સી ટુટ ગઇ, તખ્તા બહેચલા; હરચંદ ઇસને હાથ પાંવ મારે, હાસીલ ન હુવા કીનારેપર સાહઝાદી બહાલે ખરાબ, દરયામે વોહ બાદીલે ક બાબ બહે નીકલા. દીલસે કહેતાથા દેખીએ મરઝી ખુદાકી. ઇસી સોચમેં થા કે એક જહાઝ નમુદાર હુવા, અહેલે જહાઝને જો દેખા, કે તખ્તેપર કોઇ જવાન ગોદમેં લડકા નાદાન લીએ બહા જાતા હએ ! રહમ કીયા, ઓર જહાઝકો ઊસ તરફ ચલાયાં; ફેર મજીસટનકે બેટે કો ઉસ લડકે સમેત અપને જહાઝપર લીયા, ઇતે-ફાકે ઝમાના જહાઝ કા માલીક મજીસટનકા દોસ્તથા ઉસકો પહેછાના, ઓર બહોત તાઝીમો તકરીમસે પેશ આયા. બરસ રોઝમેં જહાઝ કલકતેમેં દાખલ હુવા. જહાઝકા હાકીમ મજીસટનકી મુલાકાતકો આયા, બીછડે બેટેકો આપસે મીલાયા—યહાં જીસ દીનસે જહાઝકી તબાહી મજીસટનને સુન પાઇથી, ગમો અલમમેં ડુબગયાથા; બારે બેટેકો દેખકર સીજદા શુકરકા અદા કીયા, ઓર બાતેં ઉસસે કરને લગા ઉસને કહા બંદા બરવર, ખએર હએ; દુનયા ઇસીકા નામ હએ થોડે દીનકેબાદ મજીસટનને બેટેસે સફરકી હકીકત પુછી; ઉસને શુરૂસે આખીરતક સબ સરગુઝીશ્ત બયાન કી ફેર બેટેને કહા, મુના-સીબ યેહ હએ કે જલ્દ ચલીએ ? અએસા મુલ્ક માલા માલ યેહ દવલત લાઝવાલ હાથસે જાને નદીજીએ મજીસટનને કહા ખએર હએ, યેહભી એક ફસાના થા; જો મંએને સુના, ઓર ખ્વાબથા જો તુને દેખા. બેટેને કહા, આ પસા અકલમંદ અએસી બાત કહે તો નેહાયત બઇદ હએ દુનયામે તીન ચીઝ બહોત બડી હએઃ—ઝર, ઝમીન, ઝન; યેહ સામાન જબ જમા હએં. અગર આપ ન જાએંગે, ફીદવી તનહા જાએગા. મજીસટનને કહા, અફસોસ ! ! હમ તુજહે દાના જાનતેથે મગર તેરી અકલમંદી હમને ખુબ દેખી; કોઇ નાદાનસે નાદા નભી હો, તો અવરતકી બાતકા ધ્યાન નહી કરતા. યેહ બાતેં જબ તકથી; જો તુમ ઓર વોહ બાહમ થે; અબ ખયેરીયત હએ, હર-ચંદ મજીસટનને સમજહાયા, મગર વોહ ન સમજહા. આખીર ના-ચાર હો, મજીસટનને કહા, તુમ જબતક ઝીલ્લત ન ઉઠાઓગે, તબ તક ઇસ હરકતે બેજાસે પીછે નફીરોગે.

ગરઝ ઉસી દીન સફરકા સામાન તઇઆર કીયા; બહોતસે જહાઝ મએ અસબાબ ઓર ચંદ આદમી ખુશ તદબીર સાથ લીએ

વહાંસે રવાના હુએ. ચંદ રોઝમે વોહ જઝીરા મીલા, જહાઝોંકા લંગર હુવા; મઝ્જીસટનકા બેટા કીનારે પર ઉતરા. મગર જહાં વીરાનાથા, વહાં બસ્તી દેખી; તઅજ્જુબ હુવા, સમજ્હા કે મઍ ભુલગયા. કીસીસે પુછા ઇસ શહેરકા નામ કયા હએ ? વાલી મુલ્ક કઔનસા હયે વોહ બોલા, મુદ્દતસે યેહ મુલ્ક બસબબ આફતે આસમાની ઉજાડ હે ગયા થા; તમામ રઇઅતો સીપાહ, બલકે ઇસ શહેરકા પાદશાહભી ન બચાથા, ફકત પાદશાહકી બેટી બાકીથી; અબ બરસ દીનસે ઉસને આબાદ કીયા હએ. શહેર નઅેસર આબાદ હુવા હએ. મઝ્જીસનટને યેહ માજરા સુનકર બેટેસે કહા, ખુશ તો બહોત હુએ હોગે ? સીધે ફીર ચલો ? ઉસને કહા, ઇતની તકલીફ સફરકી ઉઠાઇ, ઉસકી સુરતભી નઝર ન આઇ; દો બાતેં કરલું તો ફેર ચલું.

મઝ્જીસટનને કહા યેહ મુસીબત કુછ નથી; જે બાત કરનેમેં ઇઝા ઉઠેગી. વોહ બાપકા કહેના ન માનકર ઉન્હી લોગોંસે ફેર પુછા, કે શાહઝાદી કભી સવારભી હોતી હયે ! ! વોહ બોલે શાહઝાદી રોઝ [illegible] [illegible] હોકર [illegible] હયે. ગરઝ કે સવારીકા વક્ત [illegible] [illegible] હાથ પકડકે સરે રાહ ખડા હુવા; કે શાહ ઝાદીકો [illegible] [illegible], યેહ [illegible] હમને ચાહા [illegible] [illegible] હાઝીર હુએ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] બલાદીસે સલામત મહ્ફુઝ હએ; કયા [illegible] [illegible] [illegible] ? ઉસને જયેસા કોઇ અજનબીકો કોઇ દેખતા હએ, મુલાહીઝા કીયા, મગર જવાબ કુછ નદીયા ચલી ગઇ. યેહ મઝ્જીસટનકા બેટા નાચાર ઘરકો ફીરા, મઝ્જીસટનને હાલ પુછા, બોલા, મુલાકાત ન હુઇ; કલ ફેર જાઉંગા. ઉસને કહા સુબ્હોકા જાના રોઝ આલમ, શામ ગમ દીખાઓગા. બહોત પચતાઓગા. ઉસને દુસરે રોઝ બેટેકો સીખાયા કે જબ સવારી નઝદીક આઇ, યકાયક ઘોડેસે લીપટ જાના, ઔર યેહ કહેના કે, દુનયાકા લહુ સુફીદ હોગયા ? આંકોભી મયા લડકોપર નહીં રહી; હમસે તુમને કુછ બાતભી નકી, બલકે પહેછાનતે નહીં. ઉસદમ સવારી નઝદીક આઇ યેહ તો બહોત જલા થા, ઔર સમજહ ચુકાથા; કે ખેલ બીગડ ગયા ફેર મઝ્જીસટનકે બેટેને કહા, શાહઝાદી ઝરા ઘોડેકી લગામ તો રોકો ? વોહ ખુદ તો રૂકીથી, લગામભી રૂકગઇ. મઝ્જીસટનકે બેટેને યેહ ગઝલ પઢી.

મુઅલ્લીફ.

યાદે અય્યામ કે નફરતથી ઝમાનેસે તુજહે,
હોતી વહેશતથી બહોત ગએરકે આનેસે તુજહે.
ખ્વાબ આતાથા કહી આનેસે જાનેસે તુજહે,
મકરથા યાદે ખબરથી ન બતાનેસે તુજહે;
બેધડક ગએરસે બાતોંકા કભી તઓર નથા,
હમીં હમ થે તેરી સોહબતમેં કોઇ ઓર નથા.
કભી ચોરીકી ખબરથી નથા કીસીકા ખીયાલ,
બારહા ફિલજહેદી રહેતેથે સરકે બાલ.
પાનકે લાખેસે ઓર મીસ્સીસે હોતાથા મલાલ;
મુજહકો અફસોસ યેહ આતા હમે કે ગુઝરા નહી સાલ.
અએસી ક્યા બાત તેરે દીલમે સમાઇ ઝાલીમ,
દફઅતન સબ વોહ રહો રસમ ભુલાઇ ઝાલીમ;
ગએહના ખાનેમેં હરદમ તુજહે તનહા ગમસે.
તુજહકો લગચલતી કભી હમને નદેખા સબસે,
અબ તો ફહીમે કીયા છેદ ગઝબ તુંને કીયા;
ખુલ ગયા સબપે તેરા ભેદ ગઝબ તુને કીયા
શુકર સદ શુકર હુઆ જલદ રેહાઇ તુજહસે,
અબતો હસો મુકદર હયે સફાઇ મુજસે,
તજે આનીસે નહીં કયા કોઇ બુરાઇ તુજસે.
ન મીલે પર જો રહે સારી ખુદાઇ તુજસે:
અબ જુદા મીલનેસે હમ હાથ તેરે ધો બએઠે,
ખુશ રહો તુમકે તુમે ખોલકે દીલસે બએઠે;
અબ કસમ ખાતાહું તો દીલન લગાવુંગા કભી
ઝુલ્ફતો રંજન ફસલનદ ઉઠાઉંગા કભી:
ગર તરેહદારભી કસ દહરમેં પાઉંગા કભી,
રબ્ત તો ક્યા હમે ન મએં પાસ બીઠાઉંગા કભી:
મવસમ અબ દીલકે લગાનેહીકા જાના નરહા,
રબ્ત ક્યા ખાક કરે હમ વોહ ઝમાના નરહા.
બરઝમાં યારોંકે યેહ ઝીકર રહેગા હરબાર;
ગો કે આશકથા મગર થા યેહ બડા ગએરતદાર.
દેખ બંદવકો કીયા કૈસીએ અએસા ઇનકાર;

સર પટક મરગએ સબ પર ન મીલા વોહ ગીનહાર.
કરે આશક કીસીસે તો દગા અએસા કરે,
કુચ કરે બાતકી આશક તો ભલા અએસી કરે.
યેહ સુનકર વોહ શરમીંદા હુઇ,ફેર લડકા ઘોડેસે લીપટ ગયા.

યેહ બેચારા નાદાન ઉન બાતોંકાં ભેદ મુતલક ન સમજતા, જો કુછ બાપને સીખાયાથા કહેને લગા. જબ કહેચુકા, શાહઝાદીને તપંચા ખીંચ લડકેપર મારા, તપંચા લગતેહી વોહ લડકા ધમસે ગીરપડા, ઓર ખતમ હોગયા, ફેર લગામ ઉઠા ચલ નીકલી. મજીસટનકે બેટને બહોત ખાક ઉડાઇ, બેટકી લાશ બાપકો દીખાઇ. ઉસને કહા, કયું જો હમને કહાથા વોહી આગે આયા ? વોહ બદનસીબ બોલા, સુબ્હો ખતમ હુએ જો હોનાહુએ વોહ હોજાએગા. મજીસટનને કહા તુભી અપના હાલ અએસાહી બનાએગા. જબ સુબ્હા હોતેહી મજીસટનકા બેટા ચલા, તબ મજીસટનકા જી નરહે સકા, સાથ હુવા. જીસદમ શાહઝાદીકી સવારી પાસ આઇ, મજીસટનકે બેટને યકદમ લગામ પકડી, હનોઝ ઝબાન ન હીલાઇથી, શાહઝાદીને કહા, અએ મજીસટન હમને સુનાથા કે તુ મર્દે જહાંદીદા, તજરૂબા રસીદા હુએ, ઇસ પીરાનાસાલીમેં તુજહુપર હઝાર મુસીબતે, ઓર તમાશે ગુઝરે હોગે કુછ અલમો રંજકા મઝા, યા ફરહતો ખુશીકા નશા બાકી હુએ. અએ નાદાંન દુનયામેં કીસ બાતકો યાદ કીજે, ગમ કીસીસે કહીએ, દીલ શાદ કીજે, અગર અકલ રસા યા કુછ ફહમો ઝકા હો તો દુનયામે કાફી હુએ. ગુજરી હુઇ બાતકા કયા.

મુસહફી.

અએ મુસહફી મઅેં રોશ કયા પીછલી સોહબતોંકા,
બનબનકે ખેલ અએસે લાખોં બીગડગએ હઅેં.

યેહ કહેકર ઘોડા ચમકાયા, ઓર વહાંસે આગેકો ચલી. મજીસટનને બેટેકો સલામ કીયા, ઓર ન કુછ કલામ કીયા, વોહભી તુતહા ઝઇફમેં પઅેદા કીયા હુવા બુઢે બાપકા બેટાથા, મહજુબ અપને વતનકે હીરા—પર જીતેજી અપને બાપસે ન મીલા. ફેર ઉસ અંગરેઝને કહા, મતલબ ઇસ હીકાયતસે યેહ હુએ કે આદમી વોહ બાત ન કરે; જીસકા હુસુલ મીલતો, ખ્વારી હો. કહો અબ કયા કહેતેહો ? યેહ કીસ્સા સુનકર વોહ ફરહાદ બેસીતુ ઇસ્કે શીરી ઝબાનસેં કહેને લગા:—

ઉસતાદ.

કબતલક જીઊંગા મએં મઓત એકદીન આની હએ,
હીજરમેં જો આજાવે અએન મેહેરબાની હએ.

સલ જલસા સર પટકકર ઉઠ ખડા હોકર કહાઃ—જબ યેહ જાન ગંવાએગા, તબ જહગડા જાએગા. આખીરકા રજબ ઉસકા યેહ હાલ હુવા, તબ દોસ્તોંકો ચીઠીયાં લીખકર જમા કરકે કહાઃ—કલ હમારા ઇસ મુકામસે કુચ હએ, અગર હમારી વસીયત બજાલાઓગે, તો દુનયામેં નામ, હશરકો બખએર અંજામ હોગા. સબને કબુલ કીયા. ઉસને કહાઃ—બાદ ઇંતેકાલે રૂહ હમારા જનાઝા તકલ્લુફકા બનાકર સંદુકમેં ધર, બાજે બજાતે હમારે માશુકકી કોઠી જો દરયાકે કીનારે હએ. ઉસકે નીચેસે લેજાના, ઓર દીલમેં યેહથા—

ઉસતાદ.

સાથ રોહ મેરે જનાઝેકે લહુતકે આએ,
અએ અજલ તેરા કદમ મુજહકો મુબારક હોવે.

ગરજ કે રાતકો ઉસ મરીઝે ફુરકતકા ઇંતેકાલ હુવા, યાને ગુઝરગયા, સુબ્હોકો યેહ ખબર આમ હુઈ કે સવદાગર બચ્ચેકે આશકે મહેરૂમ નાકામકા કામ તમામ હુવા. હોતે હોતે સવદાગરકો, ઓર ઉસ માહપએકરકો યેહ હાલ માલુમ હુવા, કે ગઝબે મોહબ્બતસે હાલે તગઇયુર હુવા, મગર ઝબ્બતસે કામ લીયા, દીલે બેકરારકો થામ લીયા. સબ અંગરેઝ જગા હો બઅદ પરેશાની. વસીયત બજાલાએ. જનાઝા દુરૂસ્ત કર, સંદુકમેં ઉસકી લાશકો ડાલ, લીબાસ સબને સીયાહ કીયા રોતેહુએ, ગુલ મચાતે, બાજે બજાતે ચલે અજબ તમાશાથા, હઝારોં અવરતેં ઓર આદમી, ખાસો આમ કીનારે કીનારે ગીરયાં ચલા, આતાથા. જીસને સંદુકકી તરફ દેખા, તો ફરયાદ મચાતાથા. ગરઝ ઉસી સુરતસે જનાઝા ઉસકી કોઠી તલે આવા, ઓર સંદુકસે ઉસ ઝીંદ એ જાવીદને બઆવાઝે બુલંદ સુનાયા.

ઉસતાદ

અઓ ફલક આખરી દેરા હએ ન હો ગુજહસે ગર ઓર,
ઉસકે કુચેમેં જનાઝા મેરા સંગીનતો હો.

ઉસવક્ત વોહ મહેપારા કશીશે દીલ, ઔર તપશે મુત્તસીલસે આગાહ હો, દીવાનાવાર કોઠીપર ચડી, ઔર બેતાબાના પુછા કે યેહ લાશ કીસકી હુએ? વોહ બોલે યેહ કુસ્તા તુમ્હારાહી હુએ, રંજે મુફારેકતને આપકી બસી બેઅજલકો મારા હુએ; અફસોસ!! કે ઉસ બેકસને તુમ્હારે ફીરાકમેં જાન દી, ઔર તુમકો મુતલક ખબર નહીં હુઇ, ઔર કીસી શખશને ઉમદન ઉસે સુનાકર યેહ શએર પઢા—

જુરઅત.

સુકર જાનેકા કાતીલને નીરાલા ઢબ નીકાલા હુએ,
સબોંસે પુછતા હુએ કીસને બસકો મારડાલા હુએ;

યેહ સુનતેહી નઅરએ જાંસોઝ, આહે દીલદોઝ, શીનએ મીર યાંસે ખીંચકર કુદપડી. બશકકા મઆના દેખીએ, ઉસ મુરદેકી શંદ-કપર ગીર ટુકડે ટુકડે મીશલે જીગર આશકઝાર હો મરગઇ. દેખનેવાલે થરરા ગએ, શએરમેં યેહ ચરચા ઘરઘર હુવા, મંઝીલોં યેહ ખબર પહોંચી, તો ઉસકે માંબાપને બહોતશી ખાક શરપર ઉડા દોનોંકો મદફુન કીએ—બસ બરક ફીતનેબ ગેઝને કયા કયા નહીં કીયા.

મીર તકી.

હુએરતે કાર બસકસે મરદુમ,
શીકલે તસવીર આપમેંથે ગુમ,
કામમે અપને બરક પક્કા હુએ,
હાં યેહ નયરંગ સાઝ યક્કા હુએ.
જીકો હો બલતેહાક ઉસકે નસીબ,
હુએ વોહ મેહમાન ચંદરોઝ ગરીબ.
અએસી તકરીબ ઢુંઢલાતા હુએ,
કે વોહ નાચાર જીસે જાતા હુએ.
કઔન મહેરમે વસલ યાંસે ગયા,
કે ન યાર ઉસકા બસ જહાંસે ગયા.

ફેર યહાંસે મઝકુર મેહેરનીગારકી મુસીબતકા લીખતા હુએ, કે આખીરકારજી મલેકએ મેહેરનીગારકાલંગ હુવા, તપે દુરીસેયેહદંગહુવા.

ઉસતાદ.

લગે ઝમીનપે અબ સબ ઉતારને હમકો,
યેહ દીન દીખાએ તેરે ઈંતીઝારને હમકો;
ફીરાકને તેરે બીન મઓત હમકો મારા હુએ,
તડપ તડપકે દીલે બેકરારને હમકો.
જબ અપના આહ દમે નઝઅ કુંદ બએહગયા,
તુમ આએ બાલીંપે ઉસદમ પુકારને હમકો.

સુબ્હોસે શામતક ઈસી ફીકરમે ટકટકી લગાએ બએઠતી, ઓર હરદમ યેહ શ[illegible] ઝબાનપર લાતી.

ઉસતાદ.

જીસકે રહેતાહુએ આનેકા ઉસકે દયાન લગા.
સદાએ દરપે હુએ દરપરદા અપના કાન લગા;
હજાર ખાર હુએ દુજહસે ઈંદલીબ યહાં,
યેહ બેખઆત ચમન હુએ ન આશયાન લગા.

આખીર કસરતે ઈંતીઝારસે નઝર કમી કરનેલગી, ઓર જાને-ઝાર તના[illegible] દીલે બેકારકે બરહમી કરનેલગી; યેહ નવબત હુઇ.

[illegible] દીન ટકટકીકે બાંધનેકે,
[illegible] રહેતીહુએં દેતા પહેર બંદ.

એકરોઝ જાનેઆલમકો મલેકાકી મેહેરનીગારકી યાદ આઇ. ઓર ઉસકી મુહબ્બતને જાનેઆલમકે દીલકો બેચએન કીયા. ખયાલ આયા, કે ખુદાજાને જાલમએ ફુરકતસે ઉસકા ક્યા હાલ હોગા. દીલને કહા બુરા હાલ હોગા; ઘબરાકર એએશો ઇશરત સબ ભુલા, ઓર અંજુમનઆરાસે કહા, કે અબ ઝીયાદા યહાં રહેનેકી મુજહમેં તાકત નહી હુએ; જુદાઈ વતનવાલોંકી ઓર દોસ્તોંકી યાદ આતી હુએ, આજ પાદશાહસે રૂખસત માંગુંગા. અંજુમનઆરા હર હાલ ઉસકી ફરમાંબરદારથી, ઓર ઉસકે હરેક કામમેં રાઝીથી આપનેભી કહા, મુજહેભી તમન્નાએ સએર, કોહો બીયાબાંન હુએ. શાહઝાદા મામુલકે મવાફીક પાદશાહકે દરબારમેં હાઝીર હુવા, ઓર પાદશાહસે રૂખસતકા હુકમ માંગા. પાદશાહ બહોત આઝુરદા, ઓર ગમનાક હો, કહેને લગા: એએ શાહઝાદે તુને યેહ ક્યા કહા? જો કલેજા મુંહકો

આનેલગા. તેરી જુદાઇ હમેં મંઝુર નહીં, અગર સફરકી ખ્વાહીશ હૂએ, ખઝાના મવજુદ હૂએ હે ? ફઓજ ઓર ફરમાં બરદાર સબ હાઝીર હૂએં; જે ચાહીએ જબ કુછ તઇઆર હૂએ, જાનેઆલમને હાથ બાંધકર અરઝ કી, અએ સહેરયાર, બાવીકાર, બરસ દીનમેં હુઝુરકો બુજહ ગમગીનસે યેહ મુહબ્બત હુઇ, કે માલો મુલ્ક, ઓર પાદશાહત, બલકે જાન તક દરેગ નહીં, મગર હુઝુર ઇજાઝત દેવેં, તો મએં અપને માંબાપ ઓર ખેશ અકારીબસે મીલું, કહું કે બહોત દીન હુએ ઘર છોડા. ઉન્હેં મેરે મરને જીનેકા હાલ માલુમ નહી; ઉનકે સદમેકો ગઓર ફીજીએ, ઓર મુજહે ફાસી તઓર રૂખસત દીજીએ, આદમીયતસે બઇદ હૂએ, કે આપ અએશો નીશાત કરે, માંબાપકો રંજો મુસીબતમેં છોડદે ઇમ્મીદવારહું કે હુઝુર ઇસ કામમેં દેર નકરેં અગર હયાત બાકીહૂએ; ફેર આ મીલુંગા નહીં તો ઇસ ફીકરમેં ઘટ ઘટકર મરૂંગા, દીન બરબાદ હોગા ખલકત તનપરવર, રાહત તલબ કહેગી. પાદશાહ સમજહા, યેહ અબ ન રૂકેગા; આંસુ આંખોંમેં ભરકર કહા, ખએર બાબા મરઝી ખુદાકી, મગર સફરકા સામાન તઇઆર કરનેકો ચાલીસ દીનકી મોહલત ચાહીએ, જાનેઆલમને યેહ બાત કુબુલ કી. યેહ તો રૂખસત હોકર ઘર આયા, ખબરદારોંને ઉસ હાલકા ખાસોઆમમેં ચરચામચાયા હોતેહોતે તમામ બચ્ચેસે લેકર બુઢેતક યેહ ખબર માલુમ હોગઇ.

જાનેઆલમકા રવાના હોના ઝરનીગારસે તરફ વતનકે તઇઆરી હોના રૂખસતકે સામાનકી, અંજુમનઆરાકે અઝીઝો અકરૂબાસે જુદા હોના. ઓર પહોંચના મલેકા મેહેરનીગારકે પાસ, ફેર નીકાહ કરના.

મુઅલ્લીફ.

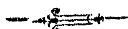
ચલ અએ તવસને ખામા ચાલાકો ચુસ્ત,
કે અબ બુએઠે બએઠે બહોત જી હુએ સુસ્ત
જગા બએઠ રહેનેકી દુનયા નહી.

યહાં ખાક બએઠે કોઇ દીલ હુઝીં.
સફર હર નફસ સબકો રહેતાહએ યાં,
સરાએ ફનાભી અજબ હએ મકાં
ન બએઠા કભી જમકે એયજા સુરૂર,
ફરીબોંસે અપને રહા દુર દુર.

જબ જાનેઆલમને ગરનીગારસે ઇરાદા અપને વતનકા કીયા, ઓર વહાંસે રવાના હુવા; તબ પાદશાહ બહોતે આઝુરદા હુવા, ઓર ગરેબાં ચાકકર અરકાને સલતનતસમેત દો કોસ શહેરસે બાહીર, સરેહ દામને કોહપર જા બએઠા વઝીર ખુશ તદબીરસે ફરમાયા, તુમ શાહઝાદેકો રૂખસત કરો ? હમ યહીંસે જુલુસે સવારી, સામને સફર દેખલેંગે, યેહ ખબર અહેલે શહેરકો માલુમ હુઇ, તમામ ખલકત, બએસે મુદ્દેતક અગરતો મરદ દુસરે ટેકડેપર ઉસીવખત જમાહુએ, જાનેઆલમને સવારી તલબ કી; હરકારોંને અરઝ કી, પાદશાહ રાહકી તરફ ચલા, રોશની ખુબસી હુઇ. પલટનેં સજીહુઇ આઇ, તો પખાનાભી હાઝીર હુવા. ગરઝ બડે ઇતીઝામસે સવારી પાદશાહકે પાસ આ પહોંચી. જાનેઆલમકે પાદશાહકે દેખતેહી ઘોડેસે કુદકર, આ દાબો તસલીમાત બજાલાયા; પાદશાહને ફરમાયા, કસમ હએ તુન્હેં ઇસ વકત હમારે પાસ ન આવ, ખુદાકો સોંપા ચલેજાવ ! મજબુર શાહઝાદા મજરા કરકે સવાર હુવા, જીશદમ જાનેઆલમને ઘોડાબડાયા, તમામ ખલકતકા જી ભર આયા, ગરઝ પાદશાહકી બેકરારી, જાનેઆલમ, ઓર અંજુમનઆરાકી ગીરયાહોઝારી દેખકર, તમામ તમાશાઇ વાવએલા માલ કહેનેલગે, આજ રવનક શહેરકી રૂખસત હએ; ઝીનત સલતનતકા રૂકત હએ; અએસે મેહેરો માહકે જાનેસે શહેરમેં ઉઝર પડેગા, અંધેર હોજાએગા. ઇનકા અલમે જુદાઇ હઝાર રોઝ સીયાહ શામ ગમ દીખાએગા. કહેતેહએં, સએકડે મર્દો અવરત બે કહેસુને હમરાહ હુએ; ગરીબ ખુલવતની ઇખતીઆ કી. પાદશાહ જબ ઉનકો રૂખસત કરકે શહેરમેં આયા, વોહ બસા બસાયા શહેર ઉજડા વીરાન નઝર આયા. બાઝારમેં ચીરાગ ગુલ, સરે શામ કોઇ આદમી નહીં પાયા, બીલકુલ અંધેરા તમામ શહેરમે હોગયા હએ; જીસતરફ દેખા, લોગ થકે માંદે ફીરકર પડેથે, તમામ શહેર શાહઝાદેકી જુદાઇ કે સબબ આઝુરદાથા; મહેલસરામેં આયા, વહાંભી ભારે બડેકો ગમગીન પાયા, લોગોંકે અઝીઝ જુદા હોગએ, સબ

મહેલમેં વાવએલાકા શોર થા. ખુસુસન „અંજુમનઆરાકી માં. ચુપ ગએ, રો રહીથી. પાદશાહને વોહ ચાંદ નઝરસે સુરજ કી જીસ સમ જહાયા, હાથ મુંહ ધલવાયા, કુછ ખીલાયા. યેહ તો સબ ગીરયા-હોઝારીમેં મુબતીલાથે.

જાનેઆલમ, ઔર અંજુમનઆરા પાંચ પાંચ કોસકી મંઝીલ કરતે ચલે, દો ચાર દીનકે બાદ, એક દો મકાન બરાહતો આરામ કરતે ચલે. ગરઝ સબ ખુશી વ ખુરરમીકે સાથ ચલે જાતેથે, મગર જાને આલમકો યાદ અતી હો આહે સર્દ ખીંચતા.

જાનેઆલમ, ઔર અંજુમન આરાકા લશકર સમેત પહોંચના મલેકએ મેહેરનીગારકે શાહેરમેં, પીરમરદકી મુલાકાત, અંજુમનઆરા, ઔર મેહેરનીગારકી રુબરુ ગુફતગુ ફેર જાને આલમકા નીકાહ હોના, ઔર વહાંસે રૂખસત હોતા

જીસ રોઝ જાનેઆલમ, ઔર અંજુમનઆરાકા લશકર સમેત મેહેરનીગારકે બાગકે નઝદીક આપહોંચે, ખબરદારોંને યેહ ખુશ ખબર હકીકત મલેકાકો પહોંચાયા, કે મુબારકહો, શાહઝાદા તશરીફ લાયા યેહ સુનતેહી મેહેરનીગાર કો ગશ આગયા. ફેર સંભલકર ફર-માયા કે બખ્તે ખુફતા કબ બેદાર હોતા હુએ. અએસા પાંવ ફએ-લાએ સોતા હુએ; ઔર જો મેરા દીલ બહેલાનેકો કહેતેહો તો સુનલો—

મુઅલ્લીફ.

તશરીફ ફુલફતોંકી તરગીબ હુએ લા હાસીલ,
બહેલાનેકી બાતેં હુએ યેહ દીલભી બહેલતે હુએ;
ગર ઉસકી હીજરતમેં યુંહી અંદોલગી રહે;
તો હોએગા વીસાલ દીલા યેહ બફીકી રહે.

હુએ એહતીઆત શર્ત કે ઇસ ચરખે તરફે આફ,
દામન રહે રહે નરકે આસ્તી રહે;
મુદક્નકા અપને હમકો તરદદ હો કીસલીએ;
કુચેકી તેરે યાર સલામત ઝમી રહે,
તુ ગુલશને વીસાલકો કર સએર ઈદલીમ.
હમ ખારમરે શીરાકકે બસ બેશ્ના ચીં રહે,
જો જો કે ઈનીબાબથે સરહેપે દહેરકે;
અએસે વોહ મીટગએ કે નશાંભી નહીં રહે,
કીસકો ખુશી કહાંકી હંસી કએસા ઇખતીલાત.
હમકો ન છોડો તુમ કે વોહ અબ હમ નહીં રહે;
છુટા ન નઝઅમેંભી ખીયાલ ઊનકા અબ " સુરૂર "
દમ ભરતે હમ ઉસીકા દમે વાપસા રહે

ઉસ અરસેમેં એક ઝનાંડી કીસી કામકે લીએ બારાદરીસે નીચે ઉતરી, ફેર કહા ખુદા જાને યેહ લશકર કહાંસે આકર ઉતરા હુએ! મલેકા હંસી ઓર બદીલએ સએર લઔંડીઓંકે કંધેપર હાથ ધર થડી સાંસમર, કોઠીપર ચઢી; દેખા તો બેહદ્દોકત લશકર, ઓર સીપાહ બેહદ ખડા હુએ; સવારો પ્યાદે ઇધર ઉધર ચલતે ફીરતે નઝર આએ; યકાયક જાનેઆલમની ઘોડેપર સવાર નઝર આયા. અવ્વલ તો જાનેઆલમકો દરને સુરતકા આશના દેખાથા, અબ જાહો હશમસે પાયા; બદન થરાયા. વોહ ચેહેરેકી ઝર્દી સુર્ખમે વસલકી સુરખીસે બદલગઇ, અશકે ઇસલાત સંભનગઇ, શાહઝાદા ઘોડેસે ઉતર સીધા મલેકાકે બાપ પાસ ગયા. રસમે સલામ બજાલાયા; ઉસપ દુઆએ ખએરદેકર, છાતીસે યામ દીખાયા. ફેર અંજુમનઆરાકી સવારી આઇ, તસલીમ બજાલાઈ પીરમર્દને ફરમાયા, શાહઝાદી
૧ ફકીરકે હાતપર રહમ કર! તેરા અલ્લાહ ભલા કરે. ઉસને અરજ કી, કનીઝ મુદ્દતસે હુઝુરકી સીફતો સના, સુન કરતીથી; આજ શાહ ઝાદેકી બદવલત સઆદત હાસીલ હુઇ, દોઘડી બએઠી, ફેર ઇલતીમાસ કીયા, અગર ઇજાઝત દો તો મલેકાકી મુલાકાતસે મસરૂર હું, ઉસ મર્દ હકપરસ્તને ફરમાયા, ઇસકા પુછના કયાઆહયે, ઘરતુમ્હારા હુએ.

જાનેઆલમ રૂખસત હો ખેમેમેં આયા, અંજુમનઆરાને મલેકાકે મકાનકા રાસ્તા લીયા, આનેકી ખબર મલેકાકો પેશતર પહોંચીથી, સામાન ઉસ મકાનકા દુરસ્ત હુવાથા; જબ સવારી ઉતરી

નીચે લેને આઇ, સલામકીયા; અંજુમનઆરાને ગલેસે લગાલીયા, મલેકા આબદીદા હોકર બોલી, તુમને મુજહે મહગુબ કીયા, મએં ફકીરકી બેટી, તુમ શાહઝાદી હરચંદ શાહોગદા દોનોં બંદએ ખુદા હુએં, લેકીન તુમ્હારે કદમ આંખોંપર રખું તોભી બજાહુએં; આપકે આનેસે મુજહે નેહાયત ખુશી હાસીલ હુઇ અંજુમનઆરા બોલા, હમને ખુબ કીયા, રંડી યેહ ચોચલેકી બાતેં બેગાનાવાર નકરતી તો કયા હોતા અએ સાહેબ હમારી તુમ્હારી તો રીસ્તએ હમસરી રેસ દોસ્તા બરાબરી હુએ ઓર હીસાબકી રાહસે પહેલે તો સલામતીસે તુમ્હી હો। પહેલે મઝા આપને ચખી હુએ, જોબન લુટ હુએ. ગરઝકે દો દો નોંકે હોગઇ, બાતે ચીતેં ખુબસી કીએ ફેર અંજુમન આર જાનેઆલમકે પાસ આઇ, દેરતક ઇખલાસો મુહબ્બત મલેકાકા મઝકુ કરતી રહી; કે ઇસ સીરતકી અવરત આજતક ન દેખીથા દુસરે દીન જાનેઆલમને મલેકાકે આપકે પાસ અરઝકીકે આપને વાદેકો વફા કરો ઉસ પીરમર્દને ઇરશાદ કીયા, હમ ઇસ લાયક કહાં હુએં; લેકીન તુમ કઓલકે પુરે હો, ઇસરારકે સચ્ચે હો; બીસમીલ્લાહ અપની કનીઝોંમેં સરફરાઝ કરો, શાદીકા નામ લેના મુંહ ગીડાનાં હુએ, ન વોહ હમ હુએં ન વોહ ઝમાના હુએ.

આખીર શરઅકે મવાફીક મલેકાકા નીકાહ જાનેઆલમકે સાથ હુવા. અબ યેહ માલુમ હુવા કે અકસત અંજુમનઆરાકી, દુસરી રાત મલેકાકી મુલાકાત હએરી ઓર ઉનદોનોંમેં વોહ રાહો રસમ, મુહબ્બતે ઉલફતકી બઢી, કે શાહઝાદેકી આશકી નઝરસે ગીરગઇ.

મુઅલ્લીફ.

ઇરકમેં તુરફએનસે ઉલ્ફત બરાબર ચાહ;
જો બદલ બંદા હો ઉસકો બંદાપરવર ચાહીએ.

દાસ્તાન હરતબયાન, રૂખસતે જાનેઆલમ, પીરમરદકા અમલ હતાના, રાસ્તેમેં વઝીરઝાદેકો મીલના અંજુમનઆરાપર આશક હોના વઝીરઝાદેકા, શાહઝાદેકો બંદર બનાના, ઉસ બેચારેકા સઝારો મુસીબતેં ઉઠાયા.

ફીરસએ કોતાહ કઇ કોતાહ કઇ :રોઝતક શાહઝાદએ વાલાજાહ વહાં રહા, એક રોઝ યહ સચ આશકો માશુક બાહમ બએઠેથે; જાને આલમને કહા;—હમ વતન છોડે, અઝીઝાસ મુહ મોડે અરસા હુવા હનોઝ દીલ્લી દુર હયે, એબ ચલના ઝુરર હએ વોહ દોનોં બોલી બહોત ખુબ, ઉસરોઝ હરફે રૂખસત મલેકાકે બાપસે દરમીયાન આયા. ઉસનેભી રોકના મનાસાબ નજાના; સફરકો તઇઆરી હુઇ, દમ રૂખસત ઇસકદર માલો અસબાબ, નકદો જીન્સ શાહઝાદેકો માલા, કે અંજુમનઆરાકા જેહેઝ ભુલગયા, આર વકતે રૂખસત પીર-મર્દને બાદીલે પુરદર્દ જાનેઆલમસે કહા કે ફકીરકે પાસ કુછ નથા; જો પશકશ કરતા, મગત એક ઇસમ બાતાતાહુ—જબ ઇમતેહાને હોગા તબ ખઝાનએ કારૂનગે ઝીયાદા કામ આએગા, અગર એહતીયાત કરોગે તો ! ફેર ચંદ ફીકરે તનહા લેજાકર બતાયા, ઓર તાકીદસે કહા, અગર યેહ મુકદમા હકીકી ભાઇસે ઇઝહાર કરોગે, યાદ રખોકે હઝરત યુસુફસે ઝીયાદા સદમે સહોક દુનયામેં હકીકી ભાઇ દુનયામેં હકીકી ભાઇ દુશમને માદરઝાદ હએ.

ફેરદ.

બાગ ઇન બરદા. ફરોશોંસે કહાં કે બાઝ;
એચહી ડાલે જો યુસુફસા બીરાદર હોવે.

ફેર અંજુમનઆરાકે પાસ આકર ફરમાયા કે અએ શાહઝાદી ફકીરઝાદી ઇનીઝકો અઝીઝ જાનકર નઝરે અલતાફો કરમ રખના યેહભી ખીદમત ગુઝરીમેં કુસર ન કરેગી, ઇસે તુમકો સોંપા, તુમ્હી હાફીઝ હકીકીકે સીપુરદ કીયા, ખુદા હાફીઝ. સવારી બહોત દેરસે

તઇઆરથા. લોગોંપર સરબીતથા કે કોઇ અમરે પોશીદા દુરવીશ શાહઝાદેકો ઇંતઝાર કરતા હએ. ઇત્તેફાકે ઝમાના ઉસીરોઝ, શાહઝાદેસે જુદ હુવાથા, સો સરગસ્તા વ પરેશાંન ફીરતા પીથાદાપા, ઇધર આ નીકલા ઉસને જબ યેહ લશકર ઓર કાફીલા તઇઆર દેખા, તો પુછા કે કીસકી સવારી હએ, કહાંકી તઇઆરી હએ? લોગોંને તમામ જાનેઆલમકા કીસ્સા સુનાયા. યેહ ખુશ હુવા. જીમેં જી આયા. પુછા કે શાહજાદા કહાં હએ? વોહ બોલે પીરમર્દ જો યહાંકા માલીક હએ, કુછ કહેનેકો જુદા લે ગયા હએ. ઉસ અસાસેમેં જાને આલમ રૂખસતહો સવાર હુવા. વઝીરઝાદેને મુજરા કીયા; ઉસ શાહઝાદેને ઘોડેસે કુદકર ગલે લગાયા, દેરતક ન છોડા–ઉસીદમ લીબાસે ફાખીરા પહેનાકર હમરાહ સવાર કીયા. રાહમેં સરગુઝીસ્તે તફ્રરકા પુછતા કહેતા ચલા જબ ખેમેમેં દાખીલ હુવા. વઝીરકો મહેલસરામેં બુલાયા, અંજુમનઆરા, ઓર મલેકાકો નઝર દીલવા કહા યેહ વોહી શખ્સ હએ જીસકા અલમે મુફારીકત મુદામ દીલમેં કાંટાસા ખટકતાથા, જી સીનેમેં ભટકતાથા; દેખો જબ અછે દીન આતે હએં, બીછડે મીતેજાતે હએ, જીસદીન હમેં ગરદુને આવારએ દસ્ત કીયાથા, અબ ખુદાને હમેં અમારે દોસ્તસે મીલાદીયા.

અબ યહાંસે વઝીરઝાદેકા હાલ સુનો! અંજુમનઆરાયા હુસ્નો જમાલ બેમીસાલ દેખ, દીવાના હો હોશો હવાસ, અકલ ખો, નમકહરામ બના, વસલકી તદનીરમેં ફંસા.

ઉસતાદ.

યાર અગયાર હોગએ અલ્લાહ;
કયા ઝમાનેકા ઇનકીલાબ હુવા.
ખુદા મીલે તો મીલે આશના નહીં મીલતા.

કોઇ કીસીકા દોસ્ત નહીં, સબ કહાની હએ. દોચાર ઘડી યેહ સોહબત રહી, ફેર અપને અપને ખેમોમે ગએ: વઝીરઝાદેકે વાસતે એક બડા ખેમા ઇસ્તાદ હુવા. ફેર જીતની જલીસે; અનીસેં હસીનમાહજબીં દોનોં શાહઝાદીયોંકે હમરાહથી ઉસે વઝીરઝાદેકો દીખાકર ફરમાયા કે જીસતરહ તેરી રગબતહો, દીલ વાદુ વોહ નુતફએ હરામ ઓર બીલાલમેંથા, અરઝ કરને લગા મેરી કયા મજાલ હએ, ઓર કયા તાકત હએ, જો ઉન્હેં બુરી નીગાહસે દેખું, જાનેઆલમ બહોત

રઆંમદ હુવા. કે બડા નેકતીનત, સાફ બાતીન હએ, બઅસબાબે ઝાહીર ઉસ નઝરસે ઝીયાદા મદેનઝર હુવા, દીલમેં ધર હુવા તમામ, હાલાતે સફર, રંજે રાહ નહા વ ઝરર શાહઝાદેને બયાન કીયા. મગર જબ પી'મદેકે મશ્વીરેકા ઝીકર આતા, ટાલજાતા વોહ સમજહા કુછ ઉસમેં ભેદ હએ એક રોઝ મલેકએ મેહેરનીગાર, ઓર અંજુમનઆરાને મુત્તફીક હોકર જાનેઆલમસે કહા, યેહ નયા માજરાહએ હરદમ એક શખ્સે ગએર ઓર જવાનકો શરીકે સોહબત રખતા નહા મૂનાસીબ હએ, ઓર દાબે સલતનતસેભી યેહ અમારે બઇદ હએ શએતાનકા ઇનસાનસે દુર ન જાનીએ, ગએર તો કયા અપની કા એ'તબાર ન કરે.

જાનેઆલમને કહા, ફેર અએસા કલેમા ઝબાનપર ન લાના ઉસને તુમ્હારી લઔંડીયોંકા પાસ ન કીયા ઓર ન તૂમ્હારા હીફઝે મરાતબ, ઓર મએંભી તો અએસા બેહુદા નાદાન નથા, જો બીલાફે વઝા હરકત કરતા. ગલેકા યેહ સુનકર હંસી અંજુમનઆરાસે મુખાતીબ હોકર કહા બરાએ ખુદા ઇનસાફ કીજીએ, કે આપ અગર અકલકે દુશ્મન ન હોતે તો કયું હઓઝમેં કુદકર જાદુગરનીકી કએદમેં ફસતે. નાહક દુખ ભી, તો [illegible] કહો? શરમાંદા ન હો, ઉજીમેં કહા [illegible] જો કુદપડે ઝરા યેહ બીયાલ ન આયા કે કહાં અંજુમન આરા કહાં જંગલકા હઓઝ વોહ તેહમેં કયુંકર આઇ? વોહ પાદ શાહકે નસલસે થી યા માદા ક બાનદાનસેથી? જાનેઆલમ ખીસીઆના હોગયા. કહા, બાત ઓર મનખરાપન, ઓર કહાંકા ઝીકરકીસ જગા મીલાયા; કયા મેરી હીમાકતકા મત્કા તુમ્હારે હાથ આયા! યેહ યેહ તો સમજહે?

ઉસતુાદ.

કહેતે હએં જીસે દરક વોહ અઝ કીસમે જીનું હએ.
કયું કરકે હવાસ અપનેમેં પાતે હએ ખલલ હમ

ભલા અપની બાતે તો યાદ કરો! લમેં મુનસીફ હો? સલેકાને કહાં, આપ શરમાએ, તો યેહ કહાની લાએ. મએં રંડીહું, નાકીસ અકલ સબ કહેતે હએં, ભલાસાહેબ; અમર મુજહસે બેવકુફી હરક હુઇ, તઅજ્જુબ નહીં શુકર કરનેકી જા હએ, કે આપકા મીઝાજભી મેરાહીસા હએ આખીર યેહ બાત હંસીમે ઉડગઇ; મગર વોહ મક્કાર

વઝીરઝાદા હરકુચો મુકામમેં વકતકા મુંતઝીરથા, એકરોઝ, ગમઅંદોઝ શાહઝાદેકા ખેમા જંગલમે ઈસ્તાદ હુવા જંગલકી હવાને કએરીયત દીખાઈ, ફુલોકી, ખુશબો દીમાગમેં સમાઈ, જાબજા ચશમે રવાં દેખકર યેહ લહેર આઈ, કે તનહા વઝીરઝાદેકા હાથ પકડ ચશમેકે કીનારે જા બએઠા દોસ્તી શરાબકી તલબ હુઈ ઉસદમ જાનેઆલમ કી આંખોમેં નશાઆયા ઉસ દગાબાગને વકતે [illegible] નશેકી હાલત ગનીમત જાની; રોનેલગી. શાહઝાદેને હંસકર કહા, અએર હયે વોહ [illegible] જો સર્ત [illegible] હુવામેં હોતી હયે, ગુલામ સબ [illegible] મગર મેં [illegible] જબ [illegible] તો ફેર ઓર કીસીકા [illegible] બાતકી [illegible] રહે, જાનેઆલમ નશેમે [illegible] ન [illegible]. ઉસ [illegible] અગર [illegible] હમને [illegible] બાત [illegible] હવે, કે [illegible] ઉસને [illegible] વાહ સબ [illegible] મલેકા [illegible] શાહ[illegible] નાલા, [illegible] ગયા, [illegible] વાહ [illegible] હુવા દેખા, કહા, [illegible] હવે, [illegible] અગર [illegible] હુવા વઝીરઝાદેકા [illegible] હોગયાથા [illegible] વોહ વઝીરઝાદા ઝમીનપર ગીરા [illegible] જાનેઆલમકે [illegible] બાલીમેલા ખડા હુવા ઓર કમરસે તલવાર નીકાલ, અપના [illegible] ટુકડે ટુકડે કરકે હાથામેં ફેંકદીયા ફેર વોહ [illegible] અંદરકે પીછે દવડા, શાહઝાદા બેચારા ભાગકર દરખ્તોકે પત્તોંમેં છુપા.

ફેર તો વોહ હરામઝાદા બા દીલજમઈ લહુ કપડોંપર છાકડી બેધડક મલેકાકે ખેમેમેં આયા રોયા પીટા, ચીલ્લાયા કહા ઈસવકત ઝુલ્મતકા હાદીસા હુવા, મઍં વઝીરઝાદેકે સાથ સએર કરતાથા. યકાયક જંગલસે એક શેર નીકલા ઉસે ઉઠા લેચલા હરચંદ મંએને જાંબાઝીસે શેરકો તહે શમશીર કીયા. ઝખમી હુવા મગર ઉસ શેરને ઉસે ન છોડા લેકર ગયા, મલેકાંને તઅસ્સુફ કીયા સમજહાયા કે કઝાસે કયા ચારા યેહી બડાને મઓત ઉસકી તકદીરમંથી ફેર અંજુમનઆરાકે પાસ ગયા વહાંભી યેહી ઈઝહાર કીયા ઓર ઘબરાયાહુવા બાહાર ચલાગયા.

મલેકા અંજુમનઆરાકે ખેમેમેં આઇ વઝીરજાદેકા મઝકુર આપસમે રહા લેકીન મલેકાકો કયાફા શનાસીકા બડા કમાલથા પરે-શાન હોકર યેહ કલેમા કહા—ખુદા ખએર કરે. આજ બહોત બુરે આસાર માલુમ હોતે હએં, સુબ્હોસે દહેની આંખ ફડકતીથી મહમેં હરની અકેલી રસ્તા કાટ મેરા મુંહ તકતીથી અપને સાયેસે ભડકતી થી ખમેમેં ઉતરતે વકત કીસીને છીંકાથા, ખ્વાબે બદ નમીઝકે વકત દેખાથા. તુમભી ફઝલે ખુદાસે અકેલા શકર રખતેહો આજકી હર દમ શાહજાદેકી ગમખોર કરો! ખીલાફે આદત હએ, ના મુજહીકા વહેમ બેજા હએ! અંજુમનઆરાને કહા તુમ જાનતીહો, વઝીરજાદે સે મોહબ્બત કએસીથી, રંજેઅલમ બુરા હોતા હએ. બદહવાસીમેં કયા હોતા હએ.

અલકીસ્સા વોહ રાત તો મલેકાકે રહનેકીથી ઉનકો આંખકા [illegible] કયા માલુમથા! [illegible] લગાતેમે અંજુમનઆરાકે ખેમે-મેં [illegible] ખુશી મલેકા [illegible], તો દેખા કે શાહજાદા [illegible] હએ, મગર હમેશાનો પરેશાનથા. મલેકાને પૂછા કે આજ [illegible] આરામ કરોગે! વોહ હરામજાદા સુનકર બોલા કે જાઓ તુમ સોરહો! મલેકાને કહા નહીં સોરહો. શાહજાદેને કહા બ-હોત ખૂબ યેહ કલેમાકી ખીલાફે દસ્તુર ઝહુરમેં આયા ઉસકા ખૂબ કહેના મલેકાને બુરા માના અંજુમનઆરા બોલી કે મલેકા ખુદાકે વાસ્તે કુછ મુશ્કીલ બતા! વોહ બોલા [illegible] હુવા, કીસમત ઉલટગઇ, શાહજાદેસે [illegible]—ખુદાકી કસમ યેહ જાનેઆલમ નહીં વોહભી શાહજાદીથી, કહા ફરસત કરતીહો બહોતસી બાતેં ઉસને આજ નઇ કી હએં. મલેકાને કહા ખએર અબ જો હો સો હો તુમ યેહાં સો રહો—ફેર લાઓંડીયોંસે ફરમાયા કે હમ સોતે હએં. તુમ ખમેકે દર વાઝેપર જાગે ઉસવકત શાહજાદા કયા ફરીસ્તા આએ બાર ન પાએ. વોહ બીચારા યેહ ખબર સુનકર મારે ડરકે અકેલા ખેમેમેં જાકર સોરહા. એક ડર દો તરફ હોત. હએ મલેકાને કહા દેખા! અગર જાનેઆલમ હોતાતો કભી અકેલા નસોતા, બેતઅમ્મુલ ચલાઆતા બદમઝગીકા બાઇસ બદગીકા સબબ પુછતા, ઉસે કીસકા ડરથા, ઉ-સકા તો ઘરથા, અંજુમનઆરા કહેને લગી કે સુરત તો વોહી હએ? ઉસવકત મલેકાને માજરા ગએરકી કાલીબમેં રૂહ લેજાનેકા. રૂખસત કે વકત અપને બાપકે બતાનેકા મુશ્કીલ બતાયા—ફેર કહા કે યેહ

હાલ વજીરજાદેસે કહા હોગા, યેહ ફસાદ ઉસકા હએ, હમેં ઉસકી ચીતવનપર શક આયાથા, સામને લાનેકો મના કીયાથા, સમજહાયા થા; વોહ નાદાન હમારા કહેના ખાતીરમેં નલાયા, ઉસકા મજાપાયા.

અલકીસ્સા વોહ પહેલી રાત રોને પીટનેમેં કટી ફેર ઉસ કામ કે અંજામકી ફીકરમેં રહે કે દેખીએ કયા હોતા હએ, ઉસી ફીકરો અંદેશેમે સુબ્હો હોગઇ, સવારી દેવડીપર મવજુદહુઇ; કુચ હુવા. ખબરદારોંને ઊસ બને શાહજાદેસે અરજ કી, કે યેહસ રજમીને મજન કર હએ, યહાંસે પાંચ કોસ શહેર હએ, હાકીમ યહાંકા "મજન ફરબાહ હએ, હુકમ કીયા કે ખેમા હમારા શહેરકે નજદીક હો! કા રપરદાજ હુકમ સુનતેહી અમલમે લાએ. જબ શાહજારીયા ખેમેમેં દાખલ હુઇ તો વોહ હરામજાદા ખુદ આયા, ઇધર યેહ બીચારીયાં ડરસે બાદીશે સદચાક: ઉધર મલેકાકે રોઅબસે વોહ બસ્યાબી બઓ ફનાક, સાઅતરભર બએહદકે ઉઠ ગયા.

જબ ગલગલએ ફઓજ ઓર આમદે લશકર વહાંકે પાદશાહને સુના, કે લશકર બેસુમાર, સીપાહ જરરાર શહેરકે નજદીક આ પહોંચ હએ–તબ ઉસે બહોત ફીકર હુઇ, અપને વજીરકો ચંદ નોહ ફે દેકર સતી કબાલકો ભેજા, તા હાલ દરયાફત કરે; ઓર હુજુરમેં અરજ કરે વજીર હાજીર હુવા, તો ખબરદારોંને ખબર દી, વોહ તો સલતનતકા રંગ ઢંગ સબ બખુબી જાનતાથા, વજીરે આદમકા બેટા થા, રૂબરૂ બુલવાયા. બાદ જીકરો અઝકાર, હર શહેરો દયાર, અપના સબબ આનેકા, ઓર દેખના ચહેરો શહેરયારકા બયાન કીયા. રૂખસત કે વકત ખીલ અતે ફાખીરા વજીરકો ઇનાયત હુવા, ઓર અતરફે દોસતાના કુછ હદયા પાદશાહકો રવાના કીયા. જબ વજીર અપને પાદશાહકી ખીદમતમેં હાઝીર હુવા, હુસ્ને ઇખલાક; દબદબએ શવકત આને સલતનત, રોઅબ વજુરઅતકા ઉશકી ઇશ રંગ ઢંગસે જીકરજ કીયા, કે વોહ પાદશાહ બેશાખ્તા મશ્તાક હોકર શવાર હુવા. ખબરદારોંને ઉશ હાલસે આગાહ કીયા. અરકાને શલતનત. વજીરો અમીર; શીપાહશાલાર મેશવાઇકો ગએ જબ કરીબ પહોંચા, તો ખુદ ખેમેકે દરવાઝેતક આયા, ફેર દોનોં તખ્તપરજાબએઠે; બાતેં ચીત દોનોં તરફસે ખુબશી હુઇ–વોહ પાદશાહભી ઇશ જહુકે શાહેજાદેકી સુરતપર ગશ હો ગયા! ફશાહતપર અશઅશ કરતા રહા ફેર ઇમારતે શાહી, સજી સજાઇ ખાલીહુઇ; ઉશકો વહાં ઉતારા, લશકર

વહીં રહા. ફેર મલેકા ઓર આજુમનઆરા કે વાસ્તે અલાહીદા મહેલ ખાલી કરવાકે શાહજાદીયોંકો ઉસ મહેલમેં ઉતારે. ચટરોઝ દાવતકે જલમે રહે—જબ ફુરસત મીલી, તો દીલમેં સોચા કેઅગરચે જાને આલમ બંદર હુએ, લેકીન ઉસકે જીનેમે અપની મઓતકા ખઓફ ખતર હુએ; અએસી તદબીર નીકાલીએ કે ઉસે જાનહીસે મારડાલીએ ફેર બેખટકે આરામ સુબ્હોશામ કીજીએ! મલેકાસે બહોત ડરતાથા, પીર મર્દકે નામ લેનેસે મરતાથા; જએસે "ચોરકી દાડીમેં તીનકા" યેહ સોચકર હુકમ કીયા કે હમેં બંદરકી દરકાર હુએ, જો એક બંદર લાએગા તો દસ રૂપે ઇનામ પાએગા.

જબ શાહેરકે લોગોને યેહ બાત સુની, તો હઝારોં બંદર પકડલાએ, જો બંદર સામને આતા, બગઓર દેખ સર તુડવાતા. થોડે દીનોંમે બહોત બંદર ઉસ હરામઝાદેને મરવાડાલે. જબ બંદર કમ હુએ, તો ઇન આમ બઢાદીયા; યહાંતક કે એક બંદર જો મારે તો સો રૂપીએ ઇનામ પાવે! દો કોસ ચાર કોસ, આજુબાજુ બંદરકા નશાન બાકી નરહા. ગરઝ કે શહેરમે હર તરફ યેહ ગલ ગલા હુવા, સબકો બંદરકી તલાશહુઇ એક ચીડીમાર ઉસ બસતીમે રહેતાથા, વોહ નેહાયત ગરીબથા, તમામ દીન જંગલો બીયાબાન ભટકતા, દસ પાંચ પરીંદે હાથ આજાતે, રાતે દોચાર પએસેકો બેચકર જોરૂ ખસમ રોટી ખાતે, અગર ખાલી ફીરા તો ફાકેસે પેટ ભરતે એક રોઝ ઉસકી જોરૂ કહેને લગી કે તું બડા અહમક હુઓ? કે દીનભર પરીંદોંકી તલાશમે જંગલ જંગલ દીવાનેસા ભટકતા ફીરતા હુએ, ઇસપરજો રોટી મીલી તો બદનપર કપડા સાબીત નહી કીસીતરેહ અગર હનુમાનકી દયાસે એક બંદરકી હાથ આએતો બર સોંકી બેફીકરી હો જાવે, લાલચ તો બુરા હોતા હુએ, વોહ ચીડીમા અપની જોરૂકા યેહ બાતે સુનકર રાજીહુવા ઓર કહા કે નહીસે આટા લાકર રોટી પકા, ઓર જીસતરેહ બને, થોડે ચને પહોંચા, સુબ્હો બંદરકી તલાશમેં જાઉંગા, નસીબ આઝમાઉંગા. ઉસને માગતાંગકર વોહ સામાન કર દીયા. દો ઘડી રાત રહે વોહ ચીડીમાર જાલ, ટટી બબ તોડકર રોટી, ચને, ઓર રસ્સી લેકર ચલનીકલા. શેહરસે છે સાત કોશ બાહીર નીકલકર દરખ્તોંમે ઘુંડને લગા.

અબ વહાંકા હાલ સુનયેઃ શાહઝાદા જાનેઆલમ જો બંદરબના ગયાથા, ઉસને જીસદીનસે લોગોંકો બંદર પકડતે દેખાથા, ઓર સર

ડુબવાનેકા હાલ સુનાથા, બહદવાસ પરેશાન હર તરફ મરનેકે ડરસે છુપતા ફીરતાથા, કે ખુદાનખ્વાસ્તા કોઇ પકડલે જાએ, તો ઝીંદગીમેં ખલલ આએ. ઉસરોઝ વહદીનકા બે દાનાપાની, ખસ્તાખરાબ એક દરખ્તકે, સાએમેં નકાહતકે બસબબ બેહોશ પડાથા. ચીડીમારને દેખા ડબે પાંવ આકર ગરદન પકડી. ઉસને આંખ ખોલી, તો ગલા કજાકે હાથમેં પાયા, તબ જીનેસેહાથ ઉઠાવા. ચીડીમારને કમરસે રસ્સી ખોલ કર ખુબ મજબુત બાંધા; ફેર શહેરકા રસ્તા લીયા. થોડી દુર ચલા કે બંદરને ફેર અફસોસ મલકર કહા, અએ શખ્સ કયું ખુન બેગુનાહકા અપની ગરદનપર લેતાહએ, ઓર મુસીબતજાદેકો દુખ દેતા હએ! વોહ ચીડીમાર બોલા કે કયા ખુબ તુ બાતોસે મુજહે ડરાતાહએ અગર દેવ ભુત, યા જીન હએ સો બલાસે, મગર તેરા છોડના નારવા હએ, આજ મેરે નસીબ ખુલે કે તુજહે પાદશાહકો દેંગા, ઓર સો રૂપીએ લુંગા ચએન કરૂગા. યેહ સુનેતેહી સુન હોગયા. રહી સહી જાન કા લીબસે નીકલ ગઇ, હરચંદ મીન્નતો આજેઝીસે કહા મગર ચીડીમારને નમાના લાલચકા કામ બુરા હોતા હએ. ચીડીમારને જલદી જલદી કદમ બઢાયા, શામકે વકત મકાનમે આયા; જોરૂસે કહા કે અછા સાએત ઘરમેં ગયાથા, જો મતલબથા સો બેતકલીફ હાસીલ હુવા, યેહ કહેકર ખુબ હંસા. દો કલમે યેહ સુનાયે—

જીસ દીન શાહઝાદા ચીડીમારકે દામમેં ગીરફતાર હુવા, મકલો દીલ ગીરફતા ખુદબખુદ ઘબરાઇ, ઓર રોરોકર યેહ બએત ઝબાનપર લાઇ.

ઉસતાદ.

હુઇ કયા વોહ તાસીર અએ આહ તેરી,
થી આગે તો કુછ બેશતર આઝમાઇ.

ઓર અંજુમનઆરાસે કહેને લગી કે યેહ કમબખ્ત બંદર પકડવા કર સર ડુબવાતા હએ; યકીન જાનો કે જાનેઆલમ ઇસ મુસીબતમેં ગીરફતાર હએ, ઓર આજ ખુદા ખયેર કરે, સુબ્હોસે બતરેહ દીલકો ઘબરાહટ હએ, જાનેઆલકો પેચોતાબ હયે, ઘર કાટતા હયે ગુમ કલેજા ખાતા હયે, માલુમ હોતા હયે કે શાહઝાદા પકડાગયા, યા ઓર કોઇ આફતમેં ફંસ ગયા હો; હંસીકે બદલે રૂલાએગા—

મીર.

જીસસે જીકે કમાલહો ઉલફત,

જીસકે જાનીબ દુરુસત હો નીશબત,

જુંબીશ ઉશકી પલકકે પાર વાં હો.

દીલમેં યાં કાવશ એક નુમાયાં હો.

યારકો વીરહે ચશ્મ ગર હોવે,

ચશ્મે આશક લહુસે તર હોવે,

વાં દહન તંગ યાં હયે દીલતંગી,

હુસ્ન ઓર ઇશ્કમેં હયેય કરંગી-

અંજુમનઆરાને શુકર કીયા, ઇસમે ઓર ઝીયાદા કયા દુન-યામેં તમાશા, ઓર ક્યા હોગી? ચહેર હુવા, સનતલત ગઇ માબાપ અઝીઝો અકારબી જુદાઇ નસીબ હુઇ—

મુસહફી.

મરઝુલમઔતસેં કુછ કામ નહીં આઝાર અપના,

દીલમેં દુશમનકેભી યારબ ન ચુભે ખાર અપના.

ઓર ઉસકે વાસ્તે આવારા સરગસ્તા હુએ. યેહ સદમે સહે-બદનસીબીસે ઉસે ખો બયઠે, વતનસે હાથ ધો બયઠે—અબ મઔત આવે તો બેહતર હયે.

નાસીખ.

મુજહે ફુરકતકી અસીરીસે રેહાઇ હોતી,

કાશ ઇસાકી એવઝ મઔતકી આઇ હોતી.

અબરે રહમતસે તો મહેરૂમ રહી કીસ્ત મેરી,

કોઇ બીજલીહી ફલક તુને ગીરાઇ હોતી,

હૈ વોહ ગમ દોસ્ત કે સબ અપનેહી દીલમેં ભરતા,

ગમે આલમકી અગર ઇસમેં સમાઇ હોતી.

યહાં તો યેહ બાતેથી ઉધર ચીડીમારકી જોરૂને ચીરાગ લેકર ઉસ બંદરકો દેખનેલગી બંદર સોચા વાહ કમબખ્ત મર્દ બરસરે રહમ

નહુવા કયા અજબ ? યેહ રંડી હએ. અગર નરમ ઝબાનીસે મજકુર આફતે આસમાનીસે કુછ મેહેરબાની કરો ઇસ ખીયાલસે પેહેલે સલામ કીયા વોહ ડરી; તો યેહ કલામ કીયા અએ નેકબખ્ત ખઓાહ નકર ! દો બાતેં મેરી કાન ધરકર સુનલે; અવરત કમ અકલભી હોતા હએ, બંદરકા કહેના અચંબા સમજહકર કહાં કહે. વોહ બોલા હમ ગરીબુલવતન, ગીરફતારે રંજો મહન, ઘરસે દુર, કએદમે મજબુર એ; માંબાપને કીસકીસ નાઝો નઅમસ પાલા, ફલકને કઓાન કઓનસી મુસીબતે દીખાને ઘરસે નીકાલા. વહાંતક દરબદર હઅરાનો પરેશાન કરકે બુરે દીન દીખાએ, કે તેરે પાસ ગીરફતાર હોકે આએ.—

ઉસતાદ

પએદા કીયા ખુદાને કીસકો નહી અબસ;
લાયા મુઝહીકો યાંપે જહાંઆફરી અબસ.

અબ સુબહેકો જબ હમ ગરદન મારે જાએંગે, તબ સવ રૂપીએ તુમ્હારે હાથ આએંગે. ખુદ બેગુનાહકી જઝા હશરકો પાએંગે, જન્નતકો છોડ દોઝખમેં જાઓગે, પચાસ રૂપીઆ હાથકા મએલ હએ હયે ઉસપર જો રગબત કરતેહો કીતને રોઝ ખાઓગે જીતેજી ખુખા ન છુટેગા ધોતે ધોતે મર જાઓગે અગર હમારે હાલપર રહમ કરો, ખુદા ઓર કીસી સુરત રૂપીઓંકે બદલે અશરફીયોંસે ઘર ભરદેગા. હમારે કતલમેં ગુનાહે બેલઝત યા એક મુઝીકી હસરત નીકલનેકે સીવાઓર કયા ફાયદા હએ, અગર અએસા જીના મરનેસે બુરા હયે લેકીન ખુદા જાને ઇરાદએ અઝલી કયા હએ, હમારી તકદીરમેં કયા કયા લીખા હએ જો ખુદાકે નામપર નીસાર હએ અલ્લાહ ઉસકો હરહાલમે મદદગાર હએ તુને પાદશાહે યમનકા કીસ્સા નહીં સુના ! એક સલતનત ઉસને લીલાહદી, ઝીયાદા લાલચ કરનેસે ઉન લાલચીયોંકી કજા આઇ જાને ગવાઇ રંડી મોમકી નાક તો હોતી હએ; જબ પીર ગઇ ઉધર ફેરા, ફીરગઇ. બંદરકી બાતોંપર કુછ તઅજ્જુબ કુછ તઅસ્સુફ કરકે કહેનેલગી—હનુમાનજી વો કહાની કએસીહએ સુનાવ મહારાજ ?

ફસાનએ શાહે યમન, સલતનત સાઇલકો દેના, ઓર બીબીકો બેટોં સમેત લેકર શહેરસે નીકલના, રાહમેં સવદાગરકા ફરેબ, ફેર ફરઝંદોકી જુદાઇ, આખીરકો સલતનત હાથ આઇ.

બંદરને કહા સરઝમીને "યમન" મેં એક પાદશાહથા, મુલક ઉસકા માલામાલ, દવલતે લાઝવાલ. બખશીંદએ તાજો તખ્ત. નેકી સીરત; જીસદમ કોઇ સાઇલ ઉસકે પાસ આતા મતલબ ઉસકા બરઆતા ગરઝ ઉસકા લકબ તમામ મુલકોમેં ખુદાદોસ્ત હુએ મશહુર હુવા. એકરોઝ કોઇ શખ્સ આયા, ઓર સવાલ કીયા, કે અગર તુ ખુદાદોસ્ત હએ તો લીલાહ મુજહે તીન દીન સલતનત કરનેદો? પાદશાહને ફરમાયા બીસમીલાહ. ઓર તમામ અરકાને સલતનત, વઝીરે ઉમરા વહાં હાઝીરથે, ઉન્હેં તાકીદસે હુકમ હુવા કે જો કોઇ ઇસકી નાફર-માની કરેગા સઝા પાએગા, યેહ ફરમાકર વોહ પાદશાહ તખ્તસે ઉઠા, ઓરસાઇલ તખ્તપર જા બએઠા, હુકમ અહકામ કરને લગા: ચવથે રોઝ પાદશાહ આયા કહા કયા ઇરાદાહએ? સાઇલ બોલા પહેલે તો ફકત ઇમતેહાનથા, અબ પાદશાહતકા મઝા મીલા; બરાએ ખુદા તાજો તખ્ત એક વખ્ત મુજહે બખશદે! પાદશાહને ફરમાયા કે યેહ હકુમત આપકો મુબારકહો. યેહ કહેકર ઉસ સાઇલકો બાદશાહત દેદી. ઓર આપ હએહાત કુછ નલીયા, ફકત લડકોંકા હાથમેં હાથ બીબીકો સાથ લીયા દીલકો સમજહાયા, ઇતને દીનો પાદશાહત, ઓર હકુમત કર થોડે દીન ફકીરીકી કએફીયત ફાકેકી લઝત દેખીએ! ગોયાહો હશમ મફકુદ હુવે મગર અસર કએફ પાદશાહત મવજુદ હએ, ઇસ શહેરસે કહીં ઓર ચલના ફરઝ હએ, હુકમે ખુદા જાએ દીદ હએ, ઇનાયતે ખાલીકસે કયા બઇદ હએ, જો કોઇ ઓર સુરત નીકલે.

એક લડકા સાત બરસકા દુસરા નવ બરસકાથા, ઓર શાહઝાદી ગરઝ કે વોહ હક પરસ્ત ઉન દોનો લડકોંકો લેકર શહેરસે ખાલી હાથ નીકલા. બલકે તકલ્લુફકા લીબાસભી નલીયા, જામએ ઉરયાની જીસ્મ

પર ચુસ્ત કીયા, ઔર ચલનીકલા. તમામ સલતનત કરરોપર પીયાદા પા, દરબદર મુસીબતેં ઉઠાતા ચલા. કભી દો દોકોસ કભી ચાર કોસ ચલના, જો કુછ મીલા, તો ખાલીયા નહીં તો ફાકે ખીંચતા હરરોજ રાહ તએ કરતા જબ યેહ નવબત પહોંચી. ચંદરોઝમેં એક સહેર મીલા, મુસાફીરખાનેમેં વોહ પાદશાહ ઉતરા. ઇત્તેફાકન એક સવદાગરભી કીસીતરફસે વહાં આયા, કાફીલા બાહેર ઉતરા તનહા ઘોડેપર સવાર સઐર કરતા હુવા મેહમાનસરામેં વારીદ હુવા શાહજાદી ગો કે ગરદે રાહ સઉબતે સફરમેં મુબતીલાથી; લેકીન અછી સુરત કભી છુપી નહી રહેતી. શાહજાદેકી નજર યકાયક ઉસ શાહજાદીપર પડી, દેખતેહી આશક હોગયા, અપની ખુદીમેં નરહા પાદશાહકે નજદીક આ, સલામ કીયા; પાદશાહને સલામકા જવાબ દીયા ઉસ અરસેમેં વોહ સવદાગર નેહાગત રંજીદા ખાતીર હોકર કહા, અએ અઝીઝ મએં સવદાગરહું કાફીલા બાહેર ઉતરા હએ; મેરી અવરતકો દર્દે ઝેહ હોરહાહએ, દાયકી તલાશમેં બહોત દેરસેફીર રહા હું, મીલતી નહી; તુ મર્દે બુઝુર્ગ હએ, ઇનકાર નકર, ઉસ નેકબખ્તકો લીલ્લાહ મેરે સાથ કર, તા ઇસકી શરકતસે ઉસકો રંજસે નજાત મીલે, વગરના બંદએ ખુદાકા મુફત ખુન હોતા હએ યેહ અલ્લાહકા નામ સુનકર બબગાએ, બીબીસે કહા, બીસમીલ્લાહ દેર ન કરો, અગર કસી માહતાજકી હાજત અપનેસે રફા હોતો ઉસકા અજર ખુદાકે પાસ મીલતા હએ, ઔર યેહ કારે ખએર હયે, ઉસને દમ ન મારા સવદાગરકે સાથ રવાના હુઇ. દરવાઝેસે બાહીર નીકલ કે ઉસ સવદાગર હરામઝાદેને કહા, અએ બીબી કાફીલા દુર હએ. મુજકો આનેકો બહોતદેર લગી હએ; આપ ઘોડેપર ચડલેં તો જલ્દ પહોચે. વોહ ફલક સીતાઇ ફરેબ ન જાનતીથી, સવાર હુઇ, સવદાગરને ઘોડેપર બીઠા ઘોડેકી લગામ ઉઠાઇ, કાફીલેકે પાસ આ કુચકા હુકમ દીયા, ઔર આપ ઘોડા દવડાતે ચલા ઉસવક્ત ઉસ નેકબખ્તને દાદ બેદાદ ફરીયાદ મચાઇ; મગર ઉસકા આહોઝારી ઉસ કમબખ્તને નસુની. ઇધર પાદશાહ બહોત દેરતક મુંતઝીર રહા, ફેર ખુદહી બેટાંકા હાથ પકડે સરાસે નીકલા, હરચંદ ઢુંઢા મગર ઉસ કાફલેકા નશાન નમીલા દુરસે ગરદ ઉડતે દેખી, ન પાંવમેં દઔડનેકી તાકત ન બીબીકે છોડનેકી દીલકો તાબ, સબ તરેહ અઝાબ; ન કોઇ યાર ન ગમગુસાર ન કોઇ ખુદાતરસ ન ફરયાદરસ; બહસરતો યાસ કાફલેકી તરફ દેખકર યેહ કહા.—

મુસાફરી.

તુ હમરહાને કાફેલાસે કહીયો એ સબા.
અએસેહી ગર કદમ હએ તુમ્હારે તો હમ રહે.

લાચાર લડકોકો લેકર ઉસી તરફ ચલા, ચંદ કોસ ચલકર રાહ ભુલગયા. એક નદી મીલી, વહાં ન કીસ્તી ન મલ્લાહ, ઓર ન યેહ રાહસે આગાહ; એક નારા મારા; ઓર હરતરફ માહીએ બેઆબસા વાહીતબાહી ફીરા, રાહબરે કામીલકો પુકારા, આખીર એક લડકેકો કીનારેપર બીઠા છોટેકો કાંધેપર ઉઠા, દરયામેં દર આયા. બડી મુશકીલ સે આધા પાની તએ કીયાથા. કે કીનારેકા લડકા ભેડયા ઉઠા લેચલા, વોહ લડકા ચીલ્લાયા, પાદશાહ આવાઝ સુનકર ઘબરાયા, ફીરકર દેખને જો લગા, કાંધેકા લડકા પાનીમેં ગીરપડા, ઓરભી ઘબરાયા, ફેર ખુદ ગોતે ખાને લગા, લેકીન ઝીંદગી બાકીથી, બડી મુશકીલસે કીનારેપર પહોંચા દીલમેં સમજ્હા કે બડે બેટેકો ભેડીયા લે ગયા, છોટા ડુબમરા નયર ગીએ ફલકસે આલમે હેરત, બીબીકે છુટનેકી ગએરત, બેટાંકે અલમસે દીલકબાબ, સલતનત દેનેસે ખસ્તા ખરાબ, ઇસી પરેશાનીમે શુકર કરતા ફેર ચલા. તીન પહેરકો એક શહેરકે નજદીક પહોંચા, શહેર પનાહકે દરવાઝેપર ખલકતકી કસરત દેખી. ઉધર આયા. ઉસ મુલકકા યેહ દસતુરથા, કે જબ વહાંકા પાદશાહ મરજાતા, તો અરકાને સલતનન ઓર શહેરકે રઇસ વહાં આકે બાઝ ઉડાતેથે; જીસકે સરપર વોહ બએઠ જાતા; ઉસે પાદશાહ બનાતેથે, ચુનાંચે યેહ રોઝ વોહીયા, બાઝ છોડ ચુકેથે; અભી કીસીકે સરપર ન બએઠાથા, કે ઉસ પાદશાહ ગદા સુરતકા વહાં પહોંચના હુવા, બાઝ ઇસકે સરપર આબએઠા ! લોગ મામુલકે મવાફીક હાઝીર હુએ, તખ્ત રુબરુ આયા; હરચંદ યેહ બએઠનેસે બાઝરહા કહા મએં સલતનતકા ખ્વાહાં નહીહું, મએંને ખુદહીકી હુકુમત ઓર સલતનતસે મુંહ મોડાહએ. મગર વોહ લોગ ઇસકે સરપર બાઝકા બએઠના ઉનકા સમજહ, બાઝ નરહે, ગરઝ બડી મીનતો આંઝીસે તખ્ત તાઉસપર બીઠાયા, નઝરેંદી, તોપે છોડી; ઓર બડે જશ્ને કીએ; તમામ શહેરમે પાદશાહકે નામકી દુહાઇ ફીરગઇ, સીક્કે પર નામ જારી હુવા, ઓર તમામ શહેરમે મુનાદી હુઇ, કે જો ઝુલમ યા ગુનાહ કરેગા વોહ ગરદન મારાજાએગા.

સોઝ.

મલમેં ચાહે તો ગદાકો વોહ કરે તખ્ત નશીં,
કુછ અચંભા નહીં ઉસ કા કે ખુદા કાદીર હએ.

યેહ સલતનત તો કરનેલગા, મગર હમેશા ગમગીન, ઓર આઝુરદા રહેતાથા, બસબબ શરમો હયા કીસીસે હાલે મુફસ્સીલ નકહેતાથા; જબ વોહ ફરઝંદ યાદ આતે તો રોદેતા.

અબ ઉન લડકોંકા હાલ સુનયે;—જીસકો ભેડોયા ઉઠાએ લીએ જાતાથા ઉધરસે કોઈ તીરઅંદાઝ સુબકદસ્ત આતાથા. ઉસસે ઉસ લડકેકો છુડાયા દુસરા જો નદીમે ગોતે ખાતાથા, ઉસકો માહીગીરને દામે મોહબ્બતમેં ઉલજહાયા. વોહ દોનોં લાવલદ થે, ઈસીં શહેર રહેનેવાલે, જહાં ઈન લડકોંકા બાપ પાદશાહ હુવાથા, વોહ અપને અપને ઘરમેં મકદુરકે મવાફીક ઉન લડકોંકી પરવરીશ કરને લગે. બાદ થોડે દીનોંકે બેટોંકી જુદાઈને પાદશાહકો બેચએન કીયા, વઝીરસે ફરમાયા કે દો લડકે અશરાફ કઓમસે હમારી સોહબતકે કામીલ લાઓ વઝીરને તમામ શહેરકે લડકે તલબ કીએ, ઉન લડકોંમેં વોહ દોનોં લડકે જો પાદશાહકે થે વોહભી આએ સુબ્હાનઅલ્લાહ " જામે ઉલમુત રરેકીન " ભી ઉસકા નામ હએ, બીછડે હુએ મીલાના ઉસકે નઝદીક કીતના કામ હએ, વોહી દોનોં લડકે વઝીરકો પસંદ આએ. પાદશાહકે રૂબરૂ ઉન દોનોં લડકેકો લાયા. બસબબ બહોત દીન જુદાઈ ઓર તકલીફસે નકશે ઉન લડકોંકે બદલગએથે, ન પાદશાહને પહેછાના, ન લડકોંને બાપકા પહેછાના, ઓરન યેહ સમજહ આઈ કે હમ દોનોં ભાઈ હએ. યેહભી કુદરતનુમાઈ હએ, બહમ હુએ. મગર જુદા રહે. લેકીન પાદશાહ બમુહબ્બત તમામ મસરૂફે ઈનાયત અલદ દવામ થા.

અબ ઉસ સવદાગરકા હાલ સુનયે કે વોહ સવદાગર પહેલે પાદશાહસે દોસ્તી રખતાથા, ઉસ નઝરસે વોહભી ઉસ અવરત નારાઝકો લેકર વહાં વારીદ હુવા, ઉસ પાદશાહકે મરનેકી ખબર સુનકર નેહાયત મલુલ હુવા. કે મતલબ હાસીલ નહુવા. લોગોંને કહા, નવા પાદશાહ ઈસસેભી ઝીયાદા ખલીક ઓર ગરીબ પરવર હએ. ગરઝ ઉસને તોહફે નઝર કર, પાદશાહકી હુઝુરમેં હાઝીર રહા. ઉસકોભી પાદશાહને ન પહેછાના, ન સવદાગરને હરીફ જાના, મગર પાદશાહ

ઉસકો ઝીએતી બાર મુસાફીર સમજહ ઇધર ઉધરકા મઝકુર સુનાતા થા. એક દીન શામકેવકત હુઝુરમેં હાઝીરથા, પાદશાહને ફરમાયા કે આજકી રાત ઘર નહીં જાના, કુછ પુછના હએ. વોહ સવદાગર વહાં બએઠ રહા, મગર પરેશાં ઓર આઝુરદા માલુમ હોતાથા પાદશાહને ઉસકી પરેશાની ઓર આઝુરદગીકા સબબ પુછા ? ઉસ સવદાગરને હાથ બાંધકર અરઝ કીયા; કે ખાનાઝાદકે પાસ એક અવરત નારાઝ હુએ, ઓર વોહ હમેશા કીહવીસે ઇનકાર કરતીહએ, ઉસકી નીગાહ બાની ખુદ મેરી ઝાતસે કરતાહું, એસા ન હો કે ચુપાકુના બેદ ખોલદે, હીનાયતી તલાશ કરે.

પાદશાહકા હુકમ હુવા કે યેહ મુકદમા આજ હમારે ઝીન્મેહવે, ચોકી લડકે ચાલકે મોત તીહથે હસ નવાર ઉનકે હમરાહકર, પાસબાની કી હુકમ તાકીદ કી લડકે અબદાસ ગજાકર સવદાગરકે મકાનપર ગયે બાગમેં એક ગારનામા બેમે દરવાજેપર કુરસી બીછા દોનો બયેઠે મેરા વાકેફ બડે હોગયે જબ આધી રાત ગુઝરી. એકકો નીંદ આને લગી દુસરેને કહા, સોના મુનાસીબ નહી, એસા નહો કે કોઇ ફીતના ખડા હોવે જાગે પાસેસે કોઇ ચોંક જાગે વેહ બોલા તો એસા ક્યા કહો જો નીંદ ઉચટનેકા બહાનાહો. ઉસને કહા એક આજ હમ અપની સરગુઝીસ્ત કહેતેહએં અગર ગઓરસે સુનોગે, તો નીંદ ક્યા કહાં રોઝ ભુખ પ્યાસ નઆવેગી.

અએ અઝીઝ, મા તમીઝ મએં પાદશાકે યમનકા બેટા હું, મેરે બાપને તમામ સલતનત લીલાહ સાઇલકો દી; મુજહે ઓર એક મેરા છોટા ભાઇ કે વોહ તેરેહી જએસાથા ઉસકો ઓર અપની બીબીકો હમરાહ લેકર ગરીબુલવતન હુવાથા રાહમેં એક સવદાગર ફરેબસે શાહઝાદીકો લેગયા હમ દોનો ભાઇ સાથ રહે આગે ચલકર દરયા મીલા, નાવબેડા કુછ નથા પાદશાહ મુજહકો કીનારેપર બીઠા, છોટે ભાઇકો કાંધેપર ઉઠા, પાર ચલા; ઇધર કીનારેપર મુજહે બેડીએને પકડા મેરે ચીલ્લાનેસે પાદશાહ જો દરયામેં બદહવાસ હુવા, ભાઇ કાંધેપરસે પાનીમેં ગીરપડા, ખુદભી ગોતે ખાને લગા; ફેર નહી માલુમ કે ક્યા હુવા મુજહે તીરઅ દાઝને ઉસ બેડયેકે મુંહસે છુડાયા અબ પલકને ઇસ પાદશાહકે પાસ લાયા વોહ દુસરા લડકા યેહ તમામ સરગુઝશીત સુનકર એકદમ ઉસસે લીપટ ગયા, કહા ભાઇ, દરયામેં

હમ ગીરેથે મછલીવાલોંકે બામ્સ તીરેથે ફેર તો દોનોં ભાઇ અગલગીરહો અએસે ચાલ્લાએ કે વોહ અવરત ચોંક પડી પરદેકે પાસ આકે હાલ પુછનેલગી ઉન્હોંને ગુઝરા હુવા હાલ તમામ બયાન કીયા વોહ અવરતભી પરદા ઉલટ લડકોંસે લીપટગઇ કહા હમ અબતક સવદાગરકી કએદમેં અત ઉસીદમ યેહ ખબર પાદશાહકો પહોંચી, સવારી ભેજી, તલબ કીયા. ઉસવક્ત સબને પહેછાના ફવરન સવદાગરકો કએદ કીયા સુબ્હો હોતો જલ્લાદકો બુલવાકર ઉસ સવદાગરકી ગરદન મારનેકા હુકમ હુવા. ઉસ જલ્લાદને પાદશાહકા હુકમ સુનતેહી ઉસ સવદાગરકો તલવારસે કતલ કીયા.

યમનમેં અખબાર નવીસોંને યેહ તમામ ખબર લીખી; તો વહાં બડા શોર મચગયાથા. વોહ સાઇલ બડા સીતમગાર જફાકાર નીકલા. રઇઅત ઉસસે આઝુરદા અરકાને સલહનત હીરાસા રહેતેથે, રાતદીન હઝારોં રંજ સહેતેથે, જબ યેહ ખબર વહાં પહોંચી, તો વઝીરને ઝહેર દેકર ઉસકો મારડાલા તબ્બ કામીસે નજાત પાઇ. યમ નકી તમામ રઇઅત ઓર અરકાને સલતનત, વઝીરો ઉમરાને અપને પાદશાહકો તમન્નાએ કદમબોસ ખત લીખા પાદશાહકો ભી મોહબ્બત વતનકી દીલમે જોશઝન હુઇ, સફરકી તઇઆરી હોનેલગી અલકીસ્સા પાદશાહ યમનમે દાખીલ હુવા દોનોં સલતનતે કબઝેમે રહી.

જબ બંદરને કૃસાના તમામ કીયા ફેર કહા કે અએ નેકબખ્ત બતલબ ઇસ કહાનીસે યેહથા કે જો પાદશાહ આશક અલ્લાહ ખુદા પર શાકીરથા એક સલતનત દી દો પાઇ યેહ દોનો બદબખ્ત, યાને સવદાગર ઓર વોહ સાઇલ જો લાલચીથે, ઉન્હોને જાને ગવાઇ રંડી ઇન બાતોંસે બરસરે રહમ હુઇ, બંદરકી તસકીન કી. કહા તુ ખાતર જમા રખ, જબતક જીતીહું વહાંતક તુજહે પાદશાહકો ન દુંગી ફાકા કશી કુબુલ કરૂંગી. ફેર ઉસ બંદરકો ખાના ખીલા પાની પીલા, એક જાએપર ઉસે લીટાદી ઓર આપ સોરહી સુબહોકો ચીડીમાર ઉઠા બંદરકે બેજનેકા ઇરાદા કીયા અવરતને કહા, આજ ઓર કીસમત આઝમા, ફેર જાનવર પકડને જા, જો રોટી મયસ્સર આએ તો કયું ઇસકી જાન જાએ હમપર કતીયા લગે બદનામી આએ નહીં તો કલ બેજના. વોહ બોલા કે તું બંદરકે દમમે આગઇ ! બંદર બોલા કે માશાઅલ્લાહ, રંડીતો ખુદાપર શાકીર હએ, તુ મર્દ હોકર બખ-

રાતા હુએ ! ફેર ઊસ ચીડીમારને જાલ વગએરા સામાન શીકારકા લેકર જંગલકી તરફ ચલા. યા તો દીનભર ખરાબ હોકર દોતીન જાનવર લાતાથા, ઉસ રોઝ દો પહેરમેં પચાસ સાઠ હાથ આએ ઉસ રોઝ બડી ખુશીસે ગીત ગાતે અપને ઘરકા રાસતા લીયા. મુફલસીકા ગમ ભુલગયે જોરૂસે આતેહી કહા અરી હનુમાનજીકે કદમ બડે બખ્તાવર હયે, ભગવાનને દયા કી, જો આજ અહોતસે જાનવર હાથ આએ, ઉસકી જોરૂ બહોત હંસી, પહેલે મીઠાઇ બંદરકો ખીલાઇ. ફેર રોટી પકાકર આપને ઓર ઉસ ચીડીમારનેપાઇ રાત હોતેહી બેફીકર સોરહે બંદર બીચારા સમજહા, કે થોડે રોઝ ફેર જાન બચી. ખુદાકા શુકર કીયા.

અબ રોઝબરોઝ ચીડીમારકી તરક્કી હોનેલગી; થોડે દીનોંમેં ઘરં બાર, કપડા લત્તા ગહેનાપાતા દુરૂસત હોગયા. કઝારા કોઇ બડા સવદા ગર સરામેં ઉસ ભટીઆરીકે ઘરમેં ઉતરા જીસકી દીંવાર તલે યેહ ચીડીમાર રહેતાથા, એકરોઝ બાદ નમાઝકે સવદાગર વઝીફા પઢ-તાથા, નાગાહ આવાઝે ખુબસદાયે મરગુબજયેસે લડકા પ્યારીબાતે કરતાહયે ઉસ સવદાગરકે કાનમે આઇ, તો ભટીયારીસે પુછાકે યહાં કઓન રહેતાહએ બોલી કે ચીડીમાર, સવદાગરને કહા, ઉસકા લડકા ખુબબાતે કરતા હએ. ભઠીયારી, બોલીકે લડકા બાલા તો કોઇ નહી, ફકત જોરૂ ખસમ રહેતાહયેં, સવદાગરને કહા, ઇધર આ; યેહ કીસકી આવાઝ આતીહએ ? ભઠીયારી જો આઇ, તો લડકેકી આવાઝ પાઇ. વોહ સવદાગર બોલા, ઇસ આવાઝસે મુઝે દર્દ પએદા હએ; ઉસકો મેરે પાસ લા બાતેં કરૂંગા કુછ લડકેકો દુંગા, ઓર તેરાભી મુંહ મીઠા કરૂંગા. ભઠયારી ચીડીમાર કે ઘરગઇ, દેખા તો બંદર બાતેં કરતા હએ ! ઊસે દેખકર ચુપ હો રહા, વોહ દોનો ભઠયારીકે પાંવપર ગીરપડે, મીન્નતે કરને લગે, કહા હમને ઇસે બચ્ચોકી તરેહ પાલા હયે. અપના દુખ ટાલાહયેં, શહેરપર આશુબ હોરહા હયે, બંદરકુશ પાદશાહ ઉતરાહયે; અએસા ન હો કે યેહ ખબર ઉડતે ઉડતે ઉસે પહોંચે, ઓર બંદર છીનજાયે, હમારેપર આફતઆવે વોહ ભટયારી બોલી કે હમેં કયા કામ જો હમે અએસી બાત કરેં, સરામેં આકર સવદાગરસે કહા કે વહાં કોઇ નથા. ઉસને કહા દીવાની અભી વોહ આવાઝ કીસકીથી ? બગઓર સુનયે કે કયા માકુલ જવાબ વોહ

નામાકુલ દેતી હયે ? અલ્લાહયાં સુ, ભલા મુજહે કયા ગરઝ જો કુછ બંદર બોલતા હયે. સવદાગર ખુબ હંસા ઓર કહા, તુ જહુઠી હયે; બંદર કહી બોલા હયે ? ગરઝ બહોત દેરતક ઉસ દોનોકી હુજત હુઇ. વોહ સવદાગર ઉસ ચીડીમારકે મકાનમેં ખુદહી ચલા ગયા, દેખાતો હકીકતમેં એક અવરત, દુસરા મર્દ, ઓર એક બંદરહયે યકીન કામીલ હુવા કે યેહી બંદર બોલતાથા, બદચારી સુરથીલગે. વોહ ચીડીમારકી અવરત સવદાગરકો દેખ, બંદરકો છુપાને લગી. સવદાગરને કહા, ભેદ ખુલગયા, અબ છુપાના લાહાસીલહયે. મસલેહત યેહીહયે, કે બંદર હમેં દો ? જો અબ્બાઓગે, વગરના પાદશાહસે ખબર કરદુંગા, તો યેહ બંદર બીચારા મારાજાયેગા, તુમ્હારેપરભી ખરાબી આએગી. દોનોં રોને પીટનેલગે. બંદર સમજહા કે અબ જાન નહીં બચતી, ઉતનીહી ઝીંદગીથી, ચીડીમારસે કહા એ શખ્સ, બએર રઝાએ ખલાહીપે રાઝીહો, મુજહે ઇસ સવદાગરકે હવાલે કર દો ? કઝા આઇ ટલતી નહીં તકદીરકે આગે તદબીર ચલતી નહીં, કુદ્દે બશરકા હુકમે કઝા વ કદરસે ચારા નહીં. ઉસકે ટાલનેકા ચારા નહીં. ચીડીમારને કહા દેખો બંદર કી જાત કયા બેવફા હોતીહયે, હમારી મેહનતો મશક્કતપર નઝર નહીં; તોતેકી તરેહ આંખ ફેરલી, સવદાગરકે સાથ રાઝી હોગયા, બડા આદમી જો દેખા, હમારે પાસ રહેનેકા મુતલક પાસ નકીયા. બંદરને કહા અગર નજાઉં તો અપની જાન ખોઅએહું, ઓર તુમપરભી ખરાબી લાઉં ! આખીરકાર બહુ-ઝાર આહોઝારી સવદાગરસે દોનોંને કસમ લીકે પાદશાહકો નદેના, અછી તરેહ પરવરીશ કરતા યેહ કહેકર બંદર હવાલે કીયા સવદાગરને ઉસ બંદરકે બદલે બહોત કુછ દીયા—બંદરકો સરામે લા પીયાર કીયા, ઓર બદીલદારી વ નરમી હાલ પુછા ? બંદરને યેહ ચંદ શએર સવદાગરકે રુબરૂ પઢે.

મીરઝા રફી.

નએ ખુલપુસે ચમન નગ્મએ નવહ મીદાહું,
મએં મવસમે બહારમેં શાખે ખુરીદાહું;
મીરચાં બશીકએ શીશા વ ખદાં બશીકએ જામ,
ઇસ મએકદેકે બીચ અબસ આરીંરીદાહું
મએં કયા કહું કે કઓનહું "સવદા" બકઓલે દર્દ,
જો કુછ કે હું મરઝ આફત રસીદાહું.

અએ અઝીઝ હઝરતે ઇશ્કકી ઇનાયત હઅ ઝમાનેકી શકાયત હએ તખ્ત હએ, ન અફસર હએ, ન વોહ સર હએ ન તાજ હએ. ગરીબે દયાર, કમબખ્તીકા મારાહું; શરીકા મેહેરબાન નહી. હાલે ઝારકા કોઇ પુછનેવાલા નહીં, હએરતકા કયું ન મુબતીલાહું. અપને હાથસે અસીર દામે બલાહું, ખુદ ગીરફતાર પંજએ સીતમ હુવા. કભી મુજહે જીનકા અલમથા અબ ઉન્હેં મેરા ગમ હુવા. મરનેસે ઇસલીએ હમ જી ચુરાતે હએ, કે હમદમ મેરે ફીરાકમેં મુએ જાતે હએ મુજહે દામે મકરમેં ઉલજહાયા, દોસ્તોંકો મેરે દુશ્મનકે ફંદેમેં ફંસાયા ગરદશે ચર્ખસે અજીબ તમાશા પેશ આયા.—

ઔર તર્કી.

સખ્ત મુશકીલ હએ સખ્ત હએ બેદાદ,
એક મયેં ખુગીરફતા સત્ર જલ્લાદ.
કોઇ મુશરીક નહીં જો હોવે શરીક,
એકસીપર નહીં હએ કોઇ રફીક.
આહ જો હમદમીસી કરતી હએ,
અબ તો વોહભી કમીસી કરતી હએ;
અબ હએરતા નહીં હએ પાએ સબાત,
એક મએં ઔર હઝાર તસદીઆત.

કહુંતો મુશકીલ અગર નકહું તોભી મુશકાલ મગર આજ ખુશ કીસમતીસે આપસા કદરદાં હાથ આયા હયે અગર આપ ગઔરસે સુનો તો તમામ મદીલજમઇ અવ્વલસે આખીરતક અપની દાસ્તાને સીતમ બયાન કરૂંગા સવદાગરકે ઇસ મઝમુને દર્દનાકસે આંસુ નીકલ પડે. સમજહા યેહ બંદર નહી કોઇ ફસીદ બલીગ ખાનદાનવાલા હયે ઔર બસબબ જાદુસે બંદર બનગયાહએ. કહા અબ તુ ખાતીર જમા રખ? તેરી જાનકે સાથ મેરી જાન હએ અબ ઝીંદગીકા યેહી સામાન હયે, બંદરકો બડી તસલ્લી હાસીલ હુઇ, ગઝબેં પડી, નકશો હીકાયાત તમેં સરગર્મ રહા અપના હાલ ફેર કુછ ન કહા સવદાગર તમામ રાત જાગા ઔર ઉસકે હાલે જાંકાહપર ખુબ રોયા અબ બહોત તાઝીમો તકરીમસે બંદર રહેનેલગા મગર હોતે હોતે વોહ સવદાગર જો નયા શખ્સ ઉસકી મુલાકાતકો આતા ઉસે બંદરકા ઝીકર હોતા; આખીરશ ઉસકી ગોયાઇકા ચરચા, કુચા વ

બાઝારમેં મચા ઓર યેહ ખબર ઇસ નમકહરામ વઝીરઝાદેકો પહોંચી, સુનતેહી સમજહા કે યેહ વોહી હયે બામુદ્દતે ફલકને પતા લગાયા, અબ હાથ આયા ફવરન ચોબદાર બંદરકે લેનેકો સવદાગરકે પાસ ભેજા, યેહ બહોત ઘબરાયા, ઓર તો કુછ બન નઆયા, બડી આજેઝી, ઓર ઇનકસારીસે અરઝકી કે ગુલામકો કોઇ અવલાદ નહીં, ઇસ ગમમેં દીલ બેચારા શાદ નહી તબીયત બહેલાનેકો ઇસે બચ્ચેસા લેકર ફર-ઝંદોંકી તરેહ પાલા હુએ રાતદીન દેખા ભાલા હયે બંદર હયે મગર જુદાઇ ઇસકી ખાનાઝાદકી જાન લેગી આઇંદા જો હુઝુરકી મરઝી

ચોબદાર યહાસ ખાલી ફીરા યેહ ઝાલીમ સીતમગર ગઝબમે ભરા, ઓર વહાંકે પાદશાહકો લીખા, અગર સલતનત ઓર આબાદી અપને મુલકકી મંઝુર હયે, તો સવદાગરસે જલ્દ બંદર લેકર યહાં ભેજદો, નહીં તો નામો નશાન મીટવાદુંગા, યેહ ખબર વહશતઅસર સુનકે "ગઝનફરશાહ" ફીકરમદ હુવા, અરકાને સલતનત. વઝીરો અમીર સમજહાને લગે કે ખુદાવંદ ન્યામત એક જાનવરકી ખાતર આદમીયોંકો મરવાના ભેજા હયે હુકમ હુવા કે કુછ લોગ સરકારી વહાં જાયે: જીસ તરેહ બને સવદાગરસ વોહ બંદર પકડકર લાયેં ઓર દેવડીપર પહોંચાએં. જબપાદશાહકી દસ્તાસરામેં આયા, તો બંદર દસ્તબસ્ત ઝબાનપર લાયા કે અયે મોનીસે ગમગુસાર. વફાશઆર, ઇસ મેજલ રસીદાકે બાબમેં તદબીરો કોશીશ બેકાર હયે; સરાસર બેજા-હુએ, કઝાકા ઝમાના કરીબ પહોંચા, દરવાઝા ન કામીકા ખુલા હુએ, અગર કીસીતરેહકા રંજ મેરી દોસ્તીમેં તુમ્હારે દુશમાનોંકા પહોંચે, તો મુજહે હશરતક શીજાબો નદામત રહે. બલકે ખુદા ખુરા ભલા કહે, સવદાગરને કહા અસ્તગફીરુલ્લાહ, યેહ કયા બાત હયે, જો કઝા વોહ સરકે સાથ હયે.

જબ પાદશાહ કે લોગોંને બંદરકે લેજાનેકો બડા સખ્ત તકાદા કીયા, ઓર દીન કમરહા બાદ બડી મીન્નતો આજેઝીસે એકહઝાર દીનાર ઉન સરકારી લોગોંકો દેકર ઉસ રાતકી મોહલત લી, ઓર સુબ્હોંકે ચલનેકી ઠેરી ઉસ અરસેમે યેહ હાલે તબાહ વ માજરાએ જો કોહ ગલી કુચેમેં હરેક ખાસો આમકો માલુમ હુવા કે એક બંદર કીસી સવદાગરકે પાસ બાતે કરતાથા, વોહભી આજ મારાજાયેગા. ફેર ઉસ કુસ્તાએ ઇતીઝારે માયુસે દોલતીગાર યાને મલીકા મેહરનીગાર

કોભી યેહ હાલ માલુમ હુવા, વોહ શાએદાએ જાનેઆલમ સમજહી કે યેહ અંદર નહી, શાહઝાદા હએ અફસોસ, સદ હઝાર અફસોસ, અબ કઓનસી તદબીર કીજીએ જો ઇસ બેકસકી જાનબચે લોગોંસે પુછા કે ફજર કીધરસે વોહ સવદાગર જાએગા, યેહ તમાશા હમારે દેખનેમેં ક્યુંકર આએગા! લોગોને કહા કે હુઝુરકે જહરૂકે તલેશારાહ હએ, યેહી હરસીમ્તકી ગુઝરગાહ હએ યેહ સુનકે તમામ શબ તડપા કી, નીંદ ન આઇ—દો ઘડી રાતસે ઉઠકર એક તોતા પીંજરેમે પાસ રખલીયા, સુબહા હોતેકી બાઝારમેં તમાશાઇયોંકા મેલાસાં ભરગયા. સવદાગર સુબહોકી નમાઝ પડકર હાથીપર સવાર હુવા, કમરમેં પેશ કબઝ રખ, ગોદમેં બંદરકો બીઠા મરનેપર કમર મઝબુત બાંધકર ચલા બંદરસે કહા પરેશાં ન હો જબ તકદીરસે ઓર અસરાફે કસીરસે કામ ન નીકલેગા, જો બનપડેગા વોહ કરૂગા, અપને જીતેજી તુજકે મરને ન દુંગા—

સવદાગરકા મકાનસે નીકલના કે ખલકતન ચાર તરફસે ઘેરલીયાં બંદર લોગોંસે મુખાતીબ હો યેહ કહેનેલગા—

મીર શોઝ,

બરકે તપીદા યા શરરે બરજહીદાહુ,
જીસ રંગમેં હું મએં ગરઝ અઝ ખુદ રમીદાહું.
અએ એહલે બઝમમએંભી બુરકકેમે દહેરકે,
તસવીરહુ વલે લબે હસરત ગુઝીદાહુ.
સય્યાદ અપના દામ ઊઠાલે કે જું સબા
હું તો ચમનમેં પર ગુલે અશરત નચીદાહું;
અએ આહો નાલા મૂજસે ન આગે ચલો કે મએં,
બીછડાહુ કારવાંસે મુસાફીર જરીદાહુ.
ગમહુ અલમહું દર્દહું સોઝો ગુદાઝહું,
સબ એહેલે દીલકે વાસતે મએ આફરીદાહુ;

સાહેબો—દુન્યાએ દું, નયરંગીએ ઝમાના સીફલાપરવર ખબરતો દીદકી જાહએ, કસો નાકસ જીન્સ ના પાયદાર લહ વ લઅબકા ખરીદાર હએ, અપને કામમેં મુસરૂફ કઝાહએ, જો શાએહએ ફના હએ; મઆમેલાતે કઝા વ કદરસે હરેક નાચાર હએ, યેહી મસઅલા જબરો ઇખતીઆર હએ; કોઇ કીસીકી અદાવતમેં હએ, કોઇ કીસીકી

પએદા હુએ, જીસે દેખા આઝાદ ન પાયા. કીસી ન કીસી બખેડેમેં મુખતીલા હુએ, ઉસકી કુદરત દેખો! મુજહસે બેઝબાન નાચીઝકો યેહ તકલીફ બોલનેકા દીયા, જો તુમ બાતે સુનનેકો મેરે સાથ ચલે આતેહો. જુદાઇ મેરી શાકહુએ, જો હુએ વોહ મુંસ્તાકહુઅ; હાલેઝાર પર રહમ ખા, આંસુ બહાતેહો, યેહ રહમીકી સીફતહુએ. યકીન કામીલ હુએ, કે વોહ સીતમગર ઝાલીમ મુજહ મઝલુમકો કતલ કરેગા. બેગુનાહકે ખુનસે હાથ ભરેગા, તબ ઉસે આરામો ચએન હોગા. દો દીનકી ઝીંદગાનીકે વાસ્તે કયા કયા સાઝો સામાન પએદા કરનેહુએં, આખીરકાર હસરતો અરમાન ફકત લેકર મરતે હુએ જાન ઉસકી જુસ્તજુમેં ખોતે હુએં.

આદમીયોંકો બંદરકી તકરીરે પુર અસરસે હયરતો હએરત હાસીલ થી, કભી નસીહતો પંદ, કભી કલામે રંગીનો દીલચસ્પ, કભી સુખનાંને વહશત અફઝા સુનાતા ચલાજાતાથા, તમામ ખલકત રોતી ચીલ્લાતી જનાઝેકી તરેહ હાથીકે હમરાહ ચલીઆતીથી ઉસી સામાનસે મલેકાકે જહરૂકેકે તલે પહોંચે. વોહ મુંતઝીર તમામ રાતસેથી—સવદાગરસે બોલી, એકદમ ઠએરજા મએંભી ઉસકી તકરીર, ઓર બાતચીતકી મુસ્તાકહું. સવદાગરને હાથી રોકા. મલેકાને કહા અએ બેઝબાં, ગુમકરદએ ખાનુમાં, અગરચે અબ હમ કીસ લાયક હએં, મગર તેરી દાસ્તાને ગુસ્મો જોરકે શાયક હએં. બંદરને આવાઝ પહેચાની, પહેલે તો ખુબ રોયા, ફેરજી ઠએરાકર કહેનેલગા—

મીર.

કયુ ન કહીએ કોઇ નહી આગાહ, એક કયામત બપાહએયાં સરેરાહ.
કુછ છીપા અબ નહી રહાયેહ રાઝ, હએ જહાં ઇસસે સબ સુખનપરદાઝ;
બસ તગાફુલ નકર તરાહમ કર, ગોશે દીલ જાનીબે તકલ્લુમ કર.

શએર.

કીસમત તો દેખના કે કહાં તુટી હએ કમંદ,
દોતીન હાથ જબકે લબે બામ રેહે ગયા.

અફસોસ! યારને અફવારીકી, ફગાસે યેહ નવબત હમારી કી; જીસકા રોના હમે નાગવારથા, વોહ હમારે લહુકા પ્યાસા, કતલકા રવાદારથા. યેહ મસલ સચ હયે કે તેરવી સદીહએ નેકીકા બદલા

બદીહઍ. મહબુબોંકી તમન્ના દીલમેં રહી, વતન જાનેકી હસરત આબો ગીલમેં રહી; દોસ્તોંકા કહા નમાના, વોહ આગે આયા, પચતાના પડા; બેઅજલ જલ્લાદકે ફરેબસે ઝબ્હા હુએ. તાલીઓ મતલુબ જાન મુસીબમેં ફસે, ઝીંદા દર ગોર હુએ. સચ કહે, દુનયા દમ મારનેકી જા નહીં: રાઝ કીસીસે કહેનાઅચ્છા નહીં. મનસુરને કલમયે હક કહાથા. નાહક લોગોંને દારપર ખીંચા ગરઝ જો બોલા વોહ મારાગયા, જાનસે બેચારા ગયા કહેતેતો કહાપર સોચકર બાત બનાઇ, જીમેં દહેશત આઇ, કે મુબાદા યેહ ખબર ઉસ કારીરકો પહોંચે તો યકીન હો. કહા અએ મલેકા, કોઇ કીસી કમાલસે નેહાલ હોતાહએ. યેહ બેગુનાહ ગોયાઇકે સબબ નાહક હરામઝાદેકી બદવલત હલાક હોતાહએ. મએંને અપને હાથસે પાંવમેં કુલાડી મારી; ફલકને બના કર બાત બીગાડી, અબ સરેદસ્ત કુછ તદબીર બન નહીં આતી હએ. સુરતે મર્ગ આઇનએ ચસ્મમેં મદ્દે નઝર હએ, દહમાર્ગી હમીકા ખબર હએ, કોઇ ઘડીમે મુફત જાન જાનીહયે; જો જાનતાહએ ફીરોહ દેખતાહએ, જીસે ખબર નહીં ઉસસે કહેદો, તુમ્હારે વાસ્તે ગરીબેદયાર હુએ ઓર તુમ્હારે સબબસે કતલકે સઝાવાર હુએ.

જાન બાતોંસે રહી સહી શક મલેકાકી બરતરફ હુઇ. સમજહી કે જાનેઆલમ યેહી હયે; જવાબ દીયા કે જો જાનતેથે ઉનસે કયા કાએદા, ઓર તોતેકી ગરદન મરોડ પીંજરા બાહેર નીકાલા. બંદરકી નીગાહ પીંજરેપર પડી. તો સમજહા. મલેકા પહેછાન ગઇ, કે યેહી ફુરસતકા વક્ત હએ; હંગામ તો મચાથા, કીસીને દેખા ન ભાલા— બંદર સવદાગરકી ગોદમે લેટકર તોતા બનગયા, મલેકા ખુશ હોગઇ; પીંજરા અંદર ખીંચલીયા સવદાગરને દેખા કે અંદર મરગયા! ચાહા હલાકહો, બદનામીકા કીસ્સા પાક હો. જો શખ્શ ઉસકે નઝદીકથા, વોહ સમજહાને લગા કે બંદાપરવર શુકર કરનેકી જા હએ, શીકાયતકા કયા મવકા હએ, હુરમત રહી, જાન બચી, ફરઝંદકે મરનેસે માંબાપકો ચારા નહીં અગર પાદશાહ જબરીસે બંદરકો છીનકર માર ડાલતા તો જાન ખાનેકી જગાથી—સબર કીજીએ જો "ખુદાકી મરઝી," ઉસકી રઝામેં જાએ સબુરી હએ સાબીરોંકા મરતબા બડા હએ તમાશાઇયોંપર યેહ હાલ ખુલા તો રોને પીટનેકા દુના શોરો ગુલ મચા, સબોને યેહી કહા, બસકે અંદર આકીલથા, જો સવદાગરકી ગોદમેં જાન ગંમાઇ, અપના કતલ જો સાબીત હુવા તો ખોફસે મરગયા,

દાગે તકરીર હમારે દીલેપર ધરગયા, યેહ ખબર ઉસ કાફીર સીતમ-ગરકો પહોંચી, તો ઇસપરભી ચએન ન આયા—લાશ મંગા જલાકર દીલ ઠંડા કીયા ખાકતક બરબાદ કી, જબ તસકીન હુઈ વહાં મલેકએ મેહેરનીગાર પીંજરા લેગએકી, લોગોંકો પાસસે સરકાદીયા—મીયાં મીઠુને હુબહુ અવ્વલસે આખીરતક મુફસ્સીલ સબ હાલ સુના દીયા—ઇસતરેહ ન શેકી હાલતમેં ઉસકે રોનેપર વોહ અમલ બતાદીયા, વોહ હમીપર અમલમેં લાયા બંદર બનાયા. ફેર ચીડીમારકે જાલમેં ફંસે. દોસ્ત રોએ, દુશમન હંસે—વહાંસે સવદાગર મુજકો અપને પાસ લાયા—ફલકકે બાદ ખરાબી બીસયાર આજ તુમસે મીલાયા ! મલેકાને કહા, ખાતીર જમા રખીયે, ઇનશાઅલ્લાહ જલ્દ કોઈ સુરત હુઈ જાતી હએ. યહાં યેહ ગુફતગોથી, કે વોહ મુતફએ શએતાન વહાં આયા. મલેકા બાહીર નીકલકર તાઝીમ કી—હમેશા યેહ મામુલથા કે જબ વોહ આતા તો મલેકા બાત નકરતીથી, તબ વોહ ખફીફ હોકર ઉઠજાતાથા. ઉસરોઝ જો ગુફતગોહુઈ, તો વોહ મરદક સમજહા કે મલેકાને બંદરકા મરના આખોંસે દેખા ઇસસે દબ-ગઈ હમકલામ હુઈ—અબ જલદી ન કરો આજકા દીન જાનેદો, કલ મુકદમા દુરસ્ત હોજાએગા, લેકીન પહેલે ઇસસે ફએસલા સર્ત હએ મલેકાકે બાપકા બહોત ડરથા, ઇસ બાઇસ મલેકાસે હીરાસ કરતાથા, નેહાયત પાસ કરતાથા. જબ રૂખસત હોનેલગા તો મલેકાને કહા, કે એક બકરીકા બચ્ચા ખુબ સુરતસાહમેં ભેજદો પાલેંગે, રજકો ટાલેંગે—યા તો મલેકા હમેશાં ચુપ રહતીથી. આજ બકરીકા બચ્ચા માંગા, યેહ બહોત ખુશ હુવા ઉસીવક્ત એક બકરીકા બચ્ચા તોહફા ભીજવાદીયા દુસરે રોઝ જો આયા તો મલેકાકો ઝીયાદા મુતવજહા પાયા ઉસકે રૂબરૂ બચ્ચેસે ખેલા કી—દોતીન રોઝ યેહી સોહબત રહી.

એકરોઝ મલેકાને ઉસ બકરીકે બચ્ચેસે ખેલા કી—દોતીન રોઝ યેહી સોહબત રહી

એકરોઝ મલેકાને ઉસ બકરીકે બચ્ચેકો દબાકર અધમૂવા કર દીયા, ઓર ચોબદારકો દવડાયા કે શાહઝાદેકો ઝલ્દ બુલાવ, કેહેના કે અગર દેર લગાવગે તો જીતા ન પવગે ! યેહ ખબર સુનકર વોહ દઓડતા હુવા મહેલમેં આયા. મલેકાને વોહ પીંજરા પલંગકે પાસ રખલીયા—જબ વોહ નાબીકાર રૂબરૂ આયા તો મલેકાને બચ્ચા ગોદમેં ઉઠા ઇસ જોરસે દબાયા કે વોહ બચ્ચા મરગયા મલેકાને રોના ઓર

શોર મચાના શુરૂ કીયા! વોહ બેકરાર હોકર બમીન્નત બોલા કે મલેકા ઇસસે અછા અભી મત્રજ્જુત હોતાહએ, તુમ કયું રોતીહો? મલેકાને ઉસી હાલતમેં કહા કે મએ કુછ નહીં જાનતી, તુમ ઇસે અભી જીતા કરદો. જો મેરી ખુશી ચાહતેહો વોહ બોલા કે મુરદા કહીં જીતા હોતા હએ, કભી કીસીને અએસા કામ કીયા હએ! મલેકાને રો કહા, વાહ તુમને મેરી મએંના જો જીલાઇથા. યેહ દીલમેં સમ-જહા કે શાયદ શાહઝાદેને યેહ હરકતકી હોગા—કારખાને મુસબ્બેબુલ અસબાબકે હએ, દુનયામેં મસલ મશહુર હએ કે "જીસને જએસાકીયા વએસા પાયા" વોહ બદહવાસ પુછને લગા કે હમને મએના કયુંકર જીલાઇથી? મલેકા બોલી કે તુમ પલંગપર લેટ રહેયે, વોહજી ઉડીથી, યેહ પતાબી દુરૂસત પાયા કહા બચા ગોદસે રખદો. મલેકાને ફેંકદીયા. વોહ પલંગપર લેટકર અપની રૂહ બચ્ચેકે કાલીબમેં લાયા, તો વોહ બકરીકા બચ્ચા કુદને લગા! મલેકાએ મેહેરનીગારને ગોદમેં લીયા, પ્યાર કીયા વોહ હરામઝાદા સોચા કે યે ઘડી મલેકાકી તબીઅત બહેલ જાએગી. ફેરરૂહ કાલીબમેં લેજાઉંગા મતલબ તો નીકલઆઇ. શાહઝાદા જાનેઆલમ યેહ સબ મઆમીને પીંજરેસે દેખ સુન રહાથા. ફવરન અપની રૂહ અપને જીસમમેં લાયા ઉઠ ખડા હુવા? યહાં વોહ બુઝદીલા જાનેઆલમકો દેખકર થરરાગયા, સમજહા કે અબ કીસમત બુરીહયે, કોઇ દમકા ગલા હએ, ઓર છુરી હએ, મલેકાને જલ્દ કુછ પઢકર ફુંક દીયા કે વોહ ઓરકે કાલીબમે રૂહ રૂહજાન લેજાના ભુલ ગયા.

ફેર અંજુમનઆરાકો બુલાકર કહા લો સાહેબ મુબારકહો, અલ્લા હોતઆલાને તુમ્હારી હમારી હુરમતો આબરૂકો બચાયા, બીછડેસે મીલાયા, યેહ આપકા અહમકુલ્લઝી શાહજાદા હએ. વોહ બકરીકા બચ્ચા બેદીન વઝીરઝાદા હએ—યેહ કહેકર તીનો આશકો માશુક ગલે મીલમીલ ખુબ રોએ. જો જો મહરમેર રાઝાથી. મુબારક સલામતહુઇ. જાનેઆલમને ઉસીવક્ત સવદાગરકો તલબ કીયા; સબ હાલે મુફસીલ કહેદીયા, બાદ અદાએ શુકર, ન્યામત, ખીલઅતો ઇનઆમ ઇનાયત કીયા; વતન આનેકા વાદા લીયા ફેર ચીડીમારકો ઓર ઉસકી જોરૂકો બુલાકર બહોત ઝરોજવાહીર દીયા, ઓર ગજનફરશાહકો કહેકર ઉસ મુમલેકતકે ચીડીમારોકા ચઓધરી કરદીયા. ફેર લશકરકે ઝફરપએકરકો કુચકા હુકમ કીયા—આપ રૂખસત હોનેકો ગઝનફરશાહકે પાસ આયા આખીરકાર બદીકત તમામો તુલ કલામ દરાઝી અમેયામે મુફારેખત

માંબાપકી કહેકર ઉસે રાઝીકીયા પેશ ખુમા ઉશી દીન લદ ગયા દોચાર દીન રૂખસતકી દાવતોંમે ઓર લગે. આખીર જલસે ખુબ ધુમધામકે હુએ—અપને આમલતક ગઝનફરશાહ સાથ આયા તમામ લશકરને પકા પકાયા પાયા; ફેર રૂખસત હુએ—થોડી દોચાર કુચ એક દો મુકામ કરતે આરાહતો આરામ ચલે.

વારીદ હોના જાનેઆલમકા લશકર સમેત ઉસ દસ્તેપુર ખઓફ્કા ખતરમેં ઓર ડેરે તંબુ દેના હઓઝકે નઝદીક, ફેર ઉસ જાદુગરનીકા આના, તમામ લશકરકા આધા પથ્થરકા બનાયા ફેર મલેકા મેહેરનીગારકે બાપના આના. ઓર જાદુગર લડાઇ શાહપાલકા કતલ હોના, ફઓજકી રેહાઇ.

નીગારીંદે દાસતાને અજબ, યેહ લીખતાહયે ફેર માજરાયે ગરીબ તીલસમુલ જહાં દીકહા હયે મહાં, હુવે ઉસમેં રહેતે હયે પીરો જવાં વસેકીન હંસા જો કોઇ ગુંચેસા, હુવા નીસલે ગુલ દસ-તબરદે ખીઝાં જીસે હમને દેખા વોહથા દીલહુઝીં, ખુશીકી જગા સગ-હયે દુન્યાનહા.

લીખનેવાલે જાદુનીગાર, સહરસાઝ, રાકીમાને ફસાનએ હોશરૂબ હયેરત પરદાને લીખાહયે કે જાનેઆલમ હર સુબ્હા મીસલે મેહેરે દરખશાં તીતા મનાઝીલ વ મરાહીલ, યાને કુચકરતા ચલા. ચંદ આરસેમેં ફેર ઉસી જંગલમેં જહાં હઓઝમેં કુદપડાથા વહાં પહોંચા—હઓ ઝકે નઝદીક ખેમા ખાસ જાનેઆલમ, ઓર અંજુમનઆરા, વ મલેકા મેહેરનીગારકા વોહ હઓઝ દીખાયા. જબ દીન તમામ હુવા, શાંમકી નમાઝકે વાસતે જુદા ખેમેમેં તશરીફ લાયા—નમાઝ પઢકે પલંગપર લેટરહા, કે યકાયક એક લઓંડી ખાસ અંજુમનઆરાકી બદ હવાસ દવડીઆઈ—કહા શાહઝાદએ જાનેઆલમકી ઉમર દરાઝહો, શાહઝાદી કે દુશમનોંકી તબીઅત નાસાઝ હુએ, શીદ-

તસે કલેજેમેં દર્દ હોતા હુએ, વોહ નકશે સુલેમાની ઓર તખ્તી દીજીએ, ધોકર પીલાવેં. આંરઝે મીઝાજે મતલુબ વ બદમઝગી તબી-અતે મહબુબ સુનકે બેકરાર હુવા; કુછ નીંદકા ખુમાર, કુછ તબી-અતકા પરાગંદા હોના; દેખા ન ભાલા, નકશ ઓર પોહ તખ્તી ઉસ લઔંડીકે હવાલે કીયા. નકરી દેતેહી નકશા બીગડગયા, એક આવાઝ હએબત નાક પયદા હુઇ કે અયે જાનેઆલમ બહોત દીનોં ઉંડતા ફીરા, મુદતકે બાદ ફુસા, ખબરદાર હોજા ! અયેસી આવાઝ હુઓલનાક થી કે સબ લશકર ડર ગયા—બહાદુરોંકે દીલ થરરા ગયે, મહેલમેં રંડીયોકો ગશ આગયે, ઘબરાકર શાહઝાદેને ઉઠનેકા ઇરાદા કીયા, તો જગાસે હીલા ન ગયા, ગઓર જો કીયા તો આધા જીસમ પથ્થરકા હોગયા થા ! ફેર તો જો જહાં બએઠાથા બએઠાહી રહે ગયા, જો ખડા થા સો ખડાહી રહેગયા—હરતરફ ગુલ ઓર શોરથા.

ગરઝ કુછ દુખ, કુછ હંસી, તમામ ફઓજ આફતે નાગહાનીમે ફસી અજબ ખલબલ મચી; કુલ લશકર ઇનિસાનસે હએવાનતક નીચેકા ધડ પથ્થરકા, ઓર ઉપરકા જીસમ અવ્વલકે મવાફીકથા—તમામ લશકરમે આહો નાલા, ફરયાદો બુકા બપાથા, ઓર મહેલ સરામેંબી યેહી હંગામા મચાથા; હરેક ગીરફતારે બલાથા. વોહ રંડીયોંકી ઝારી, અંજુમનઆરાકી બેકરારી ખુસુસન મલેકાકે બયાનસે ઝમીનો આસમાન કાંપતાથા. તમામ લશકરમેં શામસે સુબ્હોતક રોના ચીલ્લાના રહા જબ સુબ્હો હુઇ, એક અબર આયા આદમી ખઓફકે મારે હુએ દેખને લગે; ઉસ અબરસે એક અઝદહા ખુખ્વાર માનીંદ બાગકે શોલેકે નીકલા, એક રંડી ઉસ અઝદહેપર સ-વાર વોહ બી આતશબાર શાહઝાદેકે ખેમેમેં ઉતરી. જાનેઆલમને પહે-છાના કે વોહી જાદુગરની હએ—દીલસે કહા, શહેર અપના દુર રહા, મઓત કરીબ આઇ; કીસમતને કીસ જગા લાકર નયરંગી દીખાઇ, જાદુગરની બોલી કે જાનેઆલમ કહો અબ કયા ઇરાદા હએ? શાહ-ઝાદેને કહા વોહી જો થા સો. ઉસને કહા અબ વોહ નકશે સુલેમાની, ઓર તખ્તી પીરમર્દકી નીશાની કહાં હએ? જીસકે ભરોંસેપર કુદતેથે, અગર ઝીંદગી મએ લશકર દરકાર હએ તો મલેકા ઓર અંજુમન-આરાસે ઇનકાર કરો, હમારી ઇતાઅત ઓર મુહબ્બત મુકદમ જાન-કર હમસે દારોમદાર કરો, નહી તો એક દમમેં સબકો હલાક કર ડાલુંગી, જંગલ મુરદોંસે ભરદુંગી ! શાહઝાદેને કહા જો હમારી કીસ-

મતમેં લીખા હોગા સો ટલનેકા નહીં, અગર કઝા આઈ હુએ સો હમ ખુદાકી મરઝીપર રાઝીહુએં. યેહ સુનકર વોહ જાદુગરની જલ ગઈ, ગુસ્સેસે રંગત બદલ ગઈ, કુછ પઢકર જાનેઆલમપર ફુંકા, આગુ આધા પથ્થરકા થા, અબ હલકતક પથ્થરકા હો ગયા! જાનેઆલમકા વઝેસાહી છોડકર અઝદહેપર સવાર હોકર ઉડી, ઓર પુકારી કે અયે અજલ રસીદા, આજકે દીન ઓર રાત મોહલતકી હુએ, ઓર સુબહોભી ઇનકાર કીયા તો યાદ રખના કે લશકરકા ખુન અપની ગરદનપર લીયા. યેહ જાનેઆલમને સુના, પર કુછ જવાબ ન દીયા વોહ જાદુગરની તો ઉડગઇ. જબતક શાહઝાદા આધા પથ્થરકા થા, તો મલેકા ઓર અંજુમનઆરા અપને ખેમેસે ઘબરાકર પુકારતીથી. તો જાનેઆલમ જવાબ દેતાથા, યેહી આવાઝકા સહારા ઉનકી ઝીંદગીકા સબબથા—અબ હલક તક પથ્થર હોનેસે જાનેઆલમકા આવાઝ બાહેર ન નીકલતાથા; હરચંદ દોનોં ચીલાઇ મગર શાહઝાદેને મુતલક જવાબ ન દીયા, બોલાહી ન ગયા. ફેર મલેકએ મેહેરનીગાર બાદીસે ફીગાર સર પીટકર કહેને લગી.—

મીર હસન.

ફલકને તો ઇતના હસાયા ન થા,
કે જીસકી એવઝ યું રૂલાને લગા.

અંજુમનઆરા બેચારી મસીબતકી મારી સબકા મુહ હએરતસે તકતીથી, ઓર રોતીથી. લઓંડીયાં સર ખોલકર કહેતીથી કે હયે હએ હમ ઇસ જંગલ વીરાનમે લુટે ગએ, વારીસસે છુટ ગએ—

શએર.

તુ વોહ કરીમ હએ નાશાદકો જો શાદ કરે,
મુરાદમંદકો હરતરેહ બા મુરાદ કરે.

લોગોં હમ કીધર જાએં, કયુંકર ઇસ બલાસે નજાત પાએં? કોઇ સરસે ચાદરેં પટક મદીનેકી તરફ પુકારકર કહેતીથી—

શએર.

તસદ્દુક અપને નવાસોંકા યા રસુલુલ્લાહ,
કહો કે હલ કરેં મુશ્કીલકો મેરી હઝરતે શાહ.

એક તરફ મુગલાનીયાં ગમકી મારીયાં દમે ગર્મ, આહે સર્દ ભરતીથીં, ઓર "નજફ" કી તરફ બાલ ખોલકર ઇલ્તીજાસે ગીરયા

હો ઝારીસે યેહ અરજ કરતીથી.—

શએર.

તુમને મદદ કર તુલ્કી તુરાંસે કીસ્તી પાર કી,
યા મુરતુઝા મુશકીલકુશા કબું બાર મેરી બાદ કી.

ગરઝ કે લશકરસે ઝીયાદા ખલબલ બેમોમેં પડીથી ઉતે શ્રકન એક શાગીર્દ મલેકાકે બાપકા બડા હોશયાર જાદુકે ફનમે થા; વોહ ઉસ મર્દે બુઝુર્ગ યાને મલેકા મેહેરનીગારકે બાપકી મુલાકાતકો ઉડા જાતાથા. યેહ નાલએ બુલંદ ઉસકે કાનમે જો પહોંચી તો ઝમીનપર ઉતરા, દેખા તો એક બડા લશકર જાદુમે મુબતીલા હયે, ઓર શોર ગુલ હો રહા હએ. જબ નઝદીક આયા, સબ લશકરકો ઇનસાનસે હયેવાનતક આધે પથ્થર પાયા. સમજહાકે શાહપાલકે જાદુમેં ખરાબ હાલ હએં. લોગોંસે પુછા કે યેહ સીતમરસીદા લશકર કીસકા હએ. ઓર કહાંસેં આયા હયે તબ લોગોંને તમામ હાલ કહે સુનાયા. જબ ઉસે યેહ હાલ માલુમ હુવા, કે ઉસ્તાદઝાદીકી ખાના બરબાદી હએં. મલેકાકે બેમેપર આયા સર પીટા ચીલ્લાયા મલેકાને આવાઝ પહેચાની, કહ ભાઇ ઇસ વકત મરહા કહાંકા, યહાં આકે ખુદ નઝરસે હમારા અઝાબ ઓર હાલે ખરાબ દેખો ? વોહ અંદર ગયા, મલેકાકોની ઉસી હાલતમે પાયા, ફેર મલેકાને ઉસે ફરમાયા કે જાદુગરનીકી અદાવતસે હમારી કાબીલા તબાહ હએ. વોહ અરઝ કરને લગા કે મુજસે ઉસ જાદુગરનીકી હમ સરીકી તાકત નહીં હયે, સુબકો સબ કારખાના અચ્છા હો જાયગા. સીવા આપકે વાલીદકે આઓ. યેહ બલા ટલતી નહી હો ખુદા હાફીઝો નાસીર હયે, યેહ કહેકર ઉડા, ઓર યેક પલક મારનેમે ઉસ પીરમર્દકે પાસ જા પહોંચા, ઓર ગીરયા હો ઝારીસે તમામ માજરા ગીરફતારી જાનેઆલમકી, મલેકાકી બેકરારી અનજુમનઆરાકા અલમ, લશકરકા હાલેતબાહ બયાન કીયા, ઓર અરઝ કી કે આપ જલ્દ ચલયે ? અગર શામતક વહાં ન પહોંચે તો સુબહો હોતેહી મલેકુલ મઓતકા બાઝાર ગર્મ હોગા, અરમાન દીલકે દીલમેં રહે જાયેગા, કુસ્તોંકો તમામ દુનયા બેવાલી વારસ કહેગા, કોઇ ગોરો કફન ન પાએગા. ખાતીમા બીલખયેર હો જાયેગા. પીરમર્દને કહા અફસોસ ! શાહઝાદેકો સબ કુછ સમજહાયા થા, મગર અમલમે ન લાયા.

એક આફતસે તો મર મરકે હુવાથા જીતા,
પડ ગઇ ઓર યેહ કયેસી મેરે અલ્લાહ નઇ.

ઉસીદમ વોહ પીરમર્દ, ઓર શાગીર્દ, ઉઠે, મગરીબકી નમાઝ લશકરમેં આકર પઢી. પહેલે જાનેઆલમકે ખેમેમેં આયા, હાલ દેખકર સખ્ત ઘબરાયા, ફેર કહા તુમ્હારી બદબખ્તીને હમારી વઝુમે ફરક ડાલા બરસોંકે બાદ બાગસે નીકાલા મલેકાને રોકર અરઝકી કે યેહ વખ્ત તદબીરકા હય, નસીહતકા નહી. બાદ રેહાઇ ઇસ આફતકે જો ચાહના ફરમાના અલકીસ્સા મજબુરો નાચાર, વો આરીફ બા વીકાર શાહઝાદેકે ખેમેકે નઝદીક દુરતક ગઢી ખીંચકર બયેઠા, યેહ મરદે બુઝરગ નેક સીરત જાદુકે ફનકે સીવા આમીલ ઇસમ ઝાતકા થા કુછ પઢને લગા. ઓર મુનાજાત બદરગાહે મુજીબુદ્દાવાત કરતા કે તુહી હાફીઝો નીગાહબાન હરે, મુજહપર જો મુશ્કીલ હયે તેરે રૂબરૂ આસાન હયે.

જબ સુબ્હા હુઇ, વોહ જાદુગરની અઝદહેપર સવાર હો, જાને આલમકે કતલકા ઇરાદા કરકે લશકરમે તનહા આઇ. પહેલે મલેકાકે બાપ પાસ ગઇ, આંખેં લાલ લાલ, તએશે કમાલ પુકારી અયે પીર મર્દ, તેરીભી અજલ દામનગીર હોકર ખીંચકર ઇસ જાદીશાનીકે જંગલમેં લાઇ? મુંજહે શરમ આતી હયે કે તુ બુઢાં નબ્બદ સાલકા હોચુકા હયે, બે મારે મરરહા હયે, તેરે મારનેમેં ફાયદા કયા હયે? જીધરસે આયા હયે ઉધર સીધા ચલાજા; મગેં એક નીગાહમેં ઇસ લશકરકો જાદુકે ઝોરસે ફના કર દેતીહું. પીરમર્દને કહા, અયે બદ ઝાત, ઓર બેગયેરત તુજહે શરમ નહી આતી હયે, કે તુજહે જોશે શહેવત વીલવીલગે મુબાશરતને આમાદએ કતલ હજારહા બંદયે ખુદા બેગુરમો ગુનાહ કીયા, મગે મરગે અઝીઝા દેખું, મરનેસે ડરૂં; બકોલ તેરે આજ ન મુવા કલ મરજાઉંગા, જીતેજી ખલ્કકો કયા મુહ દીખાઉંગા; તુ બદબખ્ત મુજહસે કયા લડેગી યેહ સુનકર વોહ ફાહેશા બહોત ગઝબ હુઇ, ઓર અપના જાદુ પઢને લગી, પીરમર્દકી બી દુઆકી તાસીરસે જાદુ અસર ન કરતાથા. ગરઝ જબ વોહ આજીઝ હુઇ, તબ જાદુકે ઝોરસેશોરકી સુરત બન ગઇ પીરમર્દભી કુછ ઇસમ પઢકર બબર બન ગયા, ઓર તરેહ લલકારા કે, જંગલકે ચાર પાયે જાનવર નારેકે ડરસે દરયામેં ગીરે, ઓર પાનીકે જાનવર ખુશ્કીમેં છીપે—બહોત દેરતક લડાઇ, ઝોરઆઝમાઇ રહી; આખીરકાર ઉસ

પીરમર્દને ઉસ જાદુગરનીકો ઝેર કરકે દાખીલે જહન્નમ કીયા; તમામ જંગલમેં શોરે મહશર હુવા, આસમાન ચક્કરમેં આયા, ઝમીન લરઝાગઇ, આંધી ચલી, જાદુકા કારખાના સબ ઉડ ગયા. ગરઝ સુબહો હુઇ, જાનેઆલમ ઘબરાકર ઉઠ બયેઠા, લશકરને રેહાઇ પાઇ, નવેસરસે ઝીંદગી પાઇ. જાનેઆલમ ખેમેસે નીકલ નાદમ વ શરમીંદા પીરમર્દકી ખીદમતમેં હાઝીર હુવા, ઓર દેખા કે વો બદઝાત મલઊના જાદુગરની મરી પડી હયે, બહોત ખુશ હુવા.

શાહજાદા પીરમર્દકા સાથ લેકે મહેલસરાકે ખેમેમેં આયા. શાહ જાદીયોંને જાન પાઇ, જલીસોંકે મુંહપર રવનક આઇ, લઓંડીયોંને શુકર જનાબે બારીકા કીયા, ફેર ઉસ પીરમરદને ફરમાયા કે અબી ઇસ મારકેસે નજાત નહીં હુઇ; આફતે અઝીમકા સામના બાકી હયે જાનેઆલમને પુછા કબીલા વોહ કયા હયે? ઉસને ફરમાયા કે ઉસ જાદુગરનીકા બાપ જાદુગરોંકા પાદશાહ હયે, થોડી દેરમેં ઝુરૂર આવેગા, બખેડા મચાયેગા, મલેકએ મેહેરનીગાર ફેર ઘબરાઇ, પીરમર્દને ફરમાયા કે અલ્લાહ યાર હયે, વોહ કયા નાબાકાર હયે, દુશમન અગરચે ઝબર દસ્ત હએ. મગર નીગાહબાનભી ઝબરદસ્ત હયે. ગેહ કહેકર દો માશ ચપોરાસ્ત ફેકે, દો જાનવર નઇ સુરતકે પયેદાહુવે ! હરનકે ચહેરે, તાઉસકે ધડ, યાકુતકે સીંગ; અલ માસકી આંખેં, ઝમુરદકે પર ! ફેર ઉસ પીરમરદને દો ઠીકરીયોંપર કુછ લીખકર ઉનકે સામને રખા, વોહ દોનોં અપની અપની ચોંચમેં વોહ ઠીકરીયાં લેકર ઉડ ગએ. વોહ રાતભી જું ત્યું ઝુઝરી ઉધર સુબહો હોતેહી વોહ જાદુગરનીકા બાપ શાહપાલ અપના લશકર, ઓર જાદુગરોંકો જમા કીયા, ઔર કુછ જાદુ પડના શુરૂ કીયા, યકાયક હવા બડી જોરસે ચલી, બીજલી ચમકી, રઅદકી આવાઝ હુઇ, તમામ લશકરકે લોક વોહ આવાઝ સુનકર ડરગયે ઔર પીરમરદકે ચવફેરા જમા હો ગએ, કે એક તરફસે જાદુગરોંકે ગટકે ગટ આનેલગે, દુસરી તરફસે જાદુગરનીયાં તાઉસ, ઔર નાગનોપર સવાર આતશબાઝીકે હુકકે ઉડાતી નારયલ ઉછાલતી, હવાસે ઉડતી હુઇ, આપસમેં છેડછાડ સહર સહર આઝમાઇયાં, હાથોંકી સફાયાં હોતી, લડાઇકે અઝમપર હરહર કરતી મવજુદ હુઇ. ઉન જાદુગરોંકે પરેકે સામને ઇનકાબી પરા કએરા. ઉન્હે દેખકે જાનેઆલમકા જી ઘબરાયા ફેર ફઓજકે સરવારોકો બુલાકર ફરમાયા કે ગો આજ દમદમએ કામીલ હએ, મગર યેહ જલસા, ઓર મારકા દેખનેકે કા-

બીલ હુએ; ઝીંદગી હુએ તો અએસા રોઝ કભી કાહેકો નઝર પડેગા વગરના મર્ગે આબોહ હોગા. હમારીભી ફઓજ ચમક દમકસે સફ-આરા હે. અસબાબ સબ નયા નીકાલો. યેહ ખબર સુનકે પહેલે બે-લદાર નીકલે, ઉંચી નીચી ઝમીન બરાબર કર પલટનોંકી ખાતર મો-રચે દુરસ્ત કીએ. ગરઝ તમામ સામાન ફઓજકા આરાસ્તા હોચુકા. જાનેઆલમભી બડી શાનો તજમ્મુલસે અસ્પેપરીપએકરપર સવાર હુવા; ઔર સબ હથીઆર લગાકર મએદાનમેં આયા ઔર લલકારા, દીલા-વરો આજ અરસએ જંગ, જગ નામો નગકી હએ, દુનયામેં ઝીંદગી ચારદીન લડને ભીડનેકા નવજવાનો યેહી સીનહએ. કીસકો બકા બજુઝ ઝાતે ખુદા નહીં, હમેશા દુનયામેં કોઇ રહા નહીં—

શએર.

રુસતમ રહા ઝમીનપેં ના સામ રેહેગયા,
મરદોંકા આસમાંકે તલે નામ રેહેગયા.

ગરઝ જાનેઆલમને અપને તમામ લશકરકી તયારી કરચુકા અ-બ્જુમનઆરા ઔર મલેકએ મેહેરનીગારને એક ઉંચા ટેકરા તજવીઝ કર ખેમા બપા કીયા, પરદે છોડ આ બએઠી; સએર દેખને લગી. ઉસ અરસેમેં દુશમનકે લશકરકી આમદ હુઇ, યાને " શાહપાલ " જાદુ-ગરને નવલાખ જાદુગરોંકો અપને સાથ લીયા. ઔર તખ્તપર સવાર ચાલીસ અઝદહે ખુંખ્વારને તખ્ત ઉઠાએ બડે કરરો ફરસે આયા; ફ-ઓજ બેકીયાસ લાયા, ઔર લડાઇકા નગારા બજવાયા; ફેર અપને વઝીરકો ઉસ પીરમરદકે પાસ ભેજા; વઝીર હાથ બાંને ઉસ પીરમર્દકે સામને જાકર અરઝ કી. એલચીકો ઝવાલ નહીં, ઝીયાદા બોલનેકી મજાલ નહી. શાહપાલને ફરમાયા હએ કે તુમ્હારા જીના મરના બરાબર હએ, કે ગર્મ સર્દ ઝમાના દેખકર ઉમર તહબકા પહોંચે મગર ઇન નવજવાનોંપર રહમ ન કીયા, ઉનકે ખુનકા હીસાબ અપને આ-માલકી કીતાબપર લીખવા બોજહ અપને ઝીમ્મે લીયા. પીરમરદને જવાબ દીયા;—ઉસ અજલરસીદા નાલાયકકો કહેના કે દોંનો તરફસે જીસકા ખુન જમીનપર ગીરેગા ઉસકા ખુન તેરી બેટી જો ફાહેશાથી ઉસકી ગરદનપર પડેગા, હમ સમજહેથે કે વોહી નંગે ખાનદાનથી લેકીન અબ માલુમ હુવા કે અએસોંકે વએસેહી હોતેહએં. તુજહે સું-ફેદ દાઢીકી શરમ ન આઇ, કે વોહ મરી તેરા કલકકા મીટા, તુંતો

ઉસસેભી ઝીયાદા બેહયા નીકલા; એહ મકામે જંગ હએ, જાએ નેઝા વ શમશીર યા બઝમ હએ, જો મંઝુર હો, બીસમીલ્લાહ ઉસસે દેર નકરેં દેખે આજ કીસકે હીસ્સેમેં તખ્તો તાજ હોતાહએ, ઓર ગોરો કફનકો કઓન મોહતાજ હોતા હએ. વઝીર વહાંસે ફીરા, શાહપાલસે સબ હાલ કહા ફેર તો વોહ કાફ્રર પેચોતાબ ખાયા, મારે ગુસ્સેકે જલ ગયા, ચહેરેકા રંગ બદલ ગયા પહેલે તો આપ હુક્કએ આતશી પીર-મરદપર મારા, ફેર લશકરકે સરદારોંકો લલકારા; દો પહેરતક અજીબો ગરીબ સહરસાઝી હંગામા પર દાઝી, જાદુગર, ઓર જાદુગરનીયોંકી લડાઇ રહી. આખીરકાર ઉન જાદુગરોંને, ઓર જાદુગરનીયોંને સબ કુછ જાદુકી નયરંગીયાં દીખા ચુકે જાદુગરી તમામ ખતમ હુઇ; દબ ગુ-રઝો. શમશીર વનેઝા. વ તીરકી નવબત આઇ, ફેરતો શાહઝાદએ જાનેઆલમકી બન આઇ, લગામ ઘોડેકી ઉઠાઇ, ફઓજે જરરાર ગા-ઝીયાંને નામદાર ખબરદાર હુએ, સીપાહ અબરકે માનીંદ ધીરઆએ. બરકે શમશીર ચમકી લડાઇ હોના શુરૂ હુઇ, ગરજ ઉન જાદુગરોંકો ઘોડોંકી ટાપોંસે કુચલ ડાલે જાનેઆલમકી શમશીરકા યેહ હાલ થા, કે જીસકે સરપર પડતીથી તો એકકે દો સર કરતીથી, હોશો હવાસ કીસીકે દુરૂસ્ત નયે શશદર હોગએ સાતોં તબક જમીનકે થરરાએ. તમામ જાદુગર મારે ડરકે ભાગનેલગે. જો રહા ઉસકો મારલીયા, ભા ગતેકા પીછા નકીયા. ઘડી ભરમેં ખુનકા દરયા બહેગયા લાશોંકા અ-બાર રહે ગયા. આખીરકાર શાહપાલકી ફોજકી શીકસ્ત હુઇ, શાહ પાલ મારા ગયા. ફેર તો વોહ તમામ જાદુકા કારખાના ટુટ ગયા, જાનેઆલમકે લશકરને તમામ સાઝો સામાન લુટ લીયા. શાદીયાને બજે, વોહ તખ્ત ઓર નકશ પાયા પીરમર્દ વહાંસે રૂખસત હુવા, ઓર જીતની પદો નસીહતેથી જાનેઆલમકો સમજહાયા, ઓર કહા. મેરી જાન અબ અએસી હરકતો સામાન નકરના, જો ફેર કોઇ મુસી બતમેં ગીરફતાર હો જાઓ. દોસ્તોંસે દેખા નજાએ, હમસે બાગ છુટે લો અલ્લાહ હાફીઝો નાસીર હએ, રસુલ ઉસકા તુમ્હારા મદદ ગાર હએ.

બાદફતાહ જાદુ શાહપાલ જાનેઆલમકા દરયાકી સએર કે જાના, તબીઅત લહેરાના, ફેર સવાર હોના જહાઝપર. જહાઝકી તબાહી, બાહમકી જુદાઇ, અંજુમનઆરાકી બેસરોપાઇ જેગીકી મુલાકાત.

જબ જાનેઆલમને ઉસ પીરમર્દકી મદદસે શાહપાલકે જાદુકો ફતાહ કીયા, તો બહોત ખજાના જાનેઆલમકે હાથ લગા; દો મહીનેતક ઉસી જંગલમે શબો રોઝ અએશો અશરતમે રહા—ફેર પીરમર્દ વહાંસે બાગકો રવાના હુવા. જાનેઆલમને કુચ કીયા; બાદ કઇ રોઝકે એક દીન જેબા દરયાકે કીનારે ઇસ્તાદા કરવાયા, શાહઝાદા માશુકોંસે બાહુમ તમાશાએ દરયા, મઉજોંકી લહેરેં, ઔર સએરે દરયા કરતાથા. નાગાહ એક જહાઝ પુર તકલ્લુફ બા નકશોનીગાર નમુદાર હુવા—શાહઝાદા સમજા કોઇ સવદાગર કહીં જાતા હએ. જબ વોહ જહાઝ નઝદીક આયા, તો જહાઝવાલોંને લંગર કીયા; ઔર ઉસ જહાઝકા નાખુદા જાનેઆલમકે પાસ આકર અરઝ કરને લગા કે હમ લોગ મલ્લાહ હએ યહાં જો શાહો શહેરયાર આતા હએ, હમ ઉસકો દરયાકી સએરો શીકારે બહરી. જાનવર આબી દીખાતે હએ; મવાફીક કદર જો કીસમતમેં હોતા હએ ઇનઆમ પાતેં હએં. યેહ સુનકર ખ્વાહીશે સએરે દરયા જાનેઆલમકો હુઇ; મલેકાસે કહા ચલતી હો? ઉસને અરઝ કી, કે હનોઝ મુસીબતસે અભીતક આરામ ન મીલા, આપકો ફેર લહેર આઇ, નયા ખયાલ સુજહા. જાનેઆલમને કહા દરયાકી સએર જી મસરૂર કરતી હએ, ખફકાન દુર કરતી હએ, તબીયત બહેલા જાતી હએ, કએફીઅત નઝર આતી હએ. ચલો, દોચાર ઘડી દીલ બહેલાકર ચલે આએંગે, મલ્લાહ મહેરૂમ ન રહેજાએંગે, મલેકએ મેહેરનીગારને સોચ કરકે કહા, યેહ સબ સચ હએ જો આપને ફરમાયા; ખફકાન કએસા, તુમ્હારે દુશમનોંકા નીરા માલેખુલીઆ હએ, મઅંને બારહા અન્જુમનઆરાસે કહા હએ, સો યેહ મર્ઝ લાહવા હએ. પાનીસે દુના હોતા હએ, ઇસકે સીવા મેરે દીમાગમેં ભી કયા ખલલ હએ.

શાહઝાદેને ફરમાયા કે ખએર હમ તુસકે હએં, તનહા જાએંગે, તુમ ન ચલો બએઠી રહો, આરામ કરો—જુદાઈકી તાબ મુહબ્બતકે મુબતીલાકો કહાં હએ, ઉલફતકાયેહી બડા ઈમતેહાન હએ ! નાચાર ઉંસીદમ મલેકએ મેહેરનીગાર ઉઠી, ઔર અંજુમનઆરા મએ ચંદ લઔંડીયાં હમરાહ જાનેઆલમકે હુઈ, જહાઝપર પહોંચે; જહાઝકા લંગર ઉઠા. મલેકએ મેહેરનીગાર અંદોહો અમલકી આશના બારબાર અંજુમનઆરાસે ઘબરાકર કહેતીથી કે ખુદા ખએર કરે, દુશમન ન એએસી સએર કરે; બેતઔર અગાઝે અરમ સરસે ગુઝરતી હએ, ખુદ બખુદ પીની દેખકર જાન ડરતી હએ; અલ્લાહ હાઈઝો નીગાહબાન હએ. સરાસર સામાને બદ નઝર આતે હએ, કલેજા ખઓફસે લરઝા હએ.

અઅલકીસ્સા ચાર ઘડી જહાઝને ખુન સહેર દીખાઈ, ફેર આફત આઈ. નાખુદા ચીલ્લાયા, મલા હીરાસા હુએ ! શાહઝાદેને પુછા કયા હએ ? અરઝ કી તુફાને અઝીમુસશાન ઉઠા હએ અભી યેહ ઝીક રથા કે હવા બડી ઝોરોસોરશે ચલી, જહાઝ તબાહીમેં આયા આદમી ડુબ ગએ, મલ્લાહોંકે છક્કે છુટગએ, સંભાલનેકા મકદુર નહીં રહા આખી રમ જહાઝ ટુકડે ટુકડે હો ગયા ! કીસીકો કીસીકી ખબર ન મીલી કે કઓન ડુબ ગયા, ઓર કઓન જીતા રહા. એકસે દુસરા જુદા હો ગયા. જાનેઆલમ તખ્તેકે લહારેસે ડુબતા તીરતા ચાર દીનકેબાદ કીનારે લગા, આંખ ખોલી તો કીનારાદીખાઈ દીયા. ફેર કીનારાપર ઉતરા: આહીસ્તા આહીસ્તા બએઠતા ઉઠતી ચલી, તો એક બસ્તીમેં પહોંચી' વહાંકે બાશીંદે જાનેઆલમકા ચેહેરા એરા જમાલ, યેહ ખરાબ હાલ દેખકર બહોતઘબરાએ, કરીબ આએ; કોઈ બોલા યેહ પરીઝાદ હએ, કીસીને કહા અભી તો દીન હએ, યેહ અઝ કીસમે જીન હએ ! ગરઝ કે જીનોંને ઈસે જીન કહાથા પાસ આ કુછ ખઓફસા ઈસતરેહ બોલો—સચ કહો આપ કઓનકો હુરહો, યા પરીહો ! જાનેઆલમને આહે સર્દ ખીંચકર કહા;- કયા પુછતેહો, મએં દીલગીરફતા બેતકુરીમેં ગીરફતારહું, બછડોંકા તાલીબે દીદારહું, ગરીબે દયાર બેતાબ, દાના નસીબ હુવા, ન આબ, યારોંકી જુદાઈસે ખસ્તા ખરાબ, ન ઘાબે મુખતાર—

મુઅલ્લીફ.

બસાને નકશે પા બએઠે જહાં વાંસે ન ફેર સરકે,

દીકાના પુછતેહો કયા ભલા હમ બે ઠીકાનોંકા.
બયાદે દોસ્તાં પસેરા સુંજહે હીચકી લગ આતીહએ,
કહી મઝકુર જબ હોતાહએ કુછ ગુઝરે ફસાનોંકા;
અલમસે આહકે સાબીત હુઇ ગમકી ઝપર હમકો,
કે બાઇસ કતલાકા હોતાહએ ખુલજાના નશાનોંકા.
છુડાઇ જબરસે પીરે ફલકને દોસ્ત સબ મેરે,
મીટેગા દાગ કબ દીલસે મેરે ઇન નવજવાનોંકા,
શરર મુંહસે નીકલતેહએં સુરૂરે દીલ હુઓં હરદમ,
ભલા દીવાહો કયુંકર જમા હમ આતશબયાનોંકા.

ઉસ હીકાયતે જાસોઝ, શીકાયતે ચર્ખે બેમેહેર સુનકર સબ રોને લગે, કહા યેહ શાહઝાદએ આલી તબાર હએ, મહ઼પુપોંકી જુદાઇસે દીલ અફગાર હએ. મીન્નતો સમાજતસે મકાનપર લેગએ. હાથ મુંહ ધુલવા ખાનાં પાની હાઝીર કીયા જાનેઆલમને આંખો તમામ દેખ કર રોદીયા, ઓર કહા કે ખુદાજાને મેરે બીછડોંકા કયા હાલ હુવા ? ઇસીકો દાના પાની મયસ્સુર હુવા યા નહીં. મએભી ન ખાઉંગા, ભુખા પ્યાસા મરજાઉંગા. વોહ બોલે હઝરત સલામત. ખાનેપીનીસે ઇનકાર નાદાની હએ, ઇસીસે આદમીકી ઝીંદગાની હએ. જો જીતેહો તો કીસી રોજ બીછડોંશે મીલજાઓગે, વગરના ગુરબતકે મરજાનેસે ગોરો કફનભી ન પાઓગે. નાચાર સબકે સમજહાનેસે દોએક નીવાલે બજબરન હલકસે ઉતારે, પાની જો પીયા. તો હાથ સનસનાએ, મએહમ ગશ આએ. જબ તબીઅત ઠેરી [illegible] હાલે પુર મલાલ જહાઝકી તબાહી, અનીસાને હમરાઝકી [illegible] અપનાહુબતે તીરતે વહાંતક આના, ઔરોંકા પતા નપાના સ[illegible] બ્યાન કીયા. સબ લોગ અફસોસ કરને લગે, એક શખ્સને કહા [illegible] કે [illegible]ઝીલ એક પહાડ હએ. “ કોહે મતલબ બરાર ” નામ હએ, ઉસપર જોગીકા મુકામ હએ; ગર્દ બા કમાલ, શીરીં ગુફતાર, હઝારોં કોમસે હાજતમંદ ઉસકે પાસ જાતેહએં, સબકે મતલબ બર આતેહએં; અસકે ઉસપર ઇનાયતે જારી હએ. ચશ્મએ ફએઝ ઉસસે જારી હએ. મશહુર હએ કે આજ કોઇ શખ્સ મહેરૂમ નાકામ ઉસ મુકામસે નહી ફીરા, યેહ ખુશ ખબર સુનકર ચેહેરેપર સુરખી છાગઇ, ગઇ હુઇ જાન ઉસી આન બદનમેં આ ગઇ, જાનેઆલમને ઉસીદમ જાનેકા કસ્દ કીયા. વોહ લોગ મના કરને લગે, કહે અભી જાનેકી તાકત આપમેં આઇ નહી, પાઓંમેં

રાહ ચલનેકી તાબો તવાનાઈ નહી. દોચાર દીન યહાં આરામ કરો, કુવત આજાએ તો મુખતાર હો.

ગરઝ કે જાનેઆલમને ઉન લોગોંકે સમજહાનેસે વહાં મુકામ કીયા, અજબ પરેશાનીમેં સુબ્હોંકી શામ કીયા. આજુબાજુ તમામ લોગ બએઠે રહેતે, યેહ બઅદાહે માશુકાં, ગીરફતારે રંજો મહન કભી તો મહજુ ચુપ રહેતા, કભી મજનુંકી તરેહ ખુદબખુદ બકને લગતા, ઓર જબ હોશ આતા તો યેતે પઢતા—

ઉસતાદ

હર સુ ખબર ઉલફતકી કયા આપસે પહોંચાઈ,
આગેભી મેરે લબપર ફરયાદ કભી આઈ;
કયું મુજહસે બીગડતાહએ ઓ કાફીરે તરસાઈ.
ગાહે મેરે લબપરહએ ફરયાદ ગહે અફગાં
પ્યારે ગમે દુરીસે મએં સખ્ત હું અબ નાલાં,
યેદ જાએ તરાહુમએ કર રહમ ઝરા જાનાં.
હએ દીનકો તો યેહ આલમ ઝાલીમ તેરે મજનુંપર,
હએ ગીર્દ ખડે લડકે જહોલીમેં ભરે પથ્થર,
સોનેકી કીસે ફુરસત અએ યાર ઈસે બાવર કર.
આઝા શકની ગાહે ગાહ દરદે જીગર દેખો,
રૂમાલ ભીગોતાહું લાખોંહી કભી રોરો,
ગરદનઝદની હું મએ શકવા કરૂં તેરા ગો;
થા તાબો તહમ્મુલમે યકતા જીગરે ખુસરવ,
આગે તો ન બહેતથે સીલકે ગોહરે ખુસરવ,
તુમ અબતો નવાઝીશ લો ચલકર ખબરે ખુસરવ,

આખીરશ વોહ રાતકીરાત બડી મુશકીલસે તડપતડપકર નીકાલી. સુબ્હા હુઈ, તો નમાઝ પડકર ઉસ પહાડકી રાહલી ચારદીનમે નાચાર વોહ રાહ તએકી, પહાડપર પહોંચા. પહાડપર ચડતે ચડતે એક મઠ મીલા, ઉસ મઠકે રૂબરૂ દરખ્તકે તલે ચબુતરેકે ઉપર એક જોગી સવ સવાસવ બરસકી ઉમરકા, દાઢી નાફસે બડીઃ જટા હરેક રાખસે ભરી પાંવપર પડી હુઈ બઓઠા હએ, ઓર ઝીકરે સકમેં મશગુલ હએ. કભી નમાઝ પડતા, કભી પોથી ખોલકર ભજન કરતા ધુની લગાએ ખુશો ખુર્રમ રહેતા; અજબ તરેહકા ઈનસાનથા. ખુલાસા યેહ કે હીંદુ મુસલમાન બઅઓસે—

મીરઝા સવદા.

ફીસદી મીહતમેં ગીનું આપકો બતલા એ શેખ;
તુ કહે ગબર મુજહે ગબર મુસલમાં મુજહકો.

ગરઝ યેહ કે વોહ અજબ જલસાથા કે દેખા ન સુના—જબ ઊસને જાનેઆલમકે પાંવોંકી આવાગ સુની, પલક હાથસે ઊઠાઇ, આંખ મીલાઇ. આંખેં લાલ લાલ, ચેહેરેપર રોઆબો જલાલ, જાનેઆલમકો બગઓર દેખા, તો ઇસરે જહુકકર સલામ કીયા, ઊસ ખુશ તકરીર શીરીં મકાલને કહા ભલાહો બચ્ચા, બડી મુસીબત ફલકને દીખાઇ, જો યેહ સુરત યહાંતક આઇ. આવ બએઠો. ગુરૂ ભલા કરે; મુરશદકી દુઆસે હક હાજત રવા કરે; હમ તુમ્હારે અમાનતરીર હએં, સવારી ખડી હએ, ચલનેકો તયાર હએ. જાનેઆલમ તો હએરાન હોરહા થા. ઝીયાદા મુતહટયુર હુવા કે યેહ કયા ભેદ હએ. પાસ જા બએઠા, જોગી ઊઠા, ચશમેમેં ન્હા ધોકર, અતર લગા સુપીદ ચાર ઓઢકર જાનેઆલમકે નઝદીક આ યેહ નુકતા ઝબાનપર લીયાઃ—બાબા એક-દીન ખુશાક આલમમેં હમારે મુરશદ ગુરૂને તેરે હાલસે ખબર દીથી કે એક શાહઝાદેકા જહાઝ તબાહ હોજાએગા, વોહ વાસતે મતલબ બરઆનેકે યહાં આએગા; ઊસકા કામ તુજહસે, તેરા કામ ઊસકે સા-મને પુરા હોજાએગા, ઇસ બાતકે સુનનેસે શાહઝાદેકો નેહાયત ખુશી હાસીલ હુઇ, કહા જોગીજી, તુમ્હારે નામસે મેરી ઝીંદગી હુઇ; વગ-રના દોચાર દીનમેં સરપટક પટકકર હલાક હોજાતા. ખુબસુરતીકાભી અજબ મઝાહએ; જહાન ઇસકા શએદાહએ; આલમકો મગુબહએ, પીર ફકીર, ગરીબ, અમીર સબકો અઝીઝ હએ. ઇસકા ખ્વાહીશમંદ હર બાતમીઝ હએ. જોગી સમજહાને લગા કે યેહ ઇઝતીરાબ બેજા હએ. 'દેર આયદ દુરૂસ્ત આયદ' બાબા દુનયાકા યેહી નકશા હએ; કભી ખુશી કભી ગમી; યેહ દોનોં અમર બાહમ હએં. આદમી જબ રંજસે ઘબરાએ, ઓર ગમે મુફારેકત દોસ્ત, નહોંટાંપર લાએ; દીલકો યેહ સમજહાએ—

મુસહફી.

ઝીંદગી હએ તો ખીઝાંકેભી નીકલજાએંગે દીન;
ફસલે ગુલ જીતોં કો ફેર અગલે બરસ આએગી.

જો વસલમેં રહાતો આરામ પાતાહએ, વોહી હીજરકે દુખ ઊ-

હાતાહુએ. તુને ઉન દોનોં ભાઇ જો તવામ પએદા હુએથે ઉનકા કીસ્સા સુના નહીં ? કે પહેલે ઉન્હોંને કયા કયા મુસીબત ઉઠાઇ ફેર એકને સલતનત પાઇ, દુસરેકે હાથ શાહઝાદી આઇ. જાને આલમને કહા ઇરશાદ હો. કયુંકર હુએ ?

કીસ્સા બીરાદરાંને તવામકા શીકારકો જાના, ફેર શબકો અંધેરેમેં દોનો જાનવરોંકા [illegible]ના, ઉનકો ખાના એકને સલતનત પાઇ, દુસરેપર ખરાબી આઇ, ફેર શાહઝાદી પાકર ભાઇસે મીલા.

જોગીને કહા એક શહેરમેં દો ભાઇ થે બડે [illegible]ઝોન્યામતસે ઉનકી પરવરશી હુઇથી મગર દોનોંકી તબીઅત [illegible] સહેરો શીકાર થા, એકરોઝ શીકાર ખેલને જંગલમેં [illegible]તે થે [illegible]રન સામને આયા, છોટે ભાઇને તીર લગાયા, કારી ન લગા; [illegible] ભાગગ યા, યેહ દોનોભાઇ ઉસકે પીછે લગે; જાતે જાતે શ[illegible] ગએ, બડે ભાઇને જો તીર મારા હરન ગીરા, યેહ ઘોડેસેં ઉતરે [illegible]બહા કીયા. દીનભરકી દઓડસે ઘોડેભી થક ગએ થે. તમામ રોઝકે ભેખાએ દોનો ભુખ પ્યાસસે બેતાબ થે,લાકડીયાં ચુનકર પાની બહમ પહોંચા; કબાબ લગાએ બખુબી તમામ દોનોંને ખાએ. મગર ઉસ રોઝ જો કએફીયત ઓર લઝત ખુરક કબાબમેં પાઇ. મુર્ગકી બીરયાની તરતરાતી કભી અએસી ન ખાઇથી પાની પીતેહી સુસ્તી માલુમ હુઇ. રાતભી હો ગઇથી, ઓર વોહ જંગલકી બહાર, ચાંદની રાત દેખકર ઉન્હોંને કહા આજકી રાત ઇસ જંગલમે સફર કીજીએ, ચાંદનીકી બહાર, સુનઅતે પરવરદીગાર દેખ લીજે; ફેર દીલમેં સોચે કે તનહાઇકી ચાંદની કબકે અંધેરેસે બદતર હએ.—

> ધુપ બેહેતર પર શબે ફુરકતકી બદતર ચાંદની;
> સાએકે તઓરસે પડતી હએ મુજહપર ચાંદની.

ખએર યેહ દોનોં એક દરખ્ત સાયાદારકે ચરમેકે નઝદીક દેખ, શતરંજીકે બદલે ઝીન પોશ બીછા ચાંદનીકી સએર કરને લગે બાગ ડોરસે ઘોડે બાંધદીએ, છોટા ભાઇ બડા આકીલ, ઓર ઝીશઉર થા, બડે ભાઇને કહા આજ તુમ્હારી અકલકા ઇમતેહાન કરતે હએ. અતાવ તો ઇસ્લાકત હમારે શહેરકા હમસે કીતના ફાસીલા હુએ. ઓર

કબોનસી બાજુ હએ: તીસરી કબાબકી લઝત પાનીકા મઝા આજ બહોત મીલા, ઇસકા સબબ કયા થા? ઉસને જવાબ દીયા, યેહ બાતેં સહલ હએં. શહેર હમારા યહાંસે સવ કોસ હએ, ઓર દલીલ યેહ બારહા તજરૂબા કીયા હએ, મેરા ઘોડા તમામ દીનમેં સવ કોસ ઇ-સી ચાલસે પહોંચતા હએ, ઓર સીમ્ત સીતારોંસે સાબીત હએ, કે શુમાલ હએ; રહા ખાને પીનેકા લુત્ફ, ખીલાફ વક્તસે થા, અબ યેહ નયા મુકદમા સુનયે, યકીને કામીલ હએ કે સુબ્હોકો ઇનાયતે ખાલીક ફુરહો, આઇંદા આશાયશ રહે, તબીયત મગરૂર હો, બડે ભાઇને ઓર અદ્દે તાલેસે વોહ સામન મુહઇયા હો જો કુદરતે સાબીક ઉસકી વજહે પુછી, ઉસને કહા આજ સવ કોસકી રાહ હમ બડી મુશકીલ તએ કરકે આએ, ભુખે પ્યાસે રહે, લેકીન દીલ ખુશ હએ. વોહ સુનકે ચુપ હો રહા. ફેર મશવીરા હુવા કે યેહ જંગલ વીરાન, ડુકા મકાન હયે યહાં દરીંદે, સાંપ, બીચ્છુ, શેર, બેડીએ, બહોત હોંગે; જો હમ તુમ દોનોં સો રહે, ખુદાજાને કયા હો! તીનપહેર રાત બાકી હએ દેડપહેર હમ સોવેં, ફેર તુમ હોશયાર રહો. યેહ સલાહ દોનોંકો પસંદ હુઇ, પહેલે બડે ભાઇને આરામ કીયા. છોટેને જાગનેકા સરજામ કીયા, તીરોકમાં હાથમેં ઉઠા ટહેલને લગા. જબ એક પહેર ગુઝરા, દસી દરખ્તપર દો જાનવર આપસમેં અપની અપની તારીફ અપની ઝબાનકે કરને લગે; ઓર યેહ શખ્સ બહોત જાન-વરોંકી બોલી સમજતા થા. આવાઝપર કાન લગાએ. એક બોલા— મેરે ગોસ્તમેં યેહ તાસીર હએ, જો ખાએ એક લાલ તો પહેલે દો પહેરકે બાદ ઉગલે ફેર હર મહીને મુંહસે નીકલે દુસરા બોલા જો શખ્સ મેરા ગોસ્ત ખાએ ઉસરોઝ પાદશાહ હોજાએ. યેહ બાતેં સ-મજહ દીલમેં નેહાયત ખુશ હુવા, તીરો કમાનતો મવજુદ થા, ઇલ હલ્લા કહેકર તીર બેતઅમ્મુલ ચીલ્લેસે જોડકર ખીંચા એક તીરમેં દોનોં પરીંદે ગીર પડે ઇસને તકબીર કહેકર જુબહા કીયા, દીનકી લક ડીયા બચીહુઇ સીલગાકર કવાબ લગાએ જીસકે ગોસ્તમેં સલતનત કા ઝાયકા સમજહાથા ઉસે ખાયા. દુસરા ભાંઇકે વાસતે ઉઠા રખા, ઓર અએસા ખુશ હુવા કે તમામ રાત આપ પાસબાનીકી બડે ભાઇકા તકલીફ નદી.

જબ રાત ગુઝરી દીન નીકલા, બડા ભાઇ ઉઠા. છોટે ભાઇને વોહ રાતકે બચેહુએ કબાબ રૂબરૂ લારખે; વોહ ખાગયા ઓર કુછ

હાલ ન કહા. દોઘડી દીન ચઢે જબ લાલ ઉગલા, તબ સમજહા હ મને બહોત તદબીરકા મગર સલતનત બડે બાખ્તકી કીસમતમેંથી. ફેર વો લાલ બતરીકે નઝર રૂબરૂ લાયા. ઓર રાતકા ફસાના સબ મુફસ્સીલ કહેસુનાયા. કહા અલ્લાહકી ઇનાયતસે જલ્દ આપકો સલતનત હુસુલહો, યેહ નઝર ગુલામકી કુબુલહો. ઉસકો સહાદતમંદીસે ખુશી હાસીલ હુઇ. ફેર કહા સામને આબાદી માલુમ હોતીહએ, હમ જાકર ઇસ લાલકો કીસી દલાલકે હાથ બેચ આએં; તુમ ઘોડોંકે પાસ રહો અગર અપને શહેર ચલકર યેહ કામ કરેંગે; હાકીમકા ખઓફ માનેકાર હએ. વોહ અએસા કહાં એતીબાર હએ યેહ કહે કર ઉધર ચલા. જીસદમ શહેરકે દરવાઝેપર પહોંચા, ખલકતકી ભીડ નઝર પડી. ઉસ મુલ્કકા યેહ મામુલથા—જબ વહાંકા પાદશાહ મર જાતા તમામ અમીરો ઉમરા, બાશીંદે શહેરકે સુબહકી રસમ બાદ; વઝીરે આઝમકે હમરાહ સુબ્હોદમ તખ્ત લે દરવાઝેપર આતે, જો ઉસરોઝ પહેલે મુસાફીર બાહીરસે આતા ઉસે પાદશાહ બનાતે. કઝારા વહાંકા પાદશાહ મરગયા થા. લોગ તખ્તકે લીએ મુતેઝરથે યેહ દાખીલ હુવા સબને તખ્તપર બીઠા નઝરે દી. ન વખતો નશાન જુલુસકા સબ સામાન મવજુદ થા. ધુમધામસે દીવાને ખાસમેં દાખીલ કીયા મુનાદી હુઇ, તમામ શહેરમેં ઇસકે નામકી દુહાઇ ફીરગઇ ઇસકો સુરૂરે સલતનત, ઓર અહકામે મમલેકતકે બાઇસ ઉસદીન ભાઇકા ખીયાલ નરહા. દુસરે રોઝ જબ તખ્તપર બએઠા; ભાઇ યાદ આયા ઉસીવક્ત જાસુસ હરકારેકો દરખ્તકા બતા રવાના કીએ. કહા ઇસ સુરતકા જવાન, ઓર દો ઘોડે વહાં હએ, જલ્દ હુઝુરમેં હાઝીર કરો વોહ સબ દો પહેરતક તમામ જંગલકી ખાક છાન, હએરાન પરેશાન ફીરઆએ. અરઝકી તમામ જંગલમેં ફીરકર ઘાંસ તોડે; ન આદમી મીલા ન ઘોડે વોહ કુછ રંજીદા હો સલતનતકે શગલમેં મશગુલ હુવા; ભાઇ બેચારેકો મુલેસેભી કભી યાદ ન કીયા મગર વોહ લાલ જીસે બેચનેકો લાયાથા જીસકે સબબ તખ્તો તાજ મુયસ્સર આયાથા, ફાલે મુબારક ઓર બેનશાન ભાઇકી નશાની સમજહ હરરોઝ દરબારમેં લાતા મુલાઝી મોંકો દીખાતા, વોહ સબ બખાતીરે શાહ તારીફ કરતે; ઇસકો ખુશી હાસીલ હોતી.

મઝકુર ઉસ ગીરફતારે પંજએ અજલકા જાનવરકા ઉઠા લેજાકર કુએમેં ગીરાના, કાફીલેકા આના, ફેર બઇલ્લત લાલ શાહઝાદીતક પહોંચના, ઔર બહીલએ એલચી ભાઇકી મુલાકાત.

જબ વોહ બડા ભાઇ પાદશાહ હોગયા.ઓર છોટા ભાઇ વહી જહાડકે નીચે મુતઝીર બએઠ રહા; નાગહાં એક જાનવરે મુહીબ. શીક્લ અજબ આયા, ઓર પંજેમેં દબાકર ઉડા, ઘોડે મારે ડરકે લગામ તુડાકર જંગલમેં ભાગ ગએ. અલ્લાહકી કુદરત દેખીએ—બડા ભાઇ સલતનતકા માલીક હુવા, છોટા ભાઇ બેચારા મુઝીફે ચુંગલમેં ફંસા—વલ્લાહોઅલામ બસ્વાબ વોહ જાનવર વહાંસે કીતની દુર ઉડા, આખીરકાર થકર એક જહાડ કુએકે નઝદીકથા. ઉસપર જા બએઠા તો યેહ છુટકર કુવેમેં ગીરા, મગર હયાત ઉસકી મઝબુતથી; ન ઉસ જાનવરકે પંજેમેં કુછ ઇઝા હુઇ, ન ચોટ ચપેટ ગીરનેકી લગી—

મીર હસન.

કુંવા વોહ જો અંધા થા રોશન હુવા,
જવાં ઉસમે વોહ સાંપકા મન હુવા

વોહ જાનવર તો ઉડ ગયા, યેહ બેપર કુએમેં પડારહા. ઇતેફાકન ઉસી રોઝ એક કાફલા ગુમગસ્તએ રાહ વહાં આ પહોંચા—ઉસ કાફેલે કે આદમી પાની ભરને કુંએપર આએ, યેહ રસ્સીકે સહારે બાહીર આયા. ઉસકો દેખતેહી લોગોંને ગુલ મચાયા. જબ લોગ હાલ પુછને લગે, તો ઉસને જએસા મવકા દેખા વએસા બયાન કીયા ગરઝ કે કાફેલેકે સરદારકી ખીદમતમેં રહેને લગા. ચંદરોઝમેં કાફલા મંઝીલે મકસદપર પહોંચા ઓર મહીનાભી તમામ હુવા જવાનને દુસરા લાલ ઉમલા કાફીલેવાલેને લાલ જો દેખા તો તમામ મલાલ ભુલા, ખુદ સોચા કે અએસી ગીરાં શએકા સહેલ લેલેનાં મુશકીલ હએ, મુબાદા ફસાદ ઉઠે તદબીદ શર્તહએ. જવાનકો કયેદકર કોતવાલકે પાસ ભેજા કહા યેહ મેરા ગુલામ હએ, આજ ઇસને મેરા લાલ ચુરાયા કુછ, અએસા વસવસએ શએતાની દીલમેં આયા, મએંને આપકી ખીદમતમેં ભેજા હએ, ઇસે સઝા મીલે તો લોગ ડરે ઇબિતસે અએસી હરકત નકરેં ! કોતવાલને કાઝીસે મસલા પુછા; ઉસને હાથ કાટનેકા ફતવા

દી, મગર ઉસ શહેરકા યેહ દસ્તુર થા, કે જબ કીસી શખસપર ગુનાહ સાબીત હોતા તો ફરયાદી ઓર સઝાવારકો પાદશાહકી બેટીકે રૂબરૂ હાઝીર કરતે, જયેસા ઉસકી રાએમેં આતા વોહ હોતા ઈસ વાસ્તે કે પાદશાહ ઇંતેકાલ કરગયાથા, બેટીકે સીવા ઓર કોઇ તખ્તો સલતનતકા વારીસ નથા. અલ્લાહરે ! ઉસકે જમાલકા જલવા ઓર હુસનકા ગવગા પરીકો હઝાર જાનસે ઉસકી પરવા, હુર ઉસકી શએદા; ખલ્કેખુદા ઉસ મહે સીમાપર નીસાર, આફતે રોઝગારથી. ગરઝ ઉસ દમતક શાદી કીસીસે ન કીથી, જીસવક્ત વોહ દોને રૂબરૂ હુએ તો પેહલે શાહઝાદીને કાફેલેકે સરદારસે પુછી ? ઉસને જો કુછ કોતવાલસે કહાથા વોહી બેકમોકાસ્ત ફેર શાહઝાદીકે રૂબરૂ અરઝ કીયા શાહઝાદી ફેર જવાનકી તરફ મુખાતીબ હુઇ. બસકે યેહ જીનેસે તંગ, મઓતકી રાહ દેખતાથા બેતઅમ્મુલ બોલા, કે શાહજાદી આપ રવશન ઝમીર હયેં, હમ મુસીબતઝદોંકી તરેહ સીલસીલએ બેજુર્મીમેં અસીર હયેં. યેહ શખ્સ સચ્ચા હયે ! વોહ શાહઝાદી તો અકલમંદથી, ઝીયાદા શક હુવા, દીલસે કહા આજતક કીસી ચોરને હાકીમકે રૂબરૂ બજુઝ ઈનકાર દસ્તબરદી યકાયક ઈકરાર કીયા નહીં, યેહ બેગુનાહ હએ; તકરીર ઇસ શાહીદકી શાહીદ હયે, ખુદા ગવાહ હયે; કુછ ઇસમેં ભેદ હએ. કાફીલેકે સરદારસે કહા, કલ મોહકમેમેં હાઝીર હોના, ઓર જવાનકો દેવડીપર કએદ કીયા યેહ તો હસીન બલકે મેહેરતીલઅત માહજબીથા; કીસમતકા સીતારા જો ચમકા, તો શાહજાદીકા દીલ ઉસ જવાનકી તરફ લગા—રાતકો અકેલી બદીલદારી વ તઅસ્સુફ હાલ પુછને લગી ઉસ વક્ત જવાનબે ગુનાહને આહે સર્દ ભર તમામ અહેવાલ અવ્વલસે આખીરતક શાહજાદીકે સામને કહેસુનાયા ! શાહજાદીકા દીલ યેહ નયા કીસ્સા સુનકે બહોત સાદ હુવા, ચોરીકા શક ઉસ જવાનકી તરફસે દુરહુવા. સુબ્હોકો પાદશાહકે હુઝુરમેં લા, ખુદ દસ્તેઅદબ બાંધકર અરઝ કી—કીબ્લએ આલમકી ઉમર દરાઝ હો, શહેરકા કાઝી ઓર કોટવાલ બેદરયાફ્ત હકીકતે હાલ હુકમે સઝા ખુદાકે બંદોકો કરતા હએ, હસરકે દીન જબાબ દીહીસે કોઇ નહીં ડરતા હએ; ગઝબકી જા હયેં, અજીબ માજરા હએ; સાહેબે તકરીરકે હાથ મીલે, બેગુનાહકા હાથ કટે ! પાદશાહને ફેર દોનોંકી ઝબાનસે હાલ સુના બસબબ ઝહરીકે અકલ કમ હોજાતી હએ, પાદશાહકી અકલ નલડી, તઅમ્મુલ કીયા.

શાહઝાદીને ઇલતીમાસ કીયા, હુઝુર યેહ ઇમતેહાન બહોત આસા

ન હુએ એક મહીના, ઔર ઇસ જવાનકો કએદ રખયે; અગર દુસરા લાલ ઉગલા તો બચા, ફેર અએસે દુરરે અતીમ સદકે રાસ્તીકો કયું બેઆબો તાબકીજીએ, આબરૂ લીજીએ ! ઔર અગર એક મહીનેકે બાદ ઇસને લાલ ન ઉગલા, તો ઇસ બદફીરહારકો સુલીપર દીજીએ. હાથ કાટનેસે કયા હાથ આએગા, પાદશાહકો સરેદરત જવાબ બા સવાબ બેટીકા પસંદ આયા, લોગોંને તહસીનો આફરીનકી. પાદશાહને જવાનકો અપની આંખોંકે સામને નઝરબંદ કીયા, કાકેલેકે સરદારકો શાહઝાદીને વાપીસ ભેજા.

કીસ્સા કોતાહ વોહ મહીનાભી તમામ હુવા; ઔર ઉતને દીનોમેં શોલએ મુહબ્બત સીનેસે ભડકનેલગા, દમ શાહઝાદીતક; ફટનેલગા એકરોઝ જવાનને શાહઝાદીસે અરઝકી; કલ "લાલ ઉગલુંગા. ફેર સુબ્હોકોસરે દરબાર, દુબરૂએ હુઝઝાર લાલે બેબહા ઉગલા; સબકો હઅરત શાહઝાદેકો ફરહલ વ ખુશી હાસીલ હુઇ. ઉમીહમ માલો અસબાબ ઉકિસ કાફીલેકા જવાનકો મીલા, ઉસ કાફીલે વાલેકો શહેરસે નીકાલ દીયા. જવાનકી સુરતે દીલપીઝીર, ફસાહત તકરીર સબ છોટે બડોંકો પસંદથી. ગરઝ સબને મુત્તફીક હો પાદશાહસે અરઝ કી; કે યે શખ્સ હુઝુરકી ઇનાયતકે લાયક હુએ, તમન્નાએ મુલાઝેમત રખતા હુએ, કફ શબરદારીકા શાયક હુએ, પાદશાહભી ઉસકી રાસ્તબાઝીસે ખુશથા. રાઝી હુવા; ચંદ અરસેમેં પાદશાહકી મુહબ્બત ઇસ જવાનપર નેહાયત બડગઇ. હર મહીને યેહ જવાન લાલ ઉગલ હુઝુરમેં લાને લગા: રોઝબરાઝ હમચશ્મોંમેં સુરખરૂઇ હાસીલ કર આબરૂ પાને લગા; આખીરકાર પાદશાહે કદીમકે મુલાઝીમોંને મશવીરા કીયા ઔર શાહઝાદીકી શાદી બડી ધામધુમસે ઉસ જવાનકે સાથ કરદી.

યેહ દોનો મુસ્તફ, બસદ ઇસ્તીયાક બાહમ લુત્ફકે સાથ બેફીકર અએશો ઇશરત કરનેલગે; મગર હરરોઝ બીલાનાગા જવાન શાહકે હુઝુરમેં હાઝીર રહેતાથા. એકદીન એલચી ઉસ જવાનકે બાપકા કીસી કામકે વાસ્તે વહાં આયા, ઔર જવાહીરકા ઝીકર નીકલા; એલચીને અરઝ કી, હમારે પાદશાહકે પાંસ ઇસ રંગ ઢંગકા એક લાલ હુએ; કે આજતક કીસી જવહરીને વએસા લાલ દેખા ન હોગા, યેહ કહેના સુનકર પાદશાહને વોહી લાલ જો જવાન ઉગલકર પાદશાહકો દેતાથા દસ બાર નીકાલકર એલચીકો દીખાએ, વોહભી જવાહીર શનાસથા

સખ્ત હઅરાન, બહોત દેરતક સર બગરેબાં રહા. ફેર અરઝ કી, કી બલએ આલમ તઅજ્જુબકી જાહએ, કે રંગ રૂપ નકશા ઇનકા ઉસકા એક હએ. પાદશાહને જવાનકી તરફ ઇશારા કીયા, કે યેહ મેરા ફરઝંદ હએ, હર મહીને એક લાલ ઉગલતા હએ. એલચીને ગઓરસે જો દેખા અપને પાદશાહસે મુશાબાં કીયા એકસાં પાયા. ખએર, રૂખસત હુવા. જબ અપને પાદશાહકી ખીદમતમેં પહોંચા ઉસકા તો મામુલ થા, કે જબ તખ્તપર બએઠતા વોહ લાલ સબકો દીખાતા; એલચી કો વો હાલ યાદ આયા; અરઝકી, કીબલએ આલમ ઇસ લાલકો જુદા કરતે નહીં, બે ઉસકે કદમે મુબારક તખ્તપર ધરતે નહીં. ઇન દીનોં ખાનાઝાદ ઉસ પાદશાહકે પાસ ગયાથા; નયા માજરા દેખા-માદને જવાહીર, ઓર લાલકી ખાનકે વોહ ઇમકાન નહીં, લેકીન વોહ લાલકા પુતલા ઝીંદા અપને પાસ રખતા હએ પાદશાહને ઉસકા હાલ મુફસ્સીલ પુછા. ઉસને સબ બયાન કીયા; કે દામાદ ઉસ પાદશાહ કા હર મહીને લાલ ઉગલતા હએ, કયા ગુઝારીશ કરૂ! જબએસી હુઝુર કી સુરત મીલતી હએ. યેહ સુનતેહી યકીન હુવા કે અબ પતા મીલા મુકરર વોહ મેરા બાઇ હએ, ઉસીવકત નામએ શઓકીયા ઉસ ભાઇકે દેખનેકે ઇસ્તીયાકમેં પાદશાહકો લીખા—કે થોડે દીનોંકે વાસતે અગર ઉસ ફરઝંદે અરજુમંદકો ઇધર રવાના કરો, મુહબ્બત દેરીનાસે બઇદ નહીં; હમેં શઓકે દીદાર લીખને; ઓર ઝાહીર કરનેસે બઢકર હએ, ઓર એક ખત પોશીદા ભાઇકો લીખા, કે આજતક તેરી જુદાઇસે તખ્તે શાહી બદતરથા; અબ એલચીસે યેહ ખબર ફરહત અસર સુનકર. દીલકો સુરૂર, આંખોંમેં નુર આયા; તુમકો લાઝીમ હએ કે ઇસ ખતકે દેખતેહી ઇધર રવાના હોના ઓર કુછ પતે હસબો નસબકે શીકારકી હકીકત તમામ મુફસ્સીલ લીખકર એલચીસે ફરમાયાકે યેહ ખત પાદશાહકો, ઓર યેહ મખફી ખત ઉસકે દામાદકો દેના એલચી વોહ દોનો ખત લેકર દોરોઝમેં ઉસ શહેરમેં પહોંચા, પાદશાહકો નામા દીયા, ઓર ખતે પોશીદા ઉસ જવાનકે હવાલે કીયા. વોહ મકતુબે મોહબ્બત દેખકર અએસા ઘબરાયા કે લહુને જોશ ખાયા, ઉસીદીન પાદશાહસે રૂખસતકા ઝીકર કીયા.

આખીર વોહ આશકે બીરાદર, માશુકા રૂહ પરવરકો લેકર જહાઝપર ચઢ રવાના હુવા; રાહમેં એલચીસે શહેરકા નકશા, રાહકા પતા સબ પુછલીયા. ગરઝ વોહ શહેર જબ દસ બારા કોસ રહા જહાઝ,

તબાહ હોગયા, જીસકી કઝાથી વોહ ડુબગયા, જીસકી ઝીંદગી બાકીથી બહે નીકલા, યેહ કીસ્સએ જાંગુદાઝ દુરેદરાઝ પહોંચા. ઉસ જવાનકે બાપને જો સુના, ફવરન હઝાર સવાર તેઝરફતાર દવડાએ, કે જીસ ડુબતે ફિછલતે [illegible] પાઓ જલ્દ હુઝુરમેં લેઆંવ. આખીર કાર બઝહાર [illegible] આઇ; ઉસ જવાનકા ખબર નપાઇ; ઉસે [illegible] હાઝીરકીયા, જવાનકે ડુબનેકા હાલ શાહઝાદીને કહેદીયા. પાદશાહ બહાલે તબાહ ગિરદાબે ફીરાકમેં ફંસા, શાહજાદી અંદોહો ગમમેં ગીરફતાર હુઇ.

જવાનકા હાલ યેહ હુવા કે તખ્તેકે સહારેસે બહેતા બહેતા પ્યાસકે સદમે. ભુખકી મઓજે સહેતા સહેતા કંઇ દીનમેં કીનારેપર પહોંચ્યા, જબ તાબો તાકત આઇ, તો પુછતા પુછતા ઉંસ શહેરમેં દાખીલ હુવા. પાદશાકો ખબર પહોંચી તો રૂબરૂ બુલાયા; બહોત દીનોંકી જુદાઇ કે સબબ ન પહેછાના.

ઉસ્તાદ.

ઇતની મુદતમેં માલા મુજહસે વોહ ધોકા દેકર,
યાદભી જબ મુજહે ઉસ શુખકી સુરત ન રહી.

ગરઝ શાહઝાદીકો તલબ કીયા, ઉસેભી તઅમ્મુલ હુવા. વોહ બોલા કે પહેર ભરકા અરસા બાકીહએ, આજ લાલ ઉગલનેકા દીન હએ ફેર તુમ સબ પહેછાનોગે. પાદશાહકો યકીન હવા, કે અગર યેહ જહુટા હોતા તો એક પહેરકા વાદા ન કરતા. શાહઝાદીને ઉસ જવાનસે યાને અપને ખાવીંદસે કહા કે તેરી અબીઅતકી જવદત મશહુર હએ, એક મુઅમ્મા પુછતીહું, અગર જવાબ દીયા તો બેશક સચ રહા હુવા; ભલા વોહ કયા શએહએ કે જીસે હીંદુ, મુસલમાન, યહુદનસારા સબ પનસાનકા ફીરકા આશકારા ખાતા હએ, મગર જબ ઉસકા સર કાટડાલો તો ઝહેર હોજાએ, ન ખાએ, ઓર જો ખાએ તો ફસીદમ મરજાએ ? જવાનને હંસકર કહા શાહઝાદી " કસમ " હએ યેહ કયા મુઅમ્મા પુછાહએ ? વોહ ફુડકગઇ, વહશત મીટી, દીલકી ભડક ગઇ, બેબાકના પરદા ઉઠા પરવાનેકી તરેહ ઉસકે ગીરદ ફીરી. પાદશાહ મુતઅજ્જુબ હુવા કે હમતો કુછ ન સમજહે, શાહઝાદી કીથા સમજહકર સામને હુઇ ? જવાનને અરઝકી કે કાબલા વોહ જો ચીઝ "કસમ" હએ તમામ આલમ ખાતા હએ, સર ઉસકા 'કાફ' હએ, ઉસે કાટો "સમ" સાફ હએ; "સમ" ઝહેરકો કહેતે હએં, ઉસે

ક્યોન ખાતા હએ ? ખાનેવાલા મરજાતા હએ, પાદશાહ (યાને બાઠ જવાન) બચલગીર હુવા, ઉસને લાલ ઉગલા; શાદીયાને બજે, બીછડે મીલે.

જોગીને યેહ કીસ્સા તમામ કરકે જાનેઆલમસે કહા, આજ યહાંસે મંઝીલ દોસ્ત કરીબ હએ સબકુછ માલુમ હએ મગર કહેના બના હએ, બુરા હએ, દુનયા મકામ ચુપરહેનેકા હએ-યતના કર કે મેરી જીંદગીકા પ્યાલા બાદએ અજલસે લબરેઝ હએ, મુજહે ઝમીન કે સોંપ તશરીફ લેજાના; ઓર ચંદ વસીયતેં કી. જાનેઆલમને કહા કે યેહ રંજોઅલમ કીસસે દેખા જાયેગા, પથ્થરકા કલેજા કહાં હાથ આએગા કે એએસે દોસ્તો ગમખ્વારકે અપને જીતેજી ઝેરેખાક કીજે ઉસકે માતમમેં ગરેબાંને સબદ ચાક કીજે ! યેહ કહેકર રોને લગા. જોગી ઉસકી મુહબતકા બિરાગી હુવા; કહા અફસોસ ! દમ વાપ સીંકા અરસા બહોતકમ દમ નહીં મારસકતે હમ, વગરના તેરે હમ રાહ શરીકે દરદો ગમ હોતા ! ભલા આખરી ફકીરકા એક લટકા સી ખલેસાઇ ચાહે તો કહી અટકા ન રહેગા; કબરમેં લેજાકર કયા કરે ગા. ફેર ચંદ કલેમે વોહ બતાએ, કે જીસ સુરતકા ધ્યાન લાઓ, ફ્ઓ રન હોજાએ. યેહ મુકદમાં બતા હર હર કર ગુરૂકા નામ લીયા ફેર કલેમા પઢ દુનયાસે ચલબસા, દમ નીકલ ગયા; જોગી મુસાફીરે આદ મ બઓકુંદબાથી રમ ગયા, જાનેઆલમકા રોતે રોતે દમ ગયા. મુરીદ ચેલે જમા હોકર "ગુરૂ ગુરૂ યા હાદી" કહેકર બહોત પુકારે. બોલતા નીકલગયા, જોગીને આવાઝ નદી, મંઝીલે મકસુદકી રાહલી.

શાહઝાદેને બમુજીબે વસીયત ગુસલ દીયા, દફનાયા, કબરમેં ઉતારનેકે વક્ત કુછ નપાયા; બરાબર કફન ફાડદીયા; આધા ચેલોંને જલાયા, આધા મુરીદોંને મઢીમેં ગાડદીયા; હીંદુઓને રાખપર છતરી બનાઇ, મુસલમાનોંને કબર બનાકે હરી ચાદર ઉઢાઇ. ગરઝ ઇસકી વસીઅતકે મુજીબ તમામ કામ જાનેઆલમને સરજામકો પહોંચાયા ઓર જબ જાનેઆલમકો વહાંસે ફુરસદ મીલી, ચલનેકા ઇરાદા કીયા ઓર જીસતરહ જોગીને બતાયા થા ચલનીકલા; પહાડસે જીસદમ આગે બડા દરયા મીલા, હરચંદ ઢુંઢા નાવબેડેકા પતા નલગા. નગર એક લાલે દરખ્શાં તીરતા હુવા સામને આયા, ઉસીકે નઝદીક દુસરા નઝ ર પડા, ઇસીતરેહ થોડે થોડે ફાસીલેમેં બહોત લાલ બહેતે દેખે તાઝા ફીકર હુઇ, કે ઇસ હાલકો કયુંકર દરયાફ્ત કીજે! કીનારે કીનારે સ

ઓર દેખતા ચલા. દો કોસ રાહ જબ તએ કી, ઇમારતે આલીશાન દેખી; ઉસ ચશ્મેકો ઉસકે અંદરસે રવાં પાયા, દરવાજા ઓર દરકી બહોત તલાશ કી, તા અંદર જાનાહો. મગર દરવાજા ન પાયા; ઉસ વક્ત બુલબુલ બનકર દીવારપર જા બએઠા; મકાન રફીઉસસાન, બાગ ભી બહારકા, મગર સતાસાન ન હએવાન; ફક્ત એક બંગલા નેહાયત તકલ્લુફકા બના દેખા; બાગમે ઉતરકર સુરતે કદીમ બદલકર બંગલેમેં આયા. મુનક્કસ સજાસજાયા પાયા; એક તરફ યેહ દેખા કે એક પલંગ ઝમુરદકે પાંઓકા બીછા હએ, ઉસપર કોઇ દુશાલા તાને સોયા હએ, ઓર ઉસકે પલંગકે નઝદીક એક ગુલદસ્તા પડા હએ. વોહ ગુલદસ્તા આધા સુર્ખ આધા સુફીદ હએ જાનેઆલમને કદમ બઢા દુશાલા સરકાયા; વોહ તને પરીપએકર બેસર નજર આયા; હસરતસે કહા કીસ ઝાલીમને અએસે પરીપએકરકા સર કાટા હએ, હસરતસે હરતરફ દેખતાથા, છતપર આંખ પડી છીકા બંધા સરભી ધરા દેખા સરકે નીચે નહેર જારી હએ, જો ખુનકાં કતરા ઉસ હલક બુરીદાસે પાનીમેં ગીરતા હએ, અલ્લાહકી કુદરતે કામીલાસે વોહ લાલ હોકર તીરતા હયે. ઇસને કહા સુબહાનઅલ્લાહ મુકરર જાદુકા કારખાનાહએ, નઝદીક જાકર ગઓરસે જો દેખા અંજુમનઆરાકા ચેહેરાથા, પહેછાનતેહી બેહોશ હોગયા. ચાહા કે સરસે સર ટકરાકર હમસર હો, કીસીકો ખબર ન હો; બસકે તજરૂબાકાર હોચુકાથા, સોચા, મરના હરવક્ત મુમકીન હએ; પહેલે હાલ માલુમ કરલો; કહી હઓઝકાસા ધોકા નહો. હરચંદ ખીયાલ કીયા મગર ઉસ મઆમીલેસે આગાહ નહુવા શામ નઝદીક હુઇ, તુંદ હવા ચલી, શોરો ગુલ મચા; યેહ સમ જહા અબ કીસી દેવ યા જાદુગરકી આમદ હએ, છુપા ચાહીએ. ઉસીવક્ત જાનેઆલમ ભવરા બન બએઠા કે યકાયક દેવ આ પહોંચા ઓર ચારો તરફ બુ સુંઘને લગા, ફેર ઉસી ગુલદસ્તેસે સુફેદ ફુલ તોડા, ઉસ પરીપએકરકો સુંઘાયા, સર ઉછલકર બદનસે મીલા. અંજુમનઆરા ઉઠબએઠી. દેવને મેવા તરો ખુશ્ક અંજુમનઆરાકે રૂબરૂ લા રખા, મગર પરેશાન હરતરફ દેખતા થા, અંજુમનઆરાને કહા ખએર તો હએ! ઉસને કહા આજ ગએર ઇનસાનકી બુઆતી હએ ખઓફસે જાન જાતી હએ, વોહ કહેને લગી હમેં આજતક જાનવરકી પરછાઇં ન નઝર આઇ. તુને આદમીકી બુ પાઇ યેહ બીલકુલ ગલત હએ.

ગરઝ કે સુબ્હોતક મજકુરે ઝહેરોલ્વાર, અજાયબાતે રોઝમારકા બયાન રહા. સુબ્હો હોતેહી ઉસી ગુલ દરસ્તેસે સુર્ખ ફુલ ઉસ દેવને તોડકર અંજુમનઆરાકો સુંઘાયા મરતો છીંકેપર સરબુલંદ હુવા, તનને પલંગ પર આરામ ફરમાયા, દેવને દુશાલા ઉડાકર ચલા ગયા. જાનેઆલમને ચારઘડી બજબરન સબર કીયા, ફેર સુરતે અસલી બનકર વોહ સુફીદ ફુલ તોડકર સુંઘાયા, અંજુમનઆરા અજ્લકે બદસ્તુર ઉઠબેઠી; શાહજાદા ચીખ મારકર લીપટગયા, દોનોં ઇસ ઝોરો શોરસે રોએ કે તમામ બાગ હાલ ગયા. જાનેઆલમ અપની મુસીબતેં વહાંતક આનેકા હાલ, ફુરકતકા દર્દો મલાલ કહેતે નપાયાથા કે અંજુમનઆરાને કહા—

શએર.

તુજબીન મેરી અવકાત જો અકસર ગુઝરી,
વોહ હાલતે નઝાસેભી બદતર ગુઝરી;
તુ તો કહે સરગુઝીસ્ત અપની ઝાલીમ,
મએં કીસસે કહુ જો કુછ કે મુજહપર ગુજરી,

યેહ કહેકર ફેર દોનોં ચીલ્લા આહો બુકાસે રોનેલગે. દુનીઆકે મઆમીલેમેં હમેશાસે અકલ નહી, શીકસ્ત હુઇ હએ.

મુઅલ્લીફ.

એક વઝેપર નહીં હએ ઝમાનેકા તઓર આહ,
માલુમ હોગયા હમેં લએલો નેહારસે.

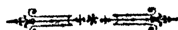
યેહ દોનો ઉસી ગુફતગોમેંથે કે. નાગહાં એક સુફીદ દેવ બરદરત, ઝોરૂકે નશેસે સરશાર મસ્ત, ઉધરસે ચલાથા, ઉસને રોના, ઓર ચીલ્લાના સુના, બસકે વોહ બડા ઝબરદસ્ત દેવથા, મગર ઉસવકત ઉસકો રહમ આયા, ગીરયાહોઝારી ઇન દોનોકી સુનકર બેકરારી હુઇ; સમ જહાપર કોઇ ઇનસાફ રો રહા હએ મગર ઇસ જંગલમેં આદમીકા; હોના મહાલ હએ, અગર હયે તો હકીકતમેં મુબતીલાએ અલમ અસીરે પંજએસીતમ ખરાબ હાલ હએ, યેહ સોચકર બાગમેં આયા યહાં રોતે રોતે દોનોંકો ગશ આગયાથા, દેવ ઢુંઢતા હુવા બંગલેમેં આયા, દેખા કે દોનોં બેહોશ હએં, ચેહેરેકે રંગ ઉડેહુએ સકતેકી હાલતપેં દમ આગોશ હએં, સમજહા મુદ્દતકે બાદ દોનોંકા મુલાકાત હુવાહએ. ઇસ બાઇસ આહો બુકાકા શોર હએ. સુફીદ દેવને બયેઠકર

નહેરસે પાની. દોનોંકે મુંહપર છીડકા; પન દોનોંને આંખે ખોલી હોશો હવાસ દુરસ્ત હુએ. દેખા કે એક દેવ સીરાને મવજુદ થયે. દેવ સુફીદને ઉઠકર સલામ કીયા, તસલ્લીકા કલામ કીયા. કહા ફીકર મતકરો. ખાતીર જમા રખો! બંદા દોસ્તદાર જાનીસાર હએં પહેલે જાનેઆલમને તમામ સરગુઝીસ્ત ઇસ દેવકે સામને કહેસુનાઇ. દેવ વોહ માજરાએ સરગુઝીસ્ત સુનકર બેકરાર હુવા, અરજ કી આપ બદીલ જમઇ તમામ આરામ કીજીએ; અબ વોહ બદઝાત દેવ અગર યહાં આવે સઝા પાવે. જાનેઆલમ બડા લગાવટબાઝથા. ઉસસે ભાઇચારા કીયા; વોહ બેચારા સુફીદદેવ જાનેઆલમકા ગુલામ હોગયા વહાંસે ઉઠકર બાગકી સએર કરતેથે, કે વો જફાકારભી આ પહોંચા. વહાં ઓર રંગ દેખા કે શાહઝાદી આદમીઝાદકે હમરાહ ફીરતી હએ. સુફીદ દેવકા હાથમેં હાથ હયે, મુસાહેબત કરતા સાથ હયે, જલકર જાનેઆલમપર જહપટા, સુફીદ દેવને જલદીસે ઉસ નુફતએ હરામકા હાથ પકડા, તો વોહ કાફીર ઉસી રકમ દીલસે લીપટા. બાહમ દોનોંમે કુશ્તી હોનેલગી ગરઝ સુફીદ દેવને ઇસ મરદુદકો ઝમીનપર પછાડકર છાતીપર ચડબેઠા. જાનેઆલમ નઝદીક આકર ઝોરો તાકતકી તારીફ કરનેલગા, ઓર કે કહા તુ કહે તો મએંભી એક ઝોરકરૂં? વોહ બોલા બીસમીલ્લાહ શાહઝાદેને એક હાથ શીનેપર ધર દુસરે હાથસે ગરદન ઉસ સરકશકી મઝબુત પકડ ધડસે ખીંચકર ઝમીનપર ફેંક-દીયા. દેવ સુફીદ યેહ તાકત દેખકર સુરીદ હોગયા. શાહઝાદેકા ચેહેરા સુર્ખ હુવા—વોહ ઝદરૂ બેદીન જહનમકો પહોંચા ઉસ અરસેમેં સુફીદ દેવકે મુલાઝીમ હાઝીરહુએ; દાવતકી તઇયારી, ઝીયાફતકી ઇઝાફત લગી. એક હફતા નાચ ગાના રહા—આકેરરોઝ અંજુમન આરાને રંજે જુદાઇ મલેકએ મેહેરનીગાર ઓર લશકરકે આદમીયોંકી ઇતીઝાર બયાન કરકે કહા બખુદા મલેકાકી જુદાઇમેં ખાના પાના હરામ હએ, તબ દેવ સુફીદને અરઝ કી, કે મેરે આદમી જાએં પતી લગાઆએં. અંજુમનઆરાને કહા કે અપની જુસ્તજુએ ઝીયાદા મઝા હએ, અપના કામ આપ ખુબ હોતા હએ. નાચાર રૂખસત હોકર ચલે, ઓર આનેજાનેકે વાદે ઇકરાર હોગએ. મગર હરદમ મ-લેકાકા ખીયાલથા, કે ખુદા જાને કુબ ગઇ, યા હમારી તરેહ કીસી આફતમેં ફંસી. કભી દો કોસ, કભી ચાર કોસ બહઝાર દીક્કત ચલતે દોતીન દીનમેં પાંવ સુજગએ છાલે પડે, કદમ ઉઠાને લાલે પડે. અંજુમનઆરા બીગડ કર બોલી—

ખુડાકર મુજસે મેરે ખાનુમાંકો;
ખુદા જાને ચલા હુએ અબક હાંકો.

શાહઝાદા હંસકર ચુપહોરહા, ફેર વોહ અમલ જો જોગીસે સીખાથા સો અંજુમનઆરાકો બતાવા. દોનોંને તોતેકી સુરત બનાઇ, ઓર ખુદાપર તવક્કુલ કર ઉડતે ચલે; કહીં શામ હોજાતી તો જહાડ પર મુકામ કરતે. નયા દાના નયા પાની પીતેચલે.

મઝકુર મલેકા મેહેરનીગારકા તખતેપર બહેતે જાના, પાદશાહકા જહાઝપર સએર કરતેહુએ આના, રહમ ખા જહાઝેપર મંગવાના, શહેરમેં દાખીલ હોકર મકાન દેના, ફેર તોતેકા ઉડકર પહોંચના ઓર નામાં લેકર રવાના હોના-

અએ જુનુ તુ દીસે શૌરીદાકી ઇમદાદકો આ
તા લીખુ હાલ મએં એક ઓર સીતમદીદાકા
ચયેન દુનયામેં નહીં ઇશ્કકે બીમારોંકો
નીત નયા રંજ ફલક દેતા હયે બેચારોંકો.
બારે ફુરકત કભી માશુક જો ગર જાતે હયેં.
જીતેંજી દબકે યે ઉસ બોજહસે મર જાતે હયેં,
ઝીસ્ત બેહુદહ ગુઝર જાતી હયે બેચારોંકો;
કયા કહાની મયેં કહું તુમસે દીલ અફગારોંકી.

જીસવક્ત જહાજ તબાહ હુવાથા. મેહેનીગારભી એક તખ્તે કે ટુકડેપર દીલ ટુકડે ટુકડે કુબતી તીરતા ચલી જાતીથી, ઉપરસે કોઇ પાદશાહ આલીજાહ, જહાઝપર સવાર સએર દેખતા આતા થા. દુરસે તખ્તા બહેતા દેખા જબ બહોત નઝદીક આયા, આદમી ઉસપર નઝર આયા ખબોકે ખુદાસે જલ્દ પનસુઇ દવડા, જહાઝપર મંગવાયા. મલેકાકો દરયાકી મઓજોંને બેતાબ કીયાથા, ઓર જાનેઆલમ વ અંજુમનઆરાકી જુદાઇને જી ડુબ ગયાથા., યાને ગશથા, લેકીન રબના ચેહેરયે ઝેબામેં ફરક ન હુવા. પાદશાહ બપક નીગાહવાલા વાકેફ હો ગયા, જલ્દ જલ્દ ઇતિર સુંઘાયા, બાઝુ બાંધા, ઓર તદબીરેંકી

દોતીન ઘડીમે ગશસે આંખ ખુલી; દેખા કે આફતસે તો બચી, જહાઝપરે સવાર હું અબ કુછ ડર નહીં મગર શખ્સે ગએરસે દુચાર હું શરમસે સર જુકાયા, તમામ જીસ્મમે પસીના આયા. પાદશાહને મેહેરનીગારસે નામ પુછા; એ બાઇસે હીજાબ બોલના ગવારા નથા, લેકીન બેજવાબ દીએ ચારાનથા, આહીસ્તાસે કહા મહેરમ નાકામ આફતકી શેબતીલા, ઝલીલો ખ્વાર, ફલક દરપએ આઝાર, પુર આલમ મલેકા મેહેરનીગરકી ફસાહતો બલાગત, ચેહેરેકી શાનો શવકતસે પાદશાહકો સાબીત હુવા કે યેહ શાહઝાદી હયે. ઓર કલામે દર્દનાકને ગરેબાને સબરો તાકત ચાક કીયા, પાદશાહને રોદીયા; ફેર ખાસા તલબ કીયા, મલેકાને ઇનકાર કીયા, ઉસને બહોત આજેઝીસે ખાનેકે વાસ્તે કહા. ઔર કહા આપ ખાના ખાલેં, વતનકા પતા બતાઇયે ? જબ તાબો તવાનાઇ તુમમેં આએગી વહાં ભીજવાદેંગે મલેકાને કહા હમ જીનકે દામને દવલતસે ઉલજહેયે, વોહ તો ગઈ રાહકી સુરત, બારે સહરાકી તરેહ જહાઝ ઇસ દરયાયે નાપયેદા કીનારસેં ડુબા, ખુદા જાને કયા હુવે કીધર ગયે, જીતેહયેં યા મર ગયે અગર સુયે અદમ હયેં. હમેંભી રવાના કરો કે બખેડા છુટે, ગમોઅલમસે નજાત મીલે, બડા એહસાનહો ઉસને કહા—

મુઅલ્લીફ.

તુમ સલામત રહો ઝમારેમેં;
અએસી બાતેં ઝબાન ન કહો.

ગરઝ કે મજબુર કુછ ખાયા, દોચાર દીનમેં થોડી બહોત તાકાત આઇ. ઓર જહાઝ દારૂસ્સલતનતમેં પહોંચા. મલેકાકે વાસ્તે મકાન આલીશાન ખાલી હુવા, લઓંડીયાં ખીદમતમેં ભીઝવાદી, ઓર જીસતરેહ શાહઝાદીયા રહેતી હયેં. સબ સામાન મોહઇય્ય કરદીયા. એક રોઝ પાદશાહ આયા, ઓર કહેનેલગા કે તુમ અપના હસબો નસબ છુપાતીહો મગર હમેં માલુમ હુવા કે તુમ શાહઝાદી હો. હમારે તુમ્હારેમે મુલાકાત હોના યેહી લાઝમથા; ઉમ્મીદવારહું કે બખુશી મુજહે અપને ફરમાબરદારોંમેં કુબુલ ફરમાવ ! મલેકાને કહા મએને તમામ ઉમરમેં સલતનતકા નામ નહીં સુના ઇલ્લા આપકો ખાલીકને પાદશાહ કીયા હયે, ઇનસાફ વ અદલ ફરમાતાઇ હયે, મયેં ગુરબતઝદા, આફતરસીદા, ફલકકી સતાઇ- હું; ખુદ જાને ક્યોંકર, ઔર કીસતરેહ યહાં આઇ હું બઓલે—

દેખતે આંખોકે ક્યા ક્યા લોગ ઉઠે પેશે ચશ્મ;
હું લએ હએરત બદહાં રએ દુનીયા દેખકર

અગર બેગુનાહકા ખુન ગરદનપર લેના ગવારા હએ, મુખતાર હએ, મુજહે કયા ચારા હએ, ઓર જો મેરી ખુશી મંજુર હએ. તો બરસ દીનકી મોહલત દો! બસ અરસેમેં કોઇ હુબા તીરા મેરી વારીસોંકા પતા મીલા, કોઇ મુવાજીતા મીલા તો ખએર, નહીંતો મએં તેરે કબઝએ ઇખતીયારમેં હું જબરકર કરના કયા જરૂર હયે. પાદશાહને દીલમેં સોચા. કે આજતક અએસે દરયાસે ડુબે હુએ નીકલતે નહીં દેખો તો વોહ ડુબે હુએ કહાં આનેવાલે. ઇતને દીનોંકી ફુરસતદો. હુકુમત ન કરો, આંખ બંદ કરનેમેં એક બરસ નીકલ જાએગા, ફેર કઓનસા હીલલા પેશ આએગા. મલેકાસે કહા બહોત ખુબ, લેકીન જો તુમ્હેં નાગવાર ન હોતો જી ચાહતા હએ, કભી આનેકો તુમ્હારે દેખ જાનેકો, મલેકાને યેહ કામ ગનીમત જાના, કે હાકીમે મહકુમકા ફર્ક સબકો માલુમ હયે. અબ યેહ અંદાઝ ઠએરાયા, કે પાંચવે છઠે રોઝ પહેલે ખ્વાજાસરા ખબર કરતા, ફેર પાદશાહ મલેકાકે મહેલમેં કદમ ધરતા, દો ચાર ઘડી બએઠતા, હર શહેરો દયારકો તાઝા અખબાર બયાન કર ઉઠજાતા.

યહાંસે દો કલેમે સુનીએ કે જો બાગ મલેકા મેહેરનીગારકો પાદશાહને દીયાથા, વોંહ બાગ નેહાયત તકલ્લુફકા બનાથા, હરતરેહ કે મેવે. ફુલ ફુસ ઉસ બાગમેં લગેથે. જબ મલેકા ઘબરાતી, જાને આલમ વ અંજુમનઆરાકી યાદ આતી. તો ઉસ બાગમેં જા નઝારએ સોહબત ગુલો સેલબુલસે રરકબા, બસદ હસરત યેહ ગઝલ પઢતી

મીર સોઝ.

વોહ દીન ખુદા કરે કે ખુદાભી જહાં નહો,
મએંહું સનમહો ઓર કોઇ દરમીયાં નહો;
ગુલશનહો ઓર યાર દીલારામ ઓર મયેં,
અપનાહો કીસા ગએરકી વાં દાસ્તાં નહો.

કભી પેચોતાબે ખાતી તો યેહ ગઝલ પઢકર દીલકો સમજહાતી—

મુઅહ્લિફ.

લાઝીમહયે સોઝે ઇશ્કકા શોલા અયાં નહો,
જલ જુજહસે ઇસતરેહસે કે મુતલક ધુવાં નહો;
ગુલ ખુંદા ઝન હએ ચેહચહે કરતીહએ ઇંદલીબ,

કુલીફ્રુઈ ચમનમેં કહીં ઝાપરાં નહો.
ભાગો યહાંસે યેહ દીલ નાલાકી હએ સદા,
બહેકે હો યારો યેહ જરસે કાફલા નહો;
હસ્તી અદમસે હએ મેરી વહશતકી એક શલંમ,
અએ ઝુલ્ફ યાર પાવકી તો બેડીયાં નહો.
લેના બ જાએ ફાતેહા તુરબતપે નામે યાર,
મરનેપે યેહ ખીયાલહયે વોહ [illegible]
નાકા ચલાહયે નજદમ લએલીકા [illegible]
મજનુંકી બન પડેગી અગર [illegible]
ચાલાસે ચર્ખકી યેહ મેરા [illegible]
ઉસ સરઝમીપે જાઉં જહા [illegible]

ફેર વોહી દસ્તુરકે મવાફીક એકરોઝ બાગમેં ગઈ, શાહઝાદેકી સોહબતકા ખયાલ, અંજુમનઆરાકી મજુરીકા મલાલ; તનહાઈમે અપના હાલે ખરાબ દેખકર યેહ શએર પઢા—

મુઅલ્લીફ.

એક ઇનકીલાબ ચર્ખસે:અફસોસ દેખના,
વોહ સોહબતે કહીં ન તો વોહ હમનશીં રહે.

ફેર અએસા રાઈ, કે હીચકી લગી; શામકા વકતથા જાનવર-દરખ્તોંપર બસેરા લેતે થે, જીસ દરખ્તકે તલે મલેકા ખડીથી એક તોતા ઉસ દરખ્તપર આબએઠા, ગીરયાહોજારી, ઉસ ગમકી મારીકી દેખકર બેચએન હુવા. પુછા શાહઝાદી હાલ કયા હએ, કઅેાનસા સદમાં અએસા જાકાહ હએ, જો ઇસતરેહ લબપર નાલા વ આંહ હએ ? મલેકાને કહા સુબહાનઅલ્લાહ કીસમતકી ગરદસેં યેહ હાલ બહમ પહોંચા, કે જાનવર મુજહપર રહમ ખાતે હએં, અહેવાલ પુછને કો ઉડકર આતે હએં ! ઝીયાદા બેકરાર હુઇ, ઓર બેઇખ્તીઆર હોકર યેહ કહા—   જો દો શખ્સ ખુદા બહમ દેખતે હયેં,
ફલકકી તરફ રોકે હમ દેખતે હયેં,

અએ જાનવર ખુશ બયાન તુજહે કયા બતાઉં, ઘરબારસે જુદા, બેકસીમેં મુબતીલાહુ—

શએર

કીસકો અબ ઝેરે ફલક તાકતે રુસવાઇ હયે,
કાશ શક હોવે ઝમીં ઉસમેં સમાજાઉ મએ.

દીલમેં અલમસે ખાર ખાર, ગએર જીન્સોંકે દામમેં ગીરફતાર સખ્ત મજબુરો નાચારહું કુછ સમજહતા નહીં હએ બારહું—ખુ

નાસીખ.

સુબ્હોસે કરતેહએં બેમાર મેરે ધરકો સુફીદ,
શામસે કરતી ફુરકતકી શબે તારે સીયાહ.

તોતેને કહા મુજહે તુમસે બુએ મોહબ્બત આતીહએ, તુમ્હારી બાતોંસે છાતી ફટી જાતીહએ; બરાએ ખુદા અપને રાઝસે મુજહે આગાહ કરો! લીલ્લાહ મુફસ્સીલ હાલ કહો ? મલેકાને કીસ્સા ધરકે જાનેઆલમ વ અંજુમનઆરાકા વહાં આના, વઝીરઝાદેકી બુરાઇ જાદુગરનીકી કઝઅદાઇ; જહાઝકી તબાહી, અપના વહાં આના, ઓરોંકા પતા નપાના, જાનેઆલમકા છુટજાના; સબ બયાન કીયા, ઓર રોને લગી. તોતા યેહ બાતેં સુનકર ઝમીનપર, ગીરપડા, પર ઝાડને લગા, મલેકા મેહેરનીગાર ધબરાઇ, કે યેહ કયા માજરા હુવા !

અફસોસ.

દેખકર મુજહકો વોહ હાઝીર હુવા મરજાનેકો,
વોહી ગમખ્વાર જો યા બએદાથા સમજહાનેકો.

ઘડીભરકે બાદ જબ તો હોશમેં આયા. તબ બોલા કે અયે મલેકા મેહેરનીગાર, મયેં વોહી તોતા કમબખ્ત જફાશઆર હું, જીસને ઉસ રસ્કે કમર જાનેઆલમકો દરબદર કીયા. મુજહસે અંજુમનઆરાકા ઝીકર સુનકર આવારા હુવાથા, બાકી હાલતો આપને સબ સુના હોગા ! ફેર તો મલેકા ઉસ તોતેકો ગોદમેં ઉઠા યહાંતક રોઈ કે બેહોશ હો ગઇ—શાહઝાદેકે બયાન કીએ, બાગ બાનીયાં દરડી ખીદમત ગુઝાર જહપટી, કે આજ મલેકાપર કયા હાદીસા પડા ! જબ દોનોંકે હોશહવાશ દુરસ્ત હુએ, તોતેને કહા આપ દીલકો તસકીનદેં, ખાતીરે મુબારક જમાં રખેં, જાનેઆલમ ઓર અંજુમનઆરા દોનો ખએરીયતસે ઝીંદા હએં, મંએને યેહ મુકદમાં નજુમીયોંસે દરયાફત કીયાથા સબ ખયેરીયત હએ, અબ મુજહે રૂખસત કરો. મલેકાને કહા બાદે મુદ્દતકે તુ જો મહેરમે રાઝ મીલા, સો તુભી

ઇતના જલ્દ ચલા ! ફલકકો ગરદશ હયે, બે સુતર ઝીંદગી હયે, દેખે યેહ બુરે દીન કબ જાતે હએ, ઓર અછે કયુકર આતે હએં—

ઉસતાદ.

એક આલમકો આઝમા દેખા,
જીસકો દેખા સો બેવફા દેખા.
હાલે બદકા શરીક દુનયામેં,
ન બીરાદર ન આશના દેખા.
કયું દીલા હમ ન તુજહસે કહેતેથે,
જી લગાનેકા કુછ મઝા દેખા.
સચ હએ દુનયા મરીઝે ખાના હએ,
રંજમેં સબકો મુબતીલા દેખા.
કએફમેં કમ બહોત નવાઝીશ હએ.
ધરકે ખુબાંમેં જો નશા દેખા.

આખીરશ રાતકી રાત તોતા મલેકા મેહેરનીગારકે સાથ રહા, સુબ્હેકો રૂખસત હુવા. ચલતે વકત મલેકાને થોડા હાલ અપના એક કાગઝકે ટુકડેપર લીખકર દીયા, ઓર કહા કે જબ શાહઝાદેસે મુલાકાત હો, યેહ ખત નશાની દેકર જો કુછ દેખા હએ, ઝબાની બયાન કરના. વોહ તોતા ખત લેકર રવાના હુવા; શહેર બ શહેર ખસ્તા જીગર ઢુંડતા ફીરતાથા. એક રોજ શામકે વક્ત તોતા નારાઝ હો થકકર યેહ હઓજકે કીનારે કુછ દરખતથે ઉનપર બયેઠકર આહોઝારી કરતાથા ઉસીદીન જાનેઆલમ ઓર અંજુમનઆરા તોતેકી સુરત બના એ ઉસી દરખતપર આબયેઠે. યેહ તોતા હમ જીન્સ સમજઝ દેખને લગા. વોહ દોનોં મુઝતરેબુલહાલ યેહ ડાલીપર બયેઠ રહે, તોતા સમજહા કે યેહભી મેરે મવાફીક દીલ ખસ્તા હયેં, ફેર રોને લગા. અંજુમન આરાને કહા, જાનેઆલમ દેખના, યેતે તોતા રોતા હએ. શાયદ હમારી સુરત મુસીબતદીદા હયે. તોતા બાતે તો સમજહતાથા. ફીર બયેઠકર બોલા કે ખુદાએ કરીમ તુમ્હેં વોહ રંજ નદે, દુશમનભી તુમારા યેહ સીતમ ન દેખે. મુજહે વોહ ગમો અલમ હએ કે દુશમનકા દુશમન યેહ સદમએ જાંકાહ ઓર અયેસે સીયાહ રોઝ ન દેખે.

મીર સોઝ.

જો દમ લેતાહું નવશોલા જીગરકા જી જલાતા હએ,
જો ચુપ રહેતા હું તો અંદરહી અંદર જાન ખાતા હએ;
જો કુછ અહેવાલ કહેતાહું તો સુનનેવાલે રોતે હએં.
નહીં કહેતા હું તો કોહે અલમ સીના દબાતા હએ.
જો જંગલમેં નીકલ જાતાહું તો સબ દસ્ત કુકતા હએ,
કભી જો શહેરમેં આતા હું તો ઘર ભુલ જાતા હએ.
પહાડોમેં અગર ફીરતાહું ટુકડે હોકે ઉડતે હએં,
જો દરયાપર કભી જાતાહું સરપર ખાક ઉડતા હએ.

તાઝા તોલ યેહ દેખા હયે, કે એક આશકે સાદીક અપને માશુકસે જુદા ગએર જીન્સોમેં અસીરેબલા હએ. ઉસકે નાંવકે આહસે છાતી સુરાખદાર હએ, અગર ગીરયાહોઝારી, યા તપક ઓર બેકરારી ઉસકી બયાન કરૂં, પથ્થર પાની હોકર બહેજાએ, ફલ્ક મા-બકી છાતી ખીજલસે પારા પારા હો રાહ ચલતે અંજમકો રહમ આએ, જાનેઆલમ યેહ સુનકર ફીર બગેદા, કહા વોહ કઓનથા, જો સરગરતા, ઓર વોહ કઓન હયે જો નાજીન્સમેં ગીરફતાર હુવા? તોતેને ઉનકી દાસ્તાનેગુઝીસ્તા, ઓર મલેકાકા હાલ બયાનકીયા: અંજુમનઆરા મલેકાકા નામ સુનકર શીગુફતા ખાતીર હુઇ; દોનોંને સુરત બદલી. તોતા પહેછાનકર પાંવપર ગીરપડા, શાહઝાદા તોતેકો [illegible]સે લગાકર ખુબ રોયા, કહા અયે હમદમ તુમસે જો હમ [illegible] હવે, કીસ કીસ રંજો મુસીબતમેં મુબતીલા હુયે, જંગલે જંગલે [illegible] બહોત ખરાબ ખસ્તા દરબદર મોહતાજ ફીરે; તુમ ઉસ દીનકે [illegible] આજ ફીરે! ફેર મલેકાકા હાલ પુછા? ઉસને ખત હવાલે [illegible]યા. પહેલે અંજુમનઆરાને ખત આંખોંસે લગાયા, દીલને કરાર પાયા, મજમુંને ઇજ્તીરાબ બદહવાસીકા મતલબ સરનામેસે ખુલા; કે જાને-આલમકી જગા મલેકા; ઓર મલેકાકી જા રકીબા ઇસ્તીયાકે મુલા-કાતમ લીખાથા જાનેઆલમ જબ ખોલતાથા, અસરે શઓક હમઆ-ગોશીસે હરબાર ખત હાથમે લીપટા જાતાથા—

મુઅલ્લીફ.

નામએ શઓકીયા જબ મઓને રકમ ઉસકો કીયા,
સબ જગા મઝમન સબ ઉસમેં મુકરર હોગયા.

આંસુ લીખનેકે વકત જો ખતપર ટપકેથે ધબ્બે, ઓર નશાન ઉસકે દીદએ મુંતઝીર ચસ્મે હએરતઝદાકી તરેહ હર સતરપર ખુલેથે. ઉસ ખતકા મઝમુન યેહ થા—અએ યારે વફાદાર, સાદીકુલઅકરાર ખુદા તુજ્હે સલામત રખે. શરહે ઇસ્તીયાક દાસ્તાને દીરાક કીસ્સા તુલો તવીલ હયે, જીંદગીકા બખેડા કલીલ હએ. અગર હમારી ઝીંદગી મંઝુર હએ જલ્દ આવ ? સુરત દીખાવ, નહીં તો તઅસ્સુફ કરોગે, પસ્તાવગે; આનેમે અગર દેર કી, તો હમને સદમએ હીજરસે તડપકર જાનદી; મટી કે ઢેરપર રોરો ખાક ઉડાવગે—

મુઅલ્લીફ.

શીકલ અપની હમકો દીખલાઓ ખુદાકે વાસતે,
જાન જાતી હયે અજી આઓ ખુદાકે વાસ્તે

રોઝોશબ રંજે જુદાઇસે જાન ખોતે હએ, ઇતના કભી કાહેકો ઝીસીદીન હંસતેથે જયસા અબ બીલકબીલકકર ફુરકતકી રાતોંમે રોતે હએં—

મીર.

બેતાબીએ દીલ કીસે સુનાએં,
યેહ દીદએ તર કીસે દીખાએં.
તુમ્હારી તકરીર હરદમ બરઝબાન હએ.
તરબ્બુરસે બાતેં કીયે ચયેન કહાં હએ.

ઉસતાદ.

યેહ જાનતે તો ન બાતોકી તુજહસે ખો કરતે,
તેરે ખયાલસે પહેરોંહી ગુફતગો કરતે.

મીર.

ઝર યુંહી રહેગી બેકરારી,
તો હોચુકી ઝીંદગી હમારી;
દીલ કોઈ દમમેં ખુન ખુન હોવેગા,
આજ કલમેં જુનુન હોવેગા.

મુઅલ્લીફ.

ઇસમેં બાહે તેરી હીમાલય થી,
તઓકે હસરતમેં અબ વોહ ગરદન હયે.

ઉસતાદ.

ખા લીજે થોડા ઝહેર મંગા ઓર હમ કહીં તુમ ઓર કહીં,
ક્યા લુત્ફ હયે અયેસે જીનેકા હમ ઓર કહીં તુમ ઓર કહીં.

યેહ ખતકા જો મઝમુન પઢા, દોનોંને રોદીયા, ઉસ રાતકો વોહ નાચાર વહાં મુકામ કીયા સુબ્હા હોતેકી સુરત બદલી, કુચકા સરંજામ કીયા. આગે આગે તો રાહબર; પીછે પીછે વોહ દોનોં તેઝપર ઉડતે ચલે.

પહોંચના જાનેઆલમ ઓર અંજુમનઆરાકા તોતે સમેત મલેકા મેહેરનીગારકે પાસ, ફેર મુલાકાત હોના એકદુસરેમેં ફઓજ ભેજના વહાંકે પાદશાહકા, લોગોંકા મીલજાના, પાદશાહકા આના ફેર ગીરફતારી ઓર જાનેઆલમકી સઓર ચશમી.

પીલાદે તુ સાકી મયે લાલા ફામ,
હુવા ચાહતા હયે યેહ કીસ્સા તમામ;
વોહ મએ દેકે હો દુર દીલસે અલમ,
કે હોતે હએં માશુકો આશક બહમ,
જુદાઇકે અય્યામ તયે હોચુકે,
શબે હીજરમેં ખુબસા રોચુકે;
મચાઉં કોઈ દમ ભલા ચહેચહે,
કે રંજે જુદાઇ બહોતશી સહે,
મસલ હયે યેહ મશહુર અયે ઝીશઉર,
કે હયે રેંજકે બાદ રાહત ઝરૂર.

હાકીયાને હીકાયત યું લીખતે હએં, કે વોહ ફરીદએ હફતએ શઓક યાને જાનેઆલમ મએ અંજુમનઆરા તોતેકે સાથ આઠવેં રોઝ મલેકા મેહેરનીગારકે પાસ પહોંચા યહાં જીસ દીનસે તોતા મલેકા મેહેરનીગારસે રૂખસત હુવાથા, ઉસ દીનસે મલેકા દોનોં વક્ત બીલાનાગા ઉસદરખ્તકે તલે જહાં તોતા મીલાથા આકર યેહ કહેતીથી—

મીર સોઝ.

માનીંદે જરસ ફટગઇ છાતી તો ફુગાંસે,
ફરયાદકો પહોંચા ન કોઇ રાહે રવાંસે,

ઇસ તરેહ હરરોઝ માસુકકે મવાફીક વોહ દીલ મલુલ શામકે વક્ત દરખ્તકે નીચે હુઝી વ ગમગીં તોતેકે ઇંતીઝારમેં ખડીથી. જબ દીલે સોખ્તા ઘભરાતા તો જી બહેલાનેકો યેહ ગઝલ પઢતી,—

મુઅલ્લીફ.

આતશે ફુરકતસે સીના જબસે મુંજપર હો ગયા,
જીનકે લખ્તે દીલ મેરા હરએક અખગર હો ગયા.
આફસે અફ્શાએ ઝીલ્લત દમ ન મારા મંએને આહ
વર ન ઝેરે આસમાં કયા કયા ન મુજપર હોગયા.
નઝાતક તો આમદે જાનાંકા ખીચા ઇંતીઝાર.
વોહ ન આયા વાદા અપના યાં બરાબર હોગયા.
કયા ડરાતા હયે હમેં વાઇઝ સુના શોરે નીશોર,
શામ ફુરકત યાં અઝાબે રોઝે મઅેશર હોગયા.
અબ જો હંસતાહું તો હસતે હંસતેભી ગીરતે હયે અરક,
રોતે રોતે આખીરશ રોનેકા ખો ગર હો ગયા.
ફીકર ફેર કીસકો હયે દીવાં જમાં કરનેકી "સુરૂર"
જબકે હો મજમુઅયે, ખાતીરહી અબતર હોગયા,

યકાયક તોતા ઉસ જહાડપર આયા, ફેર મલેકાકો સલામ કીયા વોહ ખુખ હોકે બોલી, કે અયે કાસીદ નેકબખ્ત, જાનેઆલમ ઓર અંજુમનઆરાકા તુને પતા લાયા ? તોતેને કહા અયે મલેકયે આલમ, કદરદાં ખબરદારોંકો ઇન આમો ઇકરામ દેતે હયેં, જબ દોસ્તકા પયે ગામ પુછતેહો તો પહેલે યેહ ઇરશાદ હો, કે અગર પતા બતાઉંગા તો ઉસકા બદલા કયા પાઉંગા? યેહ સુનકે મલેકાકી ગઇહુઇ જાન બદનમેં આઇ, યકીન હુવા કે તોતેને ખબર પાઇ હયે. તબ યેહ શઅેર પઢી—

ઉસતાદ.

પયેગામે દોસ્ત જલ્દ તુ પએગામબર સુના,
ઘબરાકે દમહી જાએ ન મેરા કહીં ઉલટ.

તોતા અરઝ કરને લગા, કે હુઝુરકા ફરમાના બજાહએ, મગર અયેસી બાતકા જલ્દ કહેના બુરા હએ.

ગરઝ તોતા બાતકો બડાતાથા, કભી ખુશ, કભી આઝુરદા કર દેતાથા. મલેકા બેચયેન હુઇ જાતીથી—ઇધિર શાહજાદેસે ઝીયાદા અંજુમનઆરા ધબરાતીથી. ગરઝ ન રહેસકી, સુરત બદલી; જાને-આલમ મુજીરસીમ હોકે મલેકા મેહેરનીગારકે સામને આયા, આપસમેં આશકો માશુક, વ માશુકો આશક ગલે મીલકર, રોએ રોનેકી આવાઝસે મુગલાનીયા લઓંડીયાં જમા હુઇ, જીસકી આંખ ઇન દોનોંપર પડી, તો દઓડકર સદકે હુઇ, ઓર પાંવપર ગીર પડી. ગરઝ હસી ખુશીસે તીનોં ચારોં જને બારાદરીમેં આયે, અંજુમનઆરાસે તમામ સરગુઝસ્ત મલેકાને પુછી ? ઉસને તમામ અહેવાલ અવ્વલસે આખીરતક બયાન કીયા ફેર જાનેઆલમસે હાલ પુછી ? ઉસનેભી તમામ હાલ સુના દીયા. સબ લઓંડીયાં, મુકલાનીયાં, ઉસકી મુસીબતોંકા હાલ સુનકર રોને લગી, તોતા ખુશ હોકર કહેને લગા કે અયે સાહેબો, અબ યેહ કીસ્સા બખેડા છોડો, હંસી ખુશીકા મઝકુર કરો. યાદ રખો યેહ બાત—

જુઝ હસરતો અફસોસ નહીં હાથ કુછ આતા,
અઇઆમે ગુઝીસ્તાકો કભી યાદ ન કીજે.

મલેકા બોલી અએ શીરીં મીકાલ મુબારક કદમે ખીજીરસ્તા ફાલ શાહઝાદેસા અકલકા દુશમન દેખા ન સુના—

સાઝ.

માલુમ હમકો દીલકે સુલુકોસે યેહ હુવા,
નાદાન હયે જો દોસ્ત વોહ દુશમન હયે જાનકા.

ઇસને જીતને મેહેનતો મશકત ઉઠાઇ, અપની બદઅકલીકી સઝા પાઇ ભલા ! આલમે તનહાઇમેં જો કીકા સો કીયા; દો તીન બાર અપને સાથ હમ દોનોંકો ખરાબ, આફતકા મુબતીલા કરચુકાહયે આગે દેખીયે કયા હોતા હયે. ગરઝ દઓરે શરાબ નાચ ગાના શુરૂ હુવા; યેહ ખબર પાદશાહકો પહોંચી, કે યેક મર્દ સાહેબે જમાલ, દુસરી પરી તીમસાલ મલેકાકે પાસ તાઝા વારીદ હુએ હયેં. કહેને લગા અલહમ્દો લીલ્લાહ એક મવજુદથી, દો ઓર આયે. ફેર દોહઝાર સવાર, ઓરે દો સીપાહ સાલાર, તજરૂબાકાર નીગાહબાનીકો ભેજે.

જાનેઆલમને યેહ માજરા સુના. કહા ફજરકો ખુદાહી ચાહીયે, બાદેમુદ્દત યેહ સોહબત હમદીગર મયસ્સર હુઇ સુબ્હો દેખલેંગે! સવાર તો બાગ ઘેરે રહે, યેહ તમામ રાત જલસે કીયે ગએ, જબ સુબ્હો હુઇ. જાનેઆલમ હમ્મામસે ગુસલ કરકે નીકલા; ઉસ તખ્તીસે ઇસમ પઢતા ચલા, બાગકે દરવાઝેપર આયા; જીસકી નીગાહ જાનેઆલમપર પડી ઉસકી બરકતસે આદાબ બજાલાતા, રૂબરૂ હાથ બાંધે આકર ખડા રહેતા. ગરઝ વોહ દો હઝાર સવાર, મએ સીપાહ સાલાર ફરમાબરદાર હુએ—ફેર તો દરવાઝા સીપાહસાલારોંને ખુશીસે ખોલા. યેહ ખબર વહેશતઅસર ઉસ પાદશાહકો પહોંચી, ઉસને ઓરભી સવારો પીયાદે લડાઇકે વાસતે ભેજે વાહભી જબ સામને આયે, હલકયે ગુલામી કાનોંમેં ડાલે, જંગકા ખીઆલ ભુલ ગયે; ફેર તો મશહુર હુવા કે જાદુગર હયે! ગરઝ તમામ ફઓજ આકર જમા હુઇ—ઉસ વકત વહાંકા પાદશાહતએશ ખાકર સવાર હુવા, કહા એક સવાર ઓર કહાં પાંચ હઝાર સવાર! તલવાર ચલી. દસ પાંચ ઝખમી હુયે, કુછ જાનસે મારે ગએ, ઓર ફઓજને પાદશાહકો જાનસે તો ન મારા. મગર કમંદમેં ફંસાલીયા, ઓર જાનેઆલમકે હવાલે કીયા, શાહઝાદએ આલી હઓલસા ખઓફે ખુદાસે મીસલે બેદ કાંપા, ઓર ફરમાયા અલ્લાહ વોહ વકત કીસીકો ન દીખાએ. જો દોસ્ત દુશમન હોજાએ, યેહ ઇરશાદકર ઉસ પાદશાહસે બગલગીર હુવા. બરાબર બીઠાયા. કતલસે હાથ ઉઠાયા. વોહ બેચાર નાદીમ વ પશેમાન, સર દર ગરેબાન, ઘુટનેપર ગરદન જહુકા ખામોશ બયેઠરહા. શાહઝાદેને કહા મુસાફીરકશી સીફતે શાહીસે બઇદ હએ, હમ તુમ્હારે મેહમાન થે દાવતકે બદલે અદાવત કી, અલ્લાહકો યેહ બાત પસંદ નહુઇ; ઇબર તકા તમાશા દીખાયા, યેહ સલતનત આપકો મુબારક! બંદા કમર બાંધે ચલનેકો તઇયાર હએ. ઇસ લડાઇકા કીસ્સા ફસાના હો જાયેગા આજ યા કલ યેહ મુસાફીર રવાના હોજાએગા—

પાદશાહ જાનેઆલમકી ફસાહતો બલાગત, ઓર યેહ સએર ચશમી દેખકર હયેરાન હુવા, કે દુશમનકો ગીરફતાર કીયા, ફેર મુલક બખ્સ દીયા. શર જહુકાકર બોલા, બખુદાએ ઇઝઝો વજલ લાયકે હુકુમત, કાબીલે સલતનત આપહીકી ઝાત હએ! જાનેઆલમને કહા, આપ યેહ અપની તારીફ કરતે હએ! વગર ના મએં ઉસકો ખુબ જાનતાહું. અલકીસ્સા વોહ શરમીંદા હોકર રૂખસત હુવા, ફઓજકો

સુલહ જો સાબીત હુઇ અપને પાદશાહકે હમરાહ ચલી; જબ પાદશાહ અપને મહેલમેં પહોંચા, ફેર મકાનપર આ બહોત તઇયારીસે દાવત કી, ઓર ઉઝરે તકસીરપર બખશીસકા ઉમીદવાર હુવા. શહેરમેં યેહ ચરચા હુવા, શહેરવાલે મુસ્તાક હો ગોલકે ગોલ આને લગે; રોઝ બાગકે સામને મેલા હોતાથા ઉસીવક્ત શાહઝાદા અકેલા હોતા થા. ફેર જાસુસ શુતરસવાર, હરકારે લશકારે જાનેઆલમકી તલાશમેં પાદશાહને રવાના કીએ. ચાલીસ મંઝીલપર લશકર મીલા; જાનેઆલમકી જુદાઇસે કીસીમેં જાન નથી. ફરમાને મોહરી દેખકર જાનેતાઝા પાઇ, જાનેઆલમકી મોહર આંખોંસે લગાઇ, રાત દીન કુચ કરતે પચીસ દીનમેં ફઓજ દાખીલ હુઇ. શાહઝાદા લશકરકો દેખકર ખુશ હુવા, મલાલ ભુલા, અરકાને સલતનતને મુલાકેમત હાસીલ કી, સબને નઝરદી. મવાશીક કદરો મંઝીલત ખલઅત, ઓર ઇનઆમ ખાસો આમકા મરહમત હુવા, ઓર રઇયત તમામ તવંગર હોગઇ, ગરીબકા નામ નરહા દો મહીને અએશો અશરતમેં રહે, ફેર વહાંસે કુચ કીએ.

જાનેઆલમકે લશકરકી ફતાહ હોના, ફેર વહાંસે રવાના હોના, જંગલમેં જાડેકી શીદ્દત સોહ બતે શરાબકે નશેમેં ખીયાલાતે ફાસીદ આનાં, કજબહસી બાહમકી, ફેર; ડેર તોતેકા સમુજહાના શાહઝાદેકા પચતાના.

જબ જાનેઆલમ વહાંસે રવાના હુવા, એક રોઝ એક જંગલમેં ગુઝર હુવા, ઉસ જંગલમેં ઇતની સરદીથી, ગોયા કે ઝમીનસે આસમાનતક બરફ બરદીથી. પરીંદ, ઓર ચરીંદ અપને અપને આશયાંનો ઓર કાશાનોમેં જમે હુએ બએઠે, ભુખ, ઓર પ્યાસકે સદમે ઉઠાતેથે, ધુપ ખાને બાહેર ન આતેથે. ગરઝ જાનેઆલમને હુકુમ કીયા, કે આજ હમારા ખેમાઇસી જંગલમેં ઇસ્તાદાહો ! ફરમાબરદારોંને તમામ સામાન એઓશો નીશાતકા હુકમકે મવાશીક તયાર કીયા; મલેકા, ઓર અંજુમનઆરા, ઓર વોહ તોતા, ઇન તીનોંમેં દઓરે શરાબ ચલા. જબ દઓરે આફતાબ માહજબીનોંમે ચમકા, આલમે સુરૂરમેં ખીઆલ જાનેઆલમકો નઝદીકો દુરકા આયા; દીલમેં સોચા કે ઇતની દેરતક

મલેકા ઓર અંજુમનઆરાસે હમસે ફુરકત ગએરોંસે ફુરકત ગ... ?
રંડીકા એતીબાર કયા હુએ ? ગેહ કઓમ કદીમસે ગે... .
મલેકા, ઓર અંજુમનઆરાસે જાનેઆલમકી ત... ,
તોતા દીલકા હાલ જાનતાથા, સમજહા જાનેઆલમ... ।
મડ ગઇ, કરીબ વોહ જુદાઇકા વકત આયા, ચાહતા ... ન
એએસી બાતચીત શુરૂ હો, ઓર જીસકા અંજામ યેહ ... મ
અરહમ કરે, બાતકો કાટ તબીઅતકો ઉચાટ. તોતા કહેને લગા શાહ
ઝાહેનશા ઇસ કએરીયતસે હરામ હુએ, કે ઇસકી તરકામેં અકલકો
ખલલ હુએ, ખયાલે બદ આતે હુએં, એહસાન ભુલજાતે હુએં; ફકત
ભુમાને એજા, ઓર ખીયાલ, ઓર વોહભી નશેકે હાલકા; ઉસપર ઉક
ખીદમતકા ભુલજાના, રૂખી સુરત બનાના. ફરરન બીગડજાના આદમી-
યતસે બઇદ હુએ, એક સાઅત ઇધર મુખાતીબ હો ? ઇસ મુદતે મુફારે
કતમેં અજબ તમાસે દેખે, અફસાને અપને બેગાનેકે યાદ કીએ હુએ,
અગર કાન દેકર બગઓર સુનયે તો યે ખયાલાતે ફાસીદ દુર હોં !
જાનેઆલમને કહા, એએસી બાત ઇસ વકત ઝુરૂર હુઓ, જલદ કહે ?

તોતેકા બયાન કરના બની ઇસરાઇલકે પાદશાહકા કીસ્સા, કાઝીકા ભાવજપર ફરેફતા હોના, દીનો ઇમાન ખોના, ફેર સંગસાર કરના અવરતકા ભટકના, ફેર ઉસી શહેરમેં આના.

તોતેને કહા, જનાબ ઇમામે જાફર સાદીકસે નકલ હુએ, કે બની ઇસરાઇલમેં એક પાદશાહ થા. વોહ બડા નેકતીનત, સખી, પરહેઝગાર આબીદથા. ઉસકી પાદશાહતમેં દો ભાઇ થે, એક તો શહેરકા કાઝી, દુસરા મુફતી; બઝાહીર મર્દે, મુસલમાન સાહેબે ઇમાનથે. મુફતીકી બીબી નેહાયત હસીનથી. ઇત્તેફાકન મુફતીકો પાદશાહને કહીં સે ચાર મંઝીલ ભેજા વોહ રૂખસતકે વકત અપની અવરતકો ભાઇકો સોંપ ગયા. કાઝી કભી કભી ખબરકો ઉસ અવરતકે પાસ જાતાથા, ચરહા ઇસી વાસ્તે ખુબ હોતા હુયે, જીતના દુનયાકા કીસ્સા બખેડા હુએ, આંખોસેં દેખા સુના હુઓ. વોહ તો બદરજએ હસીનથી, કાઝીકી આંખ ઉસ અવરતપર (યાને ભાવજપર) પડી, દેખતેહી ફરેફતા હોગયા ચંદરોઝમેં તબીયત ઉસ કાઝીકી ઉસ અવરતકે રીશકમે બહોત બી-

ગઈ ગઈ, બલકે દીવાના હોગયાં મગર વોહ અવરત જયેસી ખુબસુરતથી, ઉસસે ઝીયાદ અસમતો સીરત રખતીથી, અએસા હુસ્ન હુસ્ને ઈત્તેફાકમેં હોતા હએ એક રોજ કાઝીને ઉસસે સવાલે વીસાલ કીયા. ઉસને ઈસ અમરે બદસે બહોત ઈનકાર કર ખુશામદકા કુછ ન ખીયાલ કીયા. કાઝી સમજહા કે યેહ રાઝી ન હુઈ ઓર ન હોગી, ઈસસે કાઝીકો દો અંદેશે હુએ, એક તો મહરૂમીએ વીસાલ દુસરી વોહ રાઝ ઝાહીર હોનેકા ખીયાલ કાઝીને ઘબરાકરપ દિશાહસે અરઝ કી. કે મેરા ભાઈ જાનેકે વક્ત અપની જોરૂ મુજહે સોંપગયાથા, ઉસ શાહેશાને ઉસકી ગએબત ઝીના કીયા મુજહે સુબુતે કામીલ હુવા, પાદસાહને કાઝીકો બડા પરેહેઝગાર મરદે મુશરરા સમજહ ઉસીકો ઈખતીઆર દીયા. ઉસ હરામઝાદે કાઝીને અપની ભાવજકો તનહા લેજાકર સમજહાયા કે અબતક ખયેર હએ, મુજહસે રાઝી હો? નહીં તો બડા શર હોગા; તેરા ઝરર હોગા, કોલપર જબર ઈખતીઆર કરૂંગા, તુજહે સંગસાર કરૂંગા! વોહ અવરત બડી હીમતવાલીથી કાઝીકે બોલનેસે ન ડરી, મરનેપર રાઝી હુઈ. ઉસ કમબખ્ત શહવત પરસ્તને શહેર બાહીરકે લેજા ઉસકો સંગસાગર કીયા; ખલ્કે ખુદા, સબ દેખકર લરઝાં અપને અપને ઘર ફીરો વહાં હાફીઝે હકીકીને ઉસ નેકબખ્ત અવરતકો બચાલીયા બીલકુલ ઈઝા નહુઈ ખ્વાહીશે બેજામેં અએસાહી હોજાતાહએ, અકલપર પથ્થર પડજાતે હએં રાતકો વોહ અવરત પથ્થર સરકા, એક તરફ નંગે પાંવ રવાના હુઈ જંગલમેં એક વીરાનાથા મર્દે ખુદાપરસ્ત બસ્તીકો છોડ અહેલે દુનયાસે મુંહ મોડ જંગલ બસાયાથા, યેહ જબ વહાં પહોંચી ઉસ હક પરસ્તને ઈસકી ગરીબુલવતનીપર રહમ ખાયા લડકા ઉસકા બહોત છોટાથા ઉસકી ખબરદારીકો અપને પાસ રખા. ઉસ હુકપરસ્તકે એક ગુલામ બડા તુંતફુએ હરામથા રંડી જવાન દેખકર આશક હોગયા બહોત ચાપલુસકીપર વોહ નેકબખ્ત અવરત ઢબપર નચઢા તબ ઉસ હરામઝાદેને ઉસ હકપરસ્તકે લડકેકો ઝુબ્હ કર તોહમત ઉસ અવરતપર ડાલા અવલાદકી મુહબ્બત મશહુર હએ? અમીર હો યા ફકીર ઈસમે મજબુર હએ. ઉસ વીરાનીકો બહોત રંજ હુવા લેકીન વોહ બડાસા બીરો શાકીરથા, અબતરસે કુછ નકહા, ઓર બીસ દીનાર રાસ્તેકે ખુર્ચકો દેખકર રૂખસત કીયાવોહ બેચારી મુસીબતકી મારી ફેર ચલ નીકલી એક શહેરમેં વારીદ હુઈ બાઝારમેં શોરો ગુલ બરપાથા ઓર એક શખ્શકો ઝંઝીરમેં ફસાદેખા ખીંચતે ખીંચતે લોગ લીએજાતેથે

અવરતને પુછા ઇસસે કઓનસા ગુનાહ હુવા જો અએસી આફતસે મુબતીલા હયે ? લોગોંને કહા યેહ બીસ દીનારકા કરઝદાર હએ, કરઝ અદા કરનેકી તાકત નહીં ઉસકે બદલે યહાંકે સરદારને સુલીકા હુકમ દીયા હએ અવરતકો રહમ આયા વોહી વીરાનીકે દીનાર દેકર કએદસે ઉસ ગીરફતારકો છુડાયા વોર મકરાદ બદ બાતીને અંધારથી રંડી જો ખુબસુરત દેખી જી ભર ભર આયા કહા મએં તેરે હમરાહ રહુંગા ખીદમત ગુઝારી કરૂંગા, ઇસ હીલેસે સાથ હુવા કુછ દુર શહેરસે નીકલીથી રાહમેં દરયા મીલા, યેહ મુદતસે નહાઇ નથી; કપડેબી મએલે હોગએ એક તરફ લીબાસ ધોકર ન્હારહીથી; નાગહાં કીસીતરફસે દો જહાઝ વહાં આએ; અહેલે જહાઝને દેખા, કે અવરત બડી ખુબસુરત હએ, ઉસી હરામઝાદેસે હાલ પુછા. કહા યેહ કઓન હએ ઉસ હરામઝાદેને અપની લઓંડી બતાયા, મોલ તોલ દરમીયાન આયા ગરઝ કે દોસો રૂપએમેં ઉસ અવરતકો બેચકર કીસી બહાનેસે જહાઝપર ચઢાદીયા, રૂપએ લેકર ચલ નીકલા. વોહ દો સવદાગરથે દોનોં ઇસ અવરતપર માઇલ હુએ, દોનોંમેં ફસાદ હોનેલગા, ફેર યેહ સુલાહા ઠેરી કે અભીતો યેહ અવરત માલદે જહાઝપર રહે જબ અસબાબ બીકચુકે ઉસવકત અવરત જીસકો કુબુલ કરે વોહ લેવે; ગરઝ જહગડા મીટાયા, ઉસે માલકે જહાઝપર બીઠાયા, એકરોઝ આંધી ચલી તુફાન આયા; જીસજહાઝપર સવદાગરથે વોહતો ડુબગયા, માલકા જહાઝ ઓર યેહ નેકબખ્ત અવરત સલામત રહી. થોડે દીનોંમે વોહ જહાઝ ઉસ શહેરમેં આયા, જહાંસે યેહ અવરત સંગાગર લેકર નીકલતીથી

વહાંકે પાદશાહકા દો કલેમે યેહ સુનએ કે જીસ શખ્સને ઉસકો બેચાથા, વોહ બખશી હુવા, ઓર રીસનીકા ગુલામ કીસમતકી યા વરીસે વઝીર હોગયા, ઓર મુફતી સાહેબ તરસે ધીરકર મુફત જોરૂકો અલમમેં મુબતીલાથે. જીસદીન જહાઝ ઉસ શહેરમેં પહોંચા તો વહાકે પયગમ્બરકો હુકમે ઇલાહી આયા કે હમારા એક ખાસ બંદા જહાઝપર આયા હએ, યહાંકા પાદશાહ, વઝીર, બખશી ઓર કાઝી વ મુફતીકો લેકર ઉસકે પાસ જાવે ઓર ઇસ સાલ જો જો ગુનાહ ઇન સબસે હુએહેં. રૂબરૂ ઉસકે બયાન કરેં; જો વોહ ખતા મુઆફ કરે તો હમબી દરગુઝરે, વગરના બલાએ આસમાની, આહવે નાગહાની ઇસ ઝમીનપર નાઝીલ કરૂંગા, પયગમ્બરને પાદશાહસે કહા, વોહ સબકો સાથ લેકર જહાઝપર આયા, અવરત પરદા છોડકર આ બયેઠ તક-

રીર શુરૂહુઇ; પહેલે બાદશાહને કહા મએં સીયાહકાર, સરસે પાવતક કા ગુનાહગાર ગુનહોંકા પુતલાહું. મગર યેહ ગુનાહ તાઝા હુવાહએ કે એક કાઝીકે કહેનેસે મુફતીકી જોરૂકો બેતહેકીકાત સંગસાર કરકે મારડાલનેકા હુકમ દીયા અવરત બોલી કે તુજહે બખશે. ફેર મુફતી ને કહા તુજહે જોરૂકી તરફસે ગુમાન હએ. હસને કહા તુ અભી ચુપ રહે અએહમક. ફેર કાઝીને બયાન કીયા કે મુજહે બદવલત નફસે અમ્મારા, યેહ હરકત નાકારા હુઇ, કે બેજુર્મો ખતા એક બેગુનાહકો સંગસાર કીયા હસને કહા અલ્લાહ તેરી મગફીરત કરે બાદ ઉસકે વઝીરઝાદા તીરાનીકા ગુલામ આય નદામતસે સર જહુકાલીયા. ફેર કહા બંદેસે બડા ગુનાહ હુવા કે મેરે માલીકકા લડકા મારકર સાહેબે અસમતકા કુસુર ઠએરાયા વોહ બોલી ગફુરરહીમ તુજહપર રહમ કરે જબ બખશી આયા. વોહ બેચનેકા માજરા ઝબાનપર લાયા. વોહ અવરત બોલી કે તુ બડા ગુનાહગાર હએ, ખુદા તુજહે ન બખશે ગા. ફેર વોહ અવરત પરદા ઉઠાકર બાહીર આઇ, મુફતીસે કહા તુને મુજહ પહેછાની યેહ સબ કીસ્સા મેરી અસમતકા ફસાના હએ. આ જતક ખુદાકી દીફઝો ઇનાયતસે ઇઝઝતો આબરૂ બચી અબ તેરી ઉમ્મીદવારહું યેહ માલે મતા તુ અપને ખરચમેં લા મએં તનહા ગોશેમેં બએઠકર ઇબાદત કરૂં, ઉસી શગલમેં મરૂં. વોહ માજરા દેખકર હાઝરીને સોહબત, નાઝરીને જલસા થરરાએ, પાદશાહ સલામત ખુશીસે ઘર આએ વોહ અવરત તો હુજરા બના ખુદાકી ઇબાદતમેં મશગુલ હુઇ તોતા યેહ કીસ્સા તમામ કરકે બોલા કે જાનેઆલમ જો લોગ સાબીત કદમ હએ ઉનકા હરવકત અલ્લાહ યાર હએ હમેશ ઉનકા બેડા પાર હએ—

ફેરદ.

ન હર ઝન ઝનસ્ત વ ન હર મર્દ મર્દ,

ખુદા પંજ અંગુસ્ત યકસાં નકર્દ.

યેહ નકલ સુનકર શાહઝાદેકા નશા ઉતરગયા. દોનોંકી મશકત ઓર ઇઝા ઉઠાની, ખાના વીરાની યાદ આઇ ખઓફે ખુદાસે માનીંદ બેદકે કાંપા, નદામતસે ઉઝર કીયા, કે હાલતે નશેમેં જહક મારા, કુસુરહુવા; ફેર હંસી ખુસી વહાંસે કુચ કીયા.

વતન પહોંચના શાહઝાદએ જાનેઆલમકા ઝીયારતે વાલીદએન ઓર નોકર્ચોંક માહેતીલઅતકી તોતેસે મલેકા ઓર અંજુમનઆરાકા દિલ બહેલાના ફેર વઝીરઝાદેકા કતલ હોના સલતનત તરક કરના ફીરોઝબખતકા.

ચલ એએ તવસને ખામો મંઝીલ રસાં,
કે અબ ઘર પહોંચતા હુએ યેહ કારવાં,
ફીરા ઘરકો શાહઝાદએ ખુશ સીયર,
જહમકડેકા આલમ બહોત કરેરોફર
વોહ ઇસ તરેહ પહોંચા વતનકી તરફ,
બહાર આએ જએસી ચમનકી તરફ.
બડી ફીકર રહેતીથી હર સુબહોશામ,
હુઇ ફઝલે હકસેકહાની તમામ,
વોહ બીછડે તો સબ હોગએ એકજા,
હુએ અપને મતલુબસે હમ જુદા
રહી શરહ જોરે ફલક ના તમામ,
સુરૂરે હુઝી તવસને ખામા થામ.

ગરઝ કે શાહઝાદએ જાનેઆલમ મંઝીલ તએકર સહી સલામત જાનકો પહોંચા, દો કોસ શહેરસે બાહીર ખેમા બરપા હુવા, લશકરે ઝફર સએકર ઉતરા યેહ ખબર "ફરહતઆબાદ" મે ઘર ઘર ઝાહીર હુઇ. કે કોઇ ગનીમ ફઓજે અઝીમ લેકર વારીદ હુવા, શહેરકા યેહ નકશાથા. જીસ રોઝસે જાનેઆલમ ઘર છોડકર દરબદર હુવાથા વીરાના પડાથા, ઓર પાદશાહકાભી બહોત બુરા હાલ હોગયાથા ન તખત કી ખબર ન સલતનતસે સરોકાર ન મુલકસે ન દરબારસે ગરઝ દીવાનાવાર બા દીલે બેકરાર મહેલમેં પડા રહેતાથા ઓર શાહઝાદેકી માંભી અહોલનાક બેચએનથી, કોઇ સાઅત કરાર ન પાતીથી, ગરઝ અરકાને સલતનત, ઓર વઝીરોંને બડી કોશીશસે દરપરદા રીયાસતકા નામ સંભાલેથે. જબ લશકર દાખીલ હોનેકા નામ સુના વઝીરે આઝમકો જાનેઆલમકે પાસ હાલ દરયાફત કરનેકો ભેજા બસકે શાહઝાદેકો મુફારેકતકો બહોત ઝમાના ગુઝરાથા ઉસકે સવા સામાને જાહે

હશમ. લશકર બેશુમાર દેખકર વઝીર ઘબરાયા અપને શાહજાદેકા વહમો ગુમાન નઆયા દસ્તબાંધે અરઝકી કીબલએ આલમ, ગરદીશે ફલકમેં વારીસે તખ્ત સલતનત મહાંકા યહાંકા યકાયેક ગુમ હોગયા. પાદશાહ ઉસકે ફીરાકમેં ગોશા નશીન. ઓર બેઝાર હોગયા હએ મરનેકી ઉમ્મીદ કરતાહએ બાદ સલામકે હુઝુરકો યેહ પગામ દીયા હએ, કે અગર ખ્વાહીશે તખ્ત તમન્નાએ તાજ મંઝુરહએ બીસમી-લ્લાહ. કલ નહીં આજ હએં મંએ જીનેસે સખ્ત બેઝારહું, લેકીન મરનેકા કીસે ઇખતીઆર હએ:—

શએર.

મરનેકા મએ તો રાઝીહું, મઓતકો મઓત આગઇ,
ઝીંદગી અબ ગલે પડી ઉસકી કયા દવા કરૂં.

જાનેઆલમને સુનકર રોદીયા, વઝીરકો ગલેસે લગાયા; ખીલઅતે ફાખીરા ઇનાયત કીયા. ફેર કહા અફસોસ ? તુમને ગોદકે પાલે થેડો અરસેમેં ભુલાં દાલે બાદ આદાબો કુરનીશ અરઝ કરના કે બદવલત ઉલફતે પદરી, વ નાસીર દુઆસે સહરીએ ખાનાઝાદ સહી સલામત કદમબોસીસે મુશરરફ હુવા ઉસવક્ત વઝીરને પહેછાના, કદમોપર ગીરા ફેર સર ઉઠાકર બેઇજાઝત ભાગા, ઓર બાદશાહકી ખીદમતમેં હાઝીર રહો કહા મુબારકહો ! જાનેઆલમ શાહઝાદા રવનક અફઝા ઇસ શહેરકા હુવા. ઇસ ગુફતગોમેં વઝીરથા, કે જાનેઆલમ તનહાદાખીલ હુવા મહેલમેં મહશરકા કયામ હુવા, રોના પીટના મચા, રંડોંકા ઇઝદેહામ હુવા માંબાપને જાનેઆલમકો ગલેસે લગાએ, જાનેઆલકી માને અંજુમનઆરાકો, ઓર મલેકાકો દેખી, બહોતસા પ્યાર કીયા, ગરઝ તમામ શહેરમેં ઇધર ઉધર ખુશી હુઇ, શાદીયાને બજે દુસરે દીન મલેકા ઓર અંજુમન આરાને શાહ ફીરોઝબખ્તસે અરઝ કી, કે હુઝુરકી ઇજાઝત હો તો શાહજાદેકી મહેલસરાએ કદીમમેં હમ જાએં માહે તીલઅતસે મુલાકાત કર આએ ! પાદશાહને ફરમાયા વોહ અવરત બદબખ્ત બડી મુંહકી ફટકાર હએ. ઉસે શરમીંદા કરનેસે કયા હુસુલ હએ ! મીયાં મીઠુંભી હાઝીરથે બોલે એક નીગાહ મુલાકાત કરનેમેં કયા હોગા, ચલયે ! પાદશાહ ચુપ હો રહા શાહઝાદીયાને સવારી તલબકી પહેલે તોતા પેશકદમી કર માહેતીલઅત કો સલામ કીયા, ઉસને સર જહુકા લીયા, યકાયક સવારીયાં આપહોંચી, ઉસવક્ત વોહ બેચારી ખુફતકી હારી ઉઠી, ઇસ્તીકબાલ કીયા દોનોંને ગલેસે

જમાયા મસનદપર જા બએઠી મલેકા મેહેરનીગાર બડી ખુશ તકરીરથી બોલી કે હમારી જાનીબ, ઓર ગુમાન નહાના હમ હરહાલમેં શફીક તુમહારે હએંજે તોતા અંજુમનઆરાકે સામને આયા ઓર માહતીલઅતસે કહા હઝરત સલામત ઝબાને મુબારકસે ફરમાત કે આજ સચ્ચા કઓાન હએ. જહુઠકે મુંહમે કયાહએ ઓરતો કયાં કહું આપકી કજબહસીકે બાયસં જાનેઆલકે હાથ યેહ લોગ મેહેરે જમી માહે સીમા આએ, ગોર્બતના ચકકર હુવા મેરે સબબસે આપકો નદામત હુઇ જહુઠેકે મુંહમેથી શકર હુવા અંજુમનઆરા તો સીધી ભેલીથી તોતેપર ખફા હુઇ ફરમાયાં દીવાને કયા એહુદા બકતાં હએ ફેર માહતીલઅત સે કહા સુનો મેરી જાન યેહ જાનવર બેશઉર અકલસે દુર હયેવાનીયતસે મજબુર હયે દુનયાકા કારખાના ફસાના હએ. હુસનપર ગુરૂર બેજાહએ.

આખીરકાર દોનોંને માહતીલઅતકો શીરીં ઝબાની ઓર અપની ખુશ બયાનીસે શીગુફતા ખાતીર કીયા. દોચાર ઘડી હસી ખુશી રહી મગર તોતા નોક ચોક છેડછાડ કીએગયા—ફેર મલેકા ઓર અંજુમનઆરા માહતીલઅતસે રૂખસત હુઇ એક રોઝ જાનેઆલને તમામ રઇતકો શહેરપનાહકે દરવાઝેપર બુલાયા ઓર વોહ બકરીકા બચ્ચા તમામ લોગોંકો દીખાયા. નમકહરામીયાં ઉસકી;જલાદસે ઉસકે મારનેકા હુકમ કીયા ઓર જાનેઆલમ દવલતસરાકી રાહલી ઉસીરોઝ પાદશાહને બેટેકો તાઝો તખત દેદીયા, ખુદ ગોશએ તનહાઇ લીયા, ઓર રાતદીન ઇબાદમેં મશગુલ રહેતાથા.

જાનેઆલમ હરરોઝ તખતપર જલવા અફરોઝ હો અદલો ઇનસાફ કરતા, સબબે પરી પએકરોંમે બસર કરતાથા, યેહ આદિલ સખી બહાદુર તમામ દુનયામેં મશહુર હુવા, ઓર હરેકકી ઝબાનપર યગાના રહા બાત બાકી રહી નહીં તો દઓર દઓરામેં કીસકા દઓર રહા કારકા ઝમાના રહા જીસ તરેહ જાનેઆલમકે મતલબ બીરે ઉસી તરેહ કુલ આલમકી મુરાદ અલ્લાહ બર લાવે.

તમામ શુદ

મનોહર નવીન નવલકથાઓ.

રા. નારાયણ વિસનજી ઠકરકૃત રસિક નવલકથાઓ.

આજકાલનું હિંદુસ્તાન અથવા પ્રાણહારક મૃગજળ ભા. ૧-૨—ચાલુ સમયમાં ચાલતા નિંદ્ય સુધારા. ગાડીવાડીના વૈભવ ખાતર ગમે એવા શ્રીમંત પતિ મેળવવાની લાલસા, શ્રીમંતોનાં મૃત્યુ સમયે થતાં વીલનાં કલ્પનામાં પણ ન આવે એવા બનાવોથી ભરપૂર નવલકથા. પ્રણયદર્શન, વિકાર અને વિવેક, સુધામાં હલાહલ, શરીફ બદમાશોની ટોળી સત્યનિષ્ઠા, સાહસ, ભયંકર પ્રપંચજાળ નિસાચરોનો, ગૃહપ્રવેશ, ગુલાબની પ્રેમપત્રિકા. વગેરે પ્રકરણો વાંચતાં તમે જુની આંખોએ નવીન તમાશો જ જોઇ શકશો. પૃષ્ઠ સંખ્યા લગભગ ૩૨૦, દરેક ભાગમાં ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો બન્ને ભાગનું પાકું રૂપેરી પૂઠું; છતાં કિંમત દરેકની ૧-૮-૦ કુલ રૂ. ૩)

ભયંકર ભદ્ર અથવા કેવળ ૨૪ વર્ષના ક્ષણભંગુર સંસાર માટે—આ સંસારના ક્ષણભંગુર ભોગવિલાસની લાલસાથી મહત્વકાંક્ષાના પ્રવાહમાં તણાઇને ક્ષુદ્ર માનવી પિશાચના દાસત્વને સ્વીકારીને આ જગતમાં કેવાં કમકમાટી ઉપજાવનારાં કુકૃત્યો કરે છે, અને જ્યારે પિશાચની નરકગર્તામાં પડવાનો પ્રસંગ તેમનાં નેત્રો સમક્ષ આવીને ઉભો રહે છે તે સમયે તેમની કેવી દયાજનક દુર્દશા થઇ જાય છે એનું જો તાદૃશ્ય શાબ્દિક ચિત્ર જોવું હોય તો તે કેવળ આ અદ્ભુત નવલકથામાં જ દેખાશે. મ્હોટી સાઇઝનાં પૃષ્ઠ ૩૦૦, રૂપેરી નામ તથા પાંચ સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રોવાળી આ નવલકથાની કિં. માત્ર રૂ. ૨) છે. પો. ખર્ચ.

નાદિરનો દોરદમામ અથવા બાહુબળનું પરિણામ—સ્વર્ગવાસી અમૃત કેશવ નાયક તથા વિદ્યમાન ઠક્કુર નારાયણ વિસનજી કૃત. એક સાધારણ સિપાહી તરીકે ઇરાનના બાદશાહના સૈન્યમાં દાખલ થઇ ધીમે ધીમે આગળ વધી અંતે છળપ્રપંચ તથા અદ્વિતીય બાહુબળથી ઇરાનના બાદશાહ બની બેઠેલો અને ત્યાર પછી હિન્દુસ્તાનમાં આવી દિલ્હીમાં 'કત્લેઆમ' ચલાવી દિલ્હીની મૂગલિયાત 'શહેનશાહના' પાયાને હમ્મેશને માટે ઢીલો કરી જનાર. નાદિરશાહનું જીવનચરિત્ર આ ગ્રંથમાં એટલું અને એવું ઉત્તમતાથી વર્ણવાયું છે કે જાણે એક ઉત્કૃષ્ટ નવલકથા વાંચતા હોઇએ તેવો જ ભાસ થાય છે. કીંમત રૂ. ૨-૮-૦

મારી ભયંકર સંસારયાત્રા અથવા એક નિરાધાર અબળાનો આર્તનાદ ! આ સામાજિક નવલકથામાં સંસાર વ્યવહારમાં પ્રચલિત થતા પડેલા કેટલાક વિષયોનું એવી શાસ્ત્રીય દૃષ્ટિથી અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે, જેમાંથી ઘણું શીખવાનું મળી શકે તેમ છે. બાળવિધવાની હિન્દુ સમાજમાં કેવી શોચનીય સ્થિતિ છે, લગ્ન કોને કહેવાય છે, પુનર્લગ્નની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે થઇ છે, જ્ઞાતિ હિત કેવી રીતે સાધી શકાય તથા જ્ઞાતિના સડાઓને કેવી રીતે દૂર કરી શકાય આદિ અનેક ઉપયોગી વિષયોની ચર્ચા આ નવલકથામાં ઘણી રસિકતાથી કરેલી છે. પૃષ્ઠ સંખ્યા લગભગ ૩૫૦, પાકું રૂપેરી પુઠું; છતાં મૂલ્ય માત્ર રૂ. ૨–૮–૦

રા. ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહકૃત રસિક નવલકથાઓ.

લતા અને લલિતા ભાગ ૧–૨–૩–૪–લતા અને લલિતા એ બ્હેનો હોવા છતાં જૂદા જૂદા રંગઢંગમાં અને જૂદા જૂદા સ્વભાવની માતાઓના સહવાસમાં ઉછરવાથી તેમનામાં જે ફરક જોવામાં આવે છે તેનું દિગ્દર્શન આ નવલકથામાં કરી શકાય છે. અંગ્રેજ કુમારિકાના પ્રેમદર્શનથી હિંદુ છોકરી ઉપર કેવી અસર થાય છે કેળવાયેલા પુત્રને ચોક્કસ કુમારિકા સાથે પરણવાની ફરજ પાડનાર પિતા તેનું કેવું માઠું પરિણામ મેળવે છે અને રાજવંશીઓમાં કેવી કેવી ભિન્ન ભિન્ન પ્રકૃતિઓ જોવામાં આવે છે એનો ઉત્તમ ચિતાર આપેલો છે. વાર્તાનો દરેક ભાગ અત્યંત રસિક છે અને ચારે ભાગોમાં સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો આપવામાં આવ્યાં છે. સુંદર છાપ, ઉંચા કાગળ, પાકું રૂપેરી સુશોભિત પુઠું, દરેક ભાગનાં પૃષ્ઠ ૨૦૦. કિંમત દરેક ભાગની ૧–૦–૦ મુજબ રૂ. ૪–૦–૦

કાશ્મીર અને કેસરી (બીજી આવૃત્તિ)–રણજીતસિંહને અફઘાનો સાથે ઘણીવાર ઝપાઝપી થઇ હતી અને કાશ્મીર પ્રાન્તને માટે તો ચાર વાર સવારીઓ લઇ જવી પડી હતી. જેમાં છેલ્લી સવારીમાં વિજય પ્રાપ્ત થયો હતો, અને તે વિજય એટલો તો દૃઢ હતો કે પુનઃ અફઘાનો રણજીતસિંહના જીવનકાળપર્યંત કાશ્મીર સામે ઉંચું માથું કરીને જોઇ શક્યા નહોતા. આ વાર્તાનું એક પછી એક પ્રકરણ વાંચવાને વાંચકની મનોવૃત્તિ ઉત્કંઠાની જાય તેમ છે. પૃષ્ઠ ૨૫૦ પાકું પુઠું કીં. રૂ. ૧–૦–૦.

...કરીનો ઉમેદવાર સચિત્ર સાંસારિક નવલકથા. અંગ્રેજી ભણેલો એક ગરીબ યુવક નોકરીની શોધમાં ફાંફાં મારતાં જે અસફળતામાં પડે છે અને જુદા જુદા સ્વભાવમાં શેઠ શેઠાણીઓના સહવાસમાં આવીને અનેક લાલસા, ધર્મભ્રષ્ટતા વગેરેની વચ્ચે આવી પડતાં અટવાયા કરે છે તેનુ આ ચિત્ર અત્યંત બોધક અને રસીક છે. મુલ્ય રૂ. ૧.

પિશાચ મંદિર ભાગ ૧–૨—આ નવલકથા એટલી તો હૃદયગ્રાહી અને ચમત્કારિક છે કે પૃષ્ઠે પૃષ્ઠે જીજ્ઞાસારસની જાણે કે સરિતાજ વહેતી હોય એવો સહજ ભાસ થયો છે. વળી ગુજરાતી વાંચકોને વાંચવામાં વિશેષ સરળતા પડે એ માટે પ્રયોજકે મુળ અંગ્રેજી વસ્તુસંકલનાને ઘણી કુશળતાથી ગુજરાતીમાં ઉતારી છે; આમ હોવાથી વાંચના બિલકુલ કંટાળો ઉપજવાનો ભય છેજ નહિ. અરણ્યમાં અત્યાચાર, કિલ્લાનો ગુપ્ત ભેદ, ભયાનક યંત્ર, કેદમાં સપડાયેલી કુમારિકા, શ્વેત આકૃતિ, ચક્રયંત્રવાળું ભોંયરૂં, પ્રેમમંદિર કે પિશાચમંદિર ? વગેરે પ્રકરણો વાંચતાં આહાર નિદ્રાનું સર્વથા વિસ્મરણ થઇ જાય તેમ છે. આ નવલકથાના દરેક ભાગમાં ફોટો ઝીંન્કોનાં પાંચ પાંચ મનોહર ચિત્રો આપેલાં છે. બન્ને ભાગ જુદા બાંધેલા છે. પાકું પૂઠું, બન્ને ભાગ પૃષ્ટ ૬૦૦ છતાં કિમ્મત દરેક ભાગની રૂ. ૨) મુજબ કુલ રૂ. ૪.

ભાગ્યચક્રનો મહામંત્ર—આ સચિત્ર નવલકથામાં એક કેળવાયેલી બાળા પ્રભાવતી અને તેનાં અવિવાહિત પતિ સુમિત્રનો કૌમારઅવસ્થામાં પરસ્પર પ્રેમ છે; પરંતુ ભાગ્યચક્ર વિલક્ષણ હોવાથી એ બાળાના પિતાનું એકાએક ખૂન થાય છે. એ સંબંધમાં અનેક ઘટનાઓ આ નવલકથામાં દર્શાવેલી છે પૃષ્ઠ ૪૦૦ મુલ્ય રૂ. ૧–૮–૦.

મધુર મધુરી અથવા ...ી મોહિની—અલબેલી મુંબાઇની આકર્ષણીય મોહિનીનું દિગ્દર્શન કરી તેમનાં કામબાણની વિલાસી યુવકો ઉપર કેવી રામબાણ અસર થાય છે, અને પરનારીના પ્યારથી તેમની કેવી પાયમાલી તેમજ આનાખરાબી થાય છે, એક આદર્શ આર્ય અબળાનું શું કર્તવ્ય છે, વફાદાર મનુષ્ય આત્મત્યાગનું ઉત્તમ દ્રષ્ટાન્ત કેવી રીતે દર્શાવે છે વગેરે રસમય અને ચમત્કારિક બનાવો ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો, સચિત્ર કિંમત રૂ. ૧–૮–૦

શા. વ્રજલાલ જાદવજી ઠક્કરકૃત રસિક નવલકથાઓ.

કંગાલ કેદી અથવા સ્નેહ-બંધન—ભાગ ૧-૨ આ નવલ-કથામાં સુખદુઃખના પડછાયા, સ્વામી સ્નેહજ્યોતિનું આદર્શ સાધુ-જીવન અને દૈવી પરોપકાર, હતભાગ્ય રંગનાથની સ્થિતિનું અને જીવ-નનું કલ્પના પણ ન કરી શકાય એવું અસંભવ પરિવર્તન, પોલિસ અમલદારોની નિષ્ઠુરતા, સંપત્તિનો સદુપયોગ, નિરાધાર સ્નેહલતાના જીવનનો અકાળે આવેલો શોચનીય અંત, શાન્તિલતાના કષ્ટની પરિ-સીમા, અપૂર્વ વાત્સલ્ય સ્નેહ, કૃષ્ણલાલનાં કુટિલ કારસ્થાન, શ્રીમં-તોની શઠતા અને વિલાસપ્રિયતા, આદિ અનેકવિધ આકર્ષણીય ઘટ-નાઓથી પરિપૂર્ણ. દરેક ભાગમાં ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો, ચીકણા સફેદ કાગળ, બન્ને ભાગનું પાકું રૂપેરી પૂઠું; કીંમત ભાગ ૧ લો રૂ. ૧-૧૨-૦ ભાગ ૨ જો ૨-૦-૦

દગાબાજ દુનિયા— આ નવલકથાની વસ્તુસંકલના એવી તો અદ્ભુત, પરંતુ સંભવિત છે કે, પ્રત્યેક પૃષ્ઠે વાંચકની જીજ્ઞાસા વૃદ્ધિંગત થાય તેમ છે પત્નીનું ગૂમ થવું, રેલ્વે ટ્રેનમાં સંન્યાસીના મૃતદેહનું તણાઈ આવવું, સાધ્વી સતી નિર્મળાનો દૈવી અને આદર્શ સ્વામીસ્નેહ, સંન્યાસીના જીવનનું ગુપ્ત રહસ્ય પાપનો પશ્ચાતાપ, સંતાનસ્નેહ, લોકચર્ચા અથવા ગામડાનું ગેઝેટ, પ્રચંડ નિરાશા, ચોરને પોટલે ધુળની ધુળ આદિ અનેક રસિક, ચમત્કારિક અને બોધક વિષયોથી ભરપૂર, ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફીક ચિત્રો, પાકું પૂઠું રૂ. ૧-૮-૦

ભાગ્યદેવીની ભયંકરતા!— અથવા આદર્શ વિધવા—

આ નવલકથા એક સર્વોત્તમ બંગાળી નવલકથાનો અનુવાદ છે. આ નવલકથા સમસ્ત હિન્દુસ્તાનમાં એટલી બધી લોકપ્રિય થઈ પડી છે કે, તેનું અંગ્રેજી, હિન્દુસ્તાની, વગેરે ભાષામાં પણ ભાષાંતર થયું છે. **ભાગ્યદેવીની ભયંકરતાથી** એક કંગાલ દીનદરિદ્ર કુટુંબને કેટલું બધું દુઃખ વેઠવું પડે છે તેના આ નવલકથામાં ઘણા જ કરૂણાજનક ચિતાર આપવામાં આવ્યા છે. ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફીક ચિત્રો, કીંમત રૂ. ૧-૪-૦

પિશાચિની કે પ્રેમદા ?— ભૂતપ્રેતના ભયંકર ઉપદ્રવના લીધે ઉપજતું ભ્રમમૂલક દુઃખ, મહામાયાનું જળમાં ડૂબી જવાથી નિપજેલું મૃત્યુ સુંદરી લીલાવતીની બિમારી, પ્રેમની હરિફાઈ, યુવકનો આત્મસંયમ, વિધવાની વિરહવેદના, ધડથી જૂદું થઇ ગયેલું મસ્તક, મશાનભૂમિમાં પિશાચોનું પાપમંડળ, સંન્યાસીનું અદ્ભુત શિક્ષણ, વિદેશીનીના જીવનનો ભેદ, પ્રણયનિરાશા, માયાજાળ, પાપનો પસ્તાવો. સોબતની અસર વગેરે વિવિધ વિષયોથી પરિપૂર્ણ, સંયમનું માહાત્મ્ય અને સુખ નિહાળવું હોય તો આ નવલકથા અવશ્ય વાંચો. મુ. ૧—૮—૦

મૃગલોચની અથવા માયા પ્રાબલ્ય (સંપાદકઃ— રા. પ્ર૦ જા૦ ઠક્કર.) ભાગ ૧—૨—૩—૪ આ નવલકથા વાર્તા પ્રિય વાંચકોને એક વખત વાંચવાની અમે ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ. શુદ્ધ સ્નેહનું સ્વરૂપ સમજવું હોય, વફાદાર દોસ્તની દિલોજાન દોસ્તીનું દર્શન કરવું હોય, વેશધારીઓના કલ્પનામાં પણ ન ઉપજી શકે એવા અવનવા ચમત્કારોથી પરિચિત થવું હોય, વીરપુરુષોની વીરતા જોવી હોય તો આ નવલકથા અવશ્ય વાંચજો પ્રેમક પ્રેમિકાની વિયોગવ્યથાનો હૃદયવિદારક ચિતાર વાંચતાં તમે અશ્રુજળને અટકાવી શકશો નહિ. પ્રેમ, વિરહ, મિલન ચમત્કાર, કર્તવ્યનિષ્ઠા, દેશદાઝ, દેશભક્તિ વગેરે સઘળું આ નવલકથામાં છે. આજેજ મંગાવો. દરેક ભાગનું મુલ્ય રૂ. ૧—૮—૦ કુલ રૂ. ૬—૦—૦ પાકું રૂપેરી પૂઠું.

મુરાદેવી—અથવા મૌર્યવંશના અભ્યુદયનો આરંભ—ભાગ ૧—૨—૩. આ પુસ્તકમાં મગધદેશના રાજકર્તાઓનો સંપૂર્ણ હેવાલ આપવા ઉપરાંત, નંદવંશનો નાશ કરીનેમહા બુદ્ધિમાન અને કૌટિલ્ય વિદ્યાવિશારદ ચાણક્યદેવે મૌર્યવંશની સ્થાપના શી રીતે કરી ચંદ્રગુપ્તને રાજ્યાધિકાર અપાવવા માટે મલયપુરની રાજનંદિની મંદાકિનીએ કેવા કેવા યત્નો કર્યા હતા, મિત્રધર્મ બજાવવા માટે પહાડી રાજા સમરકેતુએ કેવી દક્ષતા દર્શાવી હતી, ચાણક્યે પોતાના અપમાનનો બદલો લેવા માટે ભયંકર પ્રતિજ્ઞા ધારણ કરીને 'બ્રહ્મજળથી બ્રહ્માંડ પણ ડોલી શકે છે' એ સૂત્રને સિદ્ધ કરવા માટે શા શા ભયંકર ઉપાયો યોજ્યા હતા તે સર્વ વિષયોનું ઘણીજ સરળતાથી આ નવલકથા માં વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. કી. રૂ. ૫—૦—૦.

રાજનૈતિક ષડ્યંત્ર અથવા મરૂભુમીની મોહિની

રણશુરા રાજપૂતોના ઈતિહાસને અનુસરીને આ નવલકથા લખવામાં આવી છે કોટામાં જે સમયે જાલીમસિંહ રાજપ્રતિનિધિ હતો તે સમયે તેણે પોતાનો અધિકાર વંશાનુક્રમિક ચાલુ રાખવા માટે કેવો ભગીરથ પ્રયત્ન કર્યો હતો, સુચતુર અંગ્રેજોએ જાલીમસિંહ સાથે સ્નેહસંબંધ રાખી પોતાનું પ્રાબલ્ય કેવી રીતે પ્રતિષ્ઠિત કર્યું હતું, ઝાલોરરાજનન્દિની અલકાસુંદરીને મેળવવા માટે જેશલમીરરાજનન્દન ગજસિંહે કેવાં ભયંકર સાહસિક કાર્યો કર્યા હતાં, જાલિમસિંહનો પુત્ર ગરધનદાસ કેવી રીતે પોતાના પ્રણય પ્રતિસ્પર્ધીના હાથે અકાળે આલોકનો ત્યાગ કરી ગયો હતો, સ્વાધીનતા મેળવવા માટે કોટાના રાજકુમારોએ કેટલું બધું કષ્ટ ઉઠાવ્યું હતું આદિ અનેક વિધ મનોમુગ્ધકર, વિસ્મયકર અને ચિત્તહર ઘટનાઓથી પરિપૂર્ણ પણ મુલ્ય રૂ. ૧–૪–૦ વી. પી. પોસ્ટેજ જાદું.

મનોહારિણી માયા— આ નવલકથાની વસ્તુસંકલના એટલી બધી રસિક

મનોરંજક અને કરૂણજનક છે કે એક વખત પુસ્તક વાંચવા માટે હાથમાં લીધા પછી પડતું મુકવાનું મન થશે નહિ એક ત્રિભુવનમોહિની બાળિકાના પ્રેમના બે પ્રતિસ્પર્ધી યુવકો એક બીજાની વિરૂદ્ધ કેવાં પ્રાણહારક ષડયંત્રો રચે છે, દુરાચારી અધમ મનુષ્યો પોતાની સત્તાનો દુરુપયોગ કરી અંતે કેવા પસ્તાય છે વગેરે આકર્ષણીય ઘટનાઓનું દર્શન કરવું હોય તો આ નવલકથા અવશ્ય વાંચો. છતાં મુલ્ય માત્ર રૂ. ૧–૮–૦ આજે જ મંગાવો.

મધુ–માલતી— આ સામાજિક નવલકથામાં સામાજીક વિષયોનું ઘણું રસિક આલેખન કરેલું

છે. સ્વતંત્રતા અને સુધારાના બાહ્યાડંબરથી એક બાળિકા સંસારમાં અધર્માચરણ આચરી કેવી સ્વેચ્છાચારી બની જાય છે, ધર્મશૂન્ય કેળવણીનું કેવું અનિષ્ટકારક પરિણામ આવે છે, એક સુશિક્ષિતા સ્વધર્મપરાયણ બાળિકા પોતાના જીવનની સાર્થકતા કેવી રીતે કરે છે. તેનું ચિત્ર આ નવલકથામાં આલેખવામાં આવ્યું છે. કીં. રૂ. ૧॥.

રણઘેલા રજપૂતો અને સતીઓનું શુરાતન—

ભાગ ૧–૨ જો. આ નવલકથા એટલી બધી આકર્ષક અને રસિક છે કે માત્ર એકજ વર્ષમાં તેની બીજી આવૃત્તિ થઇ છે. રજપૂતોની વીરતા, ધીરતા, અને કર્ત્તવ્ય પરાયણતાને માટે આ વાર્તા ઉત્તમ છે. દરેક ભાગની રૂ. ૧॥। મુજબ કુલ રૂ. ૩॥.

શા ત્ર્યંબકલાલ જીવરાજ જોશીકૃત રસિક નવલકથાઓ

કુમળાદેવી—આ નવલકથામાં ભારતીય વીર રાજપૂત જાતિનાં પ્રબળ પરાક્રમો, પ્રેમ, વિરહ, સંયોગ વિયોગ વગેરેના વિવિધ પ્રસંગો. સ્વદેશભક્તિનું માહાત્મ્ય, મોહની માયાજાળ, આત્મોત્સર્ગ વગેરેનું ઉત્તમ પ્રકારે આલેખન કરવામાં આવ્યું છે. સંસારને સ્વર્ગીય તથા સુખમય બનાવવા માટે આ નવલકથા એક વખત આપના કુટુંબમાં અવસ્ય વંચાવો. ઇતિહાસના જ્ઞાન સાથે આનંદ મેળવવો હોય, રણશૂરા રાજપૂતોની સ્વદેશભક્તિનું દર્શન કરવું હોય, માયાજાળમાં ફસાવાથી ભોગવવા પડતાં દુઃખને જોવું હોય, પાપીઓના પાપનું ભીષણ પરિણામ નિરખવું હોય તો આ નવલકથા આજેજ મંગાવીને વાંચો. મુલ્ય માત્ર રૂ. ૧—૮—૦.

તારાસુંદરી અથવા સમરેન્દ્રની સમશીર—આ એક ઐતિહાસિક નવલકથા છે. આર્ય બાળાઓની ધાર્મિકતા તથા કઠોરમાં કઠોર સંજોગોમાં પણ તેમના પતિવ્રતના રક્ષણની કુશળતા જોવી હોય, આદર્શ સંન્યાસીઓના સંસાર ત્યાગનાં ઉજ્જવલ દૃષ્ટાંત જોવાં હોય તો અદ્‌ભુત રસથી ભરેલી, વીર શૃંગાર અને કરુણરસથી છલકાતી આ મનોહર નવલકથા જરૂર વાંચજો. જગતમાં જાલિમ મનુષ્યો જુલ્મ કરી ધર્મનો કેવી રીતે નાશ કરે છે. સમરેન્દ્રની શૂરી સમશીર કેવી રશ્મિ દર્શાવે છે, વગેરે વાંચવાથી અવશ્ય આનંદ થશે કીંમત રૂ. ૨–૪–૦.

સંસાર કે નરકાગાર ?—આજકાલના કહેવાતા સુધારકોનું આંતર્જીવન શોચનીય છે, જ્ઞાનશૂન્ય વિધવાઓ ધર્મશિક્ષણના અભાવે સ્વધર્મનો ત્યાગ કરી કેવી રીતે પાપિષ્ઠા થાય છે, ખરાબ સોબતથી કેવું ભીષણ દુઃખ ભોગવવું પડે છે, વેસ્યાવિલાસથી અંતે કેવી પાયમાલી, અને ખાનાખરાબી થાય છે; સહધર્મિણીનો ત્યાગ કરી

પરદારામાં પ્રીતિ રાખનાર યુવકોની કેવી દુર્દશા થાય છે, એનો આબેહુબ ચિતાર આ નવલકથામાં ચિતરવામાં આવ્યો છે. પૃષ્ઠ સંખ્યા લગભગ ૨૫૦, છતાં કિમ્મત રૂ. ૧-૪-૦.

સંસાર સંગ્રામ—સોના જેવા સંસારને ધુળમાં મેળવી દેનાર પિશાચિની પ્રેમદાઓ કેવાં કેવાં અરરથાન અને કાળાં કામ કરે છે, ધર્મપરાયણા સાધ્વી સતીઓ સંકટના પહાડો તૂટી પડવા છતાં કેવી અડગ અને અચલ રીતે પતિભક્તિમાં લીન રહે છે, સ્વાર્થસાધુ સગાં વ્હાલાંઓ પોતાના સ્વાર્થને પૂર્ણ કરવા માટે કેવી દગાબાજીઓ રચે છે, કામાંધજનો પોતાની કામતૃષ્ણાને પૂર્ણ કરવાના ઉદેશથી સતી સાધ્વી લલનાઓને કેટલી બધી પીડિત બનાવે છે. આદિ સર્વ વિષયો આ નવલકથામાં દર્શાવવામાં આવ્યા છે. પાકું પુઠું. કિમત રૂ. ૧-૮-૦.

પરાક્રમની પતાકા—જાપાને વર્તમાન સમયમાં શી શી ઉન્નતિ કરી છે અને તેનું સત્ય કારણ શું છે તે દર્શાવવા ઉપરાંત આ નવલકથામાં જાપાનના પ્રિન્સે લંડન શહેરના ભર્યા બઝારમાં તથા ચાલતી સ્પેશીયલમાં અમેરિકાના એલચીઓ તરફ આવતા જાસૂસોનાં ભેદી ખુન શી રીતે કર્યા તથા તેનો પત્તો છેવટ સુધી શા કારણથી ન મળ્યો; યુરોપની રાજનૈતિ જોવામાં તેણે કેવી દક્ષતા દર્શાવી હતી આદિ સર્વ વિષયો આ નવલકથામાં આપવામાં આવ્યાં છે. મ્હોટી સાઇઝનાં પૃષ્ઠ ૩૪૦ પાકું પુઠું, રૂપેરી નામ અને મુલ્ય રૂ. ૨-૦-૦.

ભવાનીનો ભોગ અથવા રજપૂતોનો રણો-માદ-પ્રેમની પ્રતિસ્પર્ધામાં બે વીર બાળકો પોતાનાં પ્રાણની આહુતિ આપવાને પણ તૈયાર થઇ જાય છે. વીર અને ધર્મપરાયણ રાજપૂતો પ્રતિજ્ઞાને માટે પોતાના જીવપર આવીને તલ્વારની બાજી ખેલે છે, પવિત્ર હૃદયા રાજપૂત બાળાઓ વીરતાનેજ વરનારી હોય છે, પણ રૂપમાં મોહાંધ નથી થતી આદિ સર્વ બનાવો વાંચતાં પૂર્વ સમયના રાજપૂતોના ગૌરવનું સ્મરણ થઇ આવે છે અને આંખોમાંથી ચોધારાં આંસુ વહેવા માંડે છે. પૃષ્ઠ ૨૫૦ પાકું રૂપેરી પુઠું હોવા છતાં મુલ્ય રૂ. ૧-૪-૦.

ગેબીખૂન—ખૂન, મારામારી અને ભેદી મામલાઓથી ભરેલી આ નવલકથા વાંચવાથી રૂંવેરૂંવાં ઉભાં થઇ આવે છે. ખરો ખૂની કોણ છે અને ખૂનનો આરોપ કોનાપર આવીપડે છે એ પરિણામ કેવું વિકટ આવે છે. [illegible] એક પછી એક એવા બી બનાવો બનતા જાય છે કે જેની આ ખબર સુધી કોઇને કશી ખબર પણ પડતી નથી. છેવટે ચાલાક ડિટેક્ટીવ બધા મામલાઓની બરાબર તપાસ કરી ઘણીજ ખૂબીની સાથે સઘળા ભેદોનો ભંડો ફોડી ખરાખી નીને પકડી કાઢે છે અને કોઇની કલ્પનામાં પણ ન આવે એવી અદ્ભુત બહાદુરી બતાવે છે. કિં. ૧–૧૨–૦.

ભેદી ખજાનો—ડિટેકટીવોની ચાલાકી, ભેદમાંથી ભેદ પકડી પાડવાની દિલને હેરત પમાડનારી બહાદુરી, ચોરોની ચતુરાઇ. અબળાઓની અજાયબી ભરેલી ભૂસથાપ ખનડાવનારી બાહોશી વાંચતાં દિલ કમકમી ઉઠે છે. ખૂનપર ખૂન, જાસૂસપર જાસૂસ અને ચોરના પણ ચોર એવા એટલા બધા ભેદી બનાવો આ પુસ્તકમાં આબેહુબ રીતે લખેલા છે કે, ખૂની કોણ છે? ચોર કોણ છે અને જાસૂસ કોણ છે, એ ઠેઠ આખર સુધી સમજાતું જ નથી. અરે એનો વિચાર પણ મનમાં આપી શકતો નથી. પાકું પુઠું પૃષ્ઠ ૪૦૦ કિં. રૂ. ૨–૪–૦.

રાજા દેવીદાસ અથવા **રમણીની રણભુમિ**—ક્ષણભંગુર સંસારની માયામાં લુબ્ધ થઇને મનુષ્ય એવાં કેવાં કુકર્મો કરે છે. જાતિ ધર્મ નીતિ અને કુળનું સન્માન ગુમાવીને પરધર્મમાં પ્રવેશ કરી પોતાની જાતિનો વિધ્વંશ કરવામાં કેવી કારમી કુટિલતા દર્શાવે છે, જગત જે નારીજાતિને અબળા કહીને બોલાવે છે, તે અબળા રણમાં મદોન્મત થઇ શત્રુઓનો સંહાર કરવામાં કેવી દક્ષતા દેખાડે છે, રણશૂરા રજપૂતો રણભૂમિમાં ઝંપલાવી કેવી રીતે કેસરીયાં કરી તૂટી પડે છે, પાપીઓના પાપનું કેવું ભીષણ પરિણામ આવે છે, અમીનાની દુર્દાન્ત દુષ્ટતા, ઇસ્લામની કૂરતા, ધર્મભ્રષ્ટતા, ક્ષત્રીઓ અને પઠાણોની પ્રચંડ જાદવાસ્થળી, મારામારી અને હૃદયદ્રાવક ખૂનરેજી, સુલ્તાનની ભયાનક દુષ્ટતા, ઉમાનો અપૂર્વ આત્મત્યાગ, નરાધમ નવાબની નાલાયકી, હિન્દુઓનાં મંદિરોને તોડનાર દુષ્ટ યવનોનાં કુકૃત્યો. દેવતા અને દાનવોના ભીષણ રણસંગ્રામ, દેવી અને દાનવીની ભયાનક સમતોલના, ગુપ્ત ભેદ ભરમો, ભયંકર આમિનીના ભયંકર કાર-

સ્થાનો, સતી સાધ્વીની શુરવીરતા અને બહાદુર બહારવટીઆઓની બહાદુરીવાળા પ્રસંગોથી આ વાર્તાનું પાનેપાનું ભરેલું છે. મુલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

સ્વર્ગમાં શયતાન—ઉપરથી મહાત્મા જેવા દેખાતા અને સંસારમાં સાધુ દેખાતા; પરંતુ હૃદયમાં હળાહળ ભરી રહેતા પુરુષો પોતાના ઉપર ઉપકારો કરનારનું પણ કેવું ભયંકર અનિષ્ટ કરે છે, દ્રવ્યલોભથી કેટલીક વખત મનુષ્ય પિશાચનું સ્વરૂપ ધારણ કરી કેવાં પૈશાચિક અને રૂંવાં ખડાં કરે એવાં નિષ્ઠુર કાર્યો કરે છે, ખોટાં મૃત્યુપત્ર કેવી રીતે તૈયાર થાય છે વગેરે અનેક રસિક, ચમત્કારિક, અને આકર્ષક ઘટનાઓથી ભરપૂર નવલકથા સ્વર્ગમાં શયતાન અવશ્ય વાંચો. મુલ્ય રૂ. ૧-૪-૦

બાગે શયતાન અથવા તલવારનું તુફાન—આ નવલકથામાં હિન્દમાં ઇ. સ. ૧૮૫૭ માં થએલા ભયંકર પ્રાણુહારક બળવાનો તાદૃશ્ય ચિતાર ચિત્રરેલો હોઇ, તે ઉપરાંત નાના-સાહેબ અને તાતીઆ ટોપીની અનેક ગુપ્ત બાબતોને પણ પ્રકાશિત કરવામાં આવી છે. નાના સાહેબની જાલિમ અને હૃદયભેદક નિષ્ઠુરતા તાતીઆ ટોપીનું કલ્પનામાં પણ ન આવી શકે એવું અદ્દભુત ચાતુર્ય, ડિટેકટીવ રામપાળસિંહની કાર્યકુશળતા, ફ્રાન્સ દેશના મેકેયર નામના એક શયતાન લૂંટારાનાં ભીષણ કાવત્રાં, આદિ વિષયો વાંચતાં ચક્ષુઓમાંથી અશ્રુજળની વૃષ્ટિ થાય તેમ છે. કિમ્મત રૂ. ૨-૦-૦.

રાક્ષસોની રતિક્રીડા અથવા પિશાચોની પાપલીલા-માયાવી માનિનીના ભયંકર ભેદો, લુચ્ચાઓની લુચ્ચાઇઓ, તિલસ્માતી મકાનોમાં થતાં કારસ્થાનો, એક આર્ય લલનાની આદર્શ શૂરવીરતા, ધર્મપરાયણતા અને પોતાના પતિને પિશાચોના જાળમાંથી મુક્ત કરવાની અજબ યુક્તિઓ વગેરે વાંચીને ખરેખર તબિયત ખુશ થયા વિના રહેતી નથી. શૃંગાર અને હાસ્ય રસ પણ તેટલોજ કુટી કુટીને ભરવામાં આવ્યો છે કે જે વાંચતાં દિલ આનંદથી ઉભરાય છે અને મનનો બધો શોક દૂર થાય છે પૃષ્ઠ ૪૦૦ પાકું પુઠું મુલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

સંતપ્ત શયતાન અથવા કામાંધનાં કાળાંકામ—કામથી અંધ થએલાં મનુષ્યો આ જગતમાં કયું ભીષણ કાર્ય નથી કરી શકતા! જગતને ઠગવા માટે ધર્મ-

નિર્દેતને સ્થાપી પાપનો પ્રચાર કરનારા, મુખમાં રામ બગલમાં છુરી લઇ ફરનારા, હાથમાં માળા ગળામાં વિષની જ્વાળાને છૂપાવી રાખનારા, સત્યનો આડંબર ધારી કેવળ અસત્યનો જ વિસ્તાર કરનારા અને પોતાના દગાથી નિરપરાધી, [illegible] અને ભોળી માણસોનાં ગળાં રેંસનારા આ પૃથ્વીપર અનેક મનુષ્યનામધારી પિશાચો પડેલા છે અને તેવા જ એક મહેષ્ય પિશાચ તથા માનવી પિશાચિકાનું આ નવલકથામાં એક ચિત્ર આલેખવામાં આવ્યું છે. પૃષ્ઠ ૪૦૦ મૂલ્ય ૧—૧૨—૦

અઠંગ ઉઠાવગીર અસંખ્ય ભેદ ભરમોથી ભરપુર નવલકથા—ઉઠાવગીરોના અદ્ભુત અડ્ડા, તરકટી ટોળીનાં ભયંકર કારસ્થાન, ચાલાક ચોરોની તાલબાજીઓ વગેરે એવા એવા બનાવો [illegible] છે કે, ભલભલા જાસૂસો પણ ચક્કર ખાઇને સપડાઇ જાય છે, પ્રેમ ઘેલા પ્રેમલાઓની કેવી બરબાદી થાય છે, શયતાનો પણ શયતાનોના રાપાટામાં સપડાવા છતાં કેવી થાપ આપી દે છે વગેરે એટલા બધા અજાયબી ભરેલા બનાવોથી આ વાર્તા ભરેલી છે કે જે ખ્યાલ પણ કરાવી શકાતો નથી. દરેક વાર્તાના શોખિનને અમે આ વાર્તા વાંચવાની ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ. પાકું પુઠું પૃષ્ઠ ૪૦૦ મૂલ્ય ૨—૪—૦

કલંદરની કટાર અથવા સંસાર ખાંડાની ધાર—નીચ અને શયતાન દોસ્તો કેવી દગાબાજીથી પોતાના દોસ્તનો ઘાત અથવા ખૂન કરે છે, સ્વાર્થને વખતે તેમનાં હૃદયકેવાં પાષાણ જેવાં બની જાય છે તથા અંતે એવા દુરાત્માઓની કેવી દુર્દશા થાય છે, કોમળ હૃદયની કામિનીઓના પ્રેમ માટે કેટલાં બધાં સાહસો વેઠીને જીવનનું બળિદાન આપવાની તૈયાર કરીને અન્ય પુરૂષોના પ્રેમને સંપાદન કરે છે, તથા તે ઉપરાંત મહાત્માઓના ચમત્કાર, પિશાચોની પાપલીલા, પિતાએ પિશાચનું સ્વરૂપ ધારીને કન્યાને ભોંયમાં દટાવવી, દીવાનની દુષ્ટતા, પાપીનો ભયંકર જુલમ, જાસૂસોની બહાદુરી, શયતાની ચકર, ભોંયરામાંનાં ભેદ કરેલાં કુકર્મો, છુપી કટારીનું પરાક્રમ આદિ સર્વ વિષયો વાંચતાં આ સંસાર એ ખાંડાની ધાર જ છે એવો સર્વને ભાસ થયા વિના રહેશે નહી. મોટી સાઇઝનાં પૃષ્ઠ ૩૪૦ પાકું પુઠું મુલ્ય ૨—૦—૦

શયતાનસદન કિંવા પાપપતન

અશાન્તિમાં નાંખી આપનારી, સંકટમાં સહાયભૂત થનારી અને

આપત્તિમાંથી મુક્તિનો ઉપાય બતાવનારી આ નવલકથાની પ્રત્યેક ઘટના અદ્દભુત રસથી ભરેલી છે. ચોરી, ખૂન, મારામારીના આમલાઓ, શયતાનોનાં હૃદયવિદારક કાર્યો કપટી-દગાબાજ અને દુરાચારીઓનાં દુષ્કર્મો, પિશાચિની પ્રમદાઓની પ્રેમજ્વાળા. પ્રણયભક્તિ વગેરે સર્વ ઘટનાઓ એટલી બધી આકર્ષક અને અજાયબી ભરેલી છે કે, જે વાંચતાં આંખમાંથી આંસુની ધારાઓ વહ્યા વિના રહેશે. મુલ્ય રૂ. ૨—૦—૦

કિશોરસિંહ અથવા દુ:ખનો પહાડ!

આ હૃદયરંજની નવલકથામાં પ્રેમીજનોના પ્રેમમાર્ગમાં આવી પડતાં અત્યંત અસહ્ય સંકટો, રાજદરબારનાં ભેદ ભરેલાં ભોપાળાં, અદ્દભુત આકૃતિના વારંવાર દેખાતા અવનવા ચમત્કારો, લૂંટારાઓની હૃદયને કંપાવનારી લૂટફાટો-બહાદુરીઓ, દીરની અજાયબી ભરેલી ચાલાકીઓ, કિશોરસિંહનો કારાગૃહવાસ, રાજકુમાર વરૂણસિંહનું અદ્દભુત રીતે ગુમ થવું, એ બદલ કિશોરસિંહપર તેના ખુનનો આરોપ મુકી તેને ફાંસીના લાકડાપર લટકાવવો, અંતરિક્ષ મદદથી તેમાંથી એકાએક તેનો બચાવ થવો, ભેદી રાજતનયનું ભેદી જીવન, એ ભેદી જીવનનાં ભેદ ભરેલાં કામો, નિર્દોષપર તુટી પડતા દુઃખના પહાડો, ખૂનખ્વાર લડાઈઓ, રાજ્યના ભયંકર વિગ્રહો, નીતિ અને અનીતિનાં યુદ્ધો વગેરે ઘણા ઘણા રોમાંચકારક બનાવોથી આ વાર્તા ભરપુર છે. મુલ્ય રૂ. ૨—૪—૦

કરૂણાકુમારી અથવા આદર્શ અંગના—આ નવલકથાની વસ્તુ સંકલના અજયથી ઘણા સમય પુર્વેના એક મહાન રાજ્યના ઇતિહાસના આધારે યોજવામાં આવી છે.

વૃદ્ધ વારાંગનાનો વિનોદ, કામપરાયણ કામિનીની કુટિલતા, ધર્મભ્રષ્ટ માનવના દાનવતુલ્ય હૃદયભેદક કુકૃત્યો પાપિણીના પ્રપંચજાળ આદિ અનેક પ્રસંગો આલેખવા ઉપરાંત, વીરપુરુષોનાં ભયંકર યુદ્ધો રક્તની સરિતાઓ, પ્રચંડ પરાક્રમી યોદ્ધાનાં પરાક્રમો, સતી નારીઓની શીલતા, કરુણાકુમારીના કોમળ હૃદયની કરુણ કથા, ધર્મમાં ધ્રુવ સમાન દૃઢતા, પ્રેમમાં પરમ સ્થિરતા, યુદ્ધમાં અપૂર્વ વીરતા, કર્મમાં કઠોરતા અને કરુણતા આદિ સર્વ વિષયો વાંચવાથી રૂંવે રૂંવાં ઉભાં થઇ આવે છે. મુલ્ય રૂ. ૨—૮—૦

સત્યેન્દ્રપ્રસાદ સાંકળેશ્વર મહેતાકૃત પુસ્તકો.

કાળરાત્રિનું ખૂની ખંજર—ભાગ ૧-૨ જો નવલકથામાં ધર્મ નીતિ, સત્ય અને સ્વદેશપ્રીતિ વગેરેનો અસરકારક ઉપદેશ આપેલો છે. રામનગરની જુલ્મી નિષ્ઠુર પિશાચિની રાણી કાળરાત્રિના પાપકાર્યોની કથા વાંચતાં વાંચતાં રોમાંચ ખડાં થવા સિવાય રહેશે નહિ. છતાં બન્ને ભાગની કિમ્મત રૂ. ૩-૮-૦.

તરૂણ તપસ્વિની ભાગ ૧-૨ જો—સાધુના વેશમાં ફરતાં શયતાનો કેવી પ્રપંચજાળ પાથરી ભોળાં મનુષ્યોને ભરમાવે છે તેનો આબેહુબ ચીતાર વાંચતાં વાંચકોને અનહદ આનંદ સાથે અમૂલું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા સિવાય રહેશે નહિ. તે ઉપરાંત ભોળા હૃદયના શ્રીમંત યુવકોની ખરાબ સોબતથી કેવી પાયમાલી થાય છે, વફાદાર મિત્રો કેવા હોય છે, સતી સાધ્વી પત્ની કવી હોય છે, પરોપકાર કેવી રીતે કરી શકાય છે એ વિગેરે હકીકતથી ભરપૂર. પ્રથમ ભાગમાં ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો આપવામાં આવેલાં છે. બન્ને ભાગની કિંમત રૂ. ૩—૧૨—૦.

કુસુમકાન્ત—અથવા સંસાર શેત્રંજ—આધુનિક સમાજમાં સુધારાના નામે કેવો ભયંકર સડો ચાલી રહ્યો છે, ભદ્રનામ ધારક શયતાનો કેવાં કાળાં કામો કરે છે, સ્વદેશનું હિત ચહાનારા તરૂણ પુરૂષો કેવી રીતે દેશનું કલ્યાણ કરે છે. સતી સાધ્વી સ્ત્રીઓ સતીત્વને કેવી રીતે નિભાવે છે, આદિ સર્વ વિષયોનું ઉજ્જવલ ચિત્ર આ વાર્તામાં આલેખવામાં આવ્યું છે. પાકું પૂઠું. મુલ્ય. ૧-૧૨-૦.

ઝેરી જમાનો—આ રસદાયક મનોહર નવલકથામાં પૈસાના પૂજારી શયતાનો દ્રવ્ય સંપાદન કરવાને કેવી પાપમય પ્રપંચજાળ કરી ગરીબોને તૃણવત ગણી તેમની ગરદનો પર છરીઓ ફેરવે છે, ગરીબો પેટની વેઠને માટે માલિકોનો કેટલો બધો ત્રાસ સહન કરે છે, ગરીબી હાલતથી કંટાળી મનુષ્ય જીવપર આવી કેવાં ભયંકર અને હૃદય ભેદક કામો કરે છે, તેનો ખરો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. મૂલ્ય. ૧-૧૨-૦.

જુલ્મી જાલિમ યાને ધ્રૂજતી ધરા.

રાજસત્તાના મદમાં મદાંધ થઇ જુલ્મી રાજા કેવો હૃદયદ્રાવક

જુલ્મ ગુજારે છે, પવિત્ર બાળાઓ આવી પડતાં દુઃખોને કેવી ધીરજથી સહન કરે છે, વીરપુત્રો પ્રાણની પરવાહ નહિ રાખતાં કેવાં અપૂર્વ અને આશ્ચર્યકારક પરાક્રમો કરે છે. મિત્ર મિત્રને માટે કેવાં ભયંકર સંકટો સહન કરે છે, તેમજ ભૈરવના પુજારી ભૈરવાચાર્યના અદ્‌ભુત કારસ્થાનો અને ભૈરવના મંદિરના ભેદી ભોંયરામાં બનતા ભયકર પ્રપંચો વગેરે અનેક રસમય પ્રસંગોનો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. કીંમત રૂ. ૧-૧૨-૦.

વસંત વિજય યાને ચડતી પડતીના ચમત્કાર—જેદુરાચરણી રાજા મહારાજાઓની સ્વાર્થવૃત્તિથી, વિલાસ પ્રિયતાથી અને એક બીજા પ્રત્યેના દ્વેષથી આ નંદનવન સમાન ભારતભૂમિની દુર્દશા થઈ છે તેના એક નિષ્ઠુર હૃદયની દંપતિનાં રાક્ષસી કુકર્મોનો અસરકારક ચિતાર આ નવલકથામાં આપેલો છે. સત્ય પ્રેમ-વિયોગ, મિલન, ધર્મ, કર્મ સ્વદેશ સેવા વગેરે અનેક બોધક વિષયો સમાવવામાં આવ્યા છે કીં. માત્ર રૂ. ૧-૮-૦.

મણિલાલ જેઠાલાલ વ્યાસકૃત પુસ્તકો

કલ્યાણી અથવા હજાર વર્ષ પૂર્વેનું હિન્દુસ્તાન—જે નગર અત્યારે હિન્દુસ્તાનમાં અસ્તિત્વ ધરાવતું નથી અને જેનુ નામ નિશાન પણ અત્યારે ભારતભૂમિના વક્ષસ્થળ ઉપરથી ધસાઇ ભુંસાઇ ગયું છે, એવુ શહેર એક હજાર વર્ષ પહેલાં પોતાના ગૌરવની ભેરી વિજયઘોષણા કરી રહ્યું હતું તથા તે નગરના રાજવંશીઓની કીર્તિ અને સત્તા કેટલી પ્રબળ હતી તેનું આબેહુબ વર્ણન આ નવલકથામાં કરવામાં આવ્યું છે. પાકું પુંઠું કિં. ૨-૦-૦.

સ્નેહમયી અનેવીષમયી આ નવલકથામાં જુદા જુદા સ્વભાવવાળી બે યુવતીઓ એકજ પ્રિયતમને ચાહે છે અને પ્રિયતમનો પ્રેમ સંપાદન કરવાનેતેમની તરફથી જે જે પ્રયાસો કરવામાં આવે છે, તે વાચકને એટલા બધા અદ્‌ભુત લાગે છે કે સ્વપ્નમાં પણ કદિ તેમણે જોયા હોય નહિ સ્નેહમયી તેના પ્રિયતમને વિશુદ્ધ પ્રેમથી અને ખરા જીગરથી ચાહે છે, પરંતુ મદનના મદમાં ઉન્મત્ત બની ગએલી વિષમયી માત્ર પોતાની કામવાસનાની તૃપ્તિને માટેજ કૃત્રિમ પ્રેમ ધરાવે છે. વિષમયી છેવટે તેનો જીવ લેવાને પણ તૈયાર થાય છે, પરંતુ સરલ હૃદયની સ્નેહમયી સમયસુચકતા વાપરીને તથા અનેક સંકટો વેઠીને પોતાના પ્રિયતમનો જીવ બચાવે છે. સુશોભિત પાકું પુંઠું કિં. રૂ. ૨-૦-૦.

અલાઉદ્દીનનો ઉદય— દિલ્હીનો સુપ્રસિદ્ધ બાદશાહ અલાઉદ્દીન કપટથી પોતાના કાકા જલાલુદ્દીનને મારીને કેવી રીતે પાદશાહ થયો અને બાદશાહ થયા પછી જલાલુદ્દીનના બન્ને દીકરાની કેવી નિર્દયતાથી આંખો ફોડી નાખી તેનું આબેહુબ ચિત્ર આ નવલકથામાં આલેખાયલું છે. આર્ય સન્નારીઓના શિયળનું રક્ષણ કરવા માટે તે વખતના રજપૂત રાજાઓ પોતાનો કેવો આત્મભોગ આપતા અને આર્ય મહિલાઓ પણ પોપાતિવ્રતનું રક્ષણ કરવા માટે કેવાં ભયંકર દુઃખો સહન કરતી હતી, તેનું વર્ણન આ નવલકથામાં કરવામાં આવ્યું છે કિં. રૂ. ૨

મહાકાળીનુ ખડગ— પતિવ્રતા ભક્તિપ્રભાનો તેના સ્વામી [illegible] અથાગ પ્રેમ, પવિત્રતીએ ઘોર અંધારી રાત્રે કાલિકા માતાનું પૂજન કરવા સ્મશાનમાં જવું, સ્મશાનમાં કાલિકા માતાની અદ્દભુત લીલા, માતાનું ભયંકર સ્વરૂપ અને સ્મશાનનો દેખાવ, માતાનું ખરૂં સ્વરૂપ ઓળખા નહિ શકવાથી ભક્તિપ્રભાવે કરેલી માતાની નિંદા અને તેના બદલામાં માતાએ આપેલો શાપ વગેરે ઘટનાઓ વાંચતાં વાંચકના મનમાં પુરાતનકાળની અનેક ભાવનાઓ ઉત્પન્ન થાય છે. મુલ્ય રૂ. ૨

નવદંપતિને શીખામણ— અજ્ઞાન, વહેમ, ખરાબ સોબત, કુટેવો, વિકારના અતિયોગ, સ્ત્રીઓની આરોગ્ય સંબંધી અણસમજ, વાંઝીયાપણું, જુવાન વયમાં થતાં અનેક ભયંકર તથા ગુપ્ત દર્દો, ગર્ભસંચાર, પ્રસવ અને બાળકની માવજત સંબંધી અજ્ઞાનતા વગેરે કારણથી દુઃખો થતાં પતિપત્નિઓએ આ પુસ્તક પોતાના નિત્યના મિત્ર તરીકે સાથે રાખવું જોઇએ. ૫૦ પ્રકરણ, ૩૦૦ પૃષ્ઠ, પાકું પુઠું રૂ. ૨॥

ખૂન કે જાદુ?— આ ડિટેકટીવ નવલકથા એટલી અદ્દભુત છે કે વાંચક તેના પ્રવાહમાં ખેંચાતાં સમજી શકશે નહિ કે પોતે જે બનાવ વાંચે છે તે ખરેખરો બનાવ હશે કે જાદુનો કોઇ પ્રયોગ હશે? લગ્નને દિવસે જ એક કુમારિકા બાળા ગૂમ થાય છે અને તેની પથારી લોહી લોહાણ થયેલી જોવામાં આવે છે. એ બનાવ ઘણો ભેદભર્યો હોઇને સંજીવચંદ્ર નામનો ડિટેકટીવ તેની પાછળ પડીને જીવના જોખમે જે તપાસ ચલાવે છે અને ગુન્હો કરનારાઓને શોધી કાઢે છે તે વાંચતાં તમારાં રૂંવાડાં ઉભાં થયા વિના રહેશે નહિ! ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો સાથે પાકું પુઠું મુલ્ય રૂ. ૧.

રકા ભલભલા પોલિસ ખાતાના અમલદારોને પણ ગુલથાપ આપી અંતપર્યંત પોતાનું કેવું ચતુરાઈથી રક્ષણ કરે છે. રહસ્યભેદક લાલ બહારનો ભેદ જાણવા માટે કેવી મહેનત ઉઠાવે છે વગેરે અસંખ્ય રસિક વિષયો છે. છતાં કિંમત માત્ર રૂ ૨—૦—૦.

અન્ય ગ્રંથકારોનાં વિવિધ પુસ્તકો.

સુન્દર અને વીધાનંદ—(આવૃત્તિ બીજી) આ નવલ કથામાં તેના વિદ્વાન લેખકે સાંસારિક ઘટનાઓનું એવું આબેહુબ આલેખન કર્યું છે કે જે વાંચતાં વાંચક મુગ્ધ બની જાય તેમ છે, શુદ્ધ સ્નેહ. વિષયવાસના, આશ્ચર્યજનક કિન્તુ સંભવિત બનાવો વગેરે વાંચતાં મનરંજન થાય તેમ છે. સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો મ્હોટા સાઇઝનાં પૃષ્ઠ લગભગ ૨૦૦, સુંદર સફેદ કાગળ, પાકુ રૂપેરી બાઈન્ડીંગ છતાં કિંમત રૂ. ૧—૪—૦

પંદરલાખપર પાણી—મુંબઈમાં એક શ્રીમંત ગૃહસ્થે પોતાના દીકરાને આપેલો પંદર લાખ રૂપીઆનો વારસો ફક્ત બે વર્ષના અરસામાં કેવી રીતે ઉડાવા નાંખ્યો ? તેનો મસરકારક અને આબેહુબ ચિતાર વાંચવા યોગ્ય છે. આ વાર્તા એક વાર વાંચવા લીધા પછી ને પુરી કર્યા વિના પડતી મુકવાનો હજુ એક પણ દાખલો બન્યો નથી. એજ તેનું મહત્વ બનાવે છે ! સુશોભિત પાકું પુઠું મુલ્ય રૂ. ૧—૮—૦

બેગમમહાલ અથવા **સુવિખ્યાત સ્મરણ-મંદિર**—આ ઐતિહાસિક નવલકથાના લખાણના માધુર્યનું વર્ણન માત્ર શબ્દોથી થાય તેમ નથી. પાઠક પાઠિકાઓ પોતાની દ્દષ્ટિ સમક્ષ જવલંત અક્ષરે બાદશાહના વિલાસકાનન ઈદ્રભુવન તુલ્ય આગ્રાના બેગમમહાલને જોઈ શકશે. સર્વે પુનઃ શહેનશાહ જહાંગીર અને નૂરજહાનને પુનઃ આ નવલકથામાં પોતાનો ભાગ ભજવતાં જોઇ શકશે, જે બેગમની સમાધિ કિવા કબરપર જગતનો અદ્વિતીય તાજ મહેલ બંધાયો છે તેના બાલ્યજીવનનો અદ્દભુત ઇતિહાસ કે જે હજી સુધી કોઇ પણ ગ્રંથમાં પ્રકાશિત થયો નથી તેનું આલેખન આ નવલકથામાં કરવામાં આવ્યું છે. છતાં મુલ્ય રૂ. ૧—૮—૦

ભકતાણી કે ભામટી ? નટવરના સુપ્રસિદ્ધ લેખક નગીનદાસ મંછારામકૃત આ નવીન પુસ્તક છે. આમાં ચાલુ જમાનાનો સારો ચિતાર આપ્યો છે. એમાં

એક વણિક ગૃહસંસાર, ભક્તાણીને નામે ચાલતા ભામટાવેડા, એક રસોઇઆ બ્રાહ્મણની લંપટતા વગેરે બનાવો સારા આલેખાયેલા છે, હાસ્યરસ પણ ભરપુર છે, કાગળ ઉંચા લાવમેરીને શોભાવે એવું પુંઠું છતાં કિં, ૧-૮-૦

કુતરો કે કાળ ? તમે ડિટેક્ટીવ નવલકથાઓ તો ઘણીએ વાંચી હશે. પરંતુ આ નવલકથામાં જે અદ્ભુત રસ ભરેલો છે, તેની વાતતો કાંઇ ઓરજ છે ! ડિટેક્ટીવોની ચતુરાઇ અને બહાદુરીની વાતો પણ તમે અનેક વાંચી હશે, પરંતુ આ નવલકથામા ડિટેક્ટીવ પોતાના કામમાં જે ચતુરાઇ બહાદુરાઇ અને કુશળતા વાપરે છે, તેની ખુબી ઓરજ છે. મુલ્ય રૂ. ૧-૮-૦

કામાંધ કામિની—ચોરી ખૂન અને હરણના ત્રણ ત્રણ બનાવોની બાતમી મેળવવામાં જાસુસોએ જે અથાગ પરિશ્રમ ઉઠાવ્યો છે, તે જોઇને મન વિસ્મયતાના સાગરમાં ડુબી જાય છે. ચોરની ચાલાકી હૃદયને ચમકાવી મુકે તેવી છે. એક ચોર એવું સરસ કામ બજવી બતાવે છે કે, તેની બહાદુરી માટે 'વાહ વાહ' નો પોકાર કર્યા સિવાય રહેવાતું નથી. જાસુસ પણ ચોરના માથાનો થઇને છેવટ સુધી તેની પાછળ લાગ્યો રહે છે અને છેવટે તેના કુકૃત્યના ભેદને ફોડી દઇને અપૂર્વ દક્ષતા દર્શાવે છે. મુલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

બગદાદનો બાદશાહ—અત્યંત મનોહર દિલભેદક અને અજાયબી ભરેલા બનાવોથી ભરેલી આ વાર્તા બગદાદના ખલિફાઓના રાજત્વનો આબેહુબ ચિતાર કરાવનારી છે. અબળા બનીને મોટા મોટા વીરપુરૂષોને પણ કેવી રીતે નચાવી મુકે છે, ચપળતાનિપુણતાથી ભરેલી સુંદરીઓ સંસારમાં કેવા અનર્થો કરે છે, દેવતુલ્ય મનુષ્યો કેવું અનુપમ દેવત્વ દર્શાવી શકે છે, આદિ સર્વ બનાવો ખાસ વાચવા લાયક છે. મુલ્ય રૂ. ૨-૦-૦.

રાણી વ્રજસુન્દરી—હિંદુત્વનો ત્યાગ કરી મુસલમાન થયેલા કાળા પહાડનાં કુકૃત્યો, વ્ર૦ સંદરીનો ભીષણ પ્રતિશોધ, સાધારણ બ્રાહ્મણકન્યામાંથી રાજરાણી થઇ પતિ કાળા પહાડની સ્હામે રણભૂમિમાં કૂદી પડવું, ભૂપબાળાની ભાવકરતા, નવાબનન્દિની દુલારીની દુર્દાન્ત દુષ્ટતા, મુકુન્દદેવનું વ્રજબાલામાં આસક્ત થઇ રાજપાટ તેના ચરણોમાં સમર્પણ કરવું. આદિ અનેક સત્ય ઐતિહાસિક ઘટનાઓથી ભરપુર આ નવલકથા પ્રત્યેક સ્ત્રી પુરૂષોને વાંચવા લાયક છે. કિં. રૂ. ૨-૦-૦.

અન્ય ઐતિહાસિક, સામાજિક નવલકથાઓ.

અલાઉદ્દીનનો ઉદય .. ૨—૦
અઢારમીસદીનું હિન્દુસ્તાન ૨—૦
અદ્દભુત વિક્રમાદિત્ય... ૧—૦
અમૃતપૂલિન ... ... ૧—૦
આજકાલનું હિન્દુસ્તાન ૧—૮
અયોધ્યા અને અંગ્રેજ ૧—૮
અધીરી અરનવાજ... ૨—૮
અદ્દભુત શાપ... ... ૧—૮
ઇન્દુકુમારી ... ... ૧—૮
ઇરાવતી ... ... ૧—૮
અબળાનો કિન્નો ... ૧—૮
ઔરંગજેબ — ... ૧—૪
કલંકિત કુમારીકા ... ૨—૦
કત્લેઆમ .. ... ૨—૦
કંગાલકેદીભા. ૧—૨... ૩—૧૨
કમળકુમારી... ... ૦—૮
કમલાદેવી ... ... ૧—૮
કલ્યાણી ... ... ૨—૦
કરણઘેલો ... ... ૨—૦
કરૂણાકુમારી ... ૨—૮
કમળ કુમારી ... ૦—૮
કુરનેજો ... ૧—૮
કાદમ્બરી ... ૨—૪
કાદમ્બરી ... ૧—૮
કામિની અને કાંચન ૧—૮
કાળા મહેલની રૂપસુંદરી ૧—૮
કિશોરાસંહ ... ૨—૪
કિસમતનો કહેર ... ૧—૮
કુદરતનો ખેલ ... ૧—૮

કલંદરની કટાર ... ૨—૦
કલીઓપેત્રા ... ... ૨—૦
કમનસીબ લીલા ... ૧—૧૨
કાશ્મીર અને કેશરી ... ૧—૦
કાળરાત્રિનું ખૂની ખંજર ૨—૦
કામાંધ કામિની ૨—૦
કૃષ્ણલાલનાં કાવત્રાં... ૦—૧૨
કલંકિત કાઉન્ટેસ ... ૨—૪
કુસુમાવતી ... ... ૧—૮
ખૂન કે જાદુ... ... ૧—૦
ગુજરાતની જુની વાર્તાઓ ૨—૦
ગુલશીરીના ... ... ૧—૮
ગેબીખૂન ... ... ૧—૧૨
ચાંદબીબી ... ... ૧—૦
ચિતોડનો ઘેરો ... ૦—૩
ઘેલાઘાંચીનું કુટુંબ ... ૧—૮
જગદેવ પરમાર અને જીરમતી ૦—૦
જિગર કે દિગર ... ૧—૪
જગન્નાથની મૂર્તિ ... ૨—૦
જાન કે જીગર ... ૨—૦
ચાયનીજટેમ્પલ ... ૦—૪
ચાણક્યની ચતુરાઇ ... ૧—૦
ચાર યોગીની વાર્તા ... ૧—૦
ચંદ્રકળા ... ૨—૪
ચંદ્રકળા અથવા અલ્પી-
ઓનું અંજર ... ૧—૦
ચંડાળ ચોકડી ... ૦—૧૨
જગતનો ધાંસો ... ૨—૦
જમસેદની જોહમતો ... ૧—૮
જયવિજય ... ૧—૦

કુદરતનો ખેલ ભાગ ૨ જો ૨—૦
કુંદન કુસુમ ભાગ ૧ થી ૮ ૮—૦
કુમુદ કુમારી ... ૧—૮
કુમુદ સુંદરી ... ૦—૪
કુમુદા અને કુસુમ... ૦—૪
કુસુમ કંટક અથવા રમણી કે રાક્ષસી—મનોવેધક કથા ૧—૮
કંચન ભાગ ૧ લો ... ૧—૫
ખાનદાની ખૂની ... ૧—૮
ગમગીની ગુલા... ... ૧—૪
ગ[illegible]જાન અથવા અલબેલીનાર, ... ૧—૮
ગુણસુંદરી ... ૧—૮
ગરીબોની સાદી ... ૦—૪
ગુજરાતનીનવલકથાનુંસાહિત્ય —૦
ગુલઝાર ... ૨—૦
ગુલઝારે બીચરિત્ર ... ૧—૪
ગુલાબસિંહ. ... ૨—૦
ગુલામીબાઝાર ... ૧—૮
ગૃહલક્ષ્મી. ... ૧—૧૨
ઘાસીરામ કોટવાલ ... ૦—૮
ઘેલી કુસુમ ... ૧—૮
ચસમનો ખસમ ... ૨—૦
પચીસે વર્ષ [illegible]નું ...
હિન્દુસ્તાન ... ૦—૧૨
પરસ્તાને ચક્રન ... ૧—૦
પદ્મનાભ ... ૧—૮
પન્નાલયા ... ૧—૦
અભાત ... ૧—૮
પ્રભાતચંદ્ર ... ૧—૦
પ્રભાવતી ... ૧—૦
પર્શીયન નાઇટસ ... ૧—૦

ડીટેક્ટીવ બહાદુર શેરલોક હોમ્સ ... ... ૧—૪
તપસ્વી રાજકુમાર ... ૧—૮
તલેસમ ... ૨—૮
તારાબાઇ ... ૨—૦
ત્રિમુર્તી ... ૧—૪
દગાબાજ દુનિયા ... ૧—૮
દીલસોઝ કે દીલબર ... ૨—૦
દુખીયારી મુક્તા ... ૦—૮
દુખીયારી રત્નપ્રભા ... ૦—૪
દુર્ગા અને લક્ષ્મી ... ૧—૦
દુશમન દોરાબ ... ૧—૮
ધણી કે ઢોર ... ૧—૮
નણંદ કે બ્હેન ... ૦—૧૨
નટવર ... ૨—૮
નરગીસ નાટકાર ... ૧—૮
નરસીમહેતા નોવેલ.... ૦—૮
નવલગંગા ... ૩—૦
નાટકકથારસ ... ૦—૧૨
નીલમ અને માણેક ... ૧૦—૦
નિઝામી વાર્તાઓ. ૦—૧૦
નૂરજહાં ... ૦—[illegible]
ભદ્રભદ્રનો બવાડો ... ૧—૦
ભદ્રબાળા ... ૧—૪
ભદ્રપુરની ભદ્રશ્યામા ... ૨—૦
ભયંકર ન્યાય ... ૦—૮
ભલો કે ભુંડો. ... ૧—૮
ભાઇબેનની માયાનો ચમત્કાર ... ૧—૮
ભાગ્યદેવીની ભયંકરતા... ૧—૪
ભાગ્યચક્રનો મહામંત્ર... ૧—૮
ભાગ્યહીન કુસુમ ... ૧—૦

સંસાર કે નરકાગાર...	૧—૪	નાદિરનો દોરદમામ ...	૨—૮
સુંદરમસુનાનીરસીલીવાર્તા	૦—૨	નુરજહાન	૦—૧૨
સુંદરબેન—અથવા પૈસાદારની પુત્રી કેવી ભણી?	૦—૧૨	નંદન વનનો નાશ ...	૨—૦
		પદ્મિની	૨—૦
સુંદર શ્લોક ...	૦—૪	પરાક્રમની પતાકા ...	૨—૦
મણી અને મેના ...	૦—૪	પ્રતાપી પીટરનું ચરિત્ર	૧—૮
સંસાર સંગ્રામ ભા. ૧-૨	૩—૦	પ્લાસીનું યુદ્ધ ...	૨—૦
સુરતીલાલ ...	૧—૦	પાણીપતનું યુદ્ધ ...	૨—૦
સૃષ્ટિ સૌન્દર્ય ...	૦—૧૨	પૃથુરાજ ચહુઆણ ...	૨—૦
સૌભાગ સુંદરી ...	૦—૪	પિશાચ મંદિર ભા. ૧ ૨	૪—૦
સોનારણ ...	૧—૮	પિશાચની કે પ્રેમદા ...	૧—૮
સંસાર	૧—૮	પુરાતન દીલ્લી ...	૨—૦
સંસાર, શરત અને સુધા	૧—૦	પેશ્વાઇની પડતીનો પ્રસ્તાવ	૨—૦
સંસાર શા માટે ? ?	૧—૦	બહાદુર કલો ...	૧—૮
હકદારનો હક ...	૧—૦	બાગે દિલખુશ ...	૧—૮
,, મોરો ...	૨—૦	બાગેશયતાન ...	૨—૦
હસીના ...	૧—૮	બાજીરાવ બલ્લાળ ...	૨—૦
હાજીબાબાના સાહસ કર્મો	૧—૪	બેગમ મહાલ ...	૧—૮
વિલાસસુંદરી અને અદ્ભુત જાદુનો પલંગ ભા ૧થી૮	૩—૪	વિશ્વભેદ	૦—૧૨
		વિષલતા ...	૦—૧૨
વિવિધ વાર્તાઓ ...	૦—૮	વિષયાદેવીયાનઝેરનોપ્યાલો	૧—૦
રસીકચંદ્ર ...	૪—૦	વીણા અથવા ચિતોડ...	૧—૪
રાજ્યનોરિપુ ...	૨—૪	શયતાન સદન ...	૨—૦
રાજસ્થાનની રાણી મોટી	૧—૮	સ્નેહમાં સંકટ ...	૧—૮
રાધારાણી ...	૦ ૨	અપવાની સુના યાને "એ કારણ ના પુછો" ...	૧—૪
	૦—૮		
	—૦	સંતપ્ત શયતાન ભા. ૧-૨	૩—૮
રાસેલાસની કથા		સ્વર્ગ શયતાન ...	૧—૪
ભાગ ૨ જો ...	—૦	સરસ્વતી ...	૧—૦
રૂપેની આગાહી અથવા પુરાતાનાની લક્ષ્મી	૨—૦	સરસ્વતી ચંદ્ર ભાગ ૧ લો બુદ્ધિધનનો કારભાર. ...	૧-૧૨
લતા અને લલિતા		૨ ...તીચંદ્રનોગ્રહસ્થાશ્રમ	૧-૧૨

૧ ૨ ૩ ૪ ... ૪—૦
[illegible]તાકુમારી ... ૦—૬
લક્ષ્મીવિલાસ ... ૧—૦
લંડન રહસ્ય ... ૧—૪
લંડન રાજ્ય રહસ્ય ૧—૮
વમળમાં કમળ ... ૨—૮
વસંતલીલા ... ૧—૪
વાસવદત્તા .. ૦—૧૨
વિક્રમની વીસમી સદી ૦-૮
વિક્રમરાજાનો સંભ્રમ ... ૧—૦
હાથનાં કર્યાં હૈયે વાગ્યાં ૧-૪
હૃદયોદ્‌ગાર ... ૧-૦
હોશનઆરા ... ૧-૮
જનાનખાનાનાં બીબીઓ ૧-૦
જાલિમ જમાનો ... ૧-૦
ઝાંશીની રાણી ... ૨-૦
જ્યોતિકાન્ત ... ૧-૦
ટીપુ સુલતાન ... ૧-૪
ટીપુ સુલતાન ... ૧ ૪
તરૂણ તપસ્વિની .. ૧ ૧૨
તારાસુંદરી ... ૨--૪
[illegible]પ્રભા ... ૧-૧૨
તારો ... ૧ ૦
[illegible]ર હલ્લો ... ૧ ૦
[illegible]આપરાણી ... ૧ ૦
[illegible]મ સાહેબ ... ૨—૦
[illegible]નીનોલોગબા. ૧-૨ ૩--૦
[illegible]કાળી ... ૨-૦
[illegible]ંકર ભદ્ર ... ૨—૦
[illegible]કતાણી કે જાગટી ૧—૮
ભારતવર્ષના રોબીન હુડ
[illegible]લિયા ભીલ ૧—૦

સરોજની અથવા કેળવણીનો
સદુપયોગ ... ૦—૧૨
સલીમ અને મહેરૂન્નિસા ૦—૮
સ્વર્ગની સુંદરી ... ૦—૪
સ્વચ્છંદી સ્ત્રી ... [illegible]
સાતખુન ... [illegible]
સાહસિક અંગ્રેજ ... [illegible]
સાક્ષર અને તેની સ્ત્રી [illegible]
સીતારામનો શોખ તથા
મહારાજા માધવરાવ —૧૨
માલતી માધવ ... ૧—૮
મેવાડના જાહોજલાલી ૧—૧૨
સુરાદેવી .. —
મહેર મધુરી ... [illegible]
મંડળગઢની મોહિની .. ૦-૮
યુનાઈટેડસ્ટેટ્સના[illegible]સ્થાન ૧—૮
રણઘેલા રજપૂતો [illegible] ૩-[illegible]
રઝીયા બેગમ ... ૧ ૮
રણવીરસિંહ ... —
રત્નમાળ ... [illegible]
રતિકાન્ત ... ૦
રાજપુત પ્ર[illegible] ... ૦—૮
રાજાદેવીદાસ ... ૨-૮
[illegible] ... ૧--૪
રાણકદેવી ... ૦ ૧૨
રાણી વજસુંદરી ... ૨—૮
રાવળ અને ખેંગાર ૦-૮
રૂપનગરની રાજકુંવરી ૨—૦
લીલા અથવા આનન્દનો ઘેરો ૧—૦
લોર્ડ લોરેન્સ ... ૧—૪
લોર્ડ [illegible] ... ૧—૪

મનોહારિણી માયા	૧ ૮	વધુત્રય અથવાં ત્રીનુ ખુન	૨-
મૃગલોચનીભા ૧-૨-૩-૪	૬- ૦	વસંતવિજય ...	[illegible]
મરીયમ ...	૧—૦	વનરાજ ચાવડા. ...	૧
વિક્રમે વર્શીય ...	૦- ૩	અલક્ષ્ય જ્યોતિ	૧---
વીરવિજય ...	૧ - ૦	અવન્તી સુંદરી .	૦—૨
વિશ્વરંગ	૦ ૧૨	અંધસારંગી વાળો ...	૦-
શાહજાદા અને ભિખારી	૨ -૦	અંધેરી નગરીનો ગર્ધવસેન	
શાહજહાંના છેલ્લા દિવસો	૧—૮	રાજા	૦—૧
શિવાજી છત્રપતિ ...	૧ ૪	આર્ય સંસાર ...	૦—૧૨
શિવાજીનો વાઘનખ ...	૧ ૦	આદાની સુંદ ...	૧—૮
શ્રીમન છત્રપતિ સંભાજી		આનંદાશ્રમ ..	૧ ૪
મહારાજ ...	૦ ૧૦	ઇન્દુકુમાર ...	૧ —૪
શુરવીર પ્રતાપરૂદ્ર ...	૧ ૦	ઇન્સાફની આરસી ...	૧—/
શુરવીર પ્રતાપરૂ ભા ૨જો.	૧- ૦	ઇસપકૃત કલ્પિત વાર્તા	૦ -૮
શુરવીર પૃથુસિંહ પરમાર	૧- ૮	ઉષાકાન્ત ...	૧—૮
સિદ્ધરાજ જેસીંગ ...	૧ -૪	એક દેવીનો આત્મવૃત્તાન્ત	૦—૮
હમીરજી ગોહેલ ...	૦—/	એક પત્રગનો પ્રતાપ ...	૨—૦
હેસ્ટીંગ્સની સોટી ...	૨—૦	એની બહેન ...	૧—૦
હૈદરઅલી અને ટીપુસુલતાન	૧—૮	એમ એ. બનાકે—કે મેરી	
હોથલ પદમણી ...	૦-૪	મિટ્ટી ખરાબ કી?	૮ ૦
અધંયારા અમીરન ...	૦-૪	કડક બંગાળી ...	૧-
અજય	૦—૮	કથાનરીતસાગર ભાગ...	
અંતર્ગત નાટક	૩—૦	કથાસરીત સાગર ભાગ ૨	
અનંગાનન્દસુર ...	૧—૮		

"ધી સાહિત્ય પ્રકાશ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ—અમદાવાદ ખાડીઆ
નંદલાલ ચુનીલાલ ગોડીવાળાએ છાપી.